Bu kitaba sığmayan daha neler var!

2023 Eğitim VİZYONU

Karekodu okut, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaş!

BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşıması Zorunlu Değildir.

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

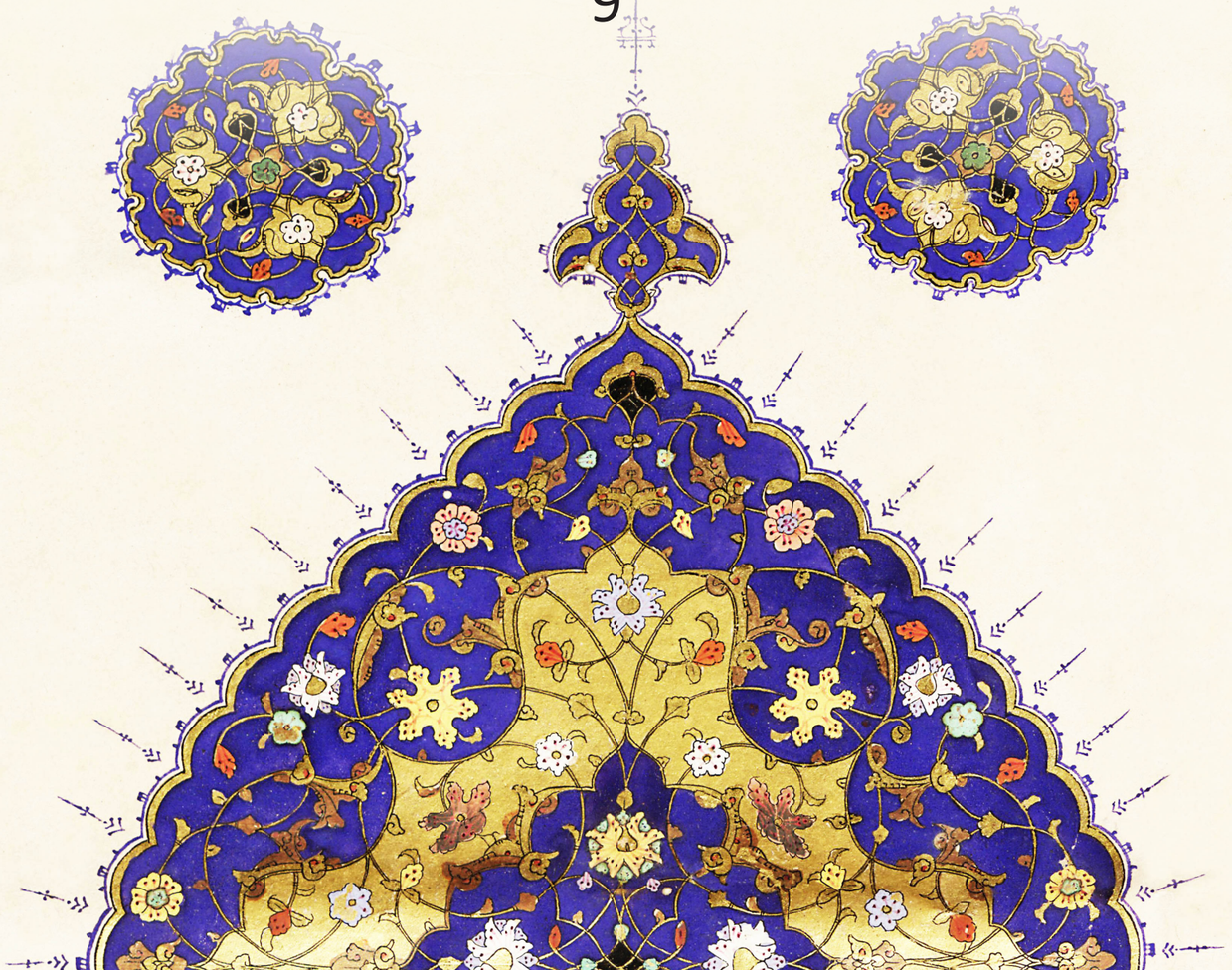
MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

Geleneksel Türk Sanatları Alanı

Geleneksel Türk Sanatları Desen

Ders Kitabı

9

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ALANI

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ALANI DESEN

DERS KİTABI

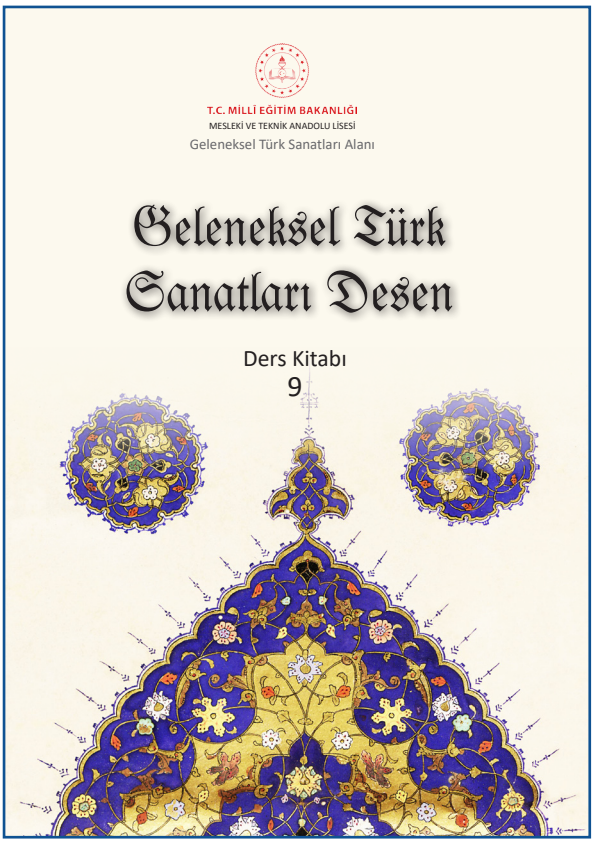
9

Yazarlar
Gülhan ACILAR
Kutsiye KARAMAN BEŞİROĞLU
Zehra GÜL

Devlet Kitapları

MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI 7543
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ 1583

Her Hakkı Saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir.
Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir suretle alınıp yayımlanamaz.

Hazırlık Komisyon Görevlileri

Dil Uzmanı
Eylem KÖŞKER

Görsel Tasarım Uzmanı
İpek ÖZDEMİR

Millî Eğitim Bakanlığının 21.12.2020 gün ve 18433886 sayılı oluru ile Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünce öğretim materyali olarak hazırlanmıştır

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

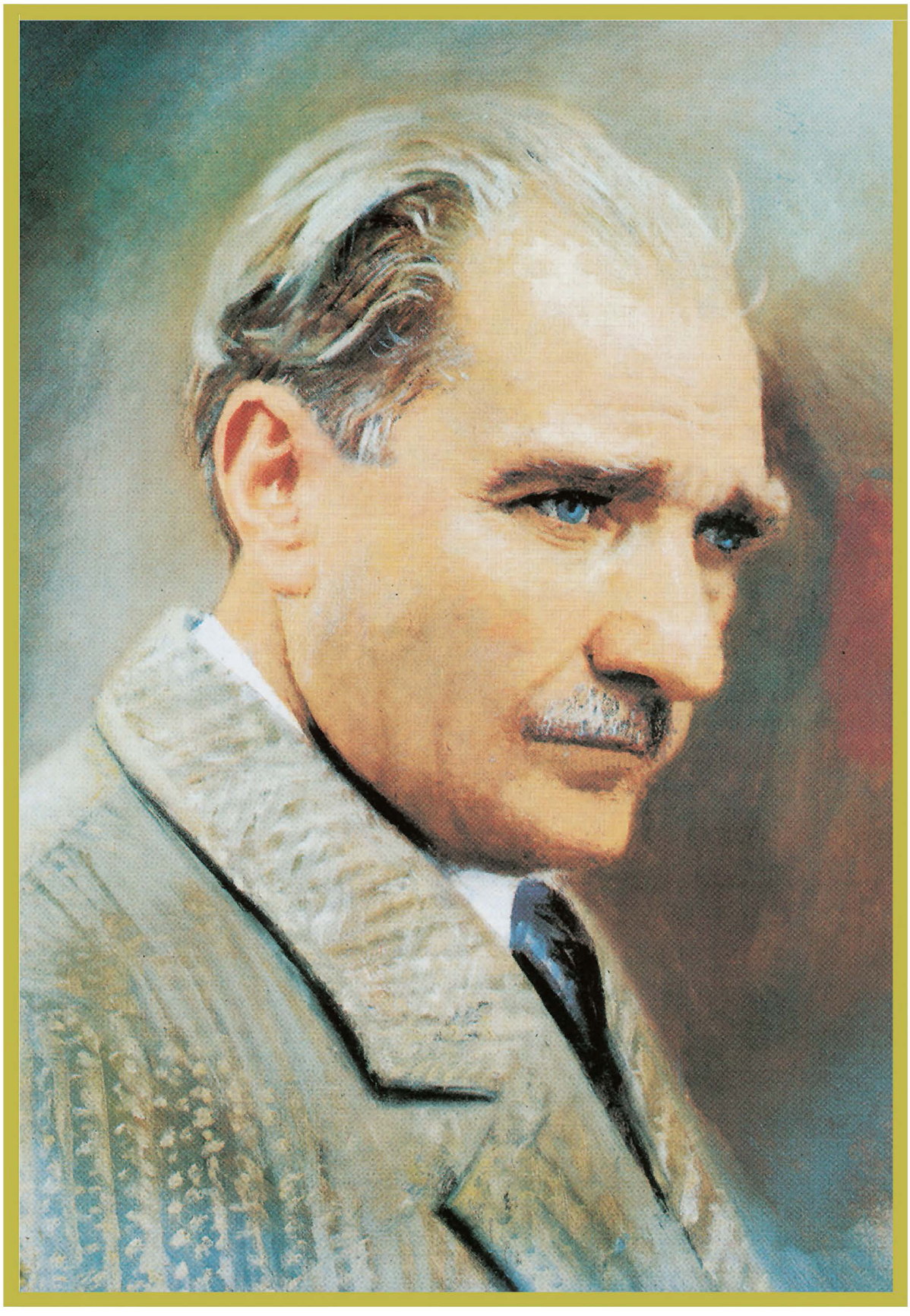
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İçindekiler

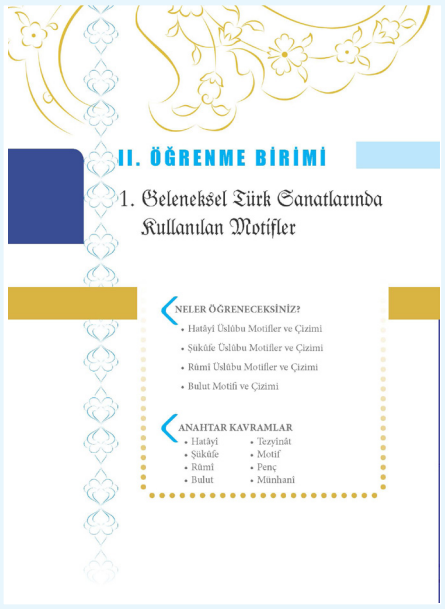

İstiklâl Marşı 3
Kitabın Tanıtımı 10

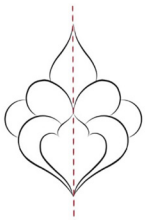
I. ÖĞRENME BİRİMİ
1. GELENEKSEL TÜRK SANATLARINDA KULLANILAN MALZEMELER 14

1. GELENEKSEL TÜRK SANATLARI 16
1.1. Kâğıt 17
1.1.1. Kâğıt Çeşitleri 17
1.1.1.1. El Yapımı Kâğıt 17
1.1.1.2. Hazır Kâğıtlar 18
1.1.1.2.1. Aydınger Kâğıdı 18
1.1.1.2.2. Eskiz Kâğıdı 18
1.1.1.2.3. Sulu Boya Kâğıdı 18
1.1.1.2.4. Resim Kâğıdı 18
1.1.1.2.5. Paspartu Kâğıdı 18
1.1.2. Kâğıt Boyamada Kullanılan Bitkiler 19
1.1.3. Kâğıt Boyama Teknikleri 20
1.1.3.1. Kâğıdı Renklendirilmiş Suya Batırmak 20
1.1.3.2. Kâğıda Renklendirilmiş Su Sürmek 22
1.1.4. Kâğıt Âharlama 23
1.1.4.1. Yumurta Âharı 24
1.1.4.2. Nişasta Âharı (Muhallebi) 26
1.1.5. Kâğıt Mühreleme 25
1.2. Murakka **26**
1.2.1. Murakka Yapılacak Kâğıdın Yönünü Bulmak 26
1.2.2. Murakka Yapımında Kullanılan Malzemeler 27
1.2.3. Murakka Yapımı 27
1.3. Fırça **30**
1.4. Boya **34**
1.4.1. Boya Çeşitleri ve Özellikleri 34
1.4.1.1. Akrilik Boya 34
1.4.1.2. Guaj Boya 34
1.4.1.3. Sulu Boya 35
1.4.1.4. Toprak Boya 35
1.4.1.5. Kök Boya 37
1.4.2. Boyama Teknikleri 36
1.4.2.1. Süpürme (Sulandırma) 36
1.4.2.2. Kat Kat Boyama 37
1.4.2.3. Tarama 37
1.4.2.4. Noktalama 38
1.5. Altın **38**
1.5.1. Altın Çeşitleri 38
1.5.1.1. Transfer Altın 39
1.5.1.2. Varak Altın 39
1.5.2. Altın Ezme 39
1.5.3. Altın Kullanımı 41
1.5.4. Altın Mühreleme 43

Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları 45
Öz Değerlendirme Ölçeği 47

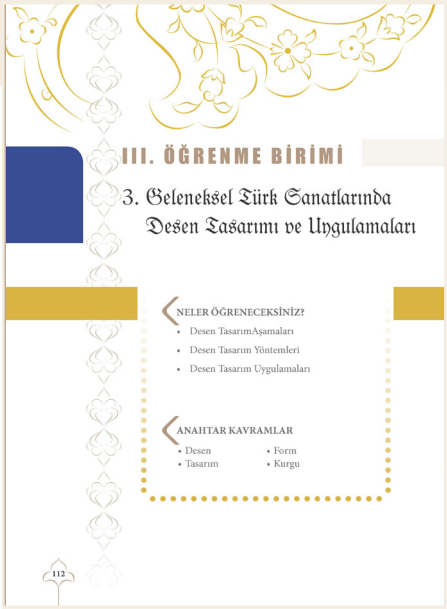

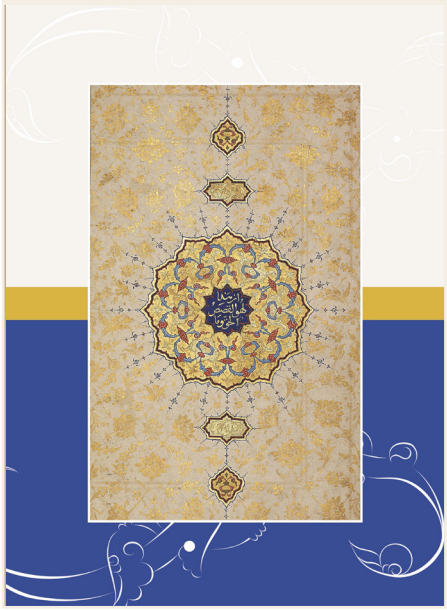
II. ÖĞRENME BİRİMİ
2. GELENEKSEL TÜRK SANATLARINDA KULLANILAN MOTİFLER 48

1. HATÂYÎ ÜSLÛBU (BİTKİSEL) MOTİFLER 50
1.1. Yaprak Motifi 51
1.1.1. Yaprak Çeşitleri 52
1.1.1.1. Sade Yaprak 52
1.1.1.2. Dişli Yaprak 53
1.1.1.3. Dilimli Yaprak 54
1.1.1.4. Kıvrımlı Yaprak 55
1.1.2. Yaprak Çizimi 55
1.2. Penç Motifi 61
1.2.1. Penç Çeşitleri 61
1.2.1.1. Yalın Penç 61
1.2.1.2. Katmerli Penç 62
1.2.1.3. Çark-ı Felek 63
1.2.2. Penç Çizimi 61
1.3. Goncagül Motifi 65
1.4. Hatâyî (Gül) Motifi 67
1.5. Bitkisel Motif Boyama 69
1.6. Şükûfe Üslûbu 71
1.6.1. Şükûfe Çizimi 73
1.6.2. Şükûfe Boyama 74
2. RÛMÎ ÜSLÛBU (HAYVAN KAYNAKLI) MOTİFLER 78
2.1. Rûmî Motifi 78
2.1.1. Rûmî Çeşitleri 79
2.1.1.1. Desen İçinde Aldığı Görevlere Göre Rûmî Çeşitleri 81
2.1.1.1.1. Ayırma Rûmî 81
2.1.1.1.2. Ortabağ Rûmî 82
2.1.1.1.3. Tepelik Rûmî 82
2.1.1.2. Çizim Özelliklerine Göre Rûmî Çeşitleri 83
2.1.1.2.1. Yalın Rûmî 83
2.1.1.2.2. Münhanilî Rûmî 84
2.1.1.2.3. Dendanlı Rûmî 84
2.1.1.2.4. Sarılma Rûmî 85
2.1.1.2.5. Tezyînî (İşlemeli) Rûmî 86
2.1.1.2.6. Hurde Rûmî 86
2.1.1.2.7. Yapraklı Rûmî 87
2.1.2. Rûmî Çizimi 88
2.1.3. Rûmî Boyama 90
2.2. Münhanî Motifi 92
2.2.1. Münhanî Çizimi 93
2.2.2. Münhanî Boyama 94
3. BULUT MOTİFİ 97
3.1. Bulut Motifi ve Çeşitleri 97
3.1.1. Yığma Bulut 98
3.1.2. Dolantı Bulut 98
3.1.2.1. Desendeki Görevine Göre Dolantı Bulut 98
3.1.2.1.1. Serbest Bulut 98
3.1.2.1.2. Ayırma Bulut 100
3.1.2.1.3. Ortabağ Bulut 101
3.1.2.1.4. Tepelik Bulut 102

3.1.2.2. Çizim Özelliklerine Göre Dolantı Bulut 102
3.1.2.2.1. Tezyînî (İşlemeli) Bulut 102
3.1.2.2.2. Yaprak Bulut 103
3.1.2.2.3. Hurde Bulut 104
3.1.2.2.4. Münhanîli Bulut 105
3.1.2.1.5. Dendanlı Bulut 105
3.2. Bulut Çizimi 106
3.3. Bulut Boyama 108

Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları 110
Öz Değerlendirme Ölçeği 113

III. ÖĞRENME BİRİMİ
3. GELENEKSEL TÜRK SANATLARINDA DESEN TASARIMI VE UYGULAMALARI 114

1. DESEN TASARIM BASAMAKLARI 116
1.1. Tasarım Alanı 116
1.1.1. Pervaz (Su) 118
1.1.2. Şemse 118
1.2. Simetri Ekseni 119
1.3. Kapalı Form 120
1.4. Helezon 121
1.5. Yön 122
1.6. Motif Dağılımı 124
1.7. Espas 126
1.8. Renk Dağılımı 127
2. DESEN TASARIM YÖNTEMLERİ 129
2.1. Serbest Tasarım 129
2.2. Simetrik Tasarım 130
2.2.1. Düz Simetrili Tasarım 132
2.2.2. Ters Simetrili Tasarım 132
2.2.3. Akışkan Tasarım 133
2.2.4. Merkezi Tasarım 134
2.2.5. Ulama Tasarım 135
2.3. Geometrik Tasarım 136
3. DESEN TASARIM UYGULAMALARI 138
3.1. Hatâyî Üslûbu Motiflerle Desen Tasarım Uygulamaları ... 136
3.2. Rûmî Üslûbu Motiflerle Desen Tasarım Uygulamaları .. 143
3.3. Bulut Motifiyle Desen Tasarım Uygulamaları 149
3.3.1. Bulut, Hatâyî ve Rûmî Üslûbu Motiflerle Tasarım Uygulamaları 152

Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları 158
Öz Değerlendirme Ölçeği 161

Sözlük 164
Kaynakça 170
Genel Ağ Adresleri 172
Faydalı Linkler 173
Görsel Kaynakça 174
Cevap Anahtarı 175

Kitabın Tanıtımı

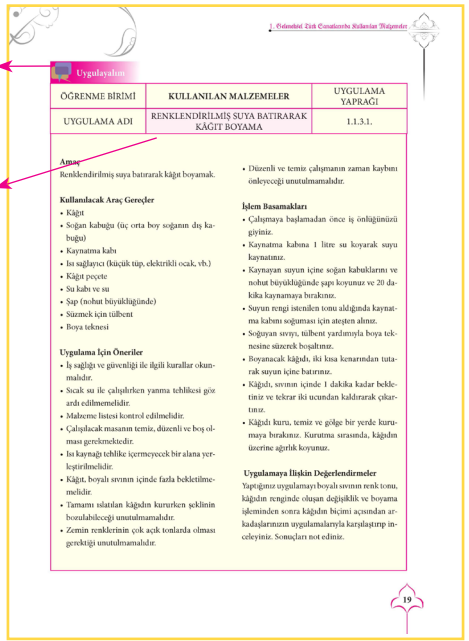

Kitabımızı Tanıyalım

Uygulamaların verildiği alan

Uygulama adı

1. Geleneksel Türk Sanatlarında Kullanılan Malzemeler

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	KULLANILAN MALZEMELER	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	RENKLENDİRİLMİŞ SUYA BATIRARAK KAĞIT BOYAMA	1.1.3.1.

Amaç
Renklendirilmiş suya batırarak kâğıt boyamak.

Kullanılacak Araç Gereçler
- Kâğıt
- Soğan kabuğu (üç orta boy soğanın dış kabuğu)
- Kaynatma kabı
- Isı sağlayıcı (küçük tüp, elektrikli ocak, vb.)
- Kâğıt peçete
- Su kabı ve su
- Şap (nohut büyüklüğünde)
- Süzmek için tülbent
- Boya teknesi

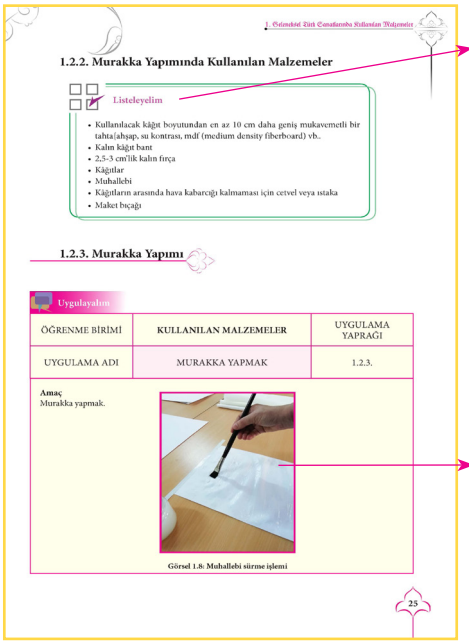
Uygulama İçin Öneriler
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Sıcak su ile çalışırken yanma tehlikesi göz ardı edilmemelidir.
- Malzeme listesi kontrol edilmelidir.
- Çalışılacak masanın temiz, düzenli ve boş olması gerekmektedir.
- Isı kaynağı tehlike içermeyecek bir alana yerleştirilmelidir.
- Kâğıt, boyalı sıvının içinde fazla bekletilmemelidir.
- Tamamı ıslatılan kâğıdın kururken şeklinin bozulabileceği unutulmamalıdır.
- Zemin renklerinin çok açık tonlarda olması gerektiği unutulmamalıdır.
- Düzenli ve temiz çalışmanın zaman kaybını önleyeceği unutulmamalıdır.

İşlem Basamakları
- Çalışmaya başlamadan önce iş önlüğünüzü giyiniz.
- Kaynatma kabına 1 litre su koyarak suyu kaynatınız.
- Kaynayan suyun içine soğan kabuklarını ve nohut büyüklüğünde şapı koyunuz ve 20 dakika kaynamaya bırakınız.
- Suyun rengi istenilen tonu aldığında kaynatma kabını soğuması için ateşten alınız.
- Soğuyan sıvıyı, tülbent yardımıyla boya teknesine süzerek boşaltınız.
- Boyanacak kâğıdı, iki kısa kenarından tutarak suyun içine batırınız.
- Kâğıdı, sıvının içinde 1 dakika kadar bekletiniz ve tekrar iki ucundan kaldırarak çıkartınız.
- Kâğıdı kuru, temiz ve gölge bir yerde kurumaya bırakınız. Kurutma sırasında, kâğıdın üzerine ağırlık koyunuz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler
Yaptığınız uygulamayı boyalı sıvının renk tonu, kâğıdın renginde oluşan değişiklik ve boyama işleminden sonra kâğıdın biçimi açısından arkadaşlarınızın uygulamalarıyla karşılaştırıp inceleyiniz. Sonuçları not ediniz.

19

Listeleyelim bölümü

1. Geleneksel Türk Sanatlarında Kullanılan Malzemeler

1.2.2. Murakka Yapımında Kullanılan Malzemeler

Listeleyelim

- Kullanılacak kâğıt boyutundan en az 10 cm daha geniş mukavemetli bir tahta(ahşap, su kontrası, mdf (medium density fiberboard) vb..
- Kalın kâğıt bant
- 2,5-3 cm'lik kalın fırça
- Kâğıtlar
- Muhallebi
- Kâğıtların arasında hava kabarcığı kalmaması için cetvel veya ıstaka
- Maket bıçağı

1.2.3. Murakka Yapımı

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	KULLANILAN MALZEMELER	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	MURAKKA YAPMAK	1.2.3.

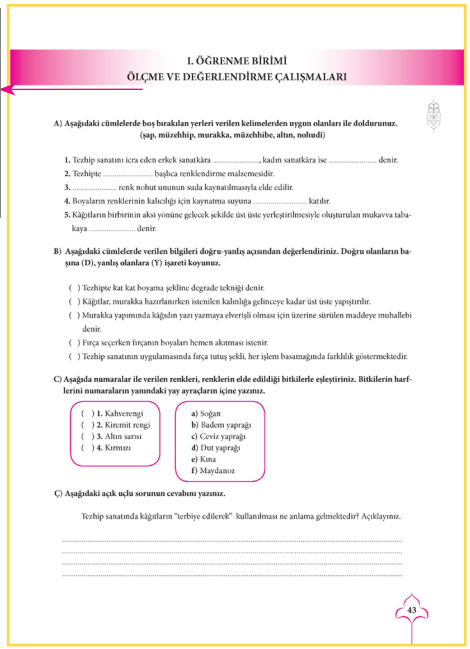
Amaç
Murakka yapmak.

Görsel 1.8: Muhallebi sürme işlemi

25

Uygulama görsellerinin verildiği alan

Öğrenme birimi sonu ölçme ve değerlendirme çalışmalarının verildiği bölüm

I. ÖĞRENME BİRİMİ
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanları ile doldurunuz. (şap, müzehhip, murakka, müzehhibe, altın, nohudi)

1. Tezhip sanatını icra eden erkek sanatkâra ..... kadın sanatkâra ise ..... denir.
2. Tezhipte ..... başlıca renklendirme malzemesidir.
3. ..... renk nohut ununun suda kaynatılmasıyla elde edilir.
4. Boyaların renklerinin kalıcılığı için kaynatma suyuna ..... katılır.
5. Kâğıtların birbirinin aksi yönüne gelecek şekilde üst üste yerleştirilmesiyle oluşturulan mukavva tabakaya ..... denir.

B) Aşağıdaki cümlelerde verilen bilgileri doğru-yanlış açısından değerlendiriniz. Doğru olanların başına (D), yanlış olanlara (Y) işareti koyunuz.

( ) Tezhipte kat kat boyama şekline degrade tekniği denir.
( ) Kâğıtlar, murakka hazırlanırken istenilen kalınlığa gelinceye kadar üst üste yapıştırılır.
( ) Murakka yapımında kâğıdın yazı yazmaya elverişli olması için üzerine sürülen maddeye muhallebi denir.
( ) Fırça seçerken fırçanın boyaları hemen akıtması istenir.
( ) Tezhip sanatının uygulamasında fırça tutuş şekli, her işlem basamağında farklılık göstermektedir.

C) Aşağıda numaralar ile verilen renkleri, renklerin elde edildiği bitkilerle eşleştiriniz. Bitkilerin harflerini numaraların yanındaki yay ayraçların içine yazınız.

( ) 1. Kahverengi
( ) 2. Kiremit rengi
( ) 3. Altın sarısı
( ) 4. Kırmızı

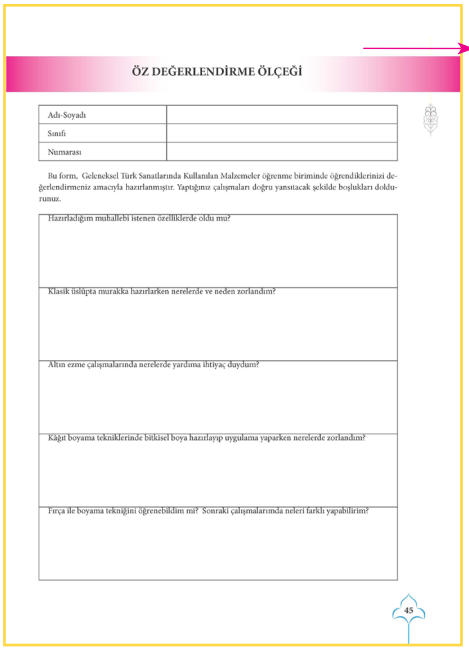
a) Soğan
b) Badem yaprağı
c) Ceviz yaprağı
d) Dut yaprağı
e) Kına
f) Maydanoz

Ç) Aşağıdaki açık uçlu sorunun cevabını yazınız.

Tezhip sanatında kâğıtların "terbiye edilerek" kullanılması ne anlama gelmektedir? Açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

43

ÖZ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Adı-Soyadı	
Sınıfı	
Numarası	

Bu form, Geleneksel Türk Sanatlarında Kullanılan Malzemeler öğrenme biriminde öğrendiklerinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Yaptığınız çalışmaları doğru yansıtacak şekilde boşlukları doldurunuz.

Hazırladığım muhallebi istenen özelliklerde oldu mu?
Klasik üslûpta murakka hazırlarken nerelerde ve neden zorlandım?
Altın ezme çalışmalarında nerelerde yardıma ihtiyaç duydum?
Kâğıt boyama tekniklerinde bitkisel boya hazırlayıp uygulama yaparken nerelerde zorlandım?
Fırça ile boyama tekniğini öğrenebildim mi? Sonraki çalışmalarımda neleri farklı yapabilirim?

45

Öğrenme birimi sonu öz değerlendirme çalışmalarının verildiği bölüm

I. ÖĞRENME BİRİMİ

1. Geleneksel Türk Sanatlarında Kullanılan Malzemeler

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Tezhip Sanatında Kullanılan Kâğıt Çeşitleri
- Murakka Hazırlama
- Fırça Çeşitleri
- Boya Çeşitleri
- Altın Hazırlama

ANAHTAR KAVRAMLAR

- Tezhip
- Kâğıt
- Murakka
- Fırça
- Boya
- Altın

سورة الفاتحة الكتاب
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين ۝ الرحمن الرحيم ۝
مالك يوم الدين ۝ إياك نعبد وإياك نستعين
اهدنا الصراط المستقيم ۝ صراط الذين أنعمت
عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين ۝
مكية وهي سبع آيات

I. ÖĞRENME BİRİMİ

1. Geleneksel Türk Sanatlarında Kullanılan Malzemeler

Hazırlanalım

1. Görsel sanatların insanlığa kattığı değer hakkındaki düşüncelerinizi paylaşınız.
2. "Kem (kötü) aletle kemalât (mükemmellik) olmaz" sözü üzerinde düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. GELENEKSEL TÜRK SANATLARI

Kültür varlıkları, ulusların dünya uygarlığına katkılarının belgeleridir. Ulusal kültür varlığının korunması ve sağlıklı bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılması var olmanın en önemli şartlarından biridir. Sanat eserleri önemli kültür varlıklarıdır. Sanat; milletin duygu, düşünce ve kültürünü yansıtan gelenek ve göreneklerini kuşaktan kuşağa aktaran yöntemlerin tümüdür.

Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınan, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde yeni boyutlar kazanan klasik Türk sanatları, yüzyılların birikimi ile günümüze kadar gelmiştir. Erken dönemlerde geometrik formlar ve hayvan sembolleri motif olarak kullanılmış, İslamiyet'in kabulünden sonra bu motifler soyutlaşarak özgün bir üslûba ulaşmıştır. Güzelliği çizgi ve şekillerin uyumunda arayan geleneksel Türk süsleme sanatları, farklı sanat türlerinde uygulanmıştır. Özellikle kitap süsleme sanatları içinde bulunan tezhip, hat, minyatür ve ebru daima ilahi güzeli arayan insanoğlunun hayalinden süzülerek özgün ifadesine ulaşmıştır. İhtişamın zarafet ile çizginin ve renklerin albenisiyle birlikte verildiği kitap sanatları, geçmişten bugüne köprü kurarak maddi kültürün en değerli belgelerini oluşturmuştur.

Geleneksel Türk sanatlarında desen çiziminin çok önemli olduğu alanlardan biri olan tezhip; kâğıt, murakka, fırça, boya ve altın olmak üzere beş ana malzemeyle icra edilmektedir. Bu malzemelerden kâğıt ve murakkanın kullanıma hazır hâle getirilmesine **terbiye etme** denilmektedir. Eskiden klasik usulde hazırlanan bu malzemelerin çoğu, günümüzde kullanıma hazır hâlde temin edilebilmektedir.

Not Edelim

Belirli kurallar çerçevesinde soyut motiflerle oluşturulan desenlerin ince kıl fırçalarla hususi kâğıtlar üzerinde altınlanıp renklendirilmesine **tezhip** denir. Tezhip, Arapça kökenli bir kelime olup "altınlama, altınla süsleme" anlamlarına gelmektedir. Önemli bir kitap süsleme sanatıdır. Bu sanatı icra eden erkek sanatkâra **müzehhip**, kadın sanatkâra **müzehhibe**, tezhipli esere **müzehhep eser** denilmektedir.

DİKKAT

Geleneksel Türk sanatlarında malzemelerin kalitesi ortaya çıkacak eserin kalitesini de büyük oranda etkilemektedir.

Hazırlanalım

Farklı kâğıtlar üzerinde kalem hareketlerinde ne gibi değişiklikler olabilir? Düşüncelerinizi paylaşınız.

1.1. Kâğıt

Kâğıt, tezhip sanatının icra edildiği ana malzemelerden biridir. Yüzyıllardır deri, papirüs, ağaç kabukları, kendir, kenevir, keten, ipek ve paçavra gibi farklı malzemelerden elde edilen kâğıt, üzerine yazı yazmak için kullanılan malzemelerin genel adıdır.

Teknolojinin gelişimiyle beraber farklı renk, boyut ve ağırlıklarda üretilen kâğıt, el yapımı ve hazır olmak üzere ikiye ayrılır. Kâğıtlar; boyama, âharlama, mühreleme ve dinlendirme işlemleriyle terbiye edildikten sonra tezhip icrası için uygun hâle gelmektedir.

Bilgi Kutusu

Bugün kâğıt hamurundan elde edilen kâğıdın ilk örneği miladi 105 yılında Çin'de yapılmıştır.

1.1.1. Kâğıt Çeşitleri

1.1.1.1. El Yapımı Kâğıtlar

Görsel 1.1: El ile kâğıt yapımı

Görsel 1.2: El yapımı kâğıt

Tezhip kökü çok eskiye dayanan sanatlardandır. Teknolojik yöntemlerle kâğıt üretilmeden önce müzehhipler kullanacakları kâğıtları kendileri üreterek bu sanatı icra etmişlerdir.

Tezhipte kullanılan kâğıtların düzgün olması ve kalınlıklarının kullanıma uygun hâle getirilmesi amacıyla çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bunlar; boyama, âharlama ve mühreleme gibi yöntemlerdir.

Günümüzde el yapımı kâğıt üretimi özellikle uzak doğu ülkelerinde devam etmekte ve bu kâğıtların ticareti yapılmaktadır. Müzehhiplerin istedikleri tüm özelliklere sahip, değişik türlerde el yapımı kâğıt bulmak mümkündür.

1.1.1.2. Hazır Kâğıtlar

1.1.1.2.1. Aydınger Kâğıdı

Aydınger; parlak yüzeyli, yarı saydam, her çeşit yağdan arınmış, açık gri renkte üretilen, motif ve desen çizimi için kullanılan bir kâğıt çeşididir. Çeşitli kalınlıklarda üretilen aydınger kâğıdının üzerinde kurşun kalem rahatlıkla kullanılabilmektedir. Pratik olduğu için çizimlerde genellikle A4 (29,7 x 21,0 cm) boyutunda olanı tercih edilmektedir.

1.1.1.2.2. Eskiz Kâğıdı

Taslak için kullanılan düşük gramajlı, yarı saydam kâğıttır. Tezhip sanatında motiflerin çalışılması, hazırlanması ve desen oluşturma aşamalarında kullanılan yağlı bir kâğıttır.

1.1.1.2.3. Sulu Boya Kâğıdı

Yüzeyi pürüzsüz ve rahat çalışma imkânı veren kâğıtlardır. En çok kullanılan sulu boya kâğıtları, pamuktan yapılan ve su etkisiyle yüzeyinde bozulmalar olmayan kâğıtlardır. Sulu boya kâğıtlarının farklı kalınlıklarda çeşitleri vardır. En kullanışlısı kalınlığı 300 gr olan kâğıttır. Pamuktan elde edilen kâğıtlarda yanlış boyanan kısımlar sulandırılarak sürülen boya ile silinebilmektedir. Sulu boya kâğıdı müzehhiplerin tercih ettiği kâğıt türlerindendir.

1.1.1.2.4. Resim Kâğıdı

Çizimlerde çok amaçlı olarak kullanılan kâğıtların geneline resim kâğıdı denir. Farklı gramajlara sahip çeşitleri mevcuttur. Çizim için deforme olmayacak, pürüzsüz ve sağlam kâğıtlar tercih edilmelidir. Aharlamak suretiyle hem tezhip icrasında hem de murakka yapımında tercih edilen kâğıt türüdür.

1.1.1.2.5. Paspartu Kâğıdı

Paspartu kâğıdı, çerçeve içinde kullanılan resim veya eseri daha farklı bir görünüme ulaştırmakta kullanılır. Aynı zamanda resim ve eserlerin boyutlarını büyütmekte de kullanılan kâğıtlardır. Farklı bir bölge oluşturarak eserin ortaya çıkmasını sağlar. Birçok renk seçeneği bulunan ve saydam olmayan bir kâğıt türüdür. Bazı müzehhipler çalışmalarında renkli zeminleri tercih etmektedir. Renkli paspartu kâğıdı bu çalışmalara uygun bulunmakta ve zemin olarak kullanılmaktadır. Yüzeyinin düzgün olması ve kolay bulunması gibi nedenlerle çalışmalarda tercih edilmektedir.

1.1.2. Kağıt Boyamada Kullanılan Bitkiler

Boya veren bitkilerin bazılarının yaş, bazılarının ise kurutulmuş hâlleri boya elde etmek için kullanılmaktadır. Boya için bazı bitkilerin tümü kullanılırken bazılarının ise belirli bir kısmı kullanılır. Çiçekler, yapraklar ve tohumlar en olgun olduğu zamanda toplanmalıdır çünkü bu dönemde bitkilerden boya elde etme oranı yüksektir.

DİKKAT

Bitkilerin yetiştiği bölgenin boyar madde kalitesi açısından önemi büyüktür. Bir türün yetişmesi için en uygun iklim neredeyse o bitki oradan toplanmalıdır. Aynı tür bitki çok güneş alan bölgede yetişirse farklı, az güneş alan bölgede yetişirse farklı kalitede ve miktarda boyar madde içerecektir. Bitkilerden boya elde etmek için bu özelliklere dikkat edilmelidir.

Bilgi Kutusu

Çiçekler: Bitkilerin çiçeklerinden ve yapraklarından elde edilen renk aynıdır. Dalında kurumuş çiçekler veya yapraklar boyama özelliğini kaybeder.

Tohumlar: Boyama özelliğine sahip bitki, tohum veren cinsten ise tohumun kapsülü çiçek ve yaprakla aynı rengi verir. Bitki bir meyve ağacı ise meyvenin kabuğu ve çekirdekleri de boyar madde içerir.

Not Edelim

Bitkilerden boya hazırlanırken kaynatma kabına şap koymak renkleri sabitleştirir. Şap koyulmadığı takdirde boyanan kâğıtların bazı kısımları daha koyu veya açık renk olabilir. Kâğıdın rengi sıvının içinde bekleme süresine göre açık ya da koyu renk olacaktır.

Badem Yaprağı

İlkbaharda toplanan badem yaprakları şap ile bir miktar su içinde kaynatılarak altın sarısı renk elde edilir. Yaprak ve suyun farklı miktarlarda kullanılması ile sarının değişik tonları elde edilir.

Nohut

Bu bitkinin unu suda kaynatılır ve adını kendisinden alan **nohudî** renk elde edilir.

Kına

Bir miktar su ile kına kaynatılarak **hünnap** rengi elde edilir. Kullanılacak miktara ve kâğıdın sıvı içinde bekletilme süresine bağlı olarak kırmızının tonları elde edilir.

Soğan Kabuğu

Soğanların dış kabukları şapla kaynatılarak kiremit rengi, kızıl veya kızıl kahve renk elde edilir. Soğanların cinsine ve kabukların miktarına göre de değişik tonlar elde edilir.

Ceviz

Cevizin kabukları ve yaprakları su içinde kaynatılarak kahverengi elde edilir.

Kahve

Koyu kıvamda hazırlanan granül kahvenin içine yarım çay kaşığı karbonat eklenir ve kaynatılır. Elde edilen sıvının renk tonu bir miktar su katılarak ayarlanabilir. Farklı kahverengi tonları elde edilir.

Çay

Demlenmiş soğumuş çayın sadece demi boya teknesine alınır, kâğıt içine batırılarak veya çay kâğıda sürülerek kurutulur. Çayın koyuluk derecesine göre açık sütlü kahverengi elde edilir.

1.1.3. Kâğıt Boyama Teknikleri

Geleneksel Türk sanatlarından hüsn-i hat, minyatür, tezhip ve ebru çalışmalarında kâğıt boyama tekniklerinden faydalanılmaktadır. Bunun için günümüzde teknolojik yöntemlerle hazırlanmış kâğıtlar satın alınıp kullanılabilmekte ya da kullanılacak kâğıtlar çeşitli doğal boyalarla boyanıp hazırlanabilmektedir. Sanatçılar, genellikle özgün çalışmalar yapmak ve geleneksel yöntemleri kullanmak adına doğal boyalar kullanarak kâğıtları kendileri hazırlamaktadır.

Görsel 1.3: Kâğıt boyamada kullanılan bitkilerden örnekler

1.1.3.1. Kâğıdı Renklendirilmiş Suya Batırmak

Elde edilmek istenen renkleri veren bitkiler toplanır, derin ve geniş bir kaba konularak bir miktar şapla suyun içinde kaynatılır. Bir süre sonra bitkinin rengini alan su, kâğıt boyutlarında hazırlanmış özel bir kaba (ebru teknesi) boşaltılır. Kâğıtlar renkli suya tek tek batırılarak banyo usulü ile boyanır, ayrı ayrı kurumaya bırakılır.

Not Edelim

Bazı yazma eserlerde kâğıtların orta kısmıyla kenar kısımları farklı renkte boyanır. Bu tarz boyamaya **akkâse** denir.

İş Birliği Yapalım-Değerlendirelim

Sınıf olarak üç gruba ayrılınız ve malzemeleri grup olarak kendi aranızda paylaşınız. RENKLENDİRİLMİŞ SUYA BATIRARAK KÂĞIT BOYAMA tekniğini sınıf ortamında uygulayınız. Bütün grupların elde ettiği sonucu birbiriyle kıyaslayıp değerlendiriniz.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**KULLANILAN MALZEMELER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	RENKLENDİRİLMİŞ SUYA BATIRARAK KÂĞIT BOYAMA	1.1.3.1.

Amaç

Renklendirilmiş suya batırarak kâğıt boyamak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Kâğıt
- Soğan kabuğu (üç orta boy soğanın dış kabuğu)
- Kaynatma kabı
- Isı sağlayıcı (küçük tüp, elektrikli ocak, vb.)
- Kâğıt peçete
- Su kabı ve su
- Şap (nohut büyüklüğünde)
- Süzmek için tülbent
- Boya teknesi

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Sıcak su ile çalışılırken yanma tehlikesi göz ardı edilmemelidir.
- Malzeme listesi kontrol edilmelidir.
- Çalışılacak masanın temiz, düzenli ve boş olması gerekmektedir.
- Isı kaynağı tehlike içermeyecek bir alana yerleştirilmelidir.
- Kâğıt, boyalı sıvının içinde fazla bekletilmemelidir.
- Tamamı ıslatılan kâğıdın kururken şeklinin bozulabileceği unutulmamalıdır.
- Zemin renklerinin çok açık tonlarda olması gerektiği unutulmamalıdır.
- Düzenli ve temiz çalışmanın zaman kaybını önleyeceği unutulmamalıdır.

İşlem Basamakları

- Çalışmaya başlamadan önce iş önlüğünüzü giyiniz.
- Kaynatma kabına 1 litre su koyarak suyu kaynatınız.
- Kaynayan suyun içine soğan kabuklarını ve nohut büyüklüğünde şapı koyunuz ve 20 dakika kaynamaya bırakınız.
- Suyun rengi istenilen tonu aldığında kaynatma kabını soğuması için ateşten alınız.
- Soğuyan sıvıyı, tülbent yardımıyla boya teknesine süzerek boşaltınız.
- Boyanacak kâğıdı, iki kısa kenarından tutarak suyun içine batırınız.
- Kâğıdı, sıvının içinde 1 dakika kadar bekletiniz ve tekrar iki ucundan kaldırarak çıkartınız.
- Kâğıdı kuru, temiz ve gölge bir yerde kurumaya bırakınız. Kurutma sırasında, kâğıdın üzerine ağırlık koyunuz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Yaptığınız uygulamayı boyalı sıvının renk tonu, kâğıdın renginde oluşan değişiklik ve boyama işleminden sonra kâğıdın biçimi açısından arkadaşlarınızın uygulamalarıyla karşılaştırıp inceleyiniz. Sonuçları not ediniz.

1.1.3.2. Kâğıda Renklendirilmiş Su Sürmek

Kaynatılan bitkilerden elde edilen renkli sıvının sünger veya pamuk yardımıyla kâğıt üzerine sürülmesi şeklinde uygulanan tekniktir.

Not Edelim

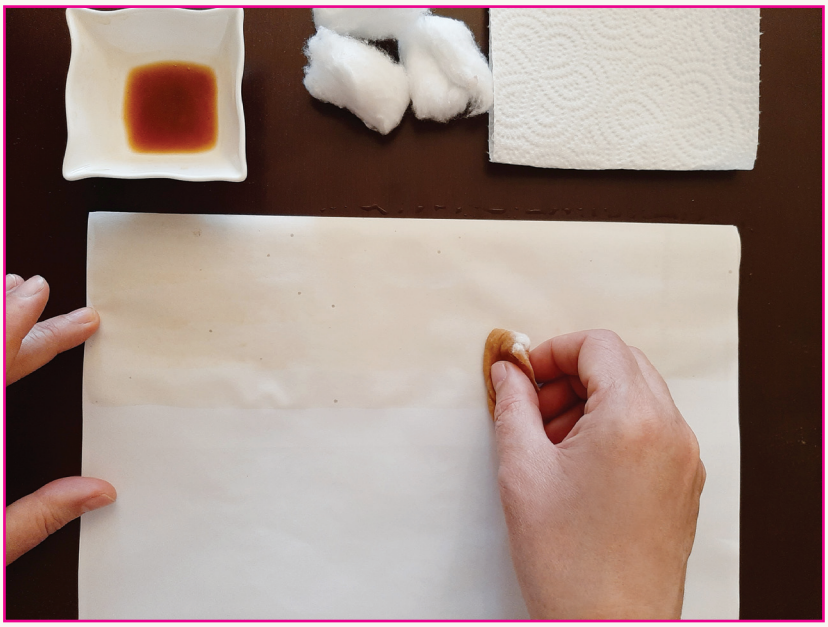
Değişik bitkilerle farklı renkler, aynı bitkinin miktarının değiştirilmesiyle de farklı tonlar elde edilerek uygulama yapılabilir.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**KULLANILAN MALZEMELER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	RENKLENDİRİLMİŞ SU SÜREREK KÂĞIT BOYAMA	1.1.3.2.

Amaç

Renklendirilmiş su sürerek kâğıt boyamak.

Görsel 1.4: Sürerek boyama uygulaması

Kullanılacak Araç Gereçler

- Kâğıt
- Çay (demlenmiş)
- Pamuk
- Kâse
- Kâğıt peçete
- Su kabı ve su

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Malzeme listesi kontrol edilmelidir.
- Çalışılacak masanın temiz, düzenli ve boş olması gerekmektedir.
- Kâğıt çeşitlerinin boyama işlemi sırasında farklı tepkiler göstereceği unutulmamalıdır.
- Boya olarak hazırlanan çay çok iyi süzülmelidir. Aksi takdirde çay parçacıkları kâğıda yapışacak ve pürüzlü bir yüzey oluşmasına neden olacaktır.
- Pamuk parçaları kibrit kutusu büyüklüğünde hazırlanmalıdır.
- Islak pamuk tek nokta üzerinde sabit tutulmamalıdır. Bu, kâğıdın aşırı ıslanmasına ve yıpranmasına neden olabilir.
- Zemin renklerinin çok açık tonlarda olması gerektiği unutulmamalıdır.
- Kâğıt, kurutma işlemi sırasında güneş alan bir yerde bekletilirse deforme olabilir, buna dikkat edilmelidir.
- Diğer çalışmalarda da kullanılması gereken malzemelerin korunması ve düzgün kalmaları çok önemlidir.

İşlem Basamakları

- Çalışmaya başlamadan önce iş önlüğünüzü giyiniz.
- Bitkilerle boyama tekniği çalışma kurallarını okuyunuz.
- Bitkilerle boyama tekniğinde gerekli malzemeleri kontrol ediniz.
- Boyanacak kâğıdı kuru ve temiz bir masaya yerleştiriniz.
- Önceden demlenmiş ve soğumuş çayı, içine su ilave ederek kâseye boşaltınız.
- Pamukları küçük parçalara bölüp hazırlayınız.
- Pamukların bir tanesini alıp çay dolu kâseye batırınız ve kâğıdın bir köşesinden başlayarak boşluk bırakmayacak şekilde kâğıdı boyayınız. Pamuğu, kâğıdın üzerine sağdan sola veya soldan sağa düzgün hareketlerle sürünüz. Tüm yüzeyin boyandığından emin olunuz.
- Boyama işlemi biten kâğıdı, kuruması için serin ve durağan havalı bir yerde bekletiniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Çalışmanızı çayın iyi süzülmesi, boya sürme işlemi sırasında ara boşlukların kalmaması ve işlem bitiminde kâğıdın görüntüsü açısından arkadaşlarınızın çalışmaları ile karşılaştırınız. Çalışmalar arasındaki farkları not alınız.

1.1.4. Kâğıt Âharlama

Kâğıdın yazı yazmaya ve tezhip yapmaya elverişli olması için üzerine sürülen maddeye **âhar** denir. Kâğıdın sağlam ve kullanışlı hâle gelmesi için bu maddenin sürülmesi işine **kâğıdı âharlamak**, âharlanan kâğıda da **âharlı kâğıt** denilmektedir.

Görsel 1.5: El yapımı kâğıt âharlamak

1.1.4.1. Yumurta Âharı

Yumurta âharı, şap ve yumurta akının belirli bir süre karıştırılmasıyla elde edilir. Elde edilen bu karışım kâğıt üzerine sürülür veya kâğıt bu karışıma batırılır. Bu işlem birkaç kez tekrar edilir. Bu, çok eski bir kâğıt hazırlama tekniğidir.

Görsel 1.6: El yapımı kâğıt

1.1.4.2. Nişasta Âharı (Muhallebi)

Pirinç unu veya nişastanın suda ezilip kaynatılmasıyla yapılan âhar çeşidine **nişasta âharı** (**muhallebi**) denir. Muhallebi bir sünger yardımıyla kâğıdın üzerine sürülür. Kuruduktan sonra bu işlem birkaç kez tekrar edilir.

DİKKAT
Âharlama işlemi yapıldıktan sonra kâğıt gölge bir yerde kurutulur, mührelenir ve dinlenmeye bırakılır.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**KULLANILAN MALZEMELER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	MUHALLEBİ YAPMAK	1.1.4.2.

AMAÇ
Muhallebi yapmak.

Görsel 1.7: Muhallebi yapımı

Kullanılacak Araç Gereçler

- Orta boy cezve
- Bir yemek kaşığı buğday nişastası
- Nohut büyüklüğünde şap
- Karıştırmak için kaşık
- Isı kaynağı (mutfak ocağı, küçük tüp, vb.)
- Bir su bardağı su
- Geniş bir kâse
- Bir kare jelatin
- Tülbent

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Muhallebinin içinde bulunması gereken şap mutlaka iyice erimiş ve karışmış olmalıdır.
- Malzeme listesi kontrol edilmelidir.
- Hazırlanan muhallebinin pütürsüz, şeffaf bir yapıda olması için muhallebiyi çok iyi karıştırmak gerektiği unutulmamalıdır.
- Sıcak muhallebi soğuduğunda daha koyu kıvama gelebilir, bu nedenle suyun iyi ayarlanması gerektiği unutulmamalıdır.
- Diğer çalışmalarda da kullanılması gereken malzemelerin korunması ve düzgün kalmaları çok önemlidir.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz. Sıcak malzeme ile çalışırken daha dikkatli olmanız gerektiğini unutmayınız.
- Muhallebi yapım kurallarını okuyunuz.
- Muhallebi yapım tekniğinde gerekli olan malzemelerin kontrolünü yapınız.
- Cezveye sırasıyla nişastayı, suyu, jelatini ve şapı koyup kısık ateşte sürekli karıştırarak pişiriniz.
- Pişirilen muhallebiyi çukur bir kaba boşaltarak muhallebinin soğumasını sağlayınız.
- Hazırladığınız muhallebiyi soğuttuktan sonra tülbentten geçiriniz.
- Muhallebi yaptığınız yeri ve malzemelerinizi temizleyiniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Muhallebi yapımı çalışmanızı süre, gerekli miktar, pütürsüz yapı ve kıvam açısından değerlendiriniz. Çalışmanızdaki eksiklikleri not ediniz.

1.1.5. Kâğıt Mühreleme

Bu işlem altının kâğıt üzerine daha rahat sürülmesini sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Âharlanan kâğıtların parlatılması için ütüleme veya zımparalamaya benzer şekilde yapılan yüzeyin düzgünleştirilmesi işlemidir. Zer mühre ve kâğıt mühresi olmak üzere iki çeşit mühre vardır.

Kuru sabun sürülmüş pamuklu bir kumaş parçası, mührenin rahatça kaymasını ve kâğıtların yıpranmamasını sağlamak için âharlı kâğıtların üzerinde gezdirilir. Daha sonra çakmak taşı ya da camdan yapılmış **mühre** adı verilen araç kâğıda bastırılarak ileri geri hareketlerle kâğıt parlatılır. Kâğıdın yüzeyinin parlak bir görünüme ulaşmasıyla işlem bitirilir.

Not Edelim

Mührelenen kâğıtlar üzerine ağırlık konularak bir hafta ile bir yıl arasında kullanılabilir.

DİKKAT

1.1.4. başlığında âharlama işlemi ile konuyu pekiştiriniz.

Hazırlanalım

Gıda maddelerinin besleyici özelliklerinin yanında başka özellikleri de vardır. Bununla ilgili örnekler paylaşınız.

1.2. Murakka

Su yönleri çaprazlama üst üste gelecek şekilde yapıştırılan kâğıtların meydana getirdiği mukavva tabakaya **murakka** denir. Murakka, geleneksel sanatlarda özel olarak hazırlanmış zemin anlamına gelmektedir ve tezhip sanatında zemin olarak kullanılmaktadır. Çeşitli renklerdeki kâğıtların üst üste yapıştırılmasıyla renkli olarak hazırlanabilen murakka, ebrulu kâğıtların yapıştırılmasıyla da elde edilmektedir.

1.2.1. Murakka Yapılacak Kâğıdın Yönünü Bulmak

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**KULLANILAN MALZEMELER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	MURAKKA YAPILACAK KÂĞIDIN YÖNÜNÜ BELİRLEMEK	1.2.1.

Amaç

Murakka yapılacak kâğıdın yönünü belirlemek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Murakka yapılacak kâğıt
- Su

Uygulama İçin Öneriler

- Malzeme listesi kontrol edilir.
- Çalışılacak masanın temiz, düzenli ve boş olması gerekmektedir.
- Kâğıdın katlanması, kat izi veya ezilme olmadan sadece esnetmek anlamına gelmektedir.
- Kâğıt esnetildiğinde ortada oluşan bombeli kısmın çapından bahsedilmektedir.
- Suyun kâğıdı esnettiği unutulmamalıdır.

İşlem Basamakları

- Kâğıdın kenarını hafifçe ıslatınız. Genişleyen taraf su yönünü gösterir.
- Kâğıdı, iç kısmı kendinize gelecek şekilde hafifçe katlayınız. Kâğıdın bir yönünün diğer yönünden daha kolay katlandığını hissedersiniz. Kolay katlanan kısım su yoludur.
- Kâğıdı ıslatınız ve havadar bir yere bırakınız.
- Kâğıt ıslandığında düzgün görünümünü kaybedecektir. Bir yönün diğer yöne göre daha dalgalı durduğunu göreceksiniz, bu dalgalı kısımlar suyolunu gösterir.
- Kâğıdı katladığınızda yüksek taraf suyolunun tersi, alçak olan taraf suyoludur.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Kâğıt yönünü doğru tespit edebildiğinizden emin olunuz. Çalışmanızı arkadaşlarınızla ve öğretmeninizle paylaşınız.

1.2.2. Murakka Yapımında Kullanılan Malzemeler

Listeleyelim

- Kullanılacak kâğıt boyutundan en az 10 cm daha geniş mukavemetli bir tahta {ahşap, su kontrası, mdf (medium density fiberboard) vb.}
- Kalın kâğıt bant
- 2,5-3 cm'lik kalın fırça
- Kâğıtlar
- Muhallebi
- Kâğıtların arasında hava kabarcığı kalmaması için cetvel veya ıstaka
- Maket bıçağı

1.2.3. Murakka Yapımı

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**KULLANILAN MALZEMELER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	MURAKKA YAPMAK	1.2.3.

Amaç
Murakka yapmak.

Görsel 1.8: Muhallebi sürme işlemi

Görsel 1.9:
Suyoluna göre kâğıtların üst üste yerleştirilmesi

Görsel 1.10:
Kâğıtların yapıştırılması

Kullanılacak Araç Gereçler

- Kullanılacak kâğıt boyutundan en az 10 cm daha geniş mukavemetli bir tahta (ahşap, su kontrası, mdf, vb.)
- Kalın kâğıt bant
- 2,5-3 cm'lik kalın fırça
- Kâğıtlar
- Muhallebi
- Cetvel veya ıstaka
- Maket bıçağı

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Malzeme listesi kontrol edilmelidir.

- Zemine yerleştirilen koruyucu tabakanın kâğıt boyutundan geniş olması gerekmektedir.
- Kâğıda sürülen muhallebinin kıvamı ince olmalıdır.
- Hava kabarcıkları ürünün net görünmesini engelleyeceği için çok titiz çalışılması gerekmektedir.
- Maket bıçağıyla düzgün kesim yapmak için cetvel kullanılmalıdır.
- Hazırlanan kâğıtlar, yapılan işlem gereği ıslak olacağından rüzgârsız ve güneşsiz bir ortamda kurutulmalıdır.
- Kullanılan malzemelerin temizliğinde kimyasallara gerek yoktur. Sadece su ile temizlenebilir.

İşlem Basamakları

- Çalışmaya başlamadan önce iş önlüğünüzü giyiniz.
- İlk kâğıdı ahşap veya benzeri bir zemin üzerine dört kenarından bantlayınız.
- Kâğıdın yüzeyine fırçayla muhallebi sürünüz.
- İkinci kâğıdı, aksi yöne gelecek şekilde üstüne kapatınız. Istaka veya cetvel yanı ile kâğıdın üzerinden hafifçe bastırarak ortadan yanlara çekiniz. Kâğıtların, arada hava kalmadan, birbirine yapışmasını sağlayınız.
- Bir kat daha yapıştırıcı sürünüz ve bu kez kâğıdı enine olarak yapıştırınız. Arada kalan hava kabarcıklarını alınız. İki kat arasının boşluk kalmadan yapışmasına dikkat ediniz.
- Kâğıtları bir en bir boy olacak şekilde yerleştirerek işleme devam ediniz.
- İstenen kalınlığa ulaştığınızda, maket bıçağı ile bantların iç kısmından keserek kâğıtları çıkarınız.
- Kâğıtları kuruması için ısı kaynaklarına çok yakın olmayan bir yerde bekletiniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Kâğıtları zemine doğru yapıştırma, kâğıtların yönlerinin doğru tespiti, muhallebinin eşit dağılımı ve kâğıtları hava kabarcıkları olmadan yapıştırma işlemlerini doğru yapıp yapmadığınızı tespit etmek için çalışmanızı arkadaşlarınızın çalışmalarıyla karşılaştırınız. Sonraki uygulamalarınız için sonuçları not ediniz.

Görsel 1.11: Altın zemin uygulaması

Hazırlanalım

İnsanoğlunun, ihtiyaçlarını karşılamak için çevresinde bularak faydalandığı materyallere örnekler veriniz.

1.3. Fırça

Müzehhipler, samur ve sentetikten üretilmiş hazır fırçalar kullanmaktadır. Sanatçıların geçmişte kullandığı fırçaların üç aylık kedi yavrusunun ense tüylerinden veya samur kıllarından yapılmış olduğu bilinmektedir. Ayrıca bazı kanatlı hayvanların kafasından veya kanat ucundan alınan tüyler de fırça yapımında kullanılmıştır.

Seçilen fırçanın boyaların hemen akmasına engel olması istenir. Doğal kılların üzerinde bulunan plaklar (pürüzlü yapı) boyanın hızlı akmamasını sağlamaktadır. Bu nedenle doğal kıllardan yapılan fırçalar daha çok tercih edilmektedir.

Görsel 1.12: Kullanılan fırça ve mühreler

Tezhip sanatında kullanılan fırçalar, kullanıldıkları yerlere göre isim alır. Fırçalar; yapılacak çalışmaya, zemine, kullanılan malzemeye göre değişir. Çalışma sırasında, seri şekilde kullanılabilecek küçükten büyüğe çeşitli ölçülerde fırça bulundurulmalıdır. Her renk ve yüzey için fırça değiştirilmelidir. Geniş ve büyük zeminlerin boyanmasında düz fırçalar tercih edilmelidir.

DİKKAT

Fırçaların uzun süre kullanılabilmesi için bakımlarının iyi yapılması gerekir. Bol su ile yıkanıp kurutulan fırçalar bir beze sarılarak ya da temiz bir kutu içinde saklanarak uzun yıllar kullanılabilir.

Görsel 1.13: Tezhip boyamada kullanılan fırça

Tezhip sanatının uygulamasında fırça tutuş şekli her işlem basamağında farklılık göstermektedir.

Bunları Bilelim

Tahrir Fırçası Kullanım Tekniği

Tezhip desenlerinin tamamının veya bir kısmının kenarına çekilen net çizgiye **tahrir** denir. Çok ince, tek kıl kalınlığında ucu olan bir fırça ile tekrara düşmeden yapılmalıdır. Fırça ucu boyayı ya da altını dağıtmamalıdır. Hafif meyilli, yana yatık tutuş şekli ile uygulanabilir.

Zemin Fırçası Kullanım Tekniği

Desenin boyanacak bölümleri geniş ise kalın bir fırça kullanılmalı, fırça yatay veya dik tutularak uygulanmalıdır. Zemin dar ise ince bir fırça kullanılmalı; fırça yarı dik, yarı meyilli tutulmalıdır.

Altın Fırçası Kullanım Tekniği

Yüzeyin genişlik veya darlık durumuna göre kullanılacak fırçanın kalınlığına karar verilir. Altının sürülmesi sırasında fırça gereken kısımlarda desene dik veya meyilli gelecek şekilde tutularak kullanılmalıdır. Boyanacak kısım mümkün olduğu kadar tek fırça darbesi ile tamamlanmalıdır. Altın sürülen fırçanın üzerinde kalan altın parçalarını alabilmek için (malzemenin pahalı olması ve zor bulunması nedeniyle) fırça bir kâsenin içinde yıkanmalı ve altınlar suyun dibine çökertilerek alınmalıdır. Fırçaların uçları çok sivri ve net olmalıdır.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**KULLANILAN MALZEMELER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	FIRÇA İLE UYGULAMA YAPMAK VE FIRÇA AYRIMINI YAPMAK	1.3.1.

Amaç
Fırça ile uygulama yapmak ve fırça ayrımını yapmak.

Görsel 1.14: Boya uygulaması

Kullanılacak Araç Gereçler
- Yaldız boya, guaj boya
- Fırça çeşitleri (1 numara ile 10 numara arası tüm kalınlıklar)
- Su
- Palet
- Desen çizilmiş kâğıt
- Kâğıt havlu

Uygulama İçin Öneriler

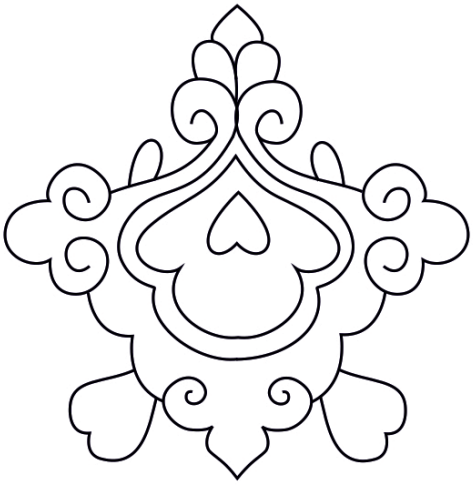
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Çalışma yapılan masanın aydınlatılmış olmasına dikkat edilmelidir.
- Paletin üstünde boya karıştırılan fırçayla uygulama yapılmamalıdır. Fırçada bulunan fazla boya sıkıntı yaratabilir.
- Bir desen boyanırken en geniş yüzeyden başlanır. Desen içinde farklı genişliklere sahip bölümlerde uygun fırça kalınlığı seçilmesi önerilir.
- Desende bulunan dal, sap, gölge gibi ayrıntılar çok ince fırça ile çalışılırsa daha başarılı ve net bir görüntüye ulaşılabilir.
- Tek el hareketi ile kontur (dış hat) çekilir.
- Ürünün kurutulmasının hassasiyet istediği, ürünün dış etkenlerden korunması gerektiği unutulmamalıdır.
- Malzemeler tekrar kullanıma hazır bekletilmelidir.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz. Çalışmak için gerekli malzemelerin kontrolünü yapınız.
- Desen çizilmiş kâğıdınızı masaya yerleştiriniz. Altınla boya yapacağınız bölgelere karar veriniz.
- Yaldızla boyanması gereken bölümlere karar veriniz ve yaldızı çok ince uçlu bir fırça ile desen üzerine uygulayınız.
- Kullanmaya karar verdiğiniz rengi orta kalınlıktaki bir fırça ile paletinizin üzerinde hazırlayınız.
- Desenin geniş yüzeylerinden başlayarak uygulama yapınız. Geniş yüzeylerde orta kalınlıkta, sivri uçlu fırçalar tercih ediniz.
- Desenin ince hatlı bölümlerine uygun fırça seçerek uygulama yapınız.
- Kontur fırçasıyla desende uygun bölümlere kontur çekiniz.
- Bitirdiğiniz ürünü, serin ve durağan havaya sahip bir yerde kurumaya bırakınız.
- Kullandığınız malzemeleri temizleyiniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Fırçaları altın ve boyalara göre seçebilme, fırçayla boya sürme işlemlerinin sonuçlarını değerlendiriniz. Eksiklerinizi not ediniz.

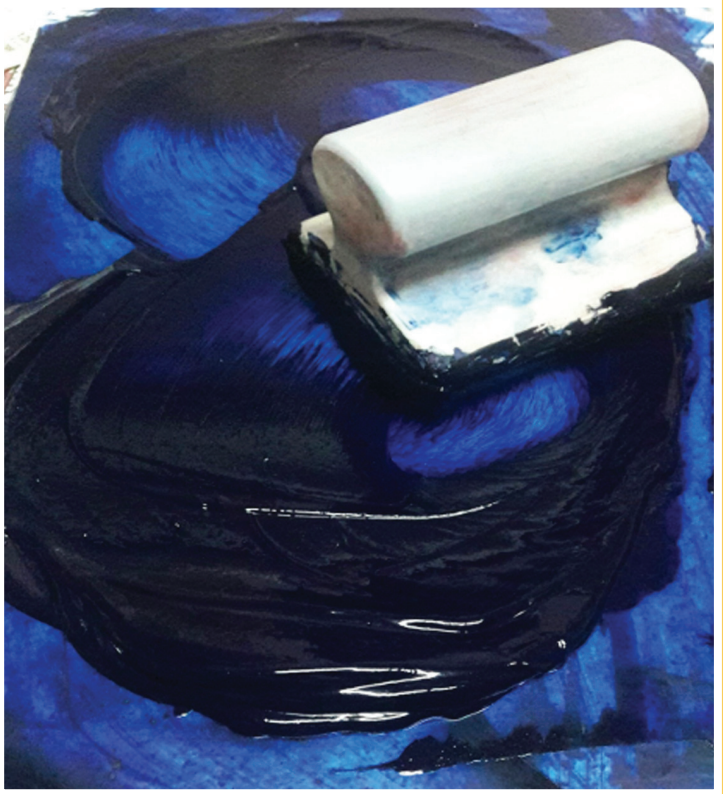

Hazırlanalım

1. Oturduğunuz evin bölümlerini ne şekil ve çeşitlilikte boyamak isterdiniz?
2. Renklerin insan psikolojisi üzerindeki yeri ile kişinin duygu ve düşüncelerini aktarmasındaki yeri üzerinde düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.4. Boya

Tezhip sanatında kullanılan boyalar, kök ve topraktan hazırlanırdı. Toprak boyalara Arap zamkı ilave edilir, boya dövülerek ya da ezilerek ince toz hâline getirilirdi. İçine pekmez veya gliserin gibi yapışma özelliği bulunan maddeler katılır ve boya zemin üzerine fırça ile uygulanırdı. Bilinen en eski boyalar: değerli bir taş olan lapis lazuliden (mavi taş) elde edilen mavinin tonları, bal mumu isinden elde edilen siyah ve Lahor çividi lacivertleridir. 19. yüzyılın sonlarına doğru sentetik boyaların üretimine başlanması ile toprak boyaya rağbet azalmıştır. Günümüzde müzehhipler çoğunlukla guaj, akrilik ve sulu boya gibi hazır boyaları tercih etmektedir.

Görsel 1.15: Lapis taşından elde edilen mavi boya

1.4.1. Boya Çeşitleri ve Özellikleri

1.4.1.1. Akrilik Boya

Akrilik boya; birçok uygulamada kullanılabilen, su bazlı (su ile karışabilen), zararsız ve çabuk kuruyan bir boyadır. Akriliklerin temizlenmesi ve matlaştırılması kolaydır. Hatalı uygulamalar üst üste boyanarak düzeltilebilir.

El sanatlarının birçok dalında kullanılan bu boya, en yaygın ve masrafsız boya türüdür. Çeşitli renklerde bulunur, pürüzsüz ve kremsi bir kıvama sahiptir. Ahşap, seramik, kâğıt, kumaş ve cam gibi alanlarda kullanılabildiği için tezhipte de tercih edilmektedir. Sıcak havada yumuşak, soğuk havada sert olabilir. Akrilik boyalar sudan etkilenmez. Kuru bir boyadır, yüzeyi sabun ve su ile temizlenebilir.

1.4.1.2. Guaj Boya

Su bazlı, opak (şeffaf olmayan) bir boya cinsidir. Mat, çabuk kuruyan ve kapatıcı bir özelliğe sahiptir. Guaj boya bir çeşit sulu boyadır. Sulu boyada olduğu gibi su ile inceltildikten sonra kullanılabilen, sulu boyayla aynı etki ve özelliklere sahip bir boyadır. Az masraflı olması ve kolay bulunması nedeniyle tezhip sanatında tercih edilmektedir.

1.4.1.3. Sulu Boya

Boya, su ile karıştırılıp çalışıldığı için bu adı almıştır. Şeffaf bir yapısı vardır, kapatıcı özelliği azdır. Yan yana sürülen iki renk, suyun yardımı ile kaynaşır. Bu şekilde renkler arasında geçiş sağlanarak çalışılır. Islatılmış fırça bir palette boya ile karıştırılarak kâğıt ya da başka bir yüzey üzerine sürülerek uygulanır. Renklerin açıktan koyuya doğru değerleri boyanın istenilen derecede sulandırılması ile sağlanır.

DİKKAT
Sulu boya çabuk kurur, bu nedenle hızlı çalışılması gerekir.

1.4.1.4. Toprak Boya

Toprak boya bilinen en eski boya çeşididir. Renkli taş ya da toprağın öğütülmesiyle elde edilen doğal boyadır. Maden oksitlerini içerir. Günümüzde çok az kullanılmaktadır. Unutulan zanaatlar arasındadır.

Renkli toprak, taş veya çeşitli mineraller araziden kazılarak alınır, bol suda temizlenir ve içinde bulunan yabancı maddelerden arındırılır. Bu işlem büyük kaplarda yapılır. Geniş bir kaba konulan öğütülmüş renkli toprak, su ile bekletilir. Boyar madde suyun yüzüne çıkar, diğer artıklar dibe çöker. Su yüzüne çıkan boya maddesi suyun üst kısmından alınır, tekrar aynı işlemlerden geçirilip iyice temizlendikten sonra kurutma havuzlarına alınır ve burada bekletilir. Boya kuruduktan sonra öğütülür, toz hâlinde kullanıma hazırlanır. Farklı tonlar elde edilmek istendiğinde toz hâlindeki boyalar belli oranlarda karıştırılır.

Kullanılmadan önce toprak boyanın içine bir miktar bal, Arap zamkı, jelatin ve su katılarak hazırlanır. Bu malzemeler eklenerek hazırlanan boya tezhipte, sadece su ile hazırlananlar ise ebru boyamada kullanılmaktadır. Eritme işlemi cam, porselen veya emaye kaplarda yapılır. Boya, cam veya ağaç çubuklarla karıştırılır. Boyanacak yüzey kuru olmalı, yüzeydeki tozlar fırçalanarak alınmalıdır. Boya; temiz beyaz bir bez, fırça veya süngerle sürülebilir.

Görsel 1.16: Boya elde edilen toprak ve taş çeşitleri

Görsel 1.17: Toprak boya elde etmek için kullanılan araçlar

Not Edelim

Kullanımda artan boya, cam veya plastik kaplarda 3-4 ay bozulmadan saklanabilir.

Görsel 1.18: Toprak ezme

Görsel 1.19: Hazırlanmış toprak boya

1.4.1.5. Kök Boya

Bazı bitkilerin yaprakları, çiçekleri, dalları, kökleri ve tohum gibi bölümlerinde boyama özelliği bulunmaktadır. Bu boya bitkileri; irili ufaklı olmak üzere ot, ağaççık, ağaç, bahçe ve bağ bitkileridir. Bazı yosun ve likenlerin de boyama özellikleri vardır. Bitkilerin boyayan bölümleri suyla belirli sürede kaynatılarak boya elde edilir. Kaynatma sırasında sıvının içine çıkan boyanın kalıcılığını sağlamak için sıvıya tuz, sirke veya şap gibi maddeler konulmaktadır.

Hazırlanan boyalar şişelenerek ağzı kapalı hâlde saklanabilir. Bu boyalar fırça ile rahatlıkla sürülme özelliğine sahiptir. Bitkilerden çok özel renklere ulaşmak mümkündür.

Yurdumuzda boya bitkileri çok eski tarihlerden beri çeşitli işlerde kullanılmıştır. Kumaşların, eski halıların, âharlı kâğıtların, eski Türk mürekkeplerinin boyanmasında; ebru, tezhip gibi süslemelerin pek çoğunda bitkisel boyalardan faydalanılmıştır. Bulundukları bölgelerden zamanında toplanan bitkiler kaynatılarak boya elde edilmiştir.

Bilgi Kutusu

Çividî, sarı, açık sarı, limon sarısı, yeşil, çimen yeşili, mor, âsumânî (havai maî), süt maî, nârencî (turuncî, portakalî), kırmızı, açık kırmızı, koyu kırmızı, kahverengi, koyu kahve, siyah gibi renkler bitkilerden elde edilebilmektedir.

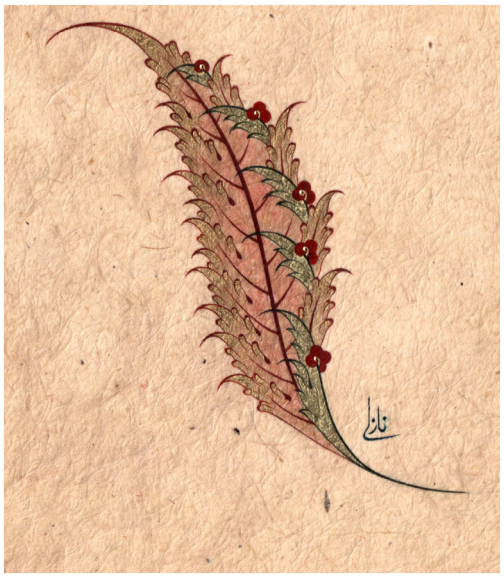
1.4.2. Boyama Teknikleri

1.4.2.1. Süpürme (Sulandırma)

Tezhipte en çok kullanılan boyama tekniklerinden biridir. Adını fırçanın boyayı sürme hareketinden almaktadır.

Listeleyelim

- Altınla sulu süpürme,
- Altınla sulu süpürme, boyayla kontur,
- Boyayla süpürme, boyayla kontur,
- Boyayla süpürme, altınla kontur,
- Şikâf (boya ile altının birlikte kullanılması) boyayla süpürme yapılıp üstüne ikinci kat altınla süpürme,
- Boyayla süpürme, altınla süpürme, altın kontur, boya kontur teknikleri süpürme tekniği olarak kullanılmaktadır.

Görsel 1.20: Sulandırma tekniği

1.4.2.2. Kat Kat Boyama

Bu yöntemle boyamaya başlamadan önce zemin için kullanılacak en açık tonla beraber dört ton boya hazırlanır. En açık ton boya zemine sürülerek çizim işlemine başlanır. Desen veya motifte uygun yerlere, arada birer milim bırakılarak dışarıdan içeriye en açık tondan koyu tona doğru boyalar sürülür. Bu kat kat boyama şekline **degrade** (**digrad**) tekniği de denir.

Görsel 1.21: Kat kat boyama tekniği

1.4.2.3. Tarama

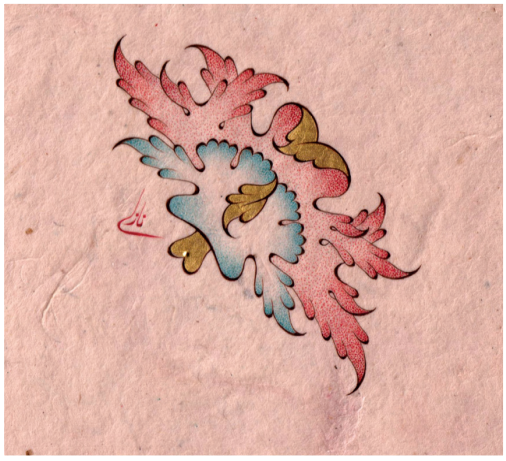
Hazırlanan desen âharlanmış kâğıda geçirilir. Karar verilen renkler biraz sulu ve açık tonda hazırlanır. Motifin zemin renkleri tek kat sürülür. Zemine sürülen renklerin bir ton koyusu hazırlanır. Boya, en ince fırça yardımıyla ve kıvrak bilek hareketleriyle aynı yöne doğru ince bir şekilde taranarak sürülür. Sonra biraz daha koyu tonla dip taraflar koyulaştırılarak taranır. Desen açıktan koyuya tonlama yapılarak uçtan dibe doğru boyanır. Bu yöntemle doğadan stilize çalışması görünümü ortaya çıkacaktır. Çiçeğe kendi tonlarında kontur çekilerek motif bitirilir.

Görsel 1.22: Tarama tekniği

1.4.2.4. Noktalama

Kısa uçlu, temiz ve kuru bir fırçaya biraz boya sürülür. Zemini açık tonda bir renkle boyanmış motifin uç kısımlarından içe doğru küçük nokta darbeleri yapılır. Bu işlem yapılırken fırçanın dik tutulması gerekir. Açık tondan koyu tona doğru noktalar çoğaltılır ve dengeli dağıtılır. Uygulaması zaman alan ve oldukça yavaş yapılması gereken bir tekniktir.

Görsel 1.23: Noktalama tekniği

Not Edelim

Noktalama tekniği, minyatür ve cilt sanatında olduğu gibi tezhip sanatında da sıklıkla uygulanmaktadır.

Hazırlanalım

Altın çok değerli bir madendir. Tezhip sanatında altının yoğun bir şekilde kullanılmasının nedenleri üzerine fikirlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.5. Altin

Altın, tezhip sanatının başlıca renklendirme (boya) malzemesidir. Varlık ve güç işareti olan altın, ilk çağlardan itibaren kültürler arası sanatsal etkileşimler aracılığı ile bizim tarihimizde de yerini almıştır.

Bugün tezhip sanatı ile uğraşan sanatçılar, altını varaklar hâlinde hazır temin etmektedir. Eskiden altının varak hâline getirilmesi için çeşitli işlemlerden geçmesi gerekmekteydi. Yağsız kuzu derisinin arasına yerleştirilen altın parçaları özel bir çekiç yardımıyla dövülüp ezilerek varak elde edilirdi. Bu yöntem çok zor, yorucu ve zaman alan bir tekniktir. Bu işlemi altın varakçılar yapar, mücellitler de bu varakları ezerek müzehhipler için hazırlardı. Defter hâlinde hazır temin edilen altının ezme işini bugün müzehhipler kendileri yapmaktadır.

Müzehhep eserin kalitesi, kullanılan altının kalitesiyle doğru orantılıdır. Bu nedenle çalışmalarda kaliteli altın kullanılması daha uygun olacaktır.

1.5.1. Altın Çeşitleri

Altının ayar derecesine göre çeşitleri vardır. Bu derecelerden doğan farklılıklar ile değişik tonlamalar elde edilmektedir. Gümüş ilave edilen altın ve yeşil altın da kompozisyonlara değişik tonlar kazandırmaktadır.

Yeşil altın	18 kırat	8x8 cm
Saf altın	24 kırat	8x8 cm
Sarı altın	22 kırat	8x8 cm
Kırmızı altın	23 kırat	8x8 cm

1.5.1.1. Transfer Altın

Varak altının uygulanacak yerin kalıbına göre kesilip yapıştırıcı sürülen zeminin üstüne yerleştirilmesine **transfer** denir.

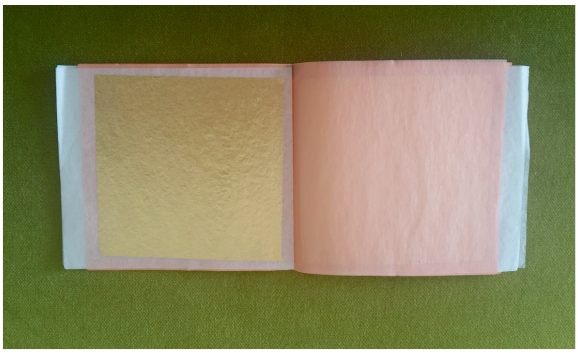
Desen, altın levhanın üstüne çok ince uçlu kalemle çizilir. Sivri uçlu özel bir bıçak yardımı ile altın kesilir. Kesilen altın, fırçanın ucu ile (çok küçük parçalar olduğu için) alınarak zeminde hazırlanan bölüme yerleştirilir. İnce uçlu bir fırça, yapışan altının üzerine yumuşak hareketlerle bastırılır. Altının yapısı bozulmayacak şekilde, iyice yapışması sağlanmalıdır. Yapıştırma işlemi küçük bir parça pamuk ile de yapılabilir.

DİKKAT
Levhalar çok ince olduğu için zemine kaplanan altın yüzey hiç kırıştırılmadan ve motif dışına taşırılmadan çalışılmalıdır. Yapıştırma işi bitirilen ve kurutulan altın yüzey, mazgala adı verilen akik taşı ile hafifçe bastırılarak düzeltilmelidir.

Miksiyon; transfer altını kâğıt, ahşap, metal ve mermer gibi yüzeylere yapıştırmak amacıyla kullanılan bir malzemedir. Yapıştırma süreleri farklı olan miksiyonlar mevcuttur. Miksiyonla yapıştırma için ithal ürünler kullanılmaktadır. Yapıştırıcı kullanılarak yapılan işlemin ardından yumuşak uçlu fırçayla hafif dairesel hareketlerle temizlik işlemi yapılmalıdır. Altının üzerinde nemlilik varsa bir süre beklenmeli, altının kuruduğundan emin olunduğunda fırça temizlenmelidir.

1.5.1.2. Varak Altın

Altın varakta bir defter 25 yapraktan oluşmaktadır. Altınlar yaprakların içine yerleştirilmektedir. Bu defter çok hafif olduğu için herhangi bir darbeye veya hava akımına maruz kaldığında dağılabilmektedir.

Görsel 1.24: Varak altın

1.5.2. Altın Ezme

Tezhip sanatında en çok uygulanan yöntem altın ezme uygulamasıdır. Altın ezme işlemi, sayfaların (varakların) parmakla yapılan baskı ile dağılmasını sağlamaktır. Bu uygulamada altın varak parçaları ve Arap zamkı bir kâse içine konularak parmak ile ezilir. Elde edilen sıvı altın, çok ince fırçalar yardımı ile motif veya desenin uygun bölümlerinde ya da tamamında boya malzemesi olarak kullanılır.

Bunları Bilelim

Arap zamkı; toz hâline gelen altın varak parçacıklarının birbirine yapışmasını sağlayan, ağaçların reçinesinden elde edilen bir maddedir. Mürekkep ve boya yapımında da kullanılan önemli malzemelerdendir.

Jelatin; hayvanların kemik ve kıkırdaklarından veya bitkisel yosunlardan elde edilen, renksiz, yapışma ve yapıştırma özelliği bulunan bir malzemedir. Murakka yapımında kullanılan muhallebinin içine de jelatin konulur. Ayrıca altın sürülerek çalışılan alanlarda, suyun içine jelatin konularak altının yüzeye yapışması sağlanır.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**KULLANILAN MALZEMELER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	ALTIN EZMEK	1.5.2.

Amaç

Altın ezmek.

Görsel 1.25: Ezilmiş altın

Kullanılacak Araç Gereçler

- Geniş, kenarları hafif yüksek bir porselen veya cam tabak (desensiz)
- Su
- Altın varak (25 yapraklı)
- Arap zamkı
- İpek kumaş parçası (30x30 cm)

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Arap zamkının yapıştırıcı özelliğe sahip ağaç reçinesi olduğu unutulmamalıdır.
- Altın varaklar çok ince, hassas ve pahalı olduğu için yere düşmemeli ve kaybolmamalıdır.
- Ezme sırasında bilek ve parmakların hasar görmemesi için sık sık dinlenilmelidir.
- Altın ezme işleminin doğru yapılması altının ince olmasını ve daha iyi görünmesini sağlar.
- Önceleri donuk çamur renginde olan altın ezildikçe rengi açılır ve altın rengini alır.
- Ezildikten sonra altının yıkanması ve temizlenmesi gerekmektedir. Altın su içinde bekletilerek temizlenmelidir.
- Yıkama işlemleri sırasında ezilmiş toz altınların su ile atılmamasına ve ziyan olmamasına çok dikkat edilmelidir.
- Süzme işleminde toz altın ile su tamamen birbirinden ayrılmış olacaktır.
- Toz hâlindeki altınlar suyun içinde olduğu için ayrıştırılıp kurutulması gerektiği unutulmamalıdır.
- Hazırlanan altın, dökülmemesi ve zarar görmemesi için kapalı kapta saklanmalıdır.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Kâsenin içine birkaç damla Arap zamkı damlatınız. İşaret parmağınızın ucunu kâsedeki sıvıya dokundurunuz. Deftere yapışık duran altın varaklardan birini, ıslak olan işaret parmağınızla kâseye taşıyınız.
- İşaret ve orta parmağınızın ön uç kısımları ile ezmeye başlayınız.
- Defterdeki yaprak altınlar bittikten sonra en az 1 veya 2 saat saf su damlatarak ezmeye devam ediniz.
- Altının ezilip ezilmediğini anlamak için 1-2 damla su damlatıp akıcılığını kontrol ediniz, eğer küçük altın tanecikleri kalmış ise ezmeye bir süre daha devam ediniz.
- Ezilmiş toz altının üzerine saf su ilave ediniz ve tülbentten süzünüz. Süzülen altın üzerine su koyarak bir gün bekletiniz.
- Dibe çöken altınların üzerindeki suyu belli bir noktaya kadar boşaltınız ve tekrar saf su doldurarak yaklaşık 5 saat bekletiniz.
- Altın, kabın dibine çöktükten sonra üzerindeki suyu dökünüz. Kâsedeki sıvı ve altınları ipek bir bezden geçirerek altının suyla atılmasına engel olunuz.
- İpek kumaşın üzerindeki altınları kenarları hafif yüksek bir cam tabağa alınız ve ipek kumaş ile birlikte kurumaya bırakınız.
- Toz altını ağzı kapalı şekilde bekletiniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Altın ezme çalışmanızda ezilen altının rengi, pütürsüz yapısı ve yıkanmasıyla ilgili elde ettiğiniz sonuçları değerlendiriniz.

1.5.3. Altın Kullanımı

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**KULLANILAN MALZEMELER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	EZİLMİŞ ALTINI DESENDE KULLANMAK VE DESEN RENKLENDİRMEK	1.5.3.

Amaç

Ezilmiş altını desende kullanmak ve desen renklendirmek.

Görsel 1.26: Ezilmiş altın sürme

Kullanılacak Araç Gereçler

- Ezilmiş altın
- Çeşitli kalınlıklarda altın ve boya fırçası
- Desen çizilmiş hazır kâğıt
- Sıcak su, soğuk su
- Jelatinli su
- 2 küçük cam kâse
- Palet
- Sulu boya
- Peçete
- Mühre
- Pudra

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Jelatinli su; altının uygulanan zemine sabitlenmesini, yapışmasını sağlamaktadır. Doğru yapılan uygulamalar yüzyıllarca kullanılabilir.
- İçine çok jelatinli su konulursa altının parlamayacağı, mat veya donuk görüneceği unutulmamalıdır.
- Eğer jelatinli su az olursa altın sürüldüğü yerden ele çıkacaktır. Altın ve jelatinli su dengesi sağlanmalıdır.
- Altın sürmeye başlamadan önce aynı özelliğe sahip başka bir zemin üzerinde altın ve boyaları test etmeyi unutmayınız.
- Tezhip malzemeleri pahalı olduğundan malzemelerin kontrol ve muhafazası konusunda hassas olma alışkanlığı kazanılması önerilir.

İşlem Basamakları
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Küçük bir kâsenin içine bir çorba kaşığı sıcak su ve iki kare (bölüm) jelatin koyarak erimesini sağlayınız.
- Kuru altın kabından iki fırça altın alıp boş bir kâseye taşıyınız.
- Jelatinli su temiz bir fırça ile alıp kuru altınla karıştırınız. İyice karıştırdığınızdan emin olunuz.
- Altını sürmeden önce zemini mühreleyiniz.
- Desenin üzerini pudralayarak kâğıdın yağını alınız.
- Altın sürme fırçası ile desen üstüne altını sürünüz. Birkaç dakika kurumasını bekleyiniz ve kuruyan yerin üstüne parmağınızı sürünüz. Altın parmağınıza çıkmıyorsa boyamaya devam edebilirsiniz. Altın parmağınıza çıkıyorsa biraz daha jelatin ekleyerek altının sabitlenmesini sağlayınız.
- Desende renkli olacak kısımlara uygun renkleri hazırlayınız.
- Renkleri desenlerin genişlik ve darlık durumuna göre uygun fırça kalınlığı ile boyayınız.
- Boyaması biten desen kâğıdını kurumaya bırakınız.
- Kullandığınız malzemelerin kalan kısımlarını muhafaza ediniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler
Altın kullanma çalışmanızı altını sürmeye hazırlık, desen üzerinde doğru kullanma ve boyalarla aynı desen içinde dengeli kullanma açısından değerlendiriniz.

1.5.4. Altın Mühreleme

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**KULLANILAN MALZEMELER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	ALTIN MÜHRELEMEK	1.5.4.

Amaç
Altın mührelemek.

Kullanılacak Araç Gereçler
- Altın mührесi (Zer mühre)
- Altın ile boyanmış ürün kâğıdı

Uygulama İçin Öneriler
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Mühreleme sırasında iyi aydınlatılmış bir ortamda çalışılması önerilir.
- Mühre geniş yüzeylerde dairesel hareketlerle uygulanmalıdır.

- Dar alanlarda uygun şekilde mühre sürülmelidir.
- Mühre gezdirilen altın yüzeylerin parladığı görülecektir.
- Yüzeyin yıpratılmaması için mührenin sert bastırılmaması önerilir.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz.
- İyi aydınlatılmış bir masada çalışınız.
- Altınla boyanmış desen üzerinde, dairesel hareketlerle mühreleme yapınız.
- Mühreyi desenin geniş yüzeylerinden başlayarak gezdiriniz.
- Mühreyi desenin üstüne fazla bastırmayınız.
- Mühreleme bir parlatma işlemidir, boyanan zeminin deforme olmamasına özen gösteriniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Çalışmanızı, uygulama sırasında deseni yıpratmama ve mührelenen kısımların parlaklığı açısından değerlendirerek arkadaşlarınızın çalışmalarıyla karşılaştırınız.

İş Birliği Yapalım

Tezhipte kullanılan malzemelerin temizlenmesi ve korunması için kendi aranızda görev dağılımı çizelgesi hazırlayınız.

I. ÖĞRENME BİRİMİ
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanları ile doldurunuz.
(şap, müzehhip, murakka, müzehhibe, altın, nohudî)

1. Tezhip sanatını icra eden erkek sanatkâra ....., kadın sanatkâra ise ..... denir.
2. Tezhipte ..... başlıca renklendirme malzemesidir.
3. ..... renk nohut ununun suda kaynatılmasıyla elde edilir.
4. Boyaların renklerinin kalıcılığı için kaynatma suyuna ..... katılır.
5. Kâğıtların birbirinin aksi yönüne gelecek şekilde üst üste yerleştirilmesiyle oluşturulan mukavva tabakaya ..... denir.

B) Aşağıdaki cümlelerde verilen bilgileri doğru-yanlış açısından değerlendiriniz. Doğru olanların başına (D), yanlış olanlara (Y) işareti koyunuz.

( ) Tezhipte kat kat boyama şekline degrade tekniği denir.
( ) Kâğıtlar, murakka hazırlanırken istenilen kalınlığa gelinceye kadar üst üste yapıştırılır.
( ) Murakka yapımında kâğıdın yazı yazmaya elverişli olması için üzerine sürülen maddeye muhallebi denir.
( ) Fırça seçerken fırçanın boyaları hemen akıtması istenir.
( ) Tezhip sanatının uygulamasında fırça tutuş şekli, her işlem basamağında farklılık göstermektedir.

C) Aşağıda numaralar ile verilen renkleri, renklerin elde edildiği bitkilerle eşleştiriniz. Bitkilerin harflerini numaraların yanındaki yay ayraçların içine yazınız.

( ) **1.** Kahverengi
( ) **2.** Kiremit rengi
( ) **3.** Altın sarısı
( ) **4.** Kırmızı

a) Soğan
b) Badem yaprağı
c) Ceviz yaprağı
d) Dut yaprağı
e) Kına
f) Maydanoz

Ç) Aşağıdaki açık uçlu sorunun cevabını yazınız.

Tezhip sanatında kâğıtların "terbiye edilerek" kullanılması ne anlama gelmektedir? Açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

D) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneğini bulup işaretleyiniz.

1. Aşağıdaki kâğıt çeşitlerinden hangisi tezhip sanatında kullanılmaz?

A) Murakka B) El yapımı kâğıt C) Aydınger D) Eskiz kâğıdı E) El işi kâğıdı

2. Aşağıdakilerden hangisi murakka yapımında dikkat edilmesi gereken özelliklerden değildir?

A) Muhallebinin düzgün sürülmesi
B) Kâğıdın suyoluna zıt, üst üste konulması
C) Kâğıtlar arasında hava kalmaması
D) Kâğıdın ısı kaynağının yanına konularak hızla kurutulması
E) Çalışılacak masanın temiz, düzenli ve boş olması

3. I Birinci kâğıdın üstüne muhallebi sürülür.
II Üstüne ikinci kâğıt kapatılır.
III Ahşap zemin üzerine birinci kâğıt bantlanır.
IV Istaka ile muhallebinin fazlalığı alınır.
V Bir kat daha yapıştırıcı sürülür.
VI Kâğıtların yapıştırılmasına bir en bir boy devam edilir.

Yukarıda verilen murakka yapım işlemlerinin doğru sıralaması aşağıdakilerden hangisidir?

A) I-III-IV-V-II-VI
B) III-V-VI-I-IV-II
C) II-IV-V-III-I-VI
D) III-I-II-IV-V-VI
E) I-II-III-V-IV-VI

4. Aşağıdakilerden hangisi âharlı kâğıdın özelliklerinden değildir?

A) Tezhip sanatında desenin çizileceği ve boyanacağı kâğıttır.
B) Yapılan hatalı çalışmalar düzeltilemez.
C) Kalemle çok daha düzgün çizilmektedir.
D) Kâğıt daha sağlam ve parlak olmaktadır.
E) Fırçaya sürüş kolaylığı sağlamaktadır.

5. Aşağıdakilerden hangisi tezhip sanatında kâğıdı kullanıma daha elverişli hâle getirmek için kullanılır?

A) Âhar B) Şap C) Muhallebi D) Murakka E) Bal mumu

6. Altının parlatılması için aşağıdakilerden hangisi kullanılır?

A) Istaka B) Zımpara C) Düz uçlu fırça D) Metal çubuk E) Mühre

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları veya faaliyetleri üniteye dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖZ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Adı-Soyadı	
Sınıfı	
Numarası	

Bu form, Geleneksel Türk Sanatlarında Kullanılan Malzemeler öğrenme biriminde öğrendiklerinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Yaptığınız çalışmaları doğru yansıtacak şekilde boşlukları doldurunuz.

Hazırladığım muhallebi istenen özelliklerde oldu mu?
Klasik üslûpta murakka hazırlarken nerelerde ve neden zorlandım?
Altın ezme çalışmalarında nerelerde yardıma ihtiyaç duydum?
Kâğıt boyama tekniklerinde bitkisel boya hazırlayıp uygulama yaparken nerelerde zorlandım?
Fırça ile boyama tekniğini öğrenebildim mi? Sonraki çalışmalarımda neleri farklı yapabilirim?

II. ÖĞRENME BİRİMİ

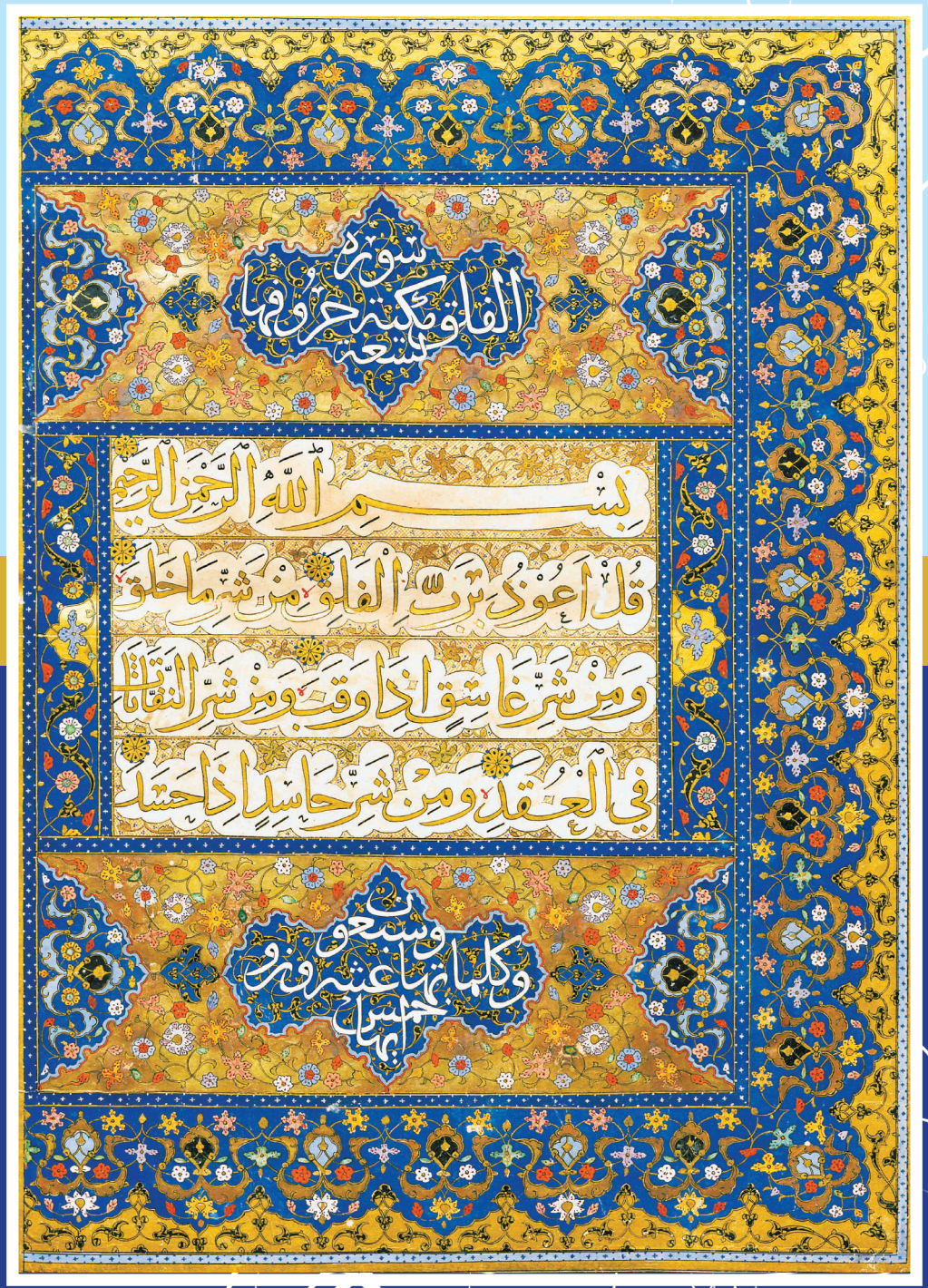
1. Geleneksel Türk Sanatlarında Kullanılan Motifler

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Hatâyî Üslûbu Motifler ve Çizimi
- Rûmî Üslûbu Motifler ve Çizimi
- Bulut Motifi ve Çizimi

ANAHTAR KAVRAMLAR

- Hatâyî
- Şükûfe
- Rûmî
- Bulut
- Tezyînât
- Motif
- Penç
- Münhanî

سوره الفلق مکیه حروفها سبعه
بسم الله الرحمن الرحیم
قل اعوذ برب الفلق من شر ما خلق
ومن شر غاسق اذا وقب ومن شر النفاثات
فی العقد ومن شر حاسد اذا حسد
وکلماتها وسبعون حروفها خمسه عشر و زر

II. ÖĞRENME BİRİMİ

2. Geleneksel Türk Sanatlarında Kullanılan Motifler

Hazırlanalım

1. İnsan süslemeye neden ihtiyaç duyar?
2. Çiçek, yaprak veya meyve çiziminin üzerinizde bıraktığı etkiyle ilgili düşüncelerinizi paylaşınız.

1. HATÂYÎ ÜSLÛBU (BİTKİSEL) MOTİFLER

Hatâyî, bitkilerin ileri derecede stilize edilmesiyle ortaya çıkmış bir üslûptur. Ana vatanı Doğu Türkistan'ın Uygur Bölgesi olan hatâyî üslûbu motiflerin hangi bitkilerden ilham alınarak tasarlandığını tespit etmek tam olarak mümkün değildir.

Hatâyî motifi dönemlere göre farklılıklar göstermektedir. Örneğin Anadolu Selçuklularında oldukça sade olan bu motif, 16 ve 17. yüzyıllarda çok zengin bir görünüm almıştır. Özellikle Osmanlı Dönemi'nde doğada bulunan birçok çiçek, bitki, meyve ve ağacın motiflere yansıdığı görülmektedir. Hatâyî motifinin dışında "rûmî, bulut, geometrik motifler" gibi gruplar da bulunmaktadır.

Tezhip sanatında çok önemli bir yere sahip olan hatâyî üslûbu motifleri; yaprak, penç, goncagül ve hatâyî (gül) olarak sınıflandırmak mümkündür.

Görsel 2.1: Hatâyî üslûbu motiflerle hazırlanmış koltuk tezhibi

1.1. Yaprak Motifi

Yaprak, tezhip sanatında kullanılan ana motiflerden biridir. Yaprak motifi, penç ve goncagül motiflerinin temelini, hatâyî üslûbu motiflerin de özünü oluşturmaktadır. Yapraklar; desen içinde görünüm, yön, ana sap birleşimi, boyut ve hareketlilik açısından bir bütünlük arz etmeli ve desendeki diğer motiflerle uyum içinde olmalıdır.

Tabiattan stilize edilen (üslûplaştırılan) yaprak motifi, yüzyıllar boyunca farklı üslûplarda tasarlanmıştır. 15. yüzyılda Baba Nakkaş üslûbu, 16. yüzyılda saz yolu ve şükûfe üslûbu yapraklar, motifin özgün kullanımları açısından önem taşımaktadır.

Not Edelim

Tek başına süs olarak kullanılan ve bir süslemeyi (bezeme) meydana getiren unsurlardan her birine **motif** denir.

Görsel 2.2: Yaprak motifi

Okuyalım

SAZ YOLU

16. yüzyılın ikinci yarısı klasik tezhibin parlak dönemi kabul edilir. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde nakkaşhanenin baş nakkaşı Şahkulu'dur. Şahkulu yeni bir üslûbun doğmasını sağlar. Saz yolu üslûbu olarak adlandırılan bu tarzın temel ilkesi, desende tekrarın olmamasıdır. Saz sözcüğü, Dede Korkut Hikâyelerinde orman anlamında kullanılmıştır. 16. yüzyıl Türkçesinde "vahşi hayvanların yatağı, balta girmemiş gür ve sık orman" olarak geçmektedir. Bu yüzden aslan, fil, panter, maymun, tavşan ve geyik gibi hayvanların; sivri uçlu hançerli yapraklar arasında Zümrüdüanka, kilin gibi efsanevi yaratıkların, peri gibi doğaüstü varlıkların; atlı avcıların ve hatâyî gibi çeşitli çiçeklerin işlendiği bu tarz, Osmanlı kaynaklarına "saz işlemek" olarak kaydedilmiştir.

Ana motifleri sivri uçlu, kıvrak ve hançer formundaki yapraklar ile hatâyî çeşitlemeleridir. Şahkulu'nun, siyah mürekkeple yaptığı resimlerini, yaprak ve hatâyî motiflerinin arasında ejder, simurg ve hayvan mücadeleleri ile peri resimleri oluşturmaktadır.

Bu tarzı benimseyen diğer ünlü isim Veli Can' dır. Saz üslûbundaki çalışmalarında perileri, hatâyî ve yaprak kümeleri arasında kuşları işlemiş ancak Şahkulu kadar ayrıntıya girmemiştir.

Görsel 2.3: Şahkulu'na ait saz yolu üslûbunda tezyîn edilmiş ejderha ve yapraklar

1.1.1. Yaprak Çeşitleri

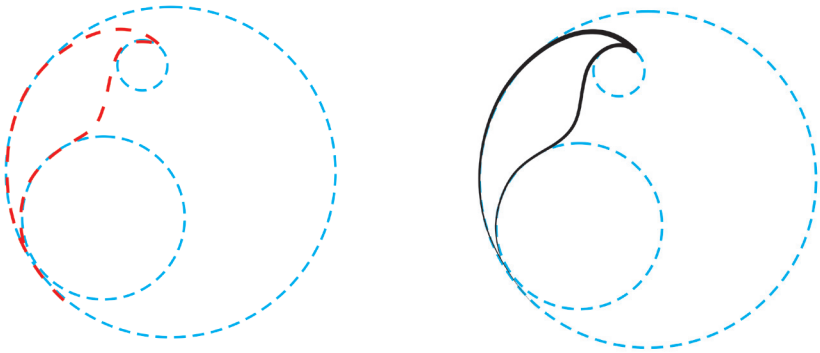
Doğada çok farklı şekillerde yer alan yaprak, tezhip sanatında da çok fazla kullanılmaktadır. Zaman içinde gelişen yaprak motifi genel olarak sade, dişli, dilimli ve kıvrımlı yaprak olarak sınıflandırılabilir.

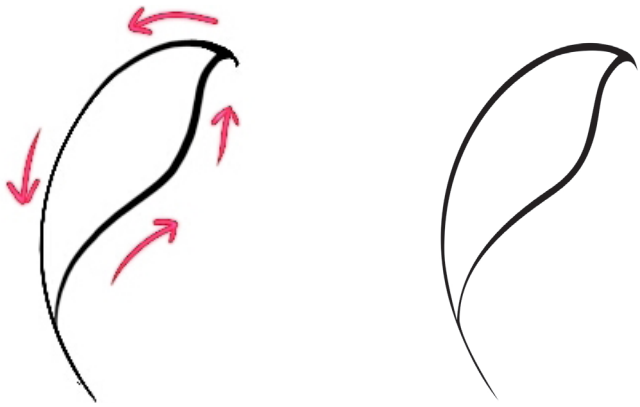
1.1.1.1. Sade Yaprak

Tezhip desenlerinde tek başına veya diğer yaprak çeşitleri ile birlikte kullanılan yaprak çeşididir. Sade yaprak, tezhip sanatında kullanılan bütün yaprakların esasını teşkil ettiği için çok önemlidir. Bu sebeple diğer yaprakların doğru öğrenimi açısından sade yaprağın yapısının ve iç ayrıntılarının iyi öğrenilmesi gerekir.

DİKKAT

Küçük yaprakların çizimine hafif bir çizgi ile yukarı çıkılarak başlanmalı, yaprak karın kısmında genişletilmeli, kalem yavaş yavaş bastırılmalı ve çizgi kalınlaştırılıp koyulaştırılmalıdır.
Yaprak çizimine başlamadan önce çizilecek yaprakların boyutları ve hangi şekillerde yapılacağı belirlenmelidir.

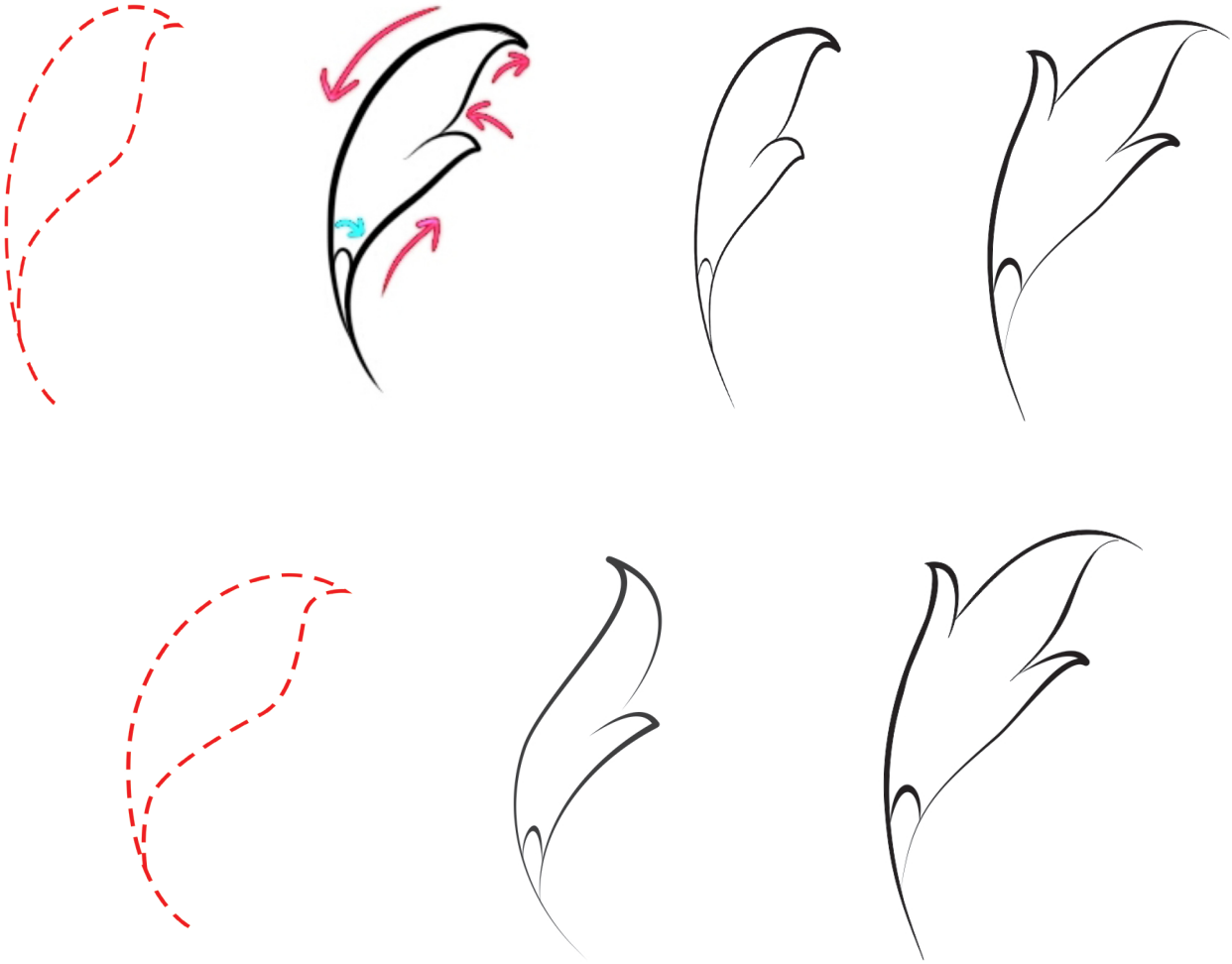

Şekil 2.1: Sade yaprak

1.1.1.2. Dişli Yapraklar

Tezhip desenlerinde çok kullanılan yaprak çeşitlerindendir. Dişli yapraklarda dişler testere dişi biçiminde olmamalı, dipte küçük, ortalarda irili ufaklı, uçta ise seyrek yapılmalıdır; motif yaprak görünümünde çizilmelidir. Çok geniş yapraklarda damarlar ayrıntılı çizilir. Bu ayrıntılı çizim ölçülü olmalıdır.

Şekil 2.2: Dişli yaprak

1.1.1.3. Dilimli Yaprak

Tezhip desenlerinde dilimli yapraklara sık rastlanmaktadır. Motife, dış hatlarını belirlemekle yani kanaviçesinin çizilmesiyle başlanır. Belirlenen hatlar motifin desen içindeki yeri, büyüklüğü ve biçiminin ne kadar olması gerektiği hakkında fikir verir. Motif bu çizgilerin sınırlarına bağlı kalınarak bölümlere ayrılır. Bölümler sap kısmına yakın kısımda küçük, orta kısımlarda büyük ve yaprağın uç kısımlarına ilerlediğinde yine küçük çizilir. Kullanılacak yerin gerektirdiği sayıda bölüm çizilir.

Görsel 2.4: Dilimli yaprak

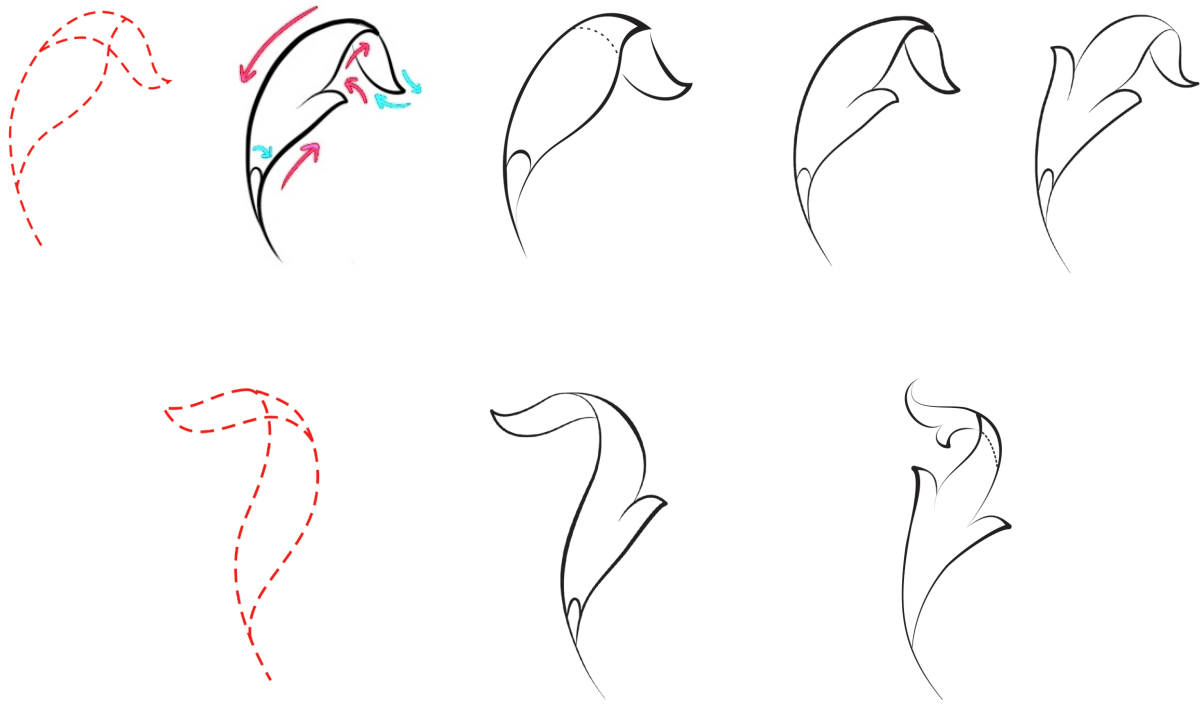

Şekil 2.3: Dilimli yaprak

1.1.1.4. Kıvrımlı Yaprak

Tezhip sanatında uç kısmı kıvrılarak biten yapraklara **kıvrımlı yaprak** denir. Kıvrımlı yapraklarda dönüşler tek hareketle yapılmalı ve iki nokta üzerinde olmalıdır.

DİKKAT
Tüm motiflerin ve desenlerin çiziminde olduğu gibi kıvrımlı yaprakların çiziminde de estetik bir görünüm yakalayabilmek için denge, oran ve orantıya dikkat edilmelidir.

Şekil 2.4: Kıvrımlı yaprak

1.1.2. Yaprak Çizimi

Tezhip sanatında motif çizimine, motiflerin kaplayacağı alanı belirleyen kanaviçenin çizilmesi ile başlanır. Kanaviçe, çizilecek motife göre farklılık gösterir.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**HATÂYÎ ÜSLÛBU (BİTKİSEL) MOTİFLER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	ÇİZGİ ÇALIŞMASI YAPMAK	1.1.2.1.

Amaç

Çizgi çalışması yapmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

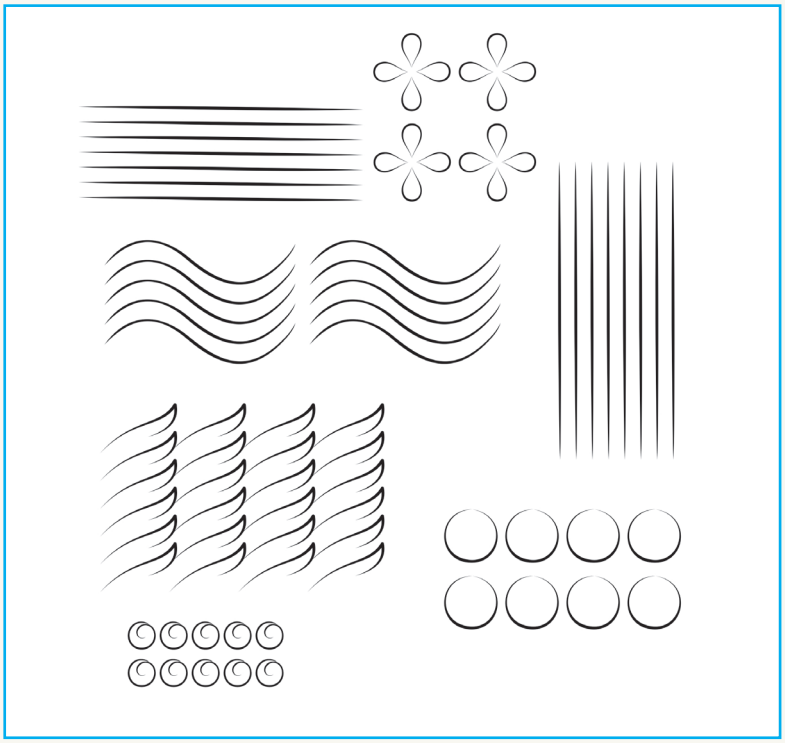
- Çizim için eskiz kâğıdı
- Resim kâğıdı
- Yumuşak uçlu kurşun kalem
- Sert uçlu kurşun kalem
- Silgi
- Cetvel

Uygulama İçin Öneriler

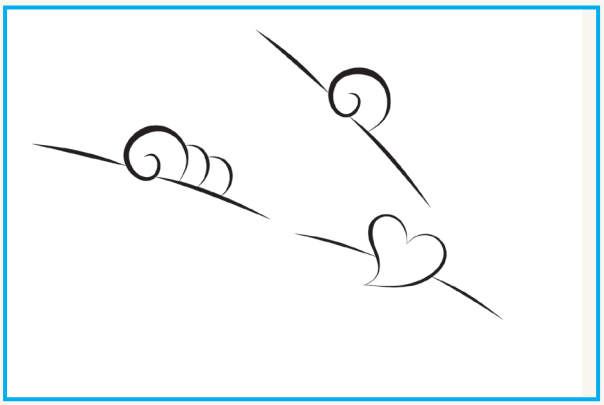
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Malzeme listesi kontrol edilmelidir.
- Çalışılacak masanın temiz, düzenli, aydınlık ve boş olması gerekmektedir.
- Eskiz kâğıdı üzerinde çalışma yapılırken kalem tutulan el çalışma yapılan zeminin üstünde, diğer el masanın üstünde ve bedeni destekleyecek şekilde tutulmalıdır.
- Sürenizi iyi değerlendirmeniz, çiziminizin daha erken düzelmesi anlamına gelmektedir.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Şekilleri inceleyiniz.
- Eskiz kâğıdınıza kurşun kaleminizle şekilde gördüğünüz çizimleri verilen sıralamayla uygulayınız.
- Çizimleri yaparken kalem hareketlerinize dikkat ediniz. Çizgilerinizi nüanslı çizmeye gayret ediniz.
- Eliniz düzgün çizim yapma alışkanlığı kazanıncaya kadar uygulamaya devam ediniz.

Şekil 2.5: Çizgi çalışmaları

Şekil 2.6: Süsleme unsuru çalışmaları

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler
Verilen örnekler üzerinden yaptığınız çizgi çalışmalarındaki başarınızı değerlendiriniz. Nüanslı çizme becerisi açısından sınıf geneli ile kendi çalışmanızı karşılaştırarak farklılıkları inceleyiniz.

Not Edelim

Bir yaprak motifinin çizimine kanaviçesini belirlemekle başlanır. Belli belirsiz bir çizgiyle çizilen kanaviçe; motifin desen içindeki yerini, büyüklüğünü ve biçimini belirleyen ön çizim niteliğindedir. Belirlenen zeminin dışına çıkmadan kesik çizgiler çizilir. Bu çizgiler belirgin hâle getirilerek motifin kendisi ve ayrıntıları çizilir.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**HATÂYÎ ÜSLÛBU (BİTKİSEL) MOTİFLER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	YAPRAK ESKİZ ÇALIŞMASI YAPMAK	1.1.2.2.

Amaç
Yaprak eskiz çalışması yapmak.

Kullanılacak Araç Gereçler
- Çizim için eskiz kâğıdı
- Resim kâğıdı
- Yumuşak uçlu kurşun kalem
- Sert uçlu kurşun kalem
- Silgi
- Cetvel
- Doğadan alınmış yaprak çeşitleri

Eskiz yapılırken kullanılan yaprak görüntüsü

Görsel 2.5: Tabiattan farklı yaprak örnekleri

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Malzeme listesi kontrol edilmelidir.
- Çalışılacak masanın temiz, düzenli, aydınlık ve boş olması gerekmektedir.
- Yaprağın dış hatları önce kesik çizgilerle çizilebilir.
- Objenin (doğadan alınan yaprağın) gerçek ölçüleri alınarak işe başlanmalıdır.
- Eskiz çizimi yapılırken hafif çizgi değerleriyle çalışılmalıdır.
- Işık, objeler üzerinde geliş yönüne göre farklı değerlerde olacaktır.
- Çizim yapılırken ışığın obje üzerinde bıraktığı değer farklılıkları iyi gözlemlenmelidir.
- Stilize yapılırken ayrıntılardan kurtulma ve süsleme unutulmamalıdır.
- Sadeleşen yaprak çizilirken tekrar tekrar çizim yapılmalıdır.
- Stilize edilen yaprak, hareketli formda ve nüanslı şekilde çizilerek pratik elde edilebilir.
- Yaprak yuvarlak hatlı formda çizilmeye çalışılmalı. Sabırlı olunmalı ve defalarca çizim yapılmalıdır.
- Yaprak araştırılırken birbirine benzemeyen farklı formlarda yapraklar araştırılmalıdır.
- Yaprak koparılırken gereğinden fazla koparılmamalı, çevreye duyarlı olunmalıdır.
- Diğer çalışmalarda kullanmanız gereken malzemelerin korunması ve düzgün kalmaları çok önemlidir.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Objenizi beyaz zemin (beyaz kâğıt) üzerine yerleştiriniz.
- Objenizin veya objelerin en ve boy yüksekliğini ölçü alma tekniği ile belirleyip hazırlanmış çerçevenin içine objenin dış çizgilerini çiziniz.
- Dış hatları belirlenen yaprağın tüm ayrıntılarını eskiz üzerinde çok hafif çizgi değerleriyle çiziniz.
- Işığın objeye geliş yönünü tespit ediniz.
- Işığın obje üzerindeki değerlerini (açık, orta ve koyu ton değerleri) kurşun kalemle hafif çizgilerle belirtiniz.
- Eskizi hazırlanan yaprağın stilize işlemini yapınız.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Çizim için seçtiğiniz yaprak ile çizdiğiniz yaprakları en ve boy açısından karşılaştırarak aradaki farklılıkları gözlemleyiniz.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**HATÂYÎ ÜSLÛBU (BİTKİSEL) MOTİFLER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	YAPRAK MOTİFİ ÇİZMEK	1.1.2.3.

Amaç
Yaprak motifi çizmek.

Kullanılacak Araç Gereçler
- Çizim için eskiz kâğıdı
- Yumuşak ve sert uçlu kurşun kalem
- Silgi
- Cetvel, gönye
- Motif örnekleri

Uygulama İçin Öneriler
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Çalışılacak masa temiz, düzenli, aydınlık ve boş olmalıdır.
- El ve bilek hareketlerinin gelişmesi için çok fazla çizim çalışması yapılmalıdır.
- Hep aynı yöne çizim çalışması yapılmasının çizim tekniğini geliştirdiği unutulmamalıdır.
- Nüanslı çizim yapma tekniğini geliştirmek için çok deneme yapılması gerektiği unutulmamalıdır.
- Düzenli ve sabırlı çalışmanın başarıya götüreceği bilinmelidir.
- Kalem hareketlerinde tereddüt edilmemelidir. Çizim yapılırken açık tondan koyu tona ve koyu tondan açık tona doğru nüanslı çalışılmalıdır.
- Yapraklar çizilirken ölçülerin çok önemli olduğu unutulmamalıdır.
- Tezhip sanatında çizim ve desenin çok önemli olduğu, bu nedenle sabırlı olunması gerektiği unutulmamalıdır.

Yaprak Çizimleri İşlem Basamakları

Sade yaprak çizmek. (Şekil 2.1)
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Egzersiz kâğıdınıza şekilde verilen yuvarlak formları kesik çizgilerle yerleştiriniz.
- Verilen şekilde olduğu gibi sade yaprak formuna uygun, tekli, sağa eğik kanaviçeler (yaprak dış hattı) yerleştiriniz.
- Kanaviçelerin üzerinden nüanslı çizimle yaprağınızı çiziniz.
- Aynı işlemi düzgün çizim yapıncaya kadar tekrarlayınız.

Dişli yaprak çizmek. (Şekil 2.2)
- Eskiz kâğıdınıza sağa eğik sade yaprak formuna uygun yaprak kanaviçelerini yerleştiriniz.
- Kanaviçesini çizdiğiniz yaprağın boyunu üç eşit parçaya bölünüz. Ortadaki bölme çizgisinin altında kalacak şekilde ve yaprağın dış çizgisinden dışarı yönde küçük yaprak formunda diş çiziniz. Kanaviçelerin üzerinden yaprağın asıl çizgilerini çiziniz. Yaprağın başlangıç noktasının 1cm yukarısından yarım daire şeklinde ayrıntı çizimini yapınız
- Yaprağın asıl çizimini yapınız ve sap kısmının 1cm üzerine ayrıntı çizimini yapınız.

- Aynı çalışmayı, çiziminiz düzelinceye kadar tekrar ediniz.
- En düzgün motiflerinizi temize çekerek dosyalayınız.

Dilimli yaprak çizmek. (Şekil 2.3)

- Eskiz kâğıdınıza sağa eğik şekilde sade yaprak formunun kanaviçesini çiziniz.
- Kanaviçenin sağ dış çizgisini üç eşit parça olarak düşününüz ve uçtan itibaren her bölümüne bir işaret koyunuz.
- Yaprağın ucundan başlayan ve ilk işaretlenen noktada biten küçük bir yaprak formu kanaviçesi yerleştiriniz. İşaretlenen diğer bölümlerin yaprak form çizgilerini yerleştiriniz
- Kanaviçelerin asıl çizimlerini yapınız.
- Eskiz kâğıdınızda, dilimli yaprak çiziminiz düzelinceye kadar çizim egzersizleri yapınız
- Dilimli yaprak çalışmasını tekrar ediniz.

Kıvrımlı yaprak çizmek. (Şekil 2.4)

- Egzersiz kâğıdınıza sağa eğik sade yaprak formunun kanaviçesini çiziniz.
- Çizdiğiniz yaprak formunun uç kısmına yakın ve yaprağın içinde yay şeklinde kanaviçe yerleştiriniz.
- Yay şeklindeki kanaviçenin ucu ile yaprağın ucundan çıkan sağ yönde yeni bir yaprak oluşturacak kanaviçe çiziniz.
- Uç kısma yerleştirilen küçük yaprağın sağ tarafını ikiye bölen küçük bir yaprak çiziniz.
- Yaprağınızın her iki yanında dışarıya çıkış yapan dilimlerin kanaviçelerini ekleyiniz.
- Yaprağın asıl çizgilerini çiziniz.
- Yaprak ortasına denk gelen bir damar formu çiziniz.
- Aynı işlem basamaklarını takip ederek yaprağın sola dönük şeklini çiziniz.
- Yaprağınızı düzgün bir form oluşuncaya kadar tekrar tekrar çizmeye devam ediniz.
- En düzgün görünen yaprağınızı temize çekiniz ve dosyalayınız.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Verilen motif örneklerini ölçüleri, çizim tekniği, yönleri ve ayrıntıları açısından kendi çizimlerinizle karşılaştırınız. Farkları bularak çizimlerinizi tekrar ediniz.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen yaprak çeşitlerinin isimlerini yaprakların altında bulunan boşluğa yazınız.

Hazırlanalım

Çiçekler arasındaki farklılıklarının kişinin duygu dünyasında uyandırdığı zenginlik hakkında düşüncelerinizi paylaşınız.

1.2. Penç Motifi

Penç motifi, hatâyî grubundan bitkisel kökenli bir motif çeşididir. **Penç**; gül, goncagül, papatya gibi herhangi bir çiçeğin kuşbakışı görüntüsünün stilize edilerek çizilmesiyle elde edilen bir motiftir.

Desen içinde birbirinden farklı büyüklüklerde yer alabilen penç, tezhipte hem ana motif hem de yardımcı motif olarak kullanılmaktadır.

Penç motifinin geometrik sınırlarını belirleyecek çemberi (kanaviçesi, dairesi) çizilir. Kaç yapraklı penç çizilmek isteniyorsa çember o sayıda eşit parçaya bölünür.

Not Edelim

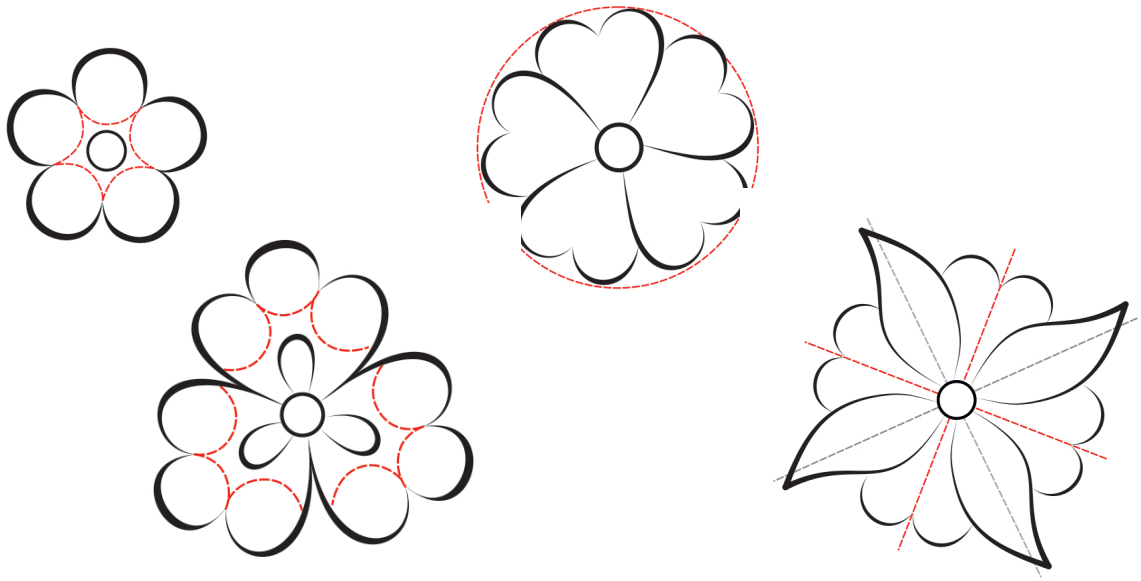
Farsça "beş" anlamına gelen penç, desen tasarımında genellikle dalların keşişim noktalarında yer alır ve yön değiştirici özelliğinden dolayı önem arz eder.

1.2.1. Penç Çeşitleri

Diğer motifler gibi penç motifinin de çeşitleri bulunmaktadır. Pençler, çizim şekline göre: **yalın, katmerli** ve **çark-ı felek** olarak üçe ayrılır.

1.2.1.1. Yalın Penç

Genellikle az yapraklı olan ve fazla ayrıntıya sahip olmayan, küçük çiçeklerden oluşan motiflere **yalın penç** denir.

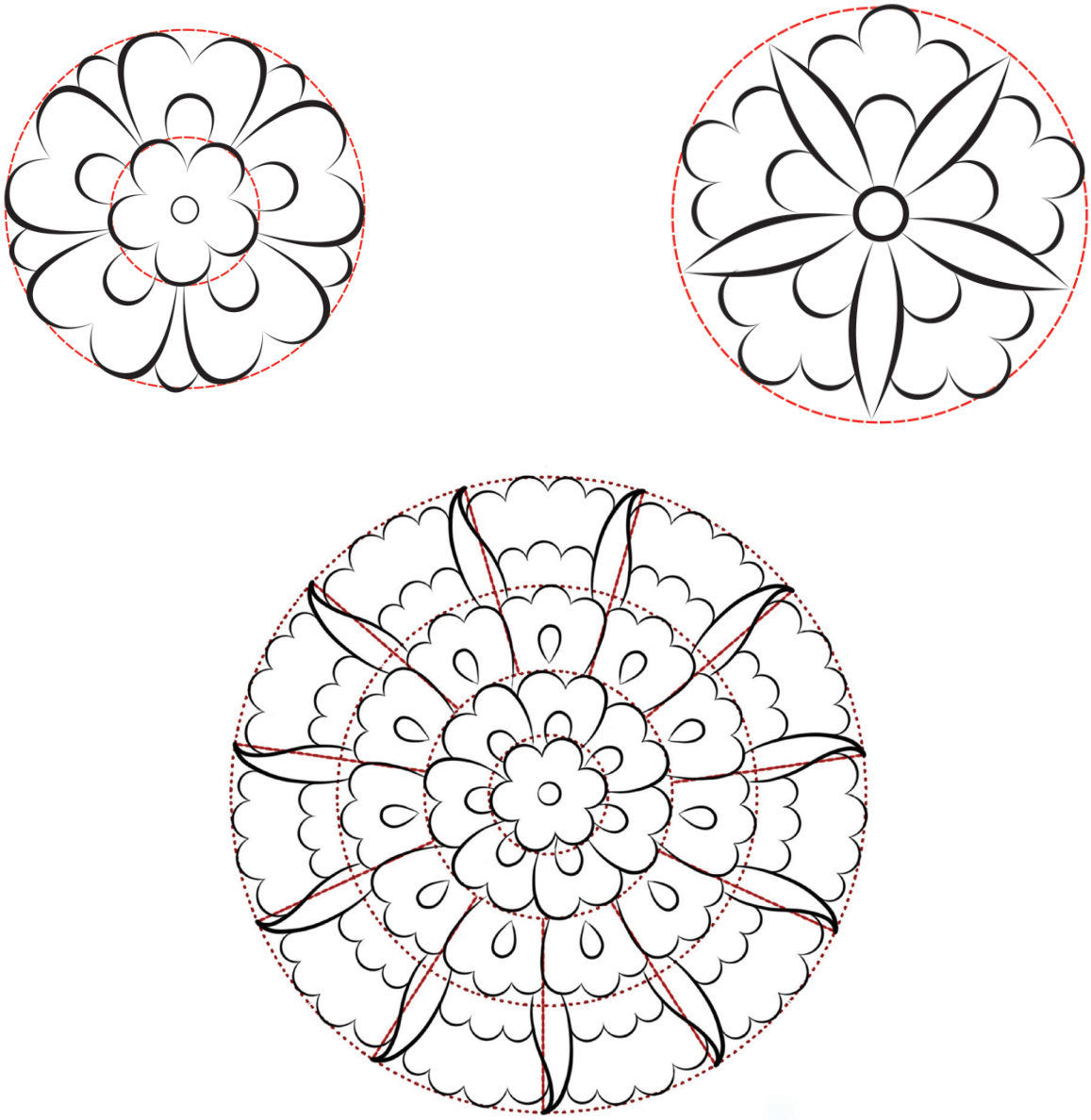
Şekil 2.7: Yalın penç

1.2.1.2. Katmerli Penç

Aynı merkezli birkaç daire çizilerek oluşturulan motife **katmerli penç** denir. Büyük boyda çizilen pençlerin hemen hepsi katmerli olarak yerleştirilir. Katmerli penç, desenin hem doldurulması hem de zenginleştirilerek güzelleşmesini sağlar.

Bunları Bilelim

Desen içinde ana motif olarak da yardımcı motif olarak da kullanılan katmerli penç, yön bildirmediği ve yön değiştirici özelliğe sahip olduğu için sap dönüşlerinde veya kesişmelerde anahtar motif rolü oynar. Çoğu zaman simetrik bir görünüş ile çiçeğin doğal yapısına bağlı kalınarak dengeli, uyumlu ve irili ufaklı yapraklar yerleştirilir.

Şekil 2.8: Katmerli penç

1.2.1.3. Çark-ı Felek

Penç motifinin çemberi üstünde en az bir dizi yaprak, aynı yöne doğru eğilmiş veya kıvrılmışsa bu dönüş hareketinden dolayı motife **çark-ı felek** denir. Çark-ı felek çizmek için motifin geometrik sınırlarını belirleyecek olan çember çizilir. Kaç yapraklı çark-ı felek çizilmek isteniyorsa çember, o sayıda eşit parçaya bölünür. Çark-ı feleğin kıvrımlı yaprakları eskizin arkasında oluşturulur. Motifin katmerli yaprakları çemberlere bağlı kalınarak çizilir.

Şekil 2.9: Çark-ı felek

1.2.2. Penç Çizimi

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**HATÂYÎ ÜSLÛBU (BİTKİSEL) MOTİFLER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	PENÇ MOTİFİ ÇİZMEK	1.2.2.

Amaç

Penç motifi çizmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Çizim için eskiz kâğıdı
- Resim kâğıdı
- Yumuşak ve sert uçlu kurşun kalem
- Silgi
- Cetvel, gönye, pergel
- Penç motifi örnekleri

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Penç motifi; gül, gül goncası, papatya ve benzer çiçeklerin kus bakışı görünüşünün stilize edilerek

çizilmiş şeklidir. Çiçeğin aynı ölçüde yapraklardan oluşmasına dikkat edilmelidir.

- Çalışmaya yavaş hareketlerle devam edilmesi gerektiği unutulmamalıdır.
- Eskiz üzerine çizilen yardımcı çizgiler çok koyu tonda olmamalı ve bastırılarak çizilmemelidir.
- Simetrik motiflerin yardımcı çizgileri silindiğinde motifin yönünün belli olmaması gerektiği unutulmamalıdır.
- Hazırlanan motif resim kâğıdına geçirilirken motifin bozulmaması çok önemlidir.
- Düzenli çalışma alışkanlığının başarıyı artıracağı unutulmamalıdır.mesi anlamına gelmektedir.

Yalın Penç Motif Çizim Aşamaları (Şekil 2.7)

- Verilen motif örneği için gerekli olan, geometrik sınırları belirleyen çemberi çiziniz. (Şekil 2.7)
- Kaç yapraklı penç çizmek istiyorsanız çemberi o sayıda eşit parçaya bölünüz.
- Oluşturduğunuz tüm yardımcı çizgilerin daha sonra silinmesi gerektiğinden motifinizi eskiz kâğıdının ters yüzüne çiziniz.
- Bölümlerin her birinin içine eşit ölçülerde taç yaprakların kanaviçelerini yerleştiriniz.
- Motifin asıl çizimini yapınız.
- Motif estetik çizgilerine kavuşuncaya kadar tekrar tekrar çiziniz.
- Motifinizi resim kâğıdına aktarınız.

Katmerli Penç Motif Çizim Aşamaları (Şekil 2.8)

- Verilen motif örneği için gerekli olan, geometrik dış hat sınırları belirleyen çemberi çiziniz.
- Katmerli penç motifi için istediğiniz sayıda, pergelle aynı merkezli ve farklı yarıçaplı iç içe çemberler çiziniz.
- Merkezde bulunan dairenin yaprak kanaviçesini yerleştiriniz.
- Sırasıyla dış daireye içerdeki daireden sayıca fazla yaprak yerleştirerek çiziniz.
- Kanaviçeleri biten motifin asıl çizimini yapınız.
- Motifin tersinden temize çekiniz.
- El beceriniz ve motifin estetiği düzelinceye kadar çizim yapınız.

Çark-ı Felek Penç Motif Çizim Aşamaları (Şekil 2.9)

- Çizim alanınıza istediğiniz motif büyüklüğünde daire çiziniz.
- İçine farklı çapta iki daire yerleştiriniz.
- Daire içine kaç yaprak yerleştirmek istiyorsanız daireyi o sayıda bölünüz.
- Yapraklar aynı yöne bakacak şekilde kanaviçeleri yerleştiriniz.
- Asıl çizimi yapınız.
- Ayrıntı çizimlerini yapınız.
- Motifi tersinden temize çekiniz.
- Çizimi tekrar ediniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Çizimlerinizi örnek olarak verilen motiflerle bölünme sayıları, ölçüleri, katmer sayıları ve görsellikleri açısından karşılaştırınız. Aradaki farkları listeleyerek bu farkları yeni çizimlerinizde düzeltme yoluna gidiniz.

1.3. Goncagül Motifi

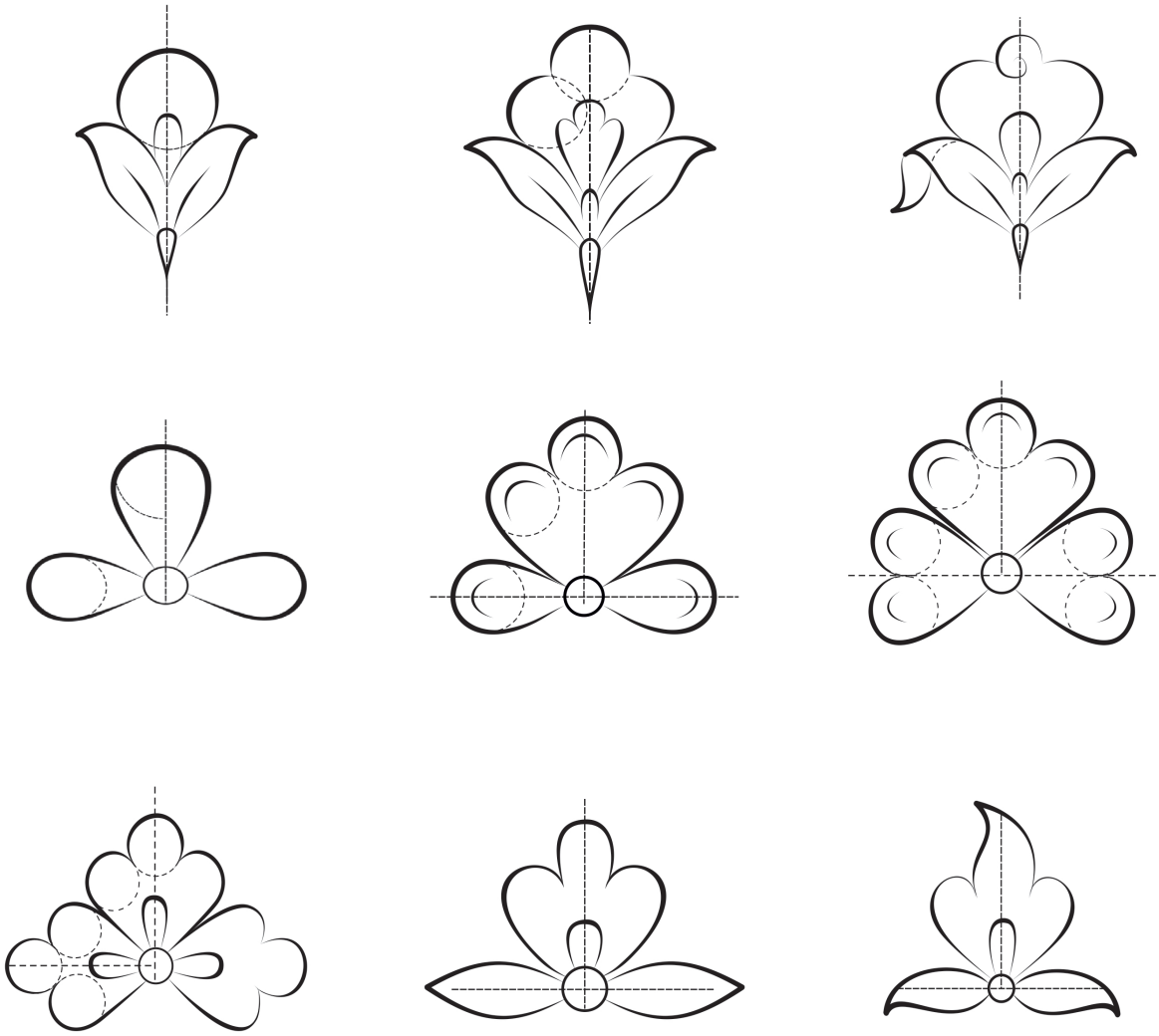
Gonca motifi, tam açmamış bir çiçeğin boyuna kesitinin stilize edilmiş şeklidir. Motif taç ve çanak yapraklardan oluşur. Meşime (tohum kısmı) ya çok az görülecek ya da hiç görülmeyecek şekilde çizilir.

Not Edelim

Gonca motifleri oval form içine yerleştirilir. Motifin çanak kısmı çizildikten sonra eğer varsa meşime çizilerek üstteki taç yapraklar oturtulur. Goncanın sapı çanak kısmına bitişik çizilir. Sap, goncaya çanak kısmından bağlanır ve taç yaprakların üzerinden çıkar.

DİKKAT

Gonca motifinde meşime ve tohumlar belirgin şekilde çizilirse motif, goncagül motifi olmaktan çıkarak hatâyî (gül) motifi olur. Goncagül motifi, hatâyî motifinin olgunlaşmamış hâlidir.

Şekil 2.10: Goncagül motifi

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**HATÂYÎ ÜSLÛBU (BİTKİSEL) MOTİFLER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	GONCA MOTİFİ ÇİZMEK	1.3.1.

Amaç

Gonca motifi çizmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Çizim için eskiz kâğıdı
- Resim kâğıdı
- Yumuşak ve sert uçlu kurşun kalem
- Silgi
- Cetvel, gönye, pergel
- Goncagül motifi örnekleri

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Gonca ve yaprak konusu okunmalıdır.
- Çizime başlamadan öncegonca motifleri hakkında yeterince görsel incelenmelidir.
- Tezhipte çizim ve motif oluşturmak için sabırlı olunmalı ve gerektiğinde motifler tekrar tekrar çizilmelidir.
- Çizim yapılırken yaprak formları incelenmelidir.
- Birden fazla deneme çizimi yapılmalıdır.
- Motif aksi yöne geçirilirken çizimde hata oluşmamalıdır.
- Bitirilen motifin yardımcı çizgilerden kurtulması gerektiği unutulmamalıdır.
- Motif resim kâğıdına aktarılırken iki kâğıt birbirine bantla tutturulmuş olmalıdır.
- Temizlik ve düzen alışkanlığı hayata bakışı olumlu etkileyecektir.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Goncalarla ilgili bilgileri okuyunuz.
- Çizim için gerekli malzemeleri hazırlayınız.
- Goncalar için verilen motif örneği çizim aşamalarını inceleyiniz.
- Eskiz kâğıdına gonca motifinin yerleştirileceği yatay bir yardımcı çizgi çekiniz. Çektiğiniz çizgiyi tam ortasından bölecek şekilde dik bir yardımcı çizgi çiziniz. **(Şekil 2.13)**
- Dik çizginin sağına gelecek şekilde üst yaprağın yarım kanaviçesini yerleştiriniz. Yatay duran yardımcı çizginin soluna gelecek şekilde çiçeğin yarısına ait kanaviçeyi yerleştiriniz.
- Dik çizginin sağına çizilen çiçeğin sağ yönde ikinci yaprak ayrım kanaviçesini yerleştiriniz. **(Şekil 2.13)**
- Gonca motifi simetrik ve yarı simetrik formdadır. Bu nedenle yaprakları oluştururken desenin ilk yarısının çizimini bitiriniz.
- Eskiz kâğıdınızı yardımcı çizgilerden katlayarak motifin diğer yarısını geçiriniz. **(Şekil 2.13)**
- Motifin iç ayrıntılarını çiziniz.
- Yardımcı çizgileri temizleyiniz.
- Deseninizi resim kâğıdına geçiriniz.
- Aynı işlem sırasını takip ederek, motifiniz düzelinceye kadar çizimi tekrarlayınız.

- Çalışma alanınızı ve araç gereçlerinizi temizleyiniz.

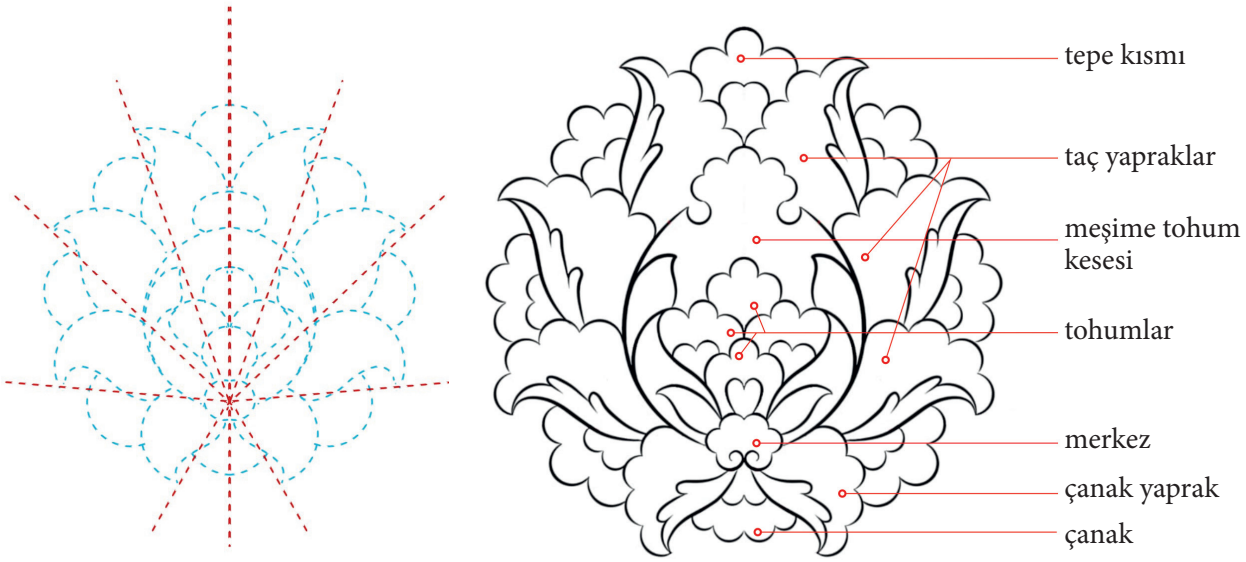
Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

- Hazırladığınız motifleri verilen örnek ve diğer arkadaşlarınızın çizimleriyle eksen çizgisi, estetik, ölçü ve ayrıntıların çizimi açısından karşılaştırarak arkadaşlarınızla görüş alışverişi yapınız.

1.4. Hatâyî (Gül) Motifi

Çin ve Orta Asya etkisinde, çoğu kez kökenleri belli olmayacak derecede stilize edilmiş çiçek motiflerine **hatâyî** denir. Osmanlı kaynaklarında bu motifin adının "gül" olarak geçtiği ve bütün çiçekler için de "gül" kelimesinin kullanıldığı bilinmektedir.

Hatâyî motifi çoğu kez simetrik çizilir. Bazen motifin orta kısımlarına simetriyi bozacak şekilde yaprak veya kıvrımlarda yerleştirilebilir. Motif, desen içinde diğer motiflerle birlikte veya tek başına kullanılabilmektedir.

Şekil 2.11: Hatâyî motifinin kanaviçesi ve bölümleri

Hatâyî motifi çok fazla çeşide sahiptir. Her çeşit için farklı kanaviçe çizilmektedir. Hatâyî motifinin dış sınırını belirleyen kanaviçe, iç içe geçmiş oval şeklinde iki çizgiden meydana gelir. İç kısımdaki kanaviçenin içine çiçeğin meşimesinin çizilmesiyle motife başlanır. İki kanaviçe arasındaki boşluğa, uyumlu olacak şekilde eşit aralıklarla çiçeğin çanak kısmı ve taç yaprakları yerleştirilir. Ana hatlar çizilince sıra ayrıntılı süslemelere gelir.

DİKKAT
Bu motifte simetri olduğu unutulmamalı ve ilk önce motifin bir tarafının çizimi bitirilmelidir.

Listeleyelim

Hatâyî çiziminde çiçekler:

- Serbest bir hat üzerinde yerleşebilir.
- Simetrik bir tarzda yerleşebilir.
- Kavisli ya da hareketli dallar üzerine yerleştirilebilir. Ancak motifler bu tarz dallar üzerine yerleştirilirken çiçek ve yapraklar, aynı yönü gösterecek şekilde çizilmelidir.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**HATÂYÎ ÜSLÛBU (BİTKİSEL) MOTİFLER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	HATÂYÎ MOTİFİ ÇİZMEK	1.4.2.

Amaç

Hatâyî motifi çizmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Çizim için eskiz kâğıdı
- Resim kâğıdı
- Yumuşak uçlu kurşun kalem
- Silgi
- Cetvel, gönye
- Hatâyî motif örnekleri

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Çok sayıda desen çalışması yapılacağı unutulmamalıdır. Hazırlıklar buna göre yapılmalıdır.
- Çizim sırasında kalemlerin ucunun düzgün olmasına özen gösterilmelidir.
- Nüanslı çizim yapılmalıdır.
- Ayrıntılı çizimlerde motifin ölçüsü çok önemlidir. Eğer desen küçük ebatlarda ise çok fazla ayrıntı çizilemeyebilir.
- Motifin simetrik olduğu ve bu tür çizimlerde önce tek tarafın çizilmesi gerektiği unutulmamalıdır.
- Taç yapraklar motifin daha görkemli olmasını sağlayacaktır. Çizim işlemi sırasında sabırlı olunmalı ve yaratıcılık ortaya çıkarılmalıdır.
- Ayrıntılar motifin ölçüsü ile doğru orantılı olmalıdır.
- El becerisi, motifin net ve düzgün görünmesinde önemli rol oynayacaktır. Masada oturma pozisyonuna dikkat edilmeli, boş duran el ile destek alınmalıdır.
- Çizilen motifin üzerindeki yardımcı çizgiler temiz bir silgi ile temizlenmelidir. Silme işlemi sırasında zemin kâğıdının deforme olmaması çok önemlidir.
- Diğer çalışmalarda kullanmanız gereken malzemelerin korunması ve düzgün kalması çok önemlidir.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Hatâyî desenleri konusunu okuyup hatırlayınız.
- Desen çizmek için gerekli malzemeleri kontrol ediniz.
- Hatâyî motifi, bir çiçeğin dikine kesit görüntüsüdür. Doğru desen seçiniz.
- Hatâyî motifinin dış hattı demek olan kanaviçesi; yumurta şeklinde, iç içe çizilen iki oval çizgiden meydana gelir. İçteki kanaviçe meşimenin sınırını belirtir, unutmayınız.
- Yumurta biçimindeki çizgilerin tam ortasından geçecek şekilde, yukarıdan aşağıya doğru yardımcı çizgi çiziniz.
- Motifinizi çizmeye meşime bölümünün sağ

tarafından başlayınız.
- Meşimenin içini tohum gibi ayrıntılarla tamamlayınız.
- İki kanaviçe arasındaki boşluğa, genel uyuma dikkat ederek eşit aralıklarla çiçeğin çanak kısmı ve taç yapraklarını yerleştiriniz. Bu işlemi yaparken motifin sağ tarafında çalışınız.
- Çiçeğinizin taç yapraklarını çiziniz.
- Ana hatlarını tamamladığınız motifin süslemelerini çiziniz.
- Çizdiğiniz simetrik desenin diğer kısmını, yine el, göz marifeti ile aynı ölçülerde ve uyum içinde çizerek tamamlayınız.
- Dış hattı ve yardımcı çizgileri silerek temizleyiniz.
- Motif çizme işlemini işlem basamakları doğrultusunda tekrar ediniz.
- Çizim yaptığınız masayı temizleyiniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Çizdiğiniz hatâyî motifini ölçü, simetri, çiçeğin bölümlerinin doğru ayrılması, görsellik, estetik ve ayrıntıların çizimi açısından verilen örnekle ve arkadaşlarınızın çizimleri ile karşılaştırarak aradaki farkları not ediniz. Aldığınız notları yeni çizimlerinizde dikkate alarak çalışınız.

Hatırlayalım

Uygulamaya başlamadan önce I. öğrenme biriminde öğrendiğiniz murakkalı kâğıda desen geçirme tekniğini, mührelemeyi, altın ezme işlemi boyama tekniklerini ve boya hazırlamayı hatırlayınız.

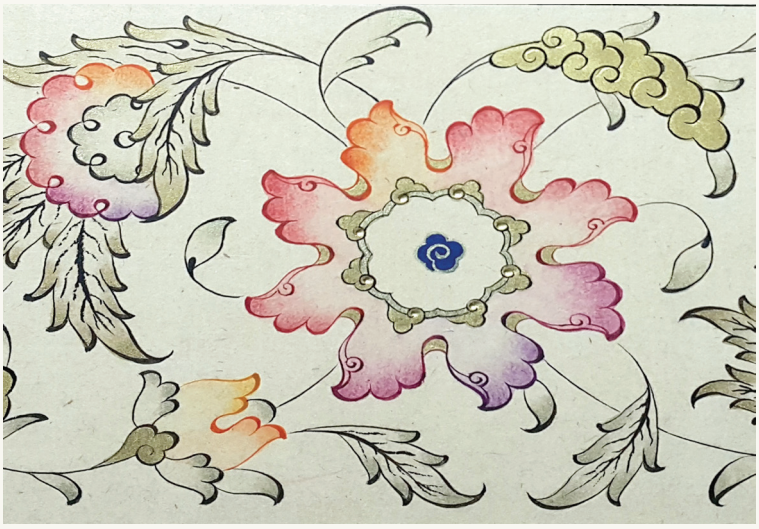
1.5. Bitkisel Motif Boyama

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	HATÂYÎ ÜSLÛBU (BİTKİSEL) MOTİFLER	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	BİTKİSEL MOTİF RENKLENDİRMEK	1.5.

Amaç

Bitkisel motif boyamak.

Görsel 2.6: Sulandırma tekniği ile hatâyî renklendirme.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Çizilmiş desen
- Zemin kâğıdı
- Yumuşak ve sert uçlu kurşun kalem
- Cetvel, bant
- Çeşitli renkte boyalar
- Boya inceltmede kullanılacak su ve su kabı
- Ezilmiş altın
- Çeşitli kalınlıklarda fırça
- Peçete
- Mühre
- Pudra

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Motif çizimleriyle desen geçirme işlemi sırasında el, desenin üzerine gelmemelidir. Elin desene temas eden kısmına temiz bir kâğıt konulmalıdır.
- Önceki uygulamalar sırasında kullanılan desen geçirme işleminin hatırlanması için bilgi sayfaları gözden geçirilmelidir.
- Altınla boyama tekniği ile ilgili bilgi sayfaları okunmalıdır.
- Tezhip sanatında kat kat boyama, süpürme, tarama ve noktalama tekniği olmak üzere dört çeşit boyama tekniği olduğu unutulmamalıdır.
- Tahrir konusu önceki uygulamalardan hatırlanmalıdır.
- Temiz ve ince fırçalar kullanılmalıdır.
- Her renk için dört ton boya hazırlanması gerektiği unutulmamalıdır.
- İlk boyama deneyiminde hatalar olabilir, tekrar tekrar deneme yapmaya devam edilmelidir.
- Sabırlı olmak tezyînî sanatlarda başarı getirecektir.
- Temiz ve düzenli olmak başarıyı artıracaktır.
- Arkadaşlarınızın malzeme eksikliği nedeni ile çalışmalarının aksamasına izin vermeyiniz.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Hazırlamış olduğunuz hatâyî motif dosyanızdan uygun ve düzgün bir tane motif seçiniz.
- Motiflerinizi bir önceki bölümde hazırlamış olduğunuz murakkalı kâğıda desen geçirme tekniğini uygulayarak aktarınız.
- Desenin üzerini pudralayınız.
- Desenin üzerini mühre yardımı ile kâğıdı nem ve yağlarından arındırınız.
- Kullanacağınız altını ve boyaları hazırlayınız.
- Uygun fırça kalınlığını seçerek altın kullanılacak bölümleri altınla boyayınız.
- Kuruyan altınların mühreleme işlemini yapınız.
- Motifte boyanması istenen bölümleri tonlama tekniğini uygulayarak boyayınız.
- Çiçek ve yaprakların tahrir uygulaması yapınız.
- Boyaması biten çalışmalarınızı havadar ve temiz bir yerde muhafaza ediniz.
- Çalışma yaptığınız alanı ve araç gereci temizleyiniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Renklendirdiğiniz motifinizi diğer arkadaşlarınızın çalışmaları ve örnekler ile boyama tekniği, renk seçimi, tonlama, fırça kullanımı, estetik ve görsellik açısından karşılaştırınız. Aldığınız eleştirileri ve gözlem sonuçlarınızı not ediniz. Aldığınız notları sonraki çalışmalarınızda dikkate alınız.

1.6. Şükûfe Üslûbu

Çiçek anlamına gelen şükûfe, yarı stilize çiçeklerin genel adıdır. Çiçeğin dikey kesitinin stilize edilmesiyle oluşan şükûfeler, kendi sap ve yaprakları ile çizilir. Stilize edilmiş olsalar bile gerçek karakterlerini kaybetmeyen bu çiçekler, kendi isimleriyle (lale, sümbül, karanfil vb.) ifade edilir ve ayrı ayrı görünümleriyle desen içinde fark edilir. Karamemi çiçekleri, bu üslûba verilecek en güzel örnektir.

Görsel 2.7: Şükûfe üslûbu çiçekler

Bunları Bilelim

Karakteristik özelliğini korumak adına şükûfeler, kendi sapı ve yaprağı ile çizilmelidir. Örneğin karanfil kendi yaprağı ve sapı üzerinde, gül kendi yaprağı ve sapı üzerinde bulunmalıdır.

Şekil 2.12: Şükûfe

Tezyînî sanatların her alanında yer alan lale, gül, karanfil, sümbül gibi çiçeklerin yanı sıra baharda açmış meyve ağaçları ve servilerin de tezyînâtta sevilerek kullanıldığı görülmektedir. Şükûfeler, yalnız başlarına kullanıldıkları gibi hatâyî veya rûmî üslûbu motiflerle de kullanılmaktadırlar.

Şükûfe üslûbu Batı sanatının etkisiyle değişime uğramış ve **pesend** ismini almıştır. 18. yüzyıl sanatkârları Abdullah-ı Buhârî ve Ali Üsküdârî en meşhur şükûfe ressamlarıdır.

Görsel 2.8: Ali Üsküdârî'ye ait şükûfe üslûbu çiçekler

Bunları Bilelim

15. yüzyıl sonlarından itibaren mushafların sure başı tezhiplerinde ufak çiçekli ot kümeleri şeklinde görülen yarı üslûplaştırılmış çiçekler, yerlerini 16. yüzyılın ilk yarısından sonra has bahçe (bahçeleri süslemek amacıyla yetiştirilmiş çiçekler) çiçekleriyle yapılan yeni bir üslûba bırakmıştır.

Bu üslûbu 16. yüzyılda Kanuni zamanında saray baş nakkaşı Karamemi ortaya çıkarmış ve çok iyi örnekler vermiştir.

1.6. 1. Şükûfe Çizimi

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	HATÂYÎ ÜSLÛBU (BİTKİSEL) MOTİFLER	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	ŞÜKÛFE ÇİZMEK	1.6.1.

Amaç
Şükûfe çizmek.

Kullanılacak Araç Gereçler
- Çizim için eskiz kâğıdı
- Resim kâğıdı
- Yumuşak uçlu kurşun kalem
- Silgi
- Cetvel, gönye
- Şükûfe motif örnekleri

Uygulama İçin Öneriler
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Çok sayıda desen çalışması yapılacağı unutulmamalı, hazırlıklar buna göre yapılmalıdır.
- Çizim sırasında kalemlerin ucunun düzgün olmasına özen gösterilmelidir.
- Nüanslı çizim yapılmalıdır.
- Ayrıntılı çizimlerde motifin ölçüsü çok önemlidir. Eğer desen küçük boyutlarda ise çok fazla ayrıntı çizilemeyebilir.
- Taç yapraklar motifin daha görkemli olmasını sağlayacaktır.
- Çizim işlemi sırasında sabırlı olunmalı ve yaratıcılık ortaya çıkarılmalıdır.
- Ayrıntılar motifin ölçüsü ile doğru orantılı olmalıdır.
- El becerisi, motifin net ve düzgün görünmesinde önemli rol oynayacaktır. Masada oturma pozisyonuna dikkat edilmeli, boş duran el ile destek alınmalıdır.
- Çizilen motifin üzerindeki yardımcı çizgiler temiz bir silgi ile temizlenmelidir. Silme işlemi sırasında zemin kâğıdının deforme olmaması çok önemlidir.
- Diğer çalışmalarda kullanmanız gereken malzemelerin korunması ve düzgün kalması çok önemlidir.

İşlem Basamakları
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Desen çizmek için gerekli malzemeleri kontrol ediniz.
- Verilen motif örneklerinden birini seçiniz. Seçtiğiniz çiçeklerin doğalına uygun ve dengeli olacak şekilde kanaviçelerini çiziniz.
- Aynı çiçeğin yaprak ve saplarının kanaviçelerini yerleştiriniz.
- Kanaviçelerin üzerinden asıl çizimleri yapınız.
- Ana hatlarını tamamladığınız motifin süslemelerini çiziniz.
- Dış hattı ve yardımcı çizgileri silerek temizleyiniz.

- Aynı çizimin tekrarlarını yaparak, her çizimde hatalı yerleri düzeltiniz.
- Çizim yaptığınız masayı temizleyiniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Çiziminizi verilen örnekle stilize etme, denge, boyut, motiflerin kendi aralarındaki ölçülülük açısından karşılaştırınız. Arkadaşlarınızla çalışmalarınızı değerlendiriniz.

1.6.2. Şükûfe Boyama

Hatırlayalım

Uygulama öncesi I. öğrenme biriminde öğrendiğiniz boyama teknikleri konusunu hatırlayınız.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**HATÂYÎ ÜSLÛBU (BİTKİSEL) MOTİFLER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	ŞÜKÛFE BOYAMA	1.6.2.

AMAÇ

Şükûfe boyamak.

Görsel 2.9: Tarama tekniği ile şükûfe boyama

Kullanılacak Araç Gereçler

- Çizilmiş desen
- Zemin kâğıdı
- Yumuşak ve sert uçlu kurşun kalem
- Cetvel, bant
- Çeşitli renkte boyalar
- Boya inceltmede kullanılacak su ve su kabı
- Çeşitli kalınlıklarda fırça
- Peçete
- Mühre

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Önceki uygulamalar sırasında kullanılan desen geçirme işleminin hatırlanması için bilgi sayfaları gözden geçirilmelidir.
- Tezhip sanatında kat kat boyama, tarama, süpürme ve noktalama tekniği olmak üzere dört çeşit boyama tekniği olduğu unutulmamalıdır.
- Tahrir konusu önceki uygulamalardan hatırlanmalıdır.
- Temiz ve ince fırçalar kullanılmalıdır.
- Boyaların her renk için dört ton hazırlanması gerektiği unutulmamalıdır.
- Temiz ve düzenli olmak başarıyı artıracaktır.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Hazırlamış olduğunuz şükûfe motif dosyanızdan uygun ve düzgün olan bir tane seçiniz.
- Motifinizi desen geçirme tekniğini uygulayarak zemin kâğıdına aktarınız.
- Desenin üzerini pudralayınız.
- Desenin üzerini mühre yardımı ile nem ve yağlardan arındırınız.
- Kullanacağınız boyaları seçerek hazırlayınız.
- Motifte boyanması istenen bölümleri tonlama tekniğini uygulayarak boyayınız.
- Çiçek ve yaprakların tahrir uygulaması yapınız.
- Boyaması biten çalışmalarınızı havadar ve temiz bir yerde muhafaza ediniz.
- Çalışma yaptığınız alanı ve araç gereci temizleyiniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Çalışmanızın sonuçlarını verilen örnekle ve arkadaşlarınızın çalışmaları ile desen geçirme tekniği, boyama tekniği, renk seçimi, tonlama, görsellik ve estetik açısından karşılaştırarak görüşlerinizi paylaşınız.

Okuyalım

KARA MEHMET "KARAMEMİ" KİMDİR?

16. yüzyılın ortalarından itibaren Türk süsleme sanatına yeni bir üslûp ve yenilik getiren saray atölyesinin baş nakkaşı Kara Mehmet Karamemi'dir.

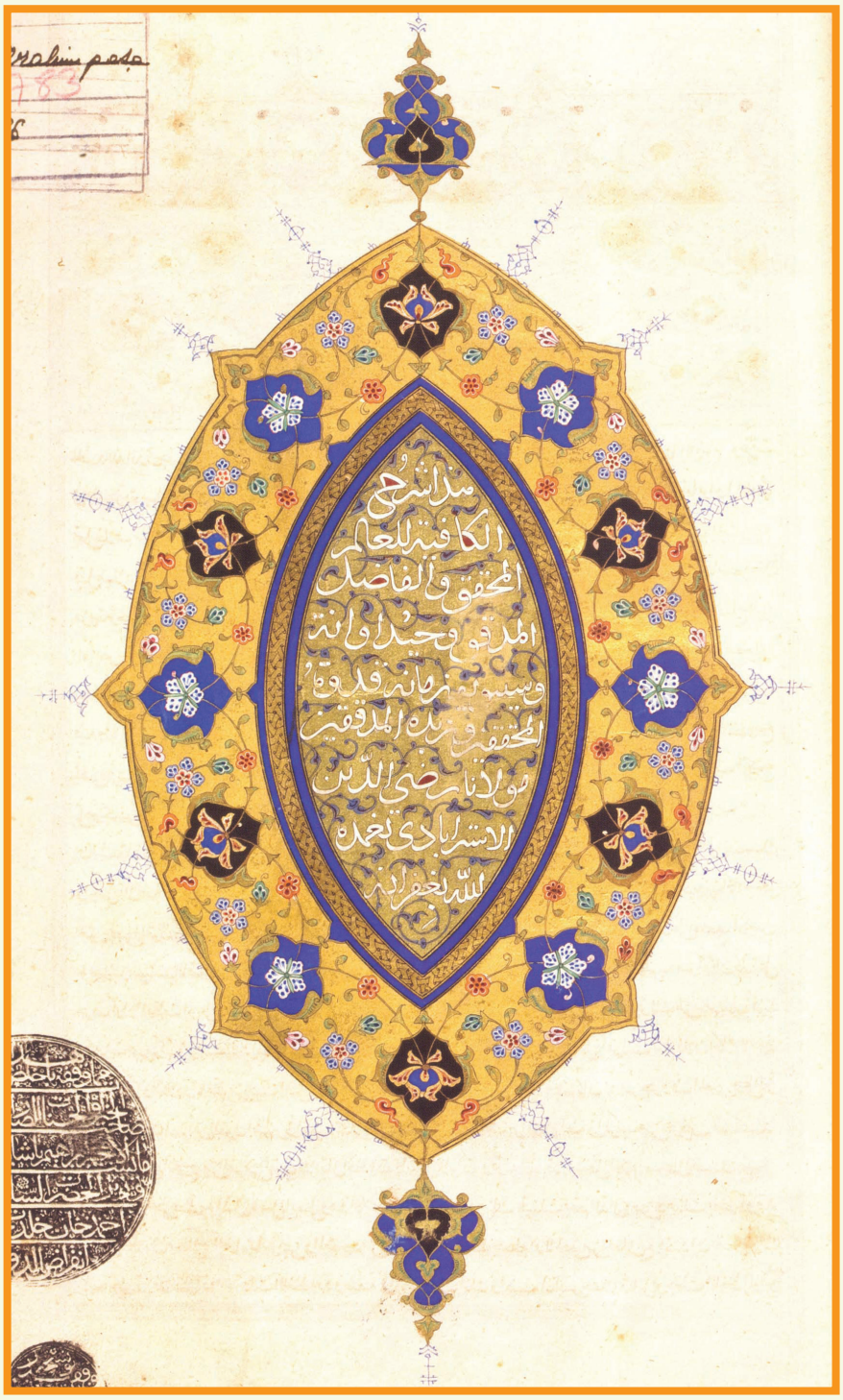
Tarihçi Gelibolulu Mustafa Ali 1586 yılında yazdığı *Menakıb-Hünerveran* isimli eserinde Karamemi'den "Şahkulu nakkaşın tilmizi ekremi ve Sultan Süleyman Han nakkaşhanesinin üstad muhteremi müzehhip Karamemi" şeklinde bahseder. 16. yüzyılda mimari süsleme, çini, kitap süslemesi, kılıç süslemeleri, halı, seccade, kumaşların tasarımlarında, Karamemi'nin klasik tezyînî motifleri ile çeşit çeşit çiçek türleri üslûp birliği içinde eserlerinde gözlemlenmektedir. Karamemi üslûplaştırarak kullandığı motiflerin yanı sıra tabiattan aldığı bahçe çiçeklerini resmetmiş, ağaçları minyatürde olduğu gibi serbest tasarımlar hâlinde kullanmıştır. Bahar dalları Karamemi'nin en çok kullandığı motiflerden biridir. En önemli eserlerinden bir tanesi kendi imzasını taşıyan Kanuni Sultan Süleyman'ın *Muhibbi Divanı*'dır. Ahmed Karahisari'nin yazdığı *Kur'an-ı Kerim* süslemeleri de Karamemi'ye aittir. Her sayfasında ilk satırı muhakkak, beş satırı nesih, bir satırı sülüs, beş satırı nesih, son satırı muhakkak hatla düzenlenmiş; sülüs ve muhakkak satırlara göre nesih satırlar kısa tutulmuştur. Serlevha tezhibinde Karamemi'nin bahar dalı kompozisyonları görülmekte olup altın zeminle ayrılmış paftalar, çivit lacivert zemin ile bütünleşmektedir. Rûmî motifli kompozisyonlar bulut motifleri, hatâyî, penç ve goncalarla zenginleştirilmiştir. Gayet ince çekilmiş cetveller ve ince işlenmiş tığlar esere zarafet katmaktadır.

Görsel 2.10: Karamemi'ye ait reprodüksiyon cennet tasviri

Sıra Sizde

Aşağıdaki görseli inceleyiniz. Görmüş olduğunuz yaprak, penç, goncagül, hatâyî ve şükûfe motifleri görsel üzerinde işaretleyiniz.

Görsel 2.11: Zahriye tezhibi

Hazırlanalım

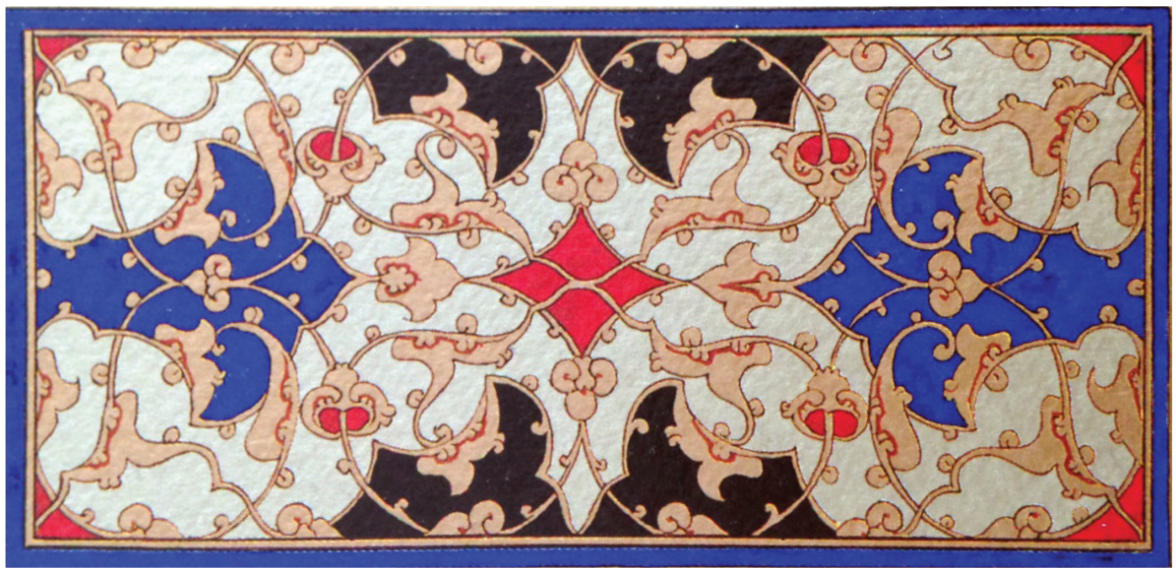
Hayvan resimleri ile çiçek motifleri üzerinden sanat icra etmedeki kolaylık ve zorlukları tartışınız.

2. RÛMÎ ÜSLÛBU MOTİFLER

2.1. Rûmî

Rûmî motiflerin bitkisel kökenli olduğu yönünde fikir bulunsa da Orta Asya Türklerinin tezyînâtlarında kullandıkları hayvan şekillerinin üslûplaştırılmasıyla meydana geldiği görüşü daha ağır basmaktadır. Rûmî motifin tavşan, balık, kurt, kuş, yılan, ejder, bazen de efsanevi yaratıkların kanat, bacak ve bedenlerinin stilize edilmeleriyle ortaya çıktığı düşünülmektedir. Motifin Anadolu topraklarına geldikten sonra aynı zamanda bitkisel özellikler kazandığı, çeşitlerinden anlaşılmaktadır.

Rûmî motifi, kendine ait bir hat üzerinde birtakım kurallarla sanatkârın tasarım gücüne bağlı olarak çok değişik şekillerde uygulanabilir. Kompozisyonda bitkisel motiflerle karışık olarak ya da kendine ait formlar içinde tek başına kullanılmaktadır. Rûmî, bitkisel kompozisyonlarda kullanıldığı hâlde onlardan bağımsız bir motif karakteri de göstermektedir.

Görsel 2.12: Rûmî motifiyle hazırlanmış koltuk tezhibi

Bunları Bilelim

Tezyînâtta önemli bir yeri olan rûmî motifi, ortaya çıkışından günümüze kadar taş, çini, ahşap, maden, kumaş ve tezhip sanatlarında kullanılmıştır. Rûmî, "Anadolu'ya ait" demektir.
"Topkapı Sarayı nakkaşhanesinde çalışmalarını yürüten Bölük-i Acemân ve Bölük-i Rûmîyân adlı iki ayrı sanatkâr topluluğu bulunmaktaydı. Bu topluluklar aynı zamanda Osmanlı süsleme sanatlarının iki ayrı üslûbunu temsil etmekteydi. Bugün söz konusu süsleme üslûbuna verilen rûmî adı, vaktiyle saray nakkaşhanesindeki Rûmîyân Bölüğü'nün icra ettiği işleri ifade etmek için kullanılmıştır."

Not Edelim

Rûmî, tezhipte en çok kullanılan motiflerden biridir. Bu sebeple yüzyıllar içinde pek çok rûmî çeşidi ortaya çıkmıştır. Rûmînin çizilişindeki farklılıkların yanı sıra, desen içinde kullanılış amacı veya yüklendiği görevler de farklıdır. Bu nedenle motif, desen içinde aldığı görevlere ve motifin çizilişine göre isimler almaktadır.

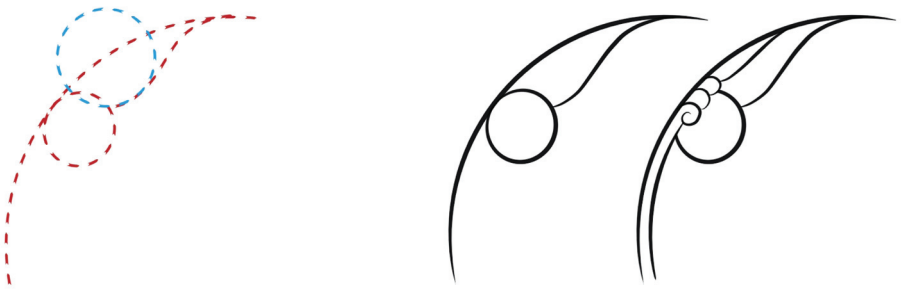
2.1.1. Rûmî Çeşitleri

Bunları Bilelim

- Rûmî motifinin ana formunu sade rûmî, kanatlı rûmî ve sencîde rûmî teşkil etmektedir. Bu ana formlar, rûmî çeşitlerinin esasını oluşturur.
- Sade rûmî kanatsız, yekpare rûmî motifidir.
- Kanatlı rûmî, sade rûmînin sırt veya karın kısmında yer alan ikinci rûmîyle oluşur.
- Sencîde rûmî ise iki tane sade rûmînin sırt sırta vermiş şekline denir.

Şekil 2.13: Sade rûmî

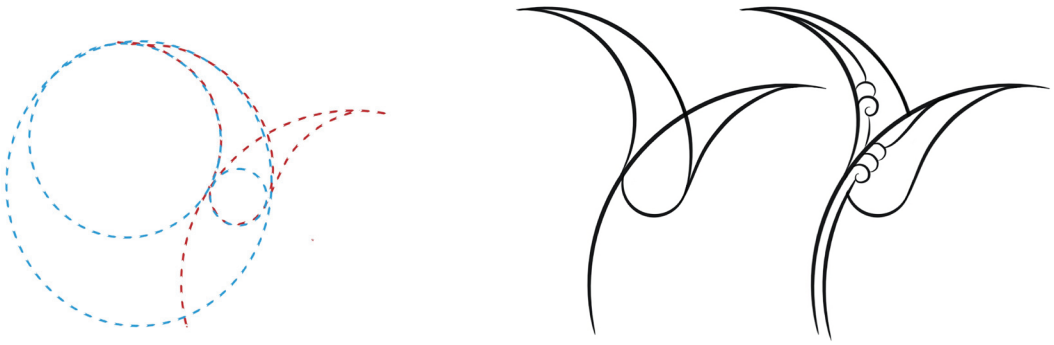
Şekil 2.14: Sade rûmî

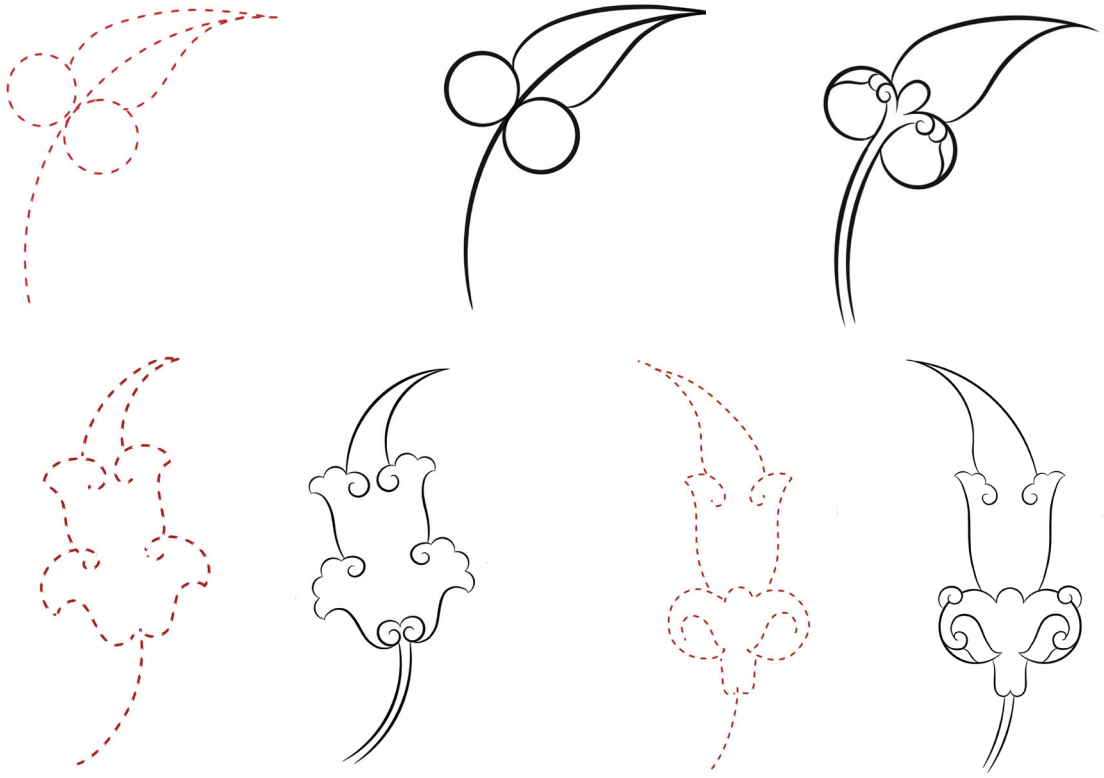
Şekil 2.15: Kanatlı rûmî

Şekil 2.16: Kanatlı rûmî

Şekil 2.17: Kanatlı rûmî

Şekil 2.18: Sencîde rûmî

Bunları Bilelim

Sade rûmî, kanatlı rûmî ve sencîde rûmînin kanaviçeleri esas alınarak oluşan rûmî motifleri, desen içinde aldıkları görevlere ve çizim özelliklerine göre ikiye ayrılır.

2.1.1.1. Desen İçinde Aldığı Görevlere Göre Rûmî Çeşitleri

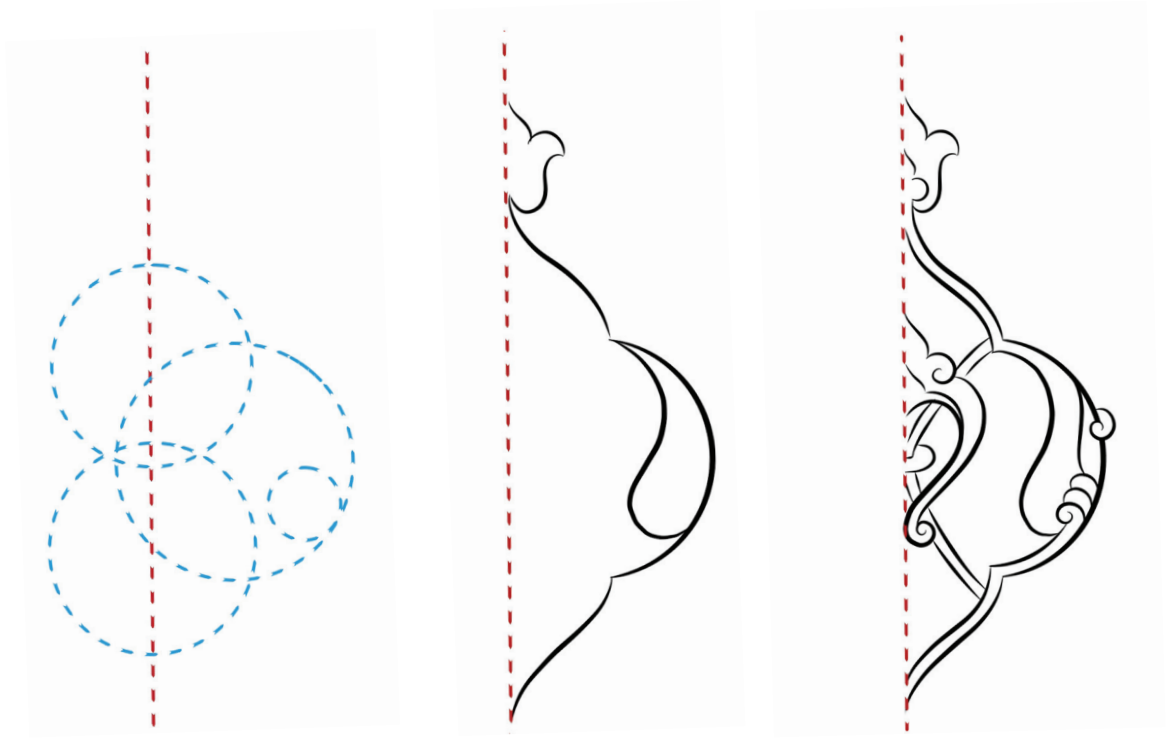
Desen içinde aldığı görevlere göre rûmîler: **ayırma**, **ortabağ** ve **tepelik** olmak üzere üçe ayrılır.

2.1.1.1.1. Ayırma Rûmî

Tezhipte hazırlanacak desen, kompozisyonu güzelleştirmek ve cazibesini artırmak için paftalara ayrılır ve zemin farklı renkle renklendirilir. Bu renk ayrımı iplik, bulut, rûmî gibi motiflerle yapılır. Bu ayrımlara **kapalı form** denir. Desende kapalı form oluşturmak amacıyla kullanılan sade, kanatlı veya sencîde rûmîye **ayırma rûmî** denir. Rûmî desen tasarımında en çok bu form kullanılır.

Bunları Bilelim

Çizim özelliklerine göre rûmî çeşitleri konusunda öğrenilecek olan dendanlı, sarılma, hurdeli rûmî gibi bütün rûmîler, aynı zamanda desende ayırma rûmî olarak kullanılabilir ve dendanlı ayırma rûmî, sarılma ayırma rûmî, hurdeli ayırma rûmî gibi isimlerle ifade edilir.

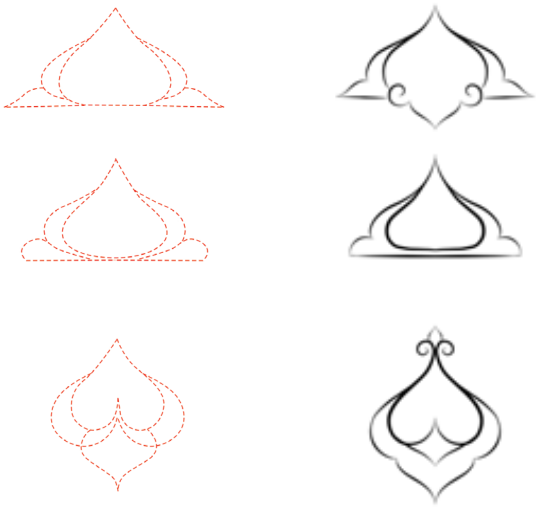
Şekil 2.19: Ayırma rûmî

2.1.1.1.2. Ortabağ Rûmî

Rûmîli bir desende simetri ekseni üzerinde motif çıkışlarını zenginleştirmek, görünüşü kuvvetlendirmek ve helezon şeklindeki kolların birleşme noktalarında daha estetik görüntü vermek amacıyla simetrik olarak damla motifi şeklinde çizilen bir rûmî çeşididir.

DİKKAT

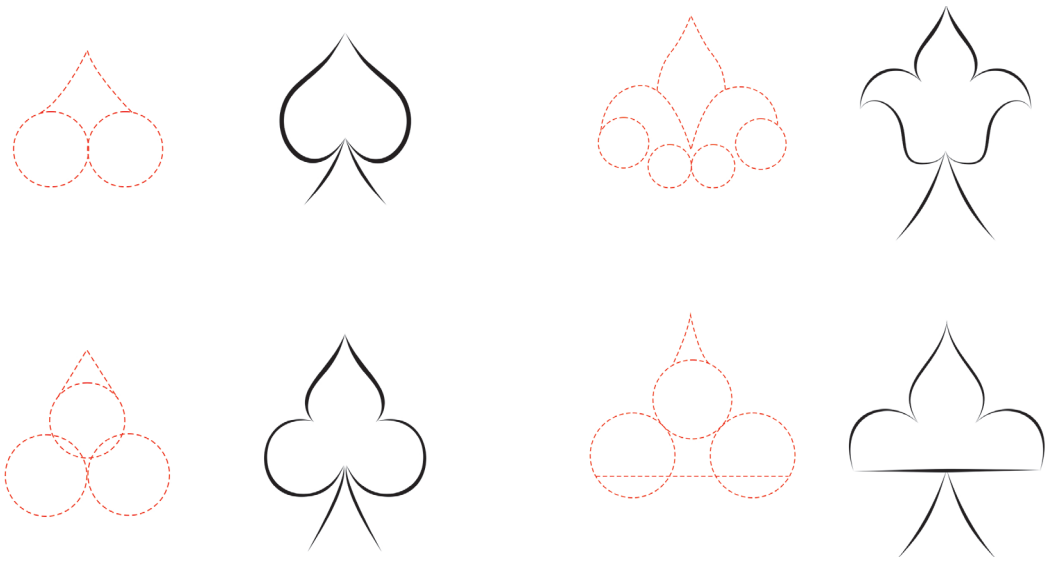
Ortabağın kanaviçesi damla motifidir. Ortabağ, tepelik motifi gibi eksen çizgisi (simetri ekseni) üzerinde simetrik çizilir.

Şekil 2.20: Ortabağ rûmî

2.1.1.1.3. Tepelik Rûmî

Desen içinde tepe noktalarına konulan, helezonlarda başlangıç ve bitişleri oluşturan simetrik rûmî motifidir. Tepelik motifi, eksen çizgisi üzerinde mutlaka simetrik çizilir.

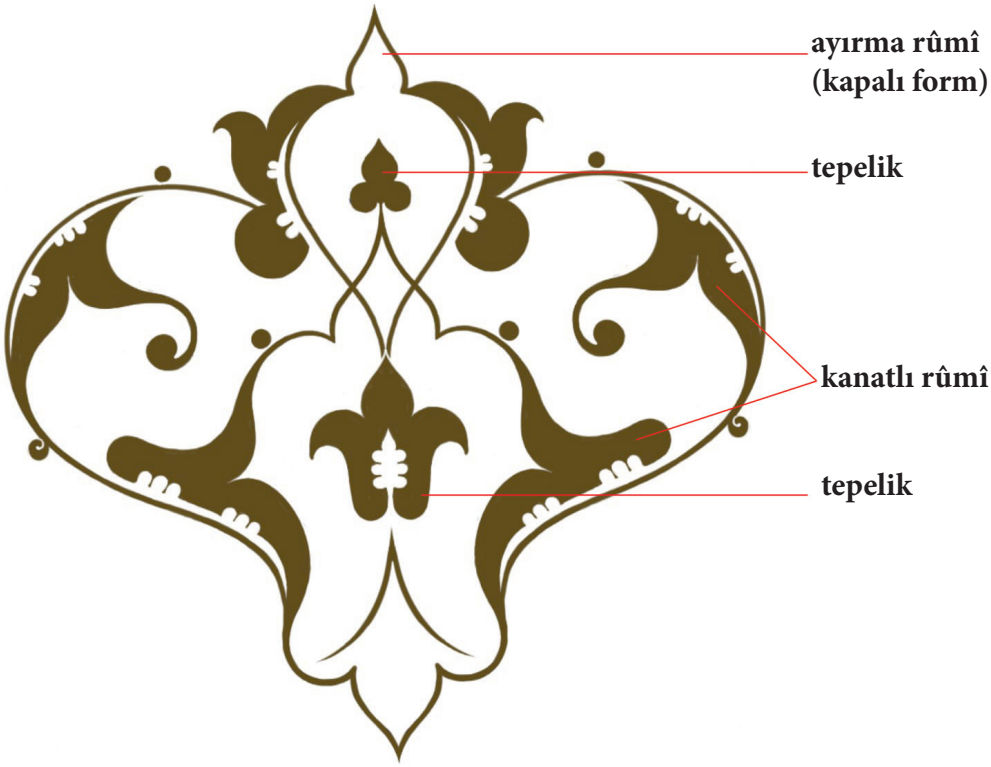
Şekil 2.21: Tepelik rûmî

2.1.1.2. Çizim Özelliklerine Göre Rûmî Çeşitleri

Rûmî motifi, çizim özelliklerine göre yedi gruba ayrılır.

2.1.1.2.1. Yalın Rûmî

Sade, kanatlı, sencide, ortabağ ve tepelik rûmî form ve çeşitlerinin basit iç bünyeli hâllerine **yalın rûmî** denir.

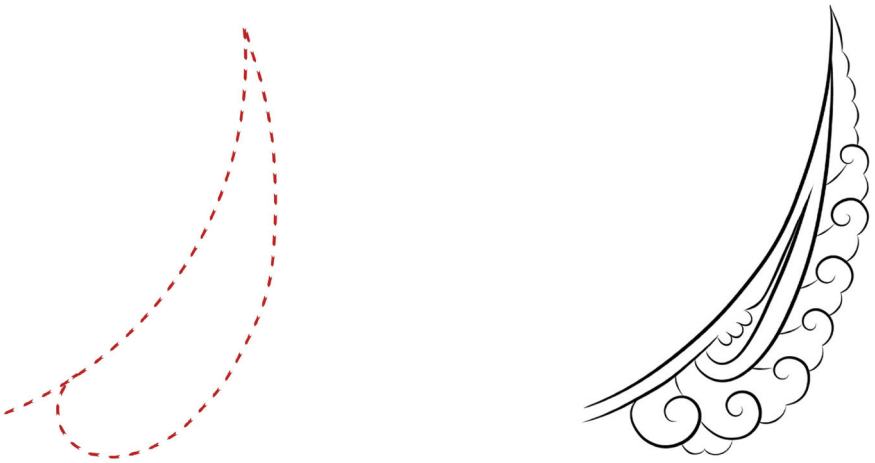
Şekil 2.22: Yalın rûmî motifiyle hazırlanmış desen örneği

Görsel 2.13: Yalın rûmî motifleriyle hazırlanmış koltuk tezhibi

2.1.1.2.2. Münhanîli Rûmî

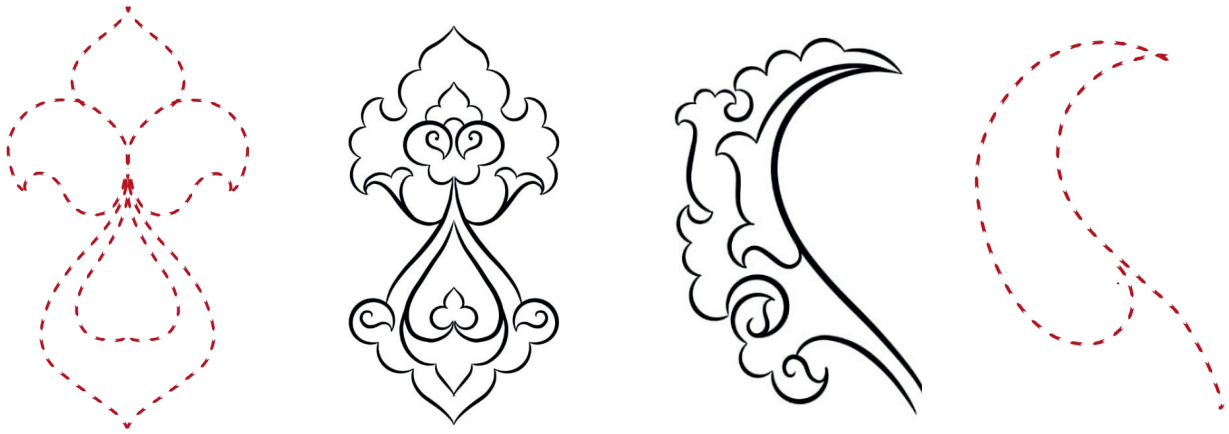
İç bünyesi münhanîlerle oluşturulmuş rûmîye **münhanîli rûmî** denir. Edirne ve Bursa' daki 15. yüzyıl mimari eserlerinde çok sık kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 2.23: Münhanîli rûmî

2.1.1.2.3. Dendanlı Rûmî

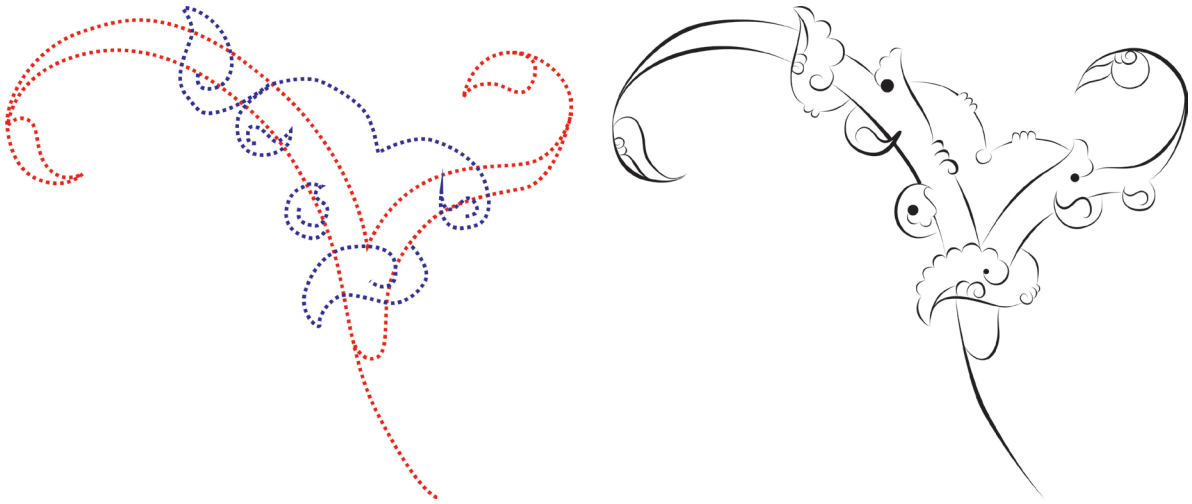
Sade rûmînin sınır çizgisine eklenen küçük dilimlerle süslenmiş rûmî motiftir. Başka bir ifadeyle sınır çizgisi dilimlenmiş rûmî motifidir.

Şekil 2.24: Dendanlı rûmî motifi

2.1.1.2.4. Sarılma Rûmî

Rûmî kol üzerine kıvrım ve kavislerle sarılan dilimli, küçük rûmîlerdir. Ana rûmî ince ve uzun yapılıdır. Sarılma rûmî ise ana rûmînin orta kısmında iri olur ve uca doğru küçülür. Renkli rûmîler ve sarılmalar, kullanılan rengin bir ton koyusu ile tonlanır. 15 ve 16. yüzyıllarda en iyi örneklerine rastlanan motif, tezyînî sanatların birçok alanında kullanılmıştır.

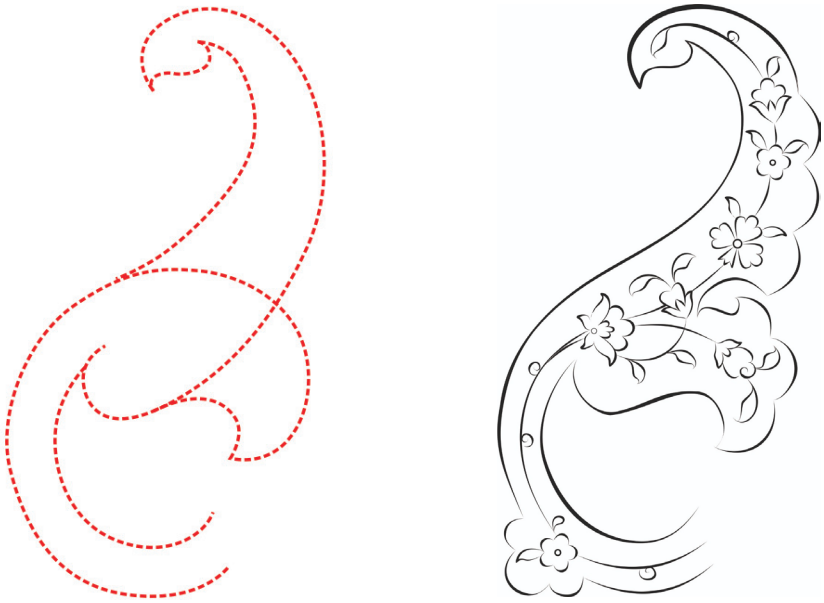
Şekil 2.25: Sarılma rûmî

Görsel 2.14: Sarılma rûmî motifleriyle hazırlanmış koltuk tezhibi

2.1.1.2.5. Tezyînî (İşlemeli) Rûmî

İç bünyesi hatâyî üslûbu motiflerle bezenmiş iri rûmîlere **tezyîni rûmî** denir. Dış kenar çizgisi genellikle dendanlı olduğu için bu motife **dendanlı tezyînî rûmî** de denilebilir.

Şekil 2.26: Tezyînî rûmî

Bunları Bilelim

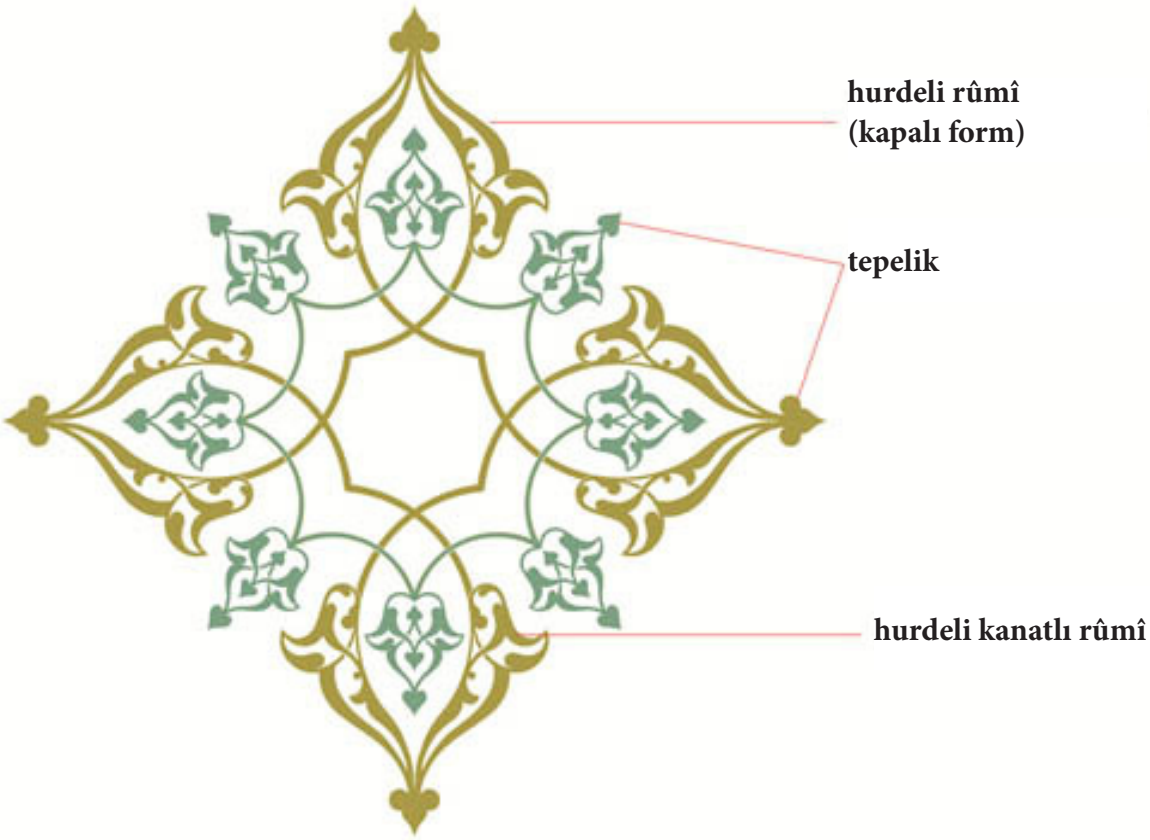
Tezyînâtta çok kullanılan işlemeli rûmînin en güzel örnekleri Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Dairesi'ndeki eserlerde görülmektedir.

2.1.1.2.6. Hurde Rûmî

Geniş zeminli rûmî veya hatâyî motifinin içini bölmek ve süslemek amacıyla belirli kurallara uyularak tasarlanan küçük rûmîlere **hurde rûmî** denir. Rûmî motifinin içine hurde yapılınca **rûmî içinde rûmî** adını alır. Daha çok tezhip sanatında kullanılır.

Bunları Bilelim

Tepelik, ortabağ ve simetrik sencîde (iki eşit kanatlı) rûmîlerin hurdeleri de simetriktir. Hurde rûmîler pozitif ve negatif olmak üzere ikiye ayrılır. Pozitif hurde rûmîlerin hurdeleri tahrirlidir ve iç bünye süslemeleri vardır. Bunlara genellikle "münhanî" denir. Negatif hurde rûmîlerin tahriri yoktur ve koyu renk boyanır.

Şekil 2.27: Hurde rûmî motifleriyle hazırlanmış 1/8 simetrili desen

2.1.1.2.7. Yapraklı Rûmî

Rûmî motifinin ve kanadının üzerinde yaprak dilimleri olan rûmîlerdir. Yapraklı rûmîlerin sarılmaları da genellikle yapraktır. En gelişmiş olanları 16. yüzyılda görülmektedir.

Şekil 2.28: Yapraklı rûmî ve yapraklı ortabağ

2.1.2. Rûmî Çizimi

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**RÛMÎ ÜSLÛBU MOTİFLER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	RÛMÎ MOTİFİ ÇİZMEK	2.1.2

Amaç
Rûmî motifi çizmek.

Kullanılacak Araç Gereçler
- Çizim için eskiz kâğıdı
- Resim kâğıdı
- Yumuşak ve sert uçlu kurşun kalem
- Silgi
- Cetvel, gönye
- Çizimlerin saklanabileceği dosya
- Rûmî motif örnekleri

Uygulama İçin Öneriler
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitabınızda verilen bilgiler incelenmelidir.
- Yazılı kaynaklardan ön bilgi edinilmelidir.
- Bulunan tüm görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çizim için verilen örnek incelenmelidir.
- Motif çeşitleri arasındaki farklar incelenebilir.
- Aynı motif defalarca çizilerek el becerisi geliştirilebilir.
- Eksik araç gerecin çalışmayı aksatacağı ve zaman kaybına olacağı unutulmamalıdır.
- Her çizim aşamasını tek hareketle çizmeye özen gösterilmelidir.
- Çizim, aydınger eskiz kâğıdının şeffaf olma özelliğinden faydalanılarak en az 3-4 kez temize çekilmelidir.

Sarılma Rûmî İşlem Basamakları
- Çizim için gerekli malzemelerinizi hazırlayınız.
- Eskiz kâğıdınızı çizim masasına yerleştiriniz.
- Kâğıdınıza sağdan sola ilerleyen rûmî kol kanaviçesini çiziniz.
- Sağa hareket etmesi gereken diğer kolun kanaviçesini çiziniz.
- Çizilen kolların üst kısmında kolların ikinci çizgi kanaviçelerini yerleştiriniz.
- Kolların uç kısmında bulunan yaprakların kanaviçelerini yerleştiriniz.
- Rûmî kolların üzerine sarılmalara ait kanaviçeleri yerleştiriniz.
- Motifin asıl çizimini yapınız.
- Motifin ayrıntı çizimini yapınız.
- El becerinizi artırmak için çizimleri tekrar ediniz.
- Motifi kâğıdın arkasından temize çekiniz.

Tezyînî Rûmî Motif Çizimi İşlem Basamakları

- Çizim alanına ters şekilde "S" formunda kanaviçe yerleştiriniz.
- Yarım cm boşluk bırakarak ilk çizgiye paralel ikinci kanaviçeyi yerleştiriniz.
- Üst uçtan başlayıp sağdan devam ederek yaprağın orta kısmına kadar bir sade yaprak kanaviçesi yerleştiriniz.
- İlk yaprağın bittiği noktadan başlayan ve çift yönlü yaprak formunda bir yaprak formu kanaviçesi yerleştiriniz.
- "S" formunun iç kısmında bulunan çiçeğe ait dal üzerine goncagül motiflerinin kanaviçelerini yerleştiriniz.
- Dal üzerinde bulunan küçük yaprak kanaviçelerini yerleştiriniz.
- Tüm motifin asıl çizimlerini yapınız.
- Motifin ayrıntılarını çiziniz.
- Motifinizin tekrar çizimlerini yapınız.
- Seçtiğiniz bir motifi tersinden çiziniz ve temize geçiriniz.

Tepelik Rûmî Çizim Aşamaları İşlem Basamakları

- Verilen işlem sırasını inceleyiniz.
- Verilen motifler simetrik motifler olduğundan çizimlerinizi eksen çizgisinin tek tarafında yapıp diğer tarafa aktarma işlemi yapınız.
- Motifin kanaviçesini yerleştiriniz.
- Motifin asıl çizimini yapınız.
- Verilen motif çizim aşamalarını sırasıyla uygulayınız.
- Çizim pratiğinizi geliştirmek için motiflerin ayrı ayrı tekrar çalışmalarını yapınız.
- En iyi motifinizi temize çekiniz.

Ortabağ Rûmî Çizim Aşamaları İşlem Basamakları

- Ortabağ konusunu okuyup hatırlayınız.
- Gerekli malzeme listesini kontrol ediniz.
- Verilen motifleri inceleyiniz.
- Verilen motifler simetrik motifler olduğu için çizimlerinizi eksen çizgisinin tek tarafında yaparak diğer tarafa aktarınız.
- Verilen motif çizim aşamalarını sırasıyla uygulayınız.
- Çizim pratiğinizi geliştirmek için çalışmayı tekrarlayınız.
- En iyi motifinizi temize çekiniz.

Sencîde Rûmî Çizimi İşlem Basamakları

- Sencîde rûmî bilgi kaynağını okuyunuz.
- Verilen ve başka kaynaklardan edindiğiniz sencîde rûmî görsellerini inceleyiniz.
- Motifin yerleştirileceği alanı belirleyiniz ve alanı üç eşit yatay paftaya ayıracak yardımcı işaretlerinizi koyunuz.
- Verilen motif örneğinin kopyasını alarak yaprağın sapı ve çanak yaprağa ait kanaviçelerini yerleştiriniz.
- İkinci paftadan başlayan ve sola yönelen tek bölüntülü yaprak formunda kanaviçeleri yerleştiriniz.
- Yaprağın ana çizimini yapınız.
- Zeminde bulunan yardımcı çizgileri siliniz.
- Yaprağın ayrıntı çizimlerini yapınız.
- Çizimi tersinden temize çekiniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler
Rûmî motiflere ait motif örnekleriyle çizimlerinizi ölçü, nüanslı çizim, yön, ayrıntı ve estetik açısından karşılaştırınız. Sonuçları arkadaşlarınızla tartışarak not ediniz.

2.1.3. Rûmî Boyama

Hatırlayalım

Uygulama öncesi I. öğrenme biriminde öğrendiğiniz boya ve altın hazırlama tekniklerini tekrar ederek bu konuları hatırlayınız.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**RÛMÎ ÜSLÛBU MOTİFLER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	RÛMÎ MOTİFİ RENKLENDİRME	2.1.3.

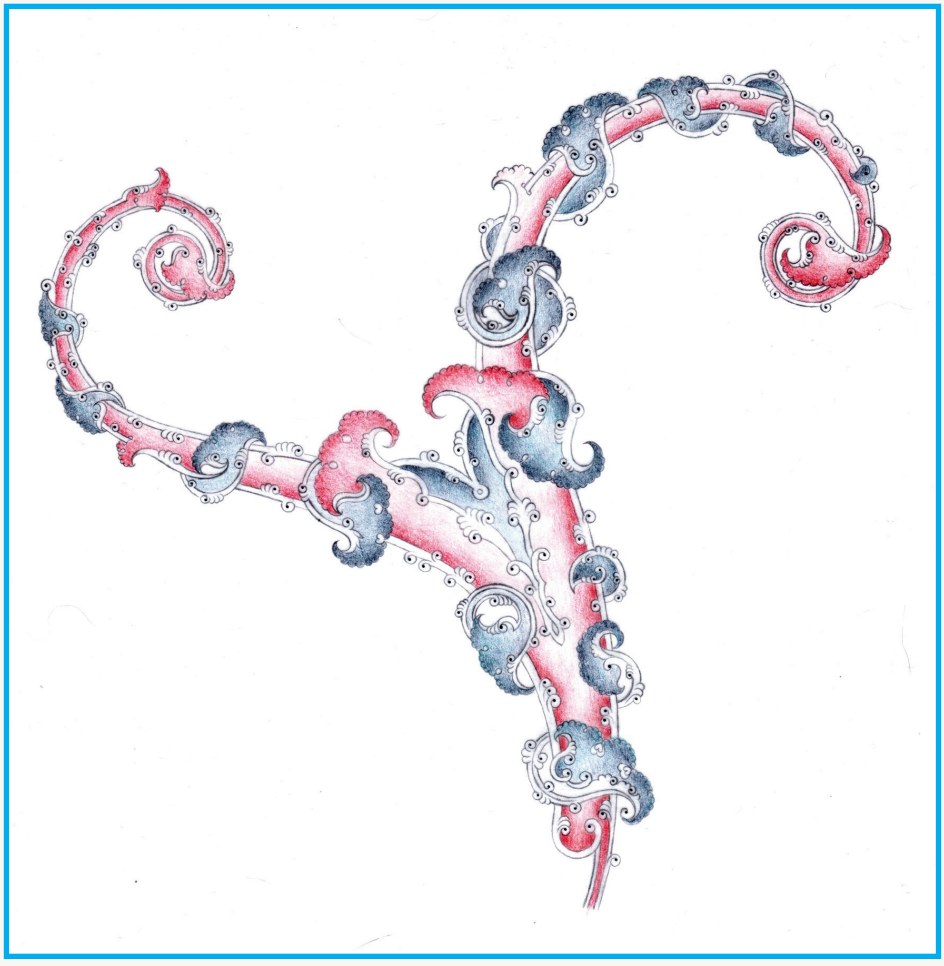
Amaç
Rûmî motifi renklendirmek.

Kullanılacak Araç Gereçler
- Çizilmiş rûmî motifler
- Zemin kâğıdı
- Kurşun kalem
- Cetvel, bant
- Çeşitli renkte boyalar
- Boya inceltmede kullanılacak su ve su kabı
- Ezilmiş altın
- Çeşitli kalınlıklarda fırça
- Peçete
- Mühre

Uygulama İçin Öneriler
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Önceki uygulamalarda kullanılan desen geçirme işlemine ait notlar veya bilgi sayfaları gözden geçirilmelidir.
- Altınla boyama tekniği ile ilgili bilgi sayfaları okunmalıdır
- Tezhip sanatında sulandırma, kat kat boyama, tarama ve noktalama olmak üzere dört çeşit boyama tekniği olduğu unutulmamalıdır.
- Temiz ve ince fırçalar kullanılmalıdır.
- Sabırlı olmak, geleneksel sanatlarda başarılı olmaya yardımcı olacaktır.
- Temizlik ve düzen alışkanlığı başarıyı artıracaktır.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Rûmî motiflerinden oluşan dosyanızdan sizin için uygun olanı seçiniz.
- Motiflerinizi zemin kâğıdına aktarınız.
- Motiflerinizi sert bir zeminde ve murakkanın üzerine gelecek şekilde yerleştirip sabitleyiniz. Desen geçirme tekniğini sırasıyla uygulayınız.
- Zemine çizdiğiniz motifin üzerine pudra serpiniz ve çok hafif mühreleyiniz.
- Kullanacağınız altın ve boyaları seçerek hazırlayınız.
- Uygun fırça kalınlığını seçerek altın kullanılacak bölümleri boyayınız.
- Mühreleme işlemini yapınız.
- Motifte boya sürülmesi istenen bölümleri tonlama tekniğini uygulayarak boyayınız.
- Boyaması biten çalışmalarınızı havadar ve temiz bir yerde muhafaza ediniz.
- Çalışma yaptığınız alanı ve araç gereci temizleyiniz.

Görsel 2.15: Eskiz üzerine çizilen rûmî motifine renk belirleme

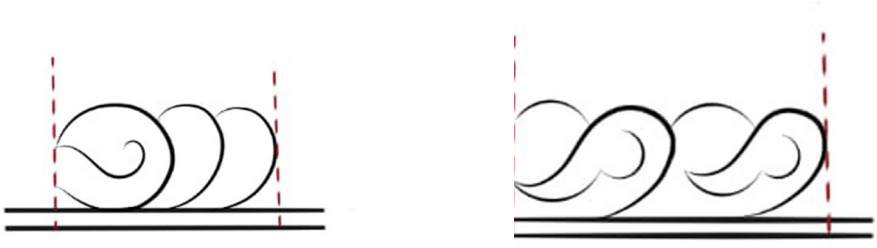
Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Arkadaşlarınızın çalışmaları ile kendi çalışmanızın renk seçimi, tonlama, renk yerleştirme ve estetik açısından verilen örneğe uygun olup olmadığını tartışınız. Sonuçları not ediniz.

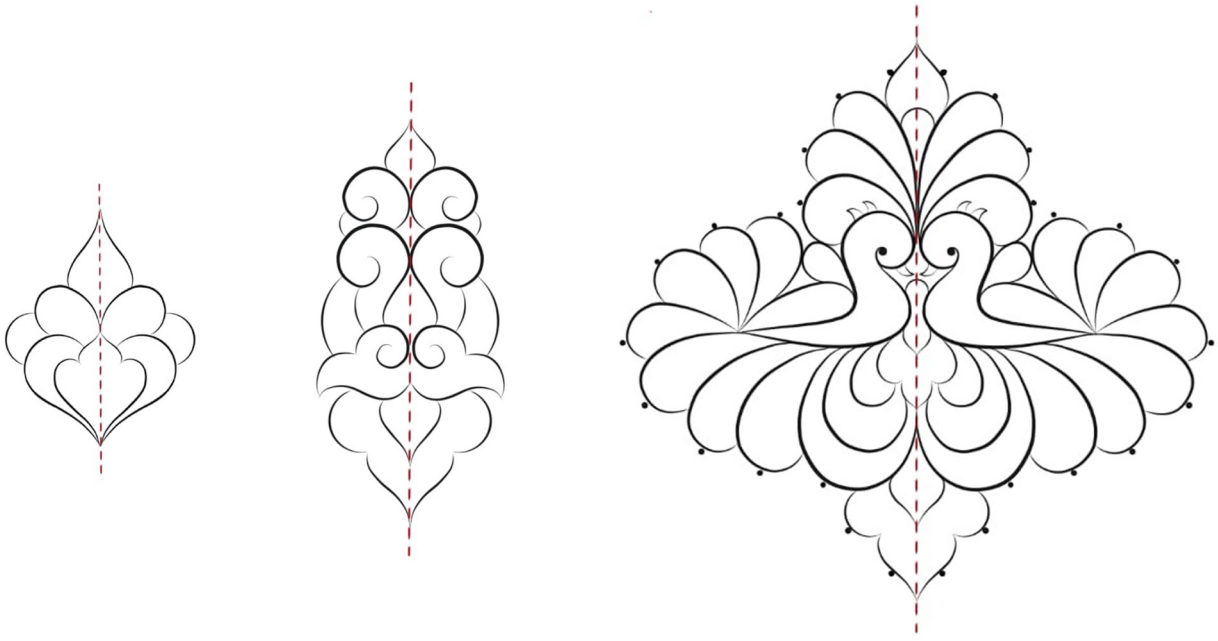
2.2. Münhanî Motifi

Kelime anlamı "eğri" olan münhanî, 14. yüzyıla kadar rûmî motifiyle aynı grupta gösterilmiştir. Münhanîler, genel olarak rûmîlerin ve kuş kanatlarının içinde bulunan ayrıntılardan oluşmuştur.

Tezyînâtta kenar suyu deseni veya tek başına motif olarak da kullanılan münhanî, simetrik olarak tasarlanabildiği gibi akışkan desenler de oluşturabilir. Desende belirli bir sap üzerinde devam etmeyip birbirlerine yapışık kümeler hâlinde çizilen münhanî motifi, özellikle rûmî ve bulut motiflerinin iç bünye tezyîninde sıkça kullanılmaktadır.

Şekil 2.29: Münhanî motifi

Şekil 2.30: Münhanî motifi

Bilgi Kutusu

Münhanî motifinin ilk örnekleri Uygurlara ait Bezeklik fresklerinde, bir canavar resminde görülmektedir. 11. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar Türk el yazması kitap tezyînâtında sık rastlanan münhanîler, Beylikler Dönemi Kur'an-ı Kerim tezhiplerinde de görülmektedir. Osmanlı tezyînâtında yalnızca hizip gülleri ve duraklarda bu motife rastlanmakla beraber, geçmişteki kadar sık kullanılmadığı görülmektedir.

2.2.1. Münhanî Çizimi

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**RÛMÎ ÜSLÛBU MOTİFLER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	MÜNHANÎ MOTİFİ ÇİZMEK	2.2.1.

Amaç
Münhanî motifi çizmek.

Kullanılacak Araç Gereçler
- Münhanî motif örnekleri
- Akıllı tahta
- Kareli kâğıt (milimetrik)
- Eskiz kâğıdı
- Çizimlerin saklanabileceği korumalı dosya
- Kurşun kalem
- Silgi
- Gönye
- Cetvel

Uygulama İçin Öneriler
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Vücut oturuş ve duruş pozisyonunu dengeleyen çalışma ortamı hazırlanmalıdır.
- Çizim aletlerinin temiz olmasına ve kalemlerin seçimine özen gösterilmelidir.
- Bulunan tüm görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Çizim için verilen örnek motifler incelenmelidir.
- Çizim yapılırken uyulması gereken kurallara ve çizgi çeşitlerine dikkat edilmelidir.
- Anlaşılmayan çizim noktaları hakkında öğretmenden yardım istenmelidir.
- Motif tamamlandıktan sonra öğretmenle birlikte kontrol edilmelidir.
- Aynı motif defalarca çizilerek el becerisi geliştirilebilir.
- Çizim, en az 3-4 kez temize çekilmelidir.

Münhanî Motif Çizimi İşlem Basamakları
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Münhanî motif çizimi ile ilgili bilgilerinizi tazeleyiniz.
- Kullanacağınız araç gereci hazırlayınız, çiziminiz için gerekli kareli kâğıdı masaya yapıştırınız.
- Verilen örnekteki motifleri inceleyiniz.
- Devam eden (yürüyen) münhanî motifin kanaviçesini kareli kâğıt üzerinde belirleyiniz.
- Kanaviçenin bir kenarına tahrir çizgisi çiziniz.
- Kanaviçenin içine devam eden münhanî motifi çiziniz.
- Çiziminizi eskize aktararak motifi tamamlayınız.
- Düzgün olan deseni seçip tekrar tekrar temize çekiniz ve boyama işlemi için dosyalayınız.

Simetrik Münhanî Motif Çizimi İşlem Basamakları

- Simetrik motif çalışmalarını eskiz kâğıdınıza uygulayınız.
- Verilen motif örneklerini inceleyiniz ve karşılaştırma yapınız.
- Çizim alanının orta noktasını belirten eksen çizgisi çekiniz.
- Simetrik motifler eksen çizgisinin tek tarafında çizilip diğer tarafa aktarılmaktadır. Motifin özelliğini bozmadan kanaviçelerini yerleştiriniz.
- Kanaviçenin asıl çizimlerini yapınız.
- Motifi eksen çizgisinden katlayarak diğer tarafa aktarınız.
- Kâğıdınızı ters çevirip motifin tersinden çizimini yapınız.
- Çizdiğiniz motifi temize çekiniz.
- El becerinizin gelişmesi ve motifin estetik anlamda düzelmesi için aynı motifi tekrar çiziniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Çizimlerinizi verilen örnekteki gibi ölçü, oran, simetri ve estetik açısından karşılaştırarak farklılıkları not ediniz.

2.2.2. Münhanî Boyama

Listeleyelim

- Münhanî motifinde altın, renklerin altına sürülür ve mührelenir. Boya, altınlanmış yerin üstüne sürülerek renklerin daha parlak olması sağlanır.
- Münhanî motifi, aynı rengin farklı tonları ile kat kat boyama tekniğiyle boyanır.
- Renkler hazırlanırken kâğıdın rengi de düşünülerek ton sayısı belirlenir.
- Münhanî motifi en geniş yerinden başlanarak eşit bölümlere ayrılır. Ayrılan bölümün tahrirleri çekilir.
- Ayrılan ilk bölüm kâğıt renginde bırakılır. Sonraki bölüm en açık tondan başlanarak içe doğru koyulaşan halkâr tekniğiyle boyanır.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**RÛMÎ ÜSLÛBU MOTİFLER**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	MÜNHANÎ MOTİFİ RENKLENDİRİLMESİ	2.2.2.

Amaç

Münhanî motifi renklendirmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Çizilmiş desen
- Zemin kâğıdı
- Kurşun kalem
- Cetvel, bant
- Çeşitli renkte boyalar
- Boya inceltmede kullanılacak su ve su kabı
- Altın
- Çeşitli kalınlıklarda fırça
- Peçete
- Mühre
- Pudra

Uygulama İçin Öneriler

- Motif çizimleriyle desen geçirme işlemi sırasında el, desenin üzerine gelmemelidir. Elin desene temas eden kısmına temiz bir kâğıt konulmalıdır.
- Önceki uygulamalarda kullanılan desen geçirme işlemine ait notlar veya bilgi sayfaları gözden geçirilmelidir.
- Altın kullanımı ile ilgilibilgi sayfaları okunmalıdır.
- Temiz ve ince fırçalar kullanılmalıdır
- Her renk için dört ton boya hazırlanmalıdır.
- Sabırlı olmak, geleneksel sanatlarda başarılı olmaya yardımcı olacaktır.
- Temizlik ve düzen alışkanlığı başarıyı artıracaktır.

İşlem Basamakları

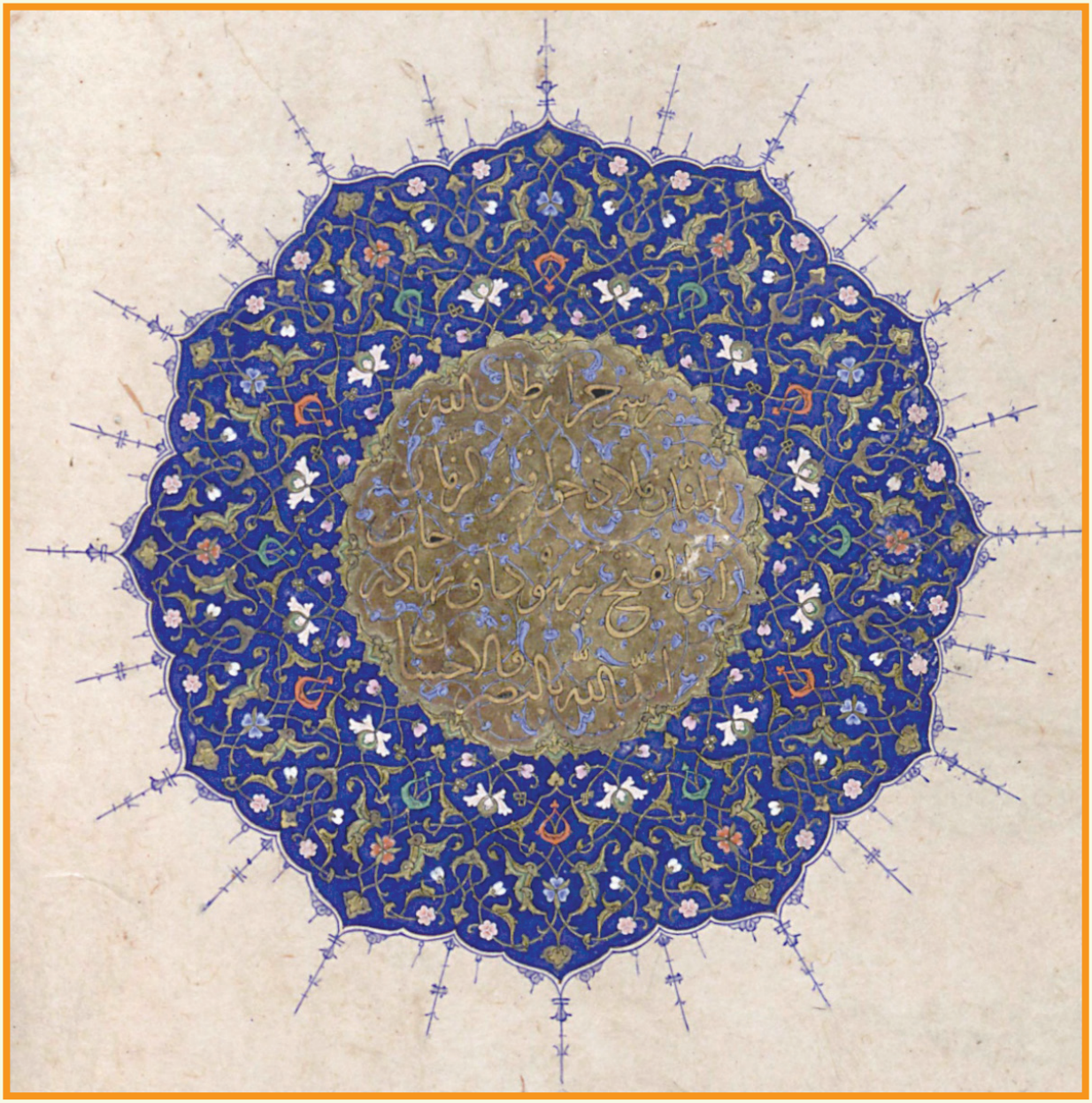
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Münhanî motiflerinden oluşan dosyanızdan sizin için uygun olan bir motif seçiniz.
- Motiflerinizi sert bir zeminde ve murakkanın üzerine gelecek şekilde yerleştirip sabitleyiniz. Desen geçirme tekniğini sırasıyla uygulayınız.
- Zemine çizdiğiniz motifin üstüne pudra serpiniz ve motifi mühreleyiniz.
- Kullanacağınız altını ve boyaları hazırlayınız.
- Motifi en geniş yerinden bölümlere ayırınız. Ayrılan bölümleri tahrirle görünür hâle getiriniz.
- Uygun fırça kalınlığını seçiniz, ilk bölümü kâğıt renginde bırakarak diğer bölümleri altınla boyayınız.
- Altını mühreleyiniz.
- Altın sürülen bölümlerin üzerine gelecek şekilde aynı rengin farklı tonları ile kademeli olarak en açık tondan başlayarak içe doğru koyulaşan halkâr tekniğiyle boyaları sürünüz.
- Boyaması biten çalışmanızı havadar ve temiz bir yerde muhafaza ediniz.
- Çalışma yaptığınız alanı ve araç gereci temizleyiniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Çalışmanızı arkadaşlarınızın çalışmaları ve verilen örnekler ile renk seçimi, renk yerleştirme, tonlama ve estetik açısından karşılaştırarak farklılıkları not ediniz.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen örnek üzerinde 5 adet motif yer almaktadır. Bunları bulup işaretleyiniz. İşaretlediğiniz motiflerin isimlerini verilen boşluklara yazınız.

Görsel 2.16: Zahriye tezhibi

Hazırlanalım

Bulutların dünyaya kattığı sanat değeri hakkında düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. BULUT MOTİFİ

3.1. Bulut Motifi ve Çeşitleri

Çin sanatından Türk tezyînâtına geçtiği düşünülen bulut motifi, gökteki bulutun yanı sıra ejderhanın kanatları ve ağzından çıkan alevin (buharın) üslûplaştırılmasıyla oluşmuştur. Fatih devrinden itibaren süsleme sanatlarında görülmeye başlanan motif, 16. yüzyıl sanatkârlarının eserlerinde özgün tasarımlara dönüşmüştür.

Görsel 2.17: Bulut motifiyle tezyîn edilmiş koltuk tezhibi

Bilgi Kutusu

Türk tezyînâtında kullanılan motif çeşitlerinin birbirine benzer isimlerle adlandırılması, bu motiflerin gelişim ve değişim seyirlerinin paralelliğini göstermektedir. Sanatkârlar geliştirdikleri motif çeşitlerini, uyum içinde olması için diğer motiflere de uygulamışlardır. Mesela tezyînî rûmî motifiyle tasarlanan bir desende bulut motifi kullanılacaksa o da tezyînî bulut olarak düzenlenmiştir.

DİKKAT

Bulut motifinin tasarımında kurallar biraz daha esnek ve serbest olmasına karşın bu motifle desen tasarlamak kolay değildir. Bunun için klasik örnekleri çok iyi incelemek ve taklit etmek gerekir.

Not Edelim

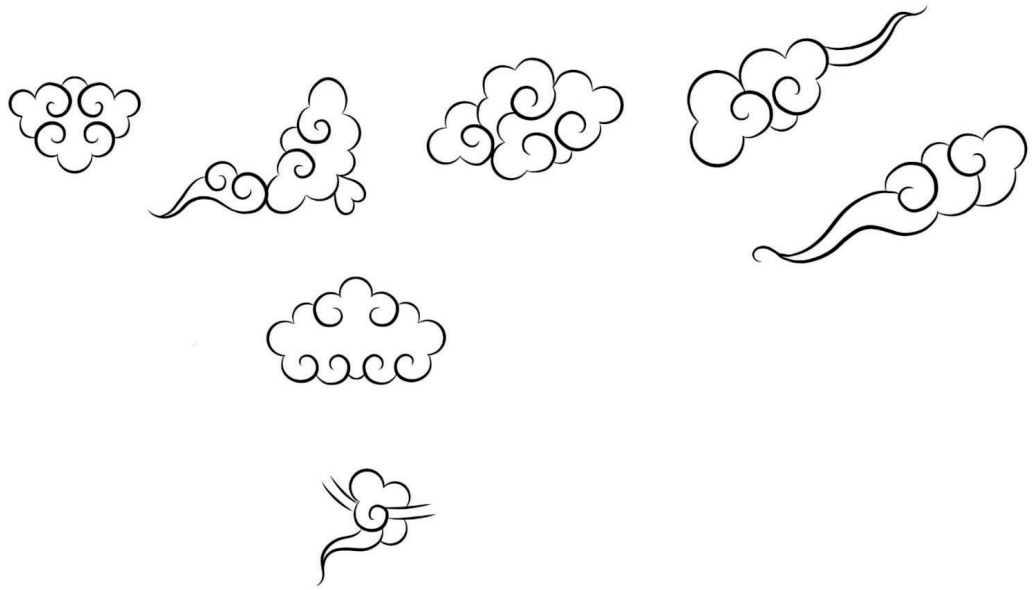
Bulut motifi, çeşitleri itibariyle çok geniş bir yelpazeye sahiptir. İki farklı yolla stilize edilmiş olan bulut motifi, gökyüzündeki bulut motifinden stilize edildiğinde yığma bulut; ejderhadan stilize edildiğinde dolantı bulut ismini almıştır. Dolayısıyla bulut motifini bu iki çeşit üzerinden sınıflandırabiliriz.

3.1.1. Yığma Bulut

Yığma bulut, gökyüzündeki bulutun stilize edilmiş hâlidir ve bulut kıvrımlarının üst üste getirilip kümeleştirilmesiyle oluşur. Simetrik veya asimetrik olarak çizilebilen motif, büyük bir zemin için hazırlanıyorsa çift çizgi ile süslenebilir. Kompozisyon gereği veya isteğe bağlı olarak kıvrımlar çoğaltılarak motifi büyütüp küçültmek mümkündür.

Bilgi Kutusu

Yığma bulut, kompozisyonda boşluk doldurmak ve desenin çıkış noktalarında diğer motiflere başlangıç noktası oluşturmak için kullanılır.

Şekil 2.31: Yığma bulut

Not Edelim

Desenin başlangıç noktasında, dalların yoğunlaştığı yerde yığma bulut motifleri kat kat çoğalarak çizilebilir. Yığma bulut motiflerinde deseni alttan üste doğru aşamalı çizmek gerekir. Desenin alt kısımlarında dallar azalır. Yığma bulut motifleri de merkezden kenarlara doğru incelerek sonlanır.Yığma bulutların altına basit yaprak motifleri kök şeklinde sarkıtılarak çizilebilir. Dalların çıkış noktası olarak çizilen bu motif, dal çıkışlarına göre uzayıp kısalabilir.

3.1.2. Dolantı Bulut

Ejderhanın vücudunun, kanatlarının ve ağzından ya da burnundan çıkan alevin stilize edilerek oluşturulduğu buluta **dolantı bulut** denir. Çizgi bulut ya da kıvrımlı "S" olarak da adlandırılan dolantı bulut, belirgin kavisler çizerek tek başına veya diğer motiflerle birlikte desen oluşturabilmektedir.

Görsel 2.18: Dolantı bulut

DİKKAT

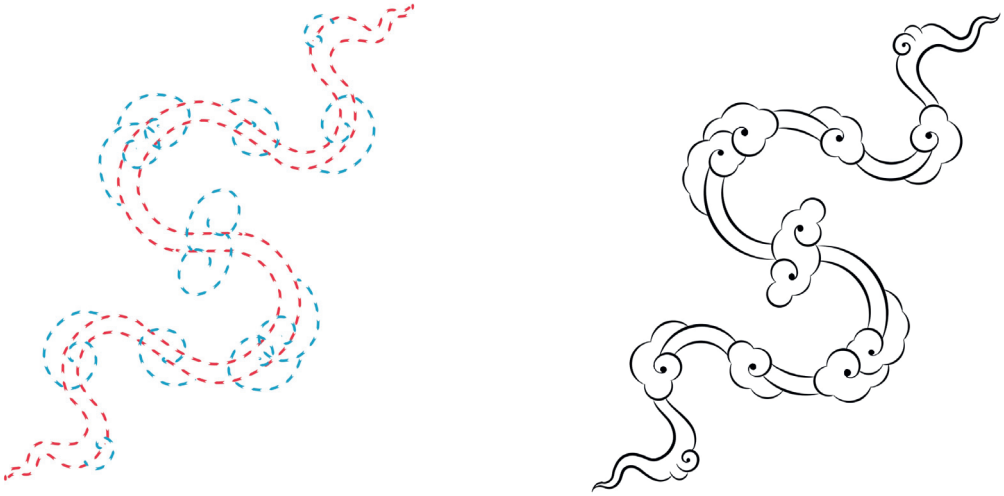
Dolantı bulutun çizimine kanaviçesini yani sınır çizgisini belirleyerek başlanır. İki ayrı yöne, belirli noktalarda kesişmek üzere iki çizgi çizilir. Kanaviçeyi oluşturacak iki çizgi yerleştirilirken çizgilerin estetik ve uyumlu olmasına dikkat etmek gerekir. Simetrik veya asimetrik olması bu çizgi bulutun kullanılma tarzına göre değişir. Çizgilerin uyum içinde ve zarif olması gerekmektedir. Hazırlanan kanaviçenin üzerine ayrıntılar çizilir. Çizgilerin kesişme noktaları birer motifle kapatılır.

Dolantı bulut motifini, desendeki görevine ve çizim özelliklerine göre ikiye ayırmak mümkündür.

3.1.2.1. Desendeki Görevine Göre Dolantı Bulut Çeşitleri

3.1.2.1.1. Serbest Bulut

Kompozisyon içindeki diğer motifler arasında desene çeşni katmak için kullanılan dolantı buluttur. Genellikle ters simetrili olarak tasarlanan serbest bulut motifinin kanaviçesi, diğer bulut çeşitlerinin esasını teşkil etmektedir.

Şekil 2.32: Serbest dolantı bulut

Not Edelim

"S" şeklindeki serbest bulut motifi diğer bulut çeşitlerine temel teşkil eder. Tüm motiflerde olduğu gibi bu motifin çizimine de sınır belirlenerek başlanır. İki uçtaki iki çizgi, farklı noktalarda kesişmek üzere birleştirilir. Kesişen noktalara ortabağ motifleri yerleştirilir. Daha sonra gerek görülen yerler süslenerek "S" şeklindeki bulut form tamamlanır. Çok fazla kullanılan kıvrımlar, kompozisyonun oluşumunda akıcılığı sağlayarak desen çizimini kolaylaştırmıştır.

3.1.2.1.2. Ayırma Bulut

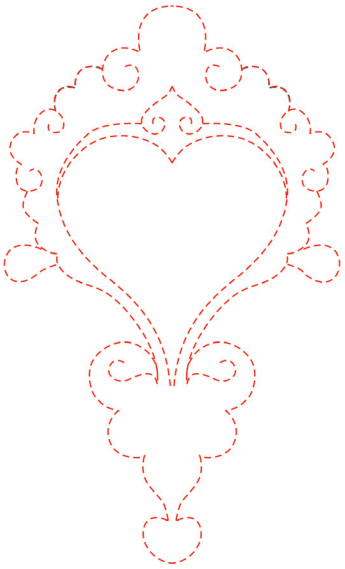
Deseni tekdüzelikten kurtarmak ve desene cazibe katmak için zemini paftalara ayırmak gerekir. Bu renk ayrımında kullanılan dolantı buluta **ayırma bulut** denir.

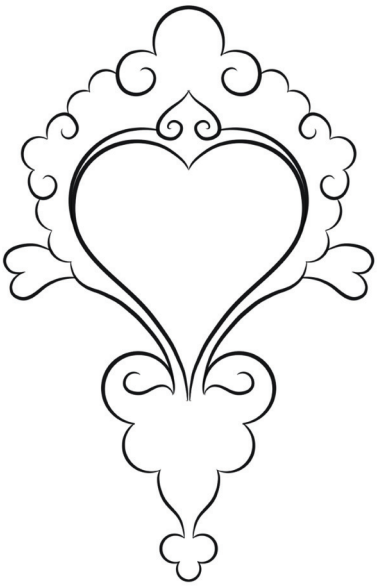

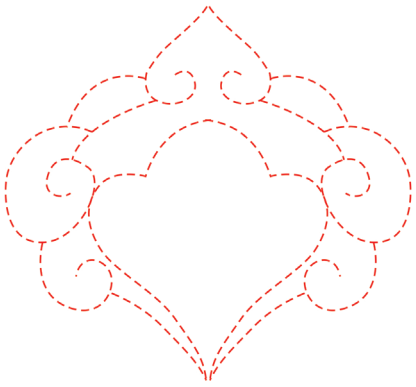
Görsel 2.19: Ayırma bulut motifiyle hazırlanmış koltuk deseni

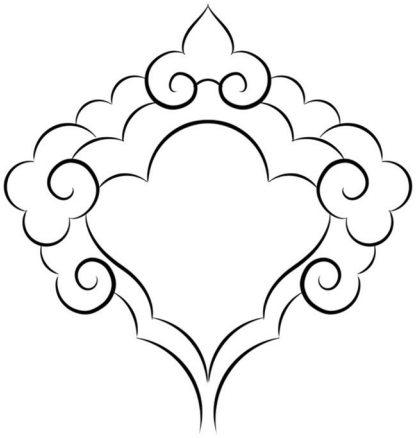
3.1.2.1.3. Ortabağ Bulut

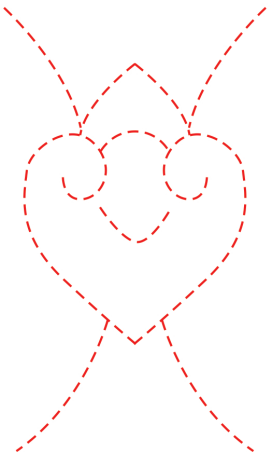
Desen içinde sapları bağlama vazifesi gören ve **gerdanlık** ismiyle de bilinen **bulut motifidir**. Desende dolantı bulut motiflerini birbirine bağlamak amacıyla kullanılan ortabağ, hatâyî üslûbu motiflerin saplarını bağlamak için de kullanılmaktadır.

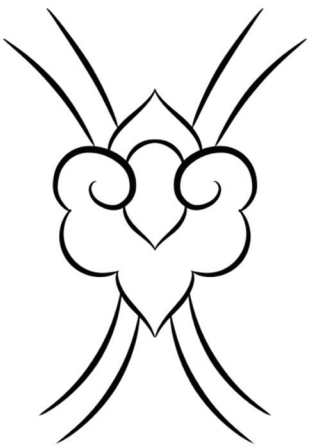

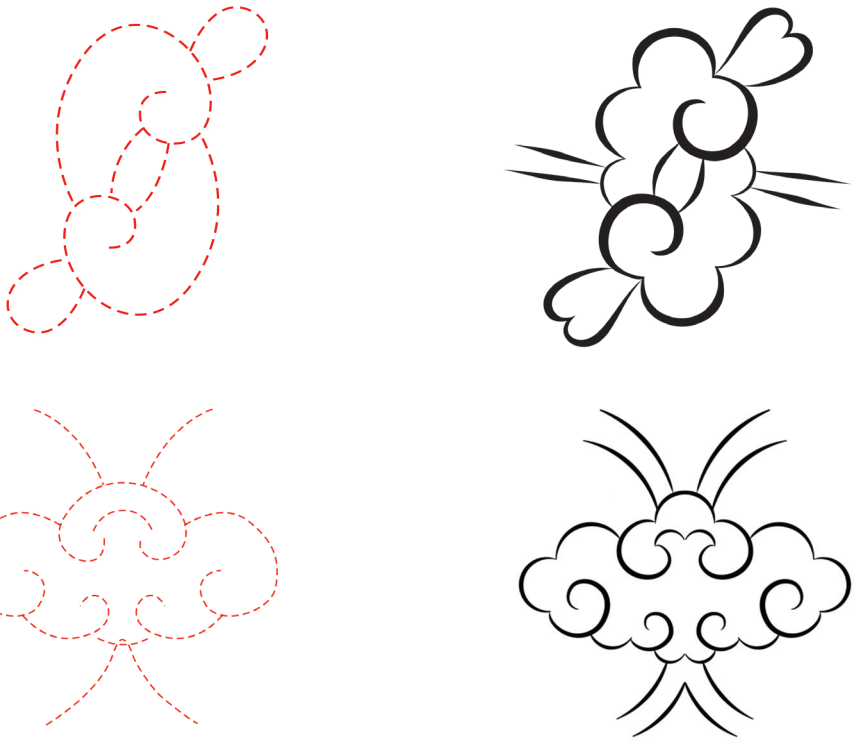

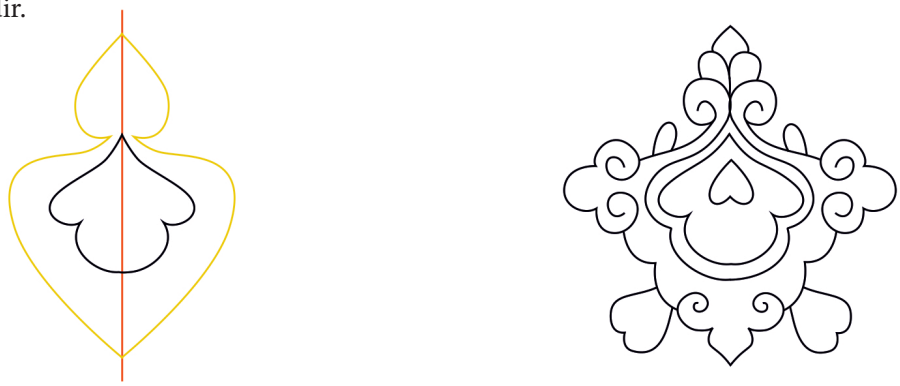

Şekil 2.33: Ortabağ bulut

3.1.2.1.4. Tepelik Bulut

Desenin tepe noktasında kullanılan ve desenin bitişini belirten bulut motifidir. Rûmî tepelik ile benzerlik göstermektedir.

Şekil 2.34: Tepelik bulut

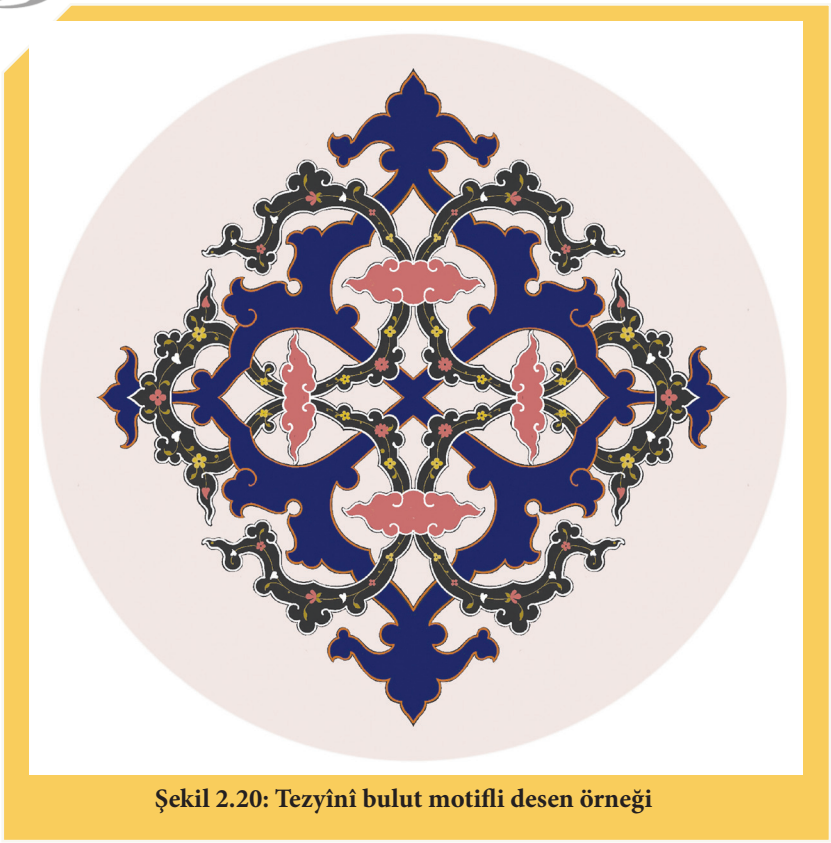
3.1.2.2. Çizim Özelliklerine Göre Dolantı Bulut Çeşitleri

3.1.2.2.1. Tezyînî (İşlemeli) Bulut

Bulut motifinin iç kısmının hatâyî üslûbu motiflerle süslenmesi ile oluşturulmuş bir bulut motifidir.

Not Edelim

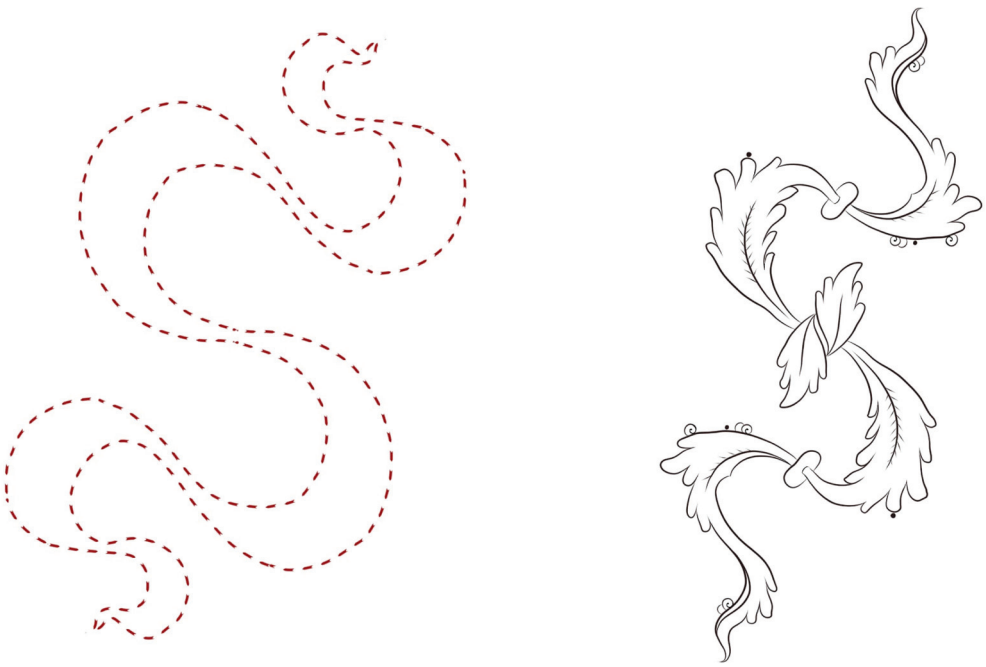
Tezyînî bulut, ustalık isteyen bir motif çeşididir. Bu nedenle bu örneğe az rastlanmaktadır. Bu motife, rûmî motiflerle yan yana aynı kompozisyonda da rastlanabilmektedir.

Şekil 2.20: Tezyînî bulut motifli desen örneği

3.1.2.2.2. Yaprak Bulut

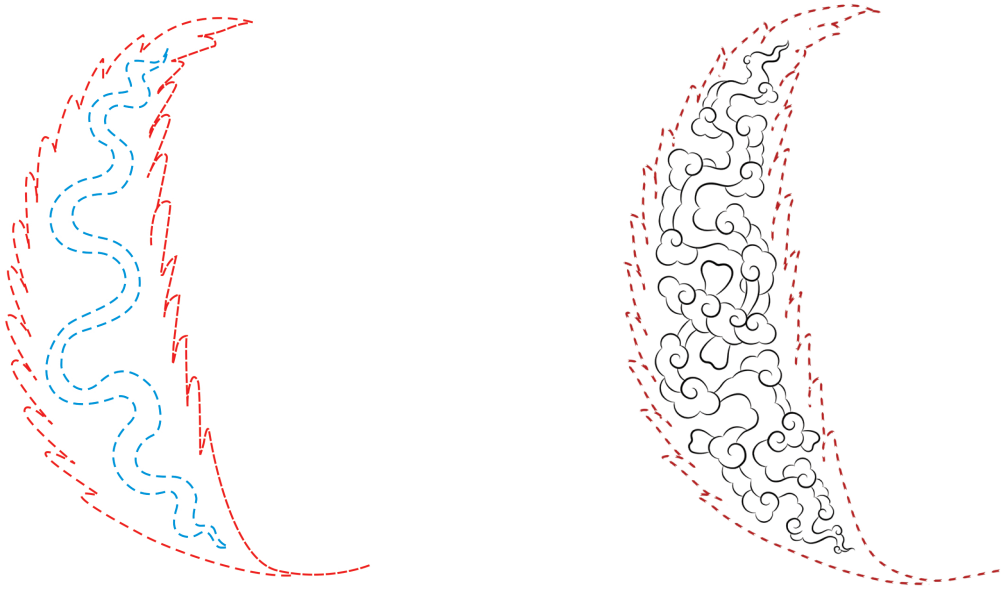
Tezyînâtta 16. yüzyılda görülmeye başlanan yaprak bulut, Karamemi'nin hayal gücünün bir yansımasıdır. Kıvrımları nebâtî (bitkisel) bir motif olan yaprakla tasarlanan motif, halkârî tezyînâtta hatâyî üslûbu motiflerle uyumlu kompozisyonlar oluşturmaktadır.

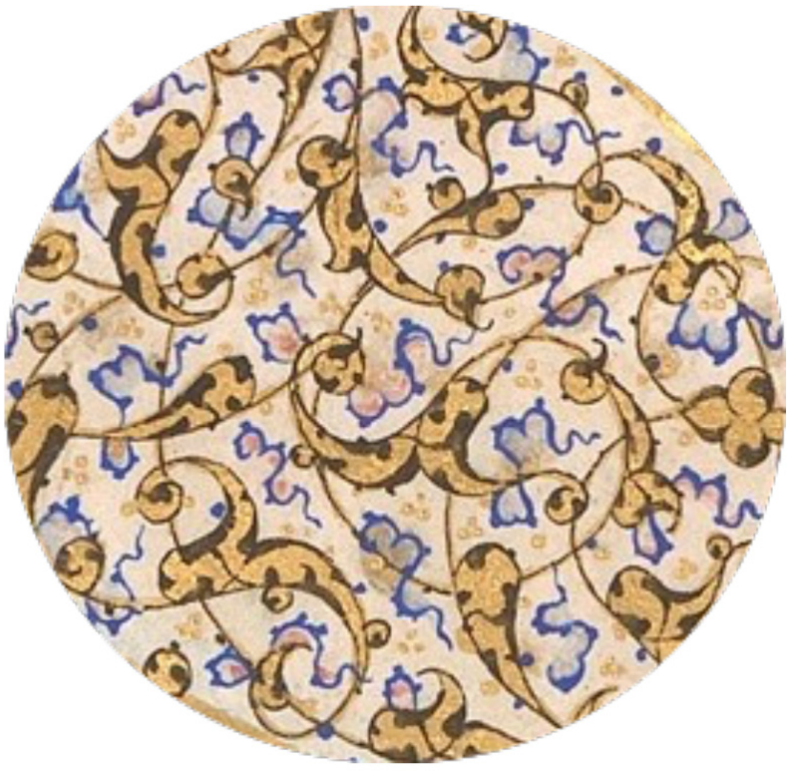
Şekil 2.35: Yaprak bulut

3.1.2.2.3. Hurde Bulut

İri hatâyî ve rumî üslûbu motiflerin iç tezyînâtında kullanılan küçük bulutlara **hurde bulut** denir. Özellikle kâşî panolarda karşımıza çıkan motifin genellikle serbest dolantı bulut olarak tasarlandığı görülmektedir.

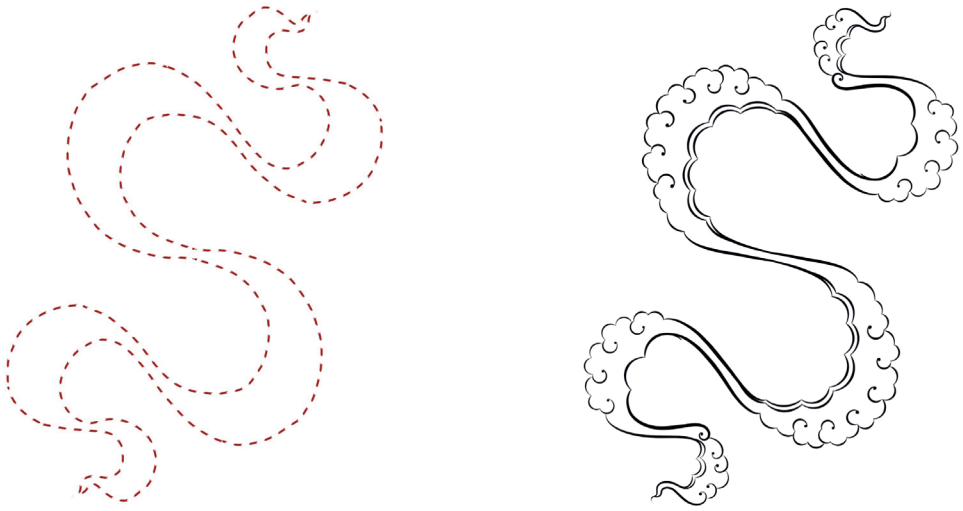
Şekil 2.36: Hurde bulut

Görsel 2.21: Hurde rûmîlerle birlikte tasarlanmış hurde bulutlar

3.1.2.2.4. Münhanîli Bulut

15. yüzyıl sonlarından itibaren tezyînâtta görülmeye başlanan bir diğer grubu, kıvrımları birbirine paralel eğrilerle ayrıntılandırılmış bulut motifleri oluşturmaktadır. Hem bu ayrıntıların biçiminden hem de rûmî üslûbu motif çeşitlerinden ilhamla münhanîli bulut adı verilen motif, özellikle kalemkârî ve kâşî tezyînâtta görülmektedir. Bu motifin, Baba Nakkaş üslûbu desenlerde rastlanan iri ve ayrıntılı bir tasarıma sahip olduğu görülmektedir.

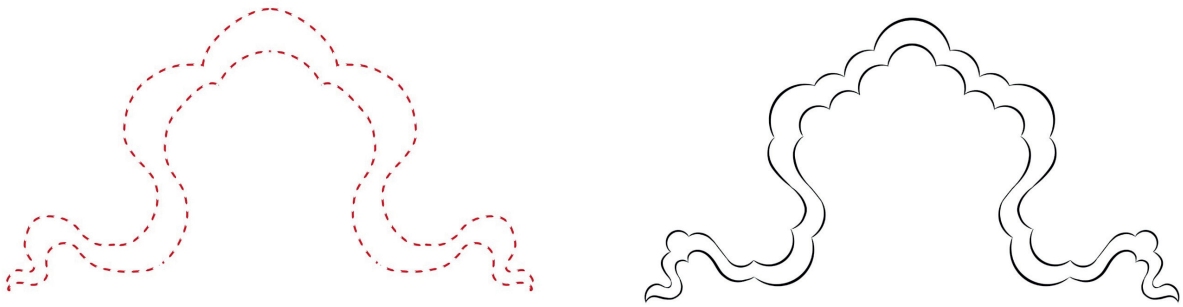
Şekil 2.37: Münhanîli bulut

3.1.2.2.5. Dendanlı Bulut

Akkoyunlu ve Osmanlı sanatında örneklerine rastlanan, kıvrımları dendan adı verilen diş diş çıkıntılarla tasarlanan bu bulut çeşidi, sadeliği ve zarifliğiyle dikkat çekmektedir.

Not Edelim

Dendanlı bulut desende genellikle hatâyî üslûbu motiflerle tasarlanır ve ½ simetrili kullanılır.

Şekil 2.38: Dendanlı bulut

Bilgi Kutusu

Günümüze ulaşan en erken dendanlı bulut örneği, Akkoyunlu Şiraz üslûbunda hazırlanmış Ali Şir Nevâî Dîvânı'nın (1441-1501) tasvirli bir sayfasında yer almaktadır.

3.2. Bulut Çizimi

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**BULUT MOTİFLERİ**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	BULUT MOTİFİ ÇİZMEK	3.2.

Amaç

Bulut motifi çizmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Eskiz kâğıdı
- Beyaz resim kâğıdı
- Yumuşak ve sert uçlu kurşun kalem
- 90 derecelik gönye-cetvel
- Örnek motif çizimleri
- Silgi

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Bulut motifler ile ilgili bilgilerin kontrol edilmesi çok önemlidir.
- Hazırlanan motif desenleri ilerleyen konularda kullanılacaktır, düzenli saklanması önerilir.
- Temizlik, her işte rahat çalışma imkânı sağlayacaktır.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Bulut motiflerle ilgili bilgi sayfalarını okuyunuz.
- Çizim için gerekli malzemelerinizi hazırlayınız.
- Verilen bulut motiflerini inceleyiniz.
- Verilen motif örneklerini, çalışma yapmak için kopyasını alarak kullanınız.
- Sırasıyla motifleri ayrı ayrı çizimini yapınız.
- El becerinizi geliştirmek için her çizimi birden fazla sayıda yapınız.

Dolantı Bulut Çizimi İşlem Basamakları

- Bulut motiflerle ilgili bilgi sayfalarını okuyunuz.
- Çizim için gerekli malzemelerinizi hazırlayınız.
- Çizim alanınıza dolantı bulutun dalgalarına ait kanaviçeleri oluşturunuz.
- Bulut kanaviçesinin ana çizimini yapınız.
- Dalga çizgisine kalınlık veriniz.
- Birinci dalga şeridin dışında, eşit kalınlıkta ikinci şeridi oluşturunuz.
- Hazırladığınız dalga şeridin üzerine bulut motiflerini çiziniz.
- Motifleri dalgalı şerit üzerinde eşit aralıklarla serpiştirmeye özen gösteriniz.
- Aynı çizimi, birkaç kez tekrar çizerek düzeltiniz.
- Deseni fotokopi makinesinde istediğiniz ölçüde küçültüp büyütebilirsiniz.
- Ölçüsü değiştirilen çizimi tekrar aydınger kâğıdına çiziniz.

Münhanîli Bulut Çizimi İşlem Basamakları

- Münhanî bulut motiflerle ilgili bilgi kaynağını okuyunuz.
- Verilen motif örneğini ve başka kaynaklardan edindiğiniz örnekleri inceleyiniz.
- Çizim için gerekli malzemelerinizi hazırlayınız.
- Çizim alanına, münhanî bulutun dalgalarına ait kanaviçeleri yerleştiriniz.
- Dalgaların ana çizimini yapınız.
- Dalga çizgisine kalınlık veriniz.
- Birinci dalga şeridin dışında ve dalgaların en hareketli dış bölümlerinde aradaki mesafeyi genişleterek ikinci şeridi oluşturunuz.
- Motifin ana çizimini yapınız.
- Hazırladığınız dalgaların dış taraflarına gelecek şekilde küçük çıkıntılı çizimi yaparak motifi bitiriniz.
- Aynı çizimi, birkaç kez tekrar çizerek düzeltiniz.

Dendanlı Bulut Çizimi İşlem Basamakları

- Dendanlı bulut motiflerle ilgili bilgi kaynağını okuyunuz.
- Verilen motif örneğini ve başka kaynaklardan edindiğiniz örnekleri inceleyiniz.
- Verilen dendanlı bulut motif örneği simetrik bir motif türüdür. Bu nedenle çizimi eksen çizgisinin tek tarafında gerçekleştiriniz.
- Karenin orta üst kısmından başlayıp dalgalar hâlinde ilerleyen ve sağ alt köşede biten kanaviçeleri yerleştiriniz.
- Yerleşen kanaviçeyi paralel takip eden iç kısımda ikinci dalga kanaviçelerini yerleştiriniz.
- Oluşan iki çizgi eşit aralıklarla aynı yöne küçük kavisler yapacak şekilde ana çiziminizi yapınız.
- Eksen çizgisinden katlayarak çizimi karşı tarafa aktarınız.
- Motifin tekrar çizimlerini yapınız.
- Zamanı iyi kullanarak el becerinizi hedeflenen noktaya çıkarabilirsiniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Çizimlerinizi verilen örnekler ile ölçü, nüanslı çizim, yön, oran, ayrıntı ve estetik açısından karşılaştırarak farkları not ediniz.

3.3. Bulut Boyama

Bulut motifi tasarlandıktan sonra hangi boyama tekniğiyle boyanacağına karar verilir ve renkler hazırlanır. Boyama işlemi, desen zemine geçirildikten sonraki aşamadır.

DİKKAT
Desen geçirme işlemi dikkat isteyen ve zor bir işlemdir. Deseni zemine çok iyi şekilde oturtup çizim işlemi bitirildikten sonra boyama işlemine geçilir. Boyama tekniğinin uygulama sıralamasına göre motif boyanır.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**BULUT MOTİFLERİ**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	BULUT MOTİFİ RENKLENDİRİLMESİ	3.3.

Amaç
Bulut motifi renklendirmek.

Kullanılacak Araç Gereçler
- Çizilmiş desen
- Zemin kâğıdı
- Yumuşak uçlu kurşun kalem
- Cetvel, bant
- Çeşitli renkte boyalar
- Boya inceltmede kullanılacak su ve su kabı
- Çeşitli kalınlıklarda fırça
- Peçete
- Mühre

Uygulama İçin Öneriler
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Motif çizimleri ve desen geçirme işlemi sırasında el desenin üzerine gelmemelidir. Elin desene temas eden alana-desenin bozulmaması için- temiz bir kâğıt konulmalıdır.
- Önceki uygulamalar sırasında kullanılan desen geçirme işleminin hatırlanması için bilgi sayfaları gözden geçirilmelidir.
- Altınla boyama tekniği ile ilgili bilgi sayfaları okunmalıdır.
- Tezhip sanatında kat kat boyama, tarama, süpürme ve noktalama tekniği olmak üzere dört çeşit boyama tekniği olduğu unutulmamalıdır.
- Tahrir konusu önceki uygulamalardan hatırlanmalıdır.
- Temiz ve ince fırçalar kullanılmalıdır.
- İlk boyama deneyiminde hatalar olabilir, tekrar tekrar deneme yapmaya devam edilmelidir.
- Sabırlı olmak tezyînî sanatlarda başarı getirecektir.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Hazırlamış olduğunuz bulut motiflerinden oluşan dosyanızdan sizin için uygun olan çeşitlerden birer tane seçiniz.
- Motiflerinizi resim kâğıdına aktarınız.
- Motiflerinizi sert bir zemine ve murakkanın üstüne gelecek şekilde yerleştirip sabitleyiniz. Desen geçirme tekniğini sırasıyla uygulayınız.
- Kullanacağınız altın ve boyaları seçiniz. Boyalar konusunu hatırlayınız.
- Uygun fırça kalınlığını seçerek altın kullanılacak bölümleri altınla boyayınız.
- Mühreleme işlemini yapınız.
- Motifte boyanması istenen bölümleri tonlama tekniğini uygulayarak boyayınız.
- Bulut zeminlerini tonlama tekniğine göre boyayınız.
- Bulutların kenarlarına tahrir uygulaması yapınız.
- Tasarladığınız desenin zeminini boyayınız.
- Boyaması biten çalışmalarınızı havadar ve temiz bir yerde muhafaza ediniz.
- Çalışma yaptığınız alanı ve araç gereci temizleyiniz.
- Malzemelerinizi temiz ve düzenli muhafaza ediniz. Ekonomik olmaya özen gösteriniz.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Renklendirme çalışmanızı verilen örnekler ve arkadaşlarınızın çalışmaları ile karşılaştırarak olumlu ve olumsuz yönleri not alınız.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen örnek çalışmanın yan tarafında isimleri yazılı motifleri bulup işaretleyiniz. İşaretlediğiniz motifleri isimleriyle eşleştiriniz.

Sarılma rûmî

Hatâyî

Goncagül

Tepelik rûmî

Sade rûmî

Yaprak

Görsel 2.22: Zahriye tezhibi

II. ÖĞRENME BİRİMİ
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanları ile doldurunuz.
(sade yaprak, rûmî, saz yolu, kanaviçe, münhanî)

1. Şah Kulu tarafından Topkapı Sarayı'nda 16. yüzyılda geliştirilen tasarım üslûbuna ..... denir.
2. Belli belirsiz bir çizgiyle çizilen .....; motifin desen içindeki yerini, büyüklüğünü ve biçimini belirleyen ön çizim niteliğindedir.
3. ..... filizlenmiş bitki ve yaprak biçiminde çizilmiş, fazlaca stilize edilmiş hayvan figürleridir.
4. ....., tezhip sanatında kenar suyu veya tek başına motif oluşturacak şekilde de kullanılmaktadır.
5. ..... tezhip sanatında kullanılan bütün yaprakların esasını teşkil ettiği için çok önemlidir.

B) Aşağıdaki cümlelerde verilen bilgileri doğru-yanlış açısından değerlendiriniz. Doğru olanların başına (D), yanlış olanlara (Y) işareti koyunuz.

( ) Doğadaki bitkilerin stilize edilerek çizilmesi ile hatâyî adı verilen motif üslûbu oluşturulmuştur.
( ) Penç bir yönü olmadığı için merkez motif olarak kabul edilemez.
( ) Belirli kurallara uyularak daha küçük rûmîlerle oluşturulan desene hurde denir.
( ) Genellikle az yapraklı ve fazla ayrıntıya sahip olmayan, küçük çiçeklere katmerli penç denir.
( ) Goncagül motifi, hatâyî motifinin olgunlaşmış hâlidir.
( ) Penç, tezhipte hem ana motif hem de yardımcı motif olarak kullanılabilmektedir.

C) Aşağıdaki açık uçlu soruların cevabını yazınız.

Tezhip sanatında motif çiziminde kanaviçenin önemi nedir? Açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

Tezhip sanatında 'rûmî' adı ne anlama gelmektedir? Açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneğini bulup işaretleyiniz.

1. Süsleme yapılırken kendi başlarına veya tekrar edilerek desen ve kompozisyon oluşturan parçalara ne ad verilir?

A) Çiçek
B) Motif
C) Stilize
D) Tahrir
E) Yaprak

2. Aşağıdakilerden hangisi tezhip sanatında kullanılan yaprak çeşitlerinden değildir?

A) Katmerli yapraklar
B) Sade yaprak
C) Dişli yapraklar
D) Dilimli yaprak
E) Kıvrımlı yaprak

3. Aşağıdakilerden hangisi yaprak motifi çizilirken dikkat edilecek özelliklerden değildir?

A) Desen içinde önemli bir yeri olan temel motiflerdendir.
B) Yaprağın, deseni oluşturan diğer motiflerle uyum sağlaması gerekmektedir.
C) Dişli yapraklarda dişler testere dişi biçiminde olmalıdır.
D) Yaprakların boyutları diğer motiflerin boyutlarına uygun olmalıdır.
E) Yapraklar görünümleri, yönleri, hareketlilikleri aynı olacak şekilde desene yerleştirilmelidir.

4. Bulut kıvrımlarının üst üste getirilip kümeleştirilmesiyle oluşan motif aşağıdakilerden hangisidir?

A) Dolantı bulut
B) Serbest bulut
C) Ayırma bulut
D) Yığma bulut
E) Yaprak bulut

5. Bir çiçeğin boyuna kesitinin yarı stilize edilmiş şekli geleneksel sanatlarda hangi adı alır?

A) Gül
B) Lale
C) Penç
D) Şükûfe
E) Tohum

6. Penç motifinde yapraklar aynı yöne doğru dönüş hareketiyle yerleştirilirse aşağıdaki motiflerden hangisi oluşur?

A) Çanak motifi
B) Çark-ı felek
C) Katmerli penç
D) Gonca gül
E) Yalın penç

7. Aşağıdakilerden hangisi desenlerin bitişini belirten bulut motifidir?

A) Ayırma bulut
B) Serbest bulut
C) Ortabağ (gerdanlık) bulut
D) Hurde Bulut
E) Tepelik bulut

8.

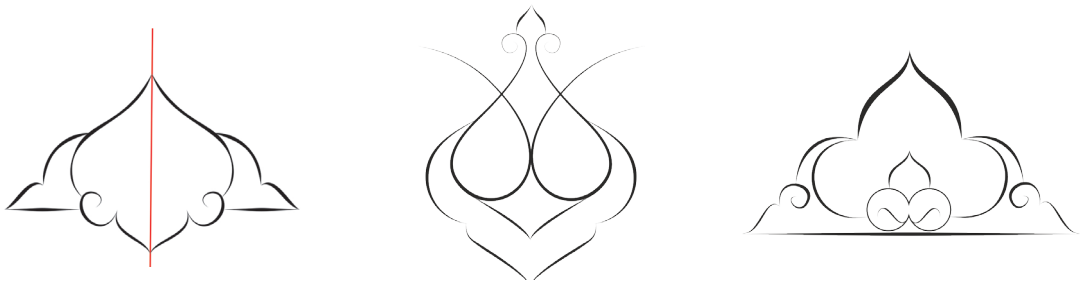

Sade	Kanatlı	Sencîde

Yukarıda verilen görseller, öğrendiğiniz motif üslûplarından hangisinin çeşitleridir?

A) Münhanî
B) Rûmî
C) Şükûfe
D) Hatâyî
E) Geometrik

9.

Yukarıda verilen görseller hakkında aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) Eksen çizgisine simetrik çizilir.
B) Ortabağ rûmî örneklerini içerir.
C) Simetri ekseninde motifi zenginleştirir.
D) Damla motifini içermektedir.
E) Batı sanatı etkisiyle değişmiş ve pesend ismini almıştır.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları veya faaliyetleri üniteye dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖZ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Adı-Soyadı	
Sınıfı	
Numarası	

Bu form, Geleneksel Türk sanatlarında Kullanılan Motifler öğrenme biriminde öğrendiklerinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Yaptığınız çalışmaları doğru yansıtacak şekilde boşlukları doldurunuz.

Yaprak motifi çizerken zorlandım mı? Sonraki çalışmalarımda neleri geliştirebilirim?
Hatâyî ve penç motifi çizimlerinde hangi alanda kendimi daha çok geliştirmeliyim?
Rûmî motifi çiziminde nerelerde ve neden zorlandım?
Bulut motifi çizerken nerelerde yardıma ihtiyaç duydum?
Bitkisel ve hayvansal motifleri ayırt etmede zorlanıyor muyum? Cevabım evetse nerelerde zorlanıyorum?
Motiflerin boyanmasında zorluk çektim mi? Sonraki çalışmalarımda neleri farklı yapabilirim?

III. ÖĞRENME BİRİMİ

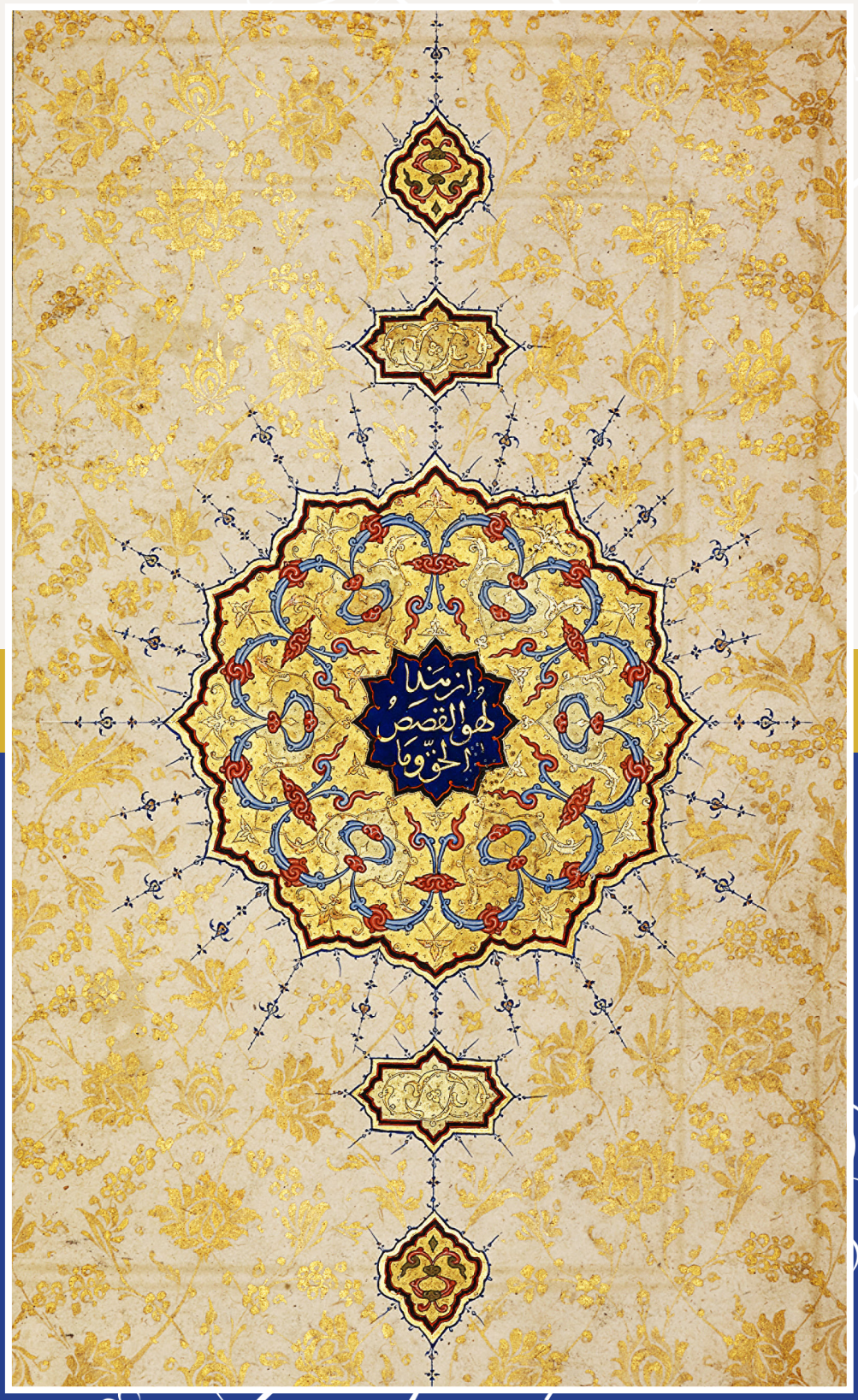
3. Geleneksel Türk Sanatlarında Desen Tasarımı ve Uygulamaları

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Desen TasarımAşamaları
- Desen Tasarım Yöntemleri
- Desen Tasarım Uygulamaları

ANAHTAR KAVRAMLAR

- Desen
- Tasarım
- Form
- Kurgu

إن هذا لهو القصص الحق وما

III. ÖĞRENME BİRİMİ

3. Geleneksel Türk Sanatlarında Desen Tasarımı ve Uygulamaları

Hazırlanalım

Allah'ın bütün yarattıklarında kusursuz bir uyum ve ölçü vardır. Var olandan daha güzel, daha tam ve daha mükemmel bir alemin bulunması mümkün değildir. Gazzâlî bu durumu şöyle ifade etmiştir: "Var olandan daha mükemmeli mümkün değildir."
Gözlemleriniz sonucunda doğaya yerleştirilmiş bu uyum ve denge için neler söyleyebilirsiniz?

Tezhip sanatında desen tasarımı çok önemli bir yere sahiptir. Bilgi ve tecrübe gerektiren desen tasarımı, çeşitli aşamalardan oluşmakta ve belirli yöntemlerle yapılmaktadır. Tezhip desenleri genellikle aynıymış gibi görünse de kurgusu ve matematiği açısından desenler önemli farklılıklar göstermektedir.

Helezonun esas olduğu desen tasarımları aşama, yöntem ve uygulama olarak üç başlık altında ele alınır.

Görsel 3.1: Hatâyî ve rûmî üslûbu motiflerle tasarlanmış sure başı tezhibi

1. DESEN TASARIM BASAMAKLARI

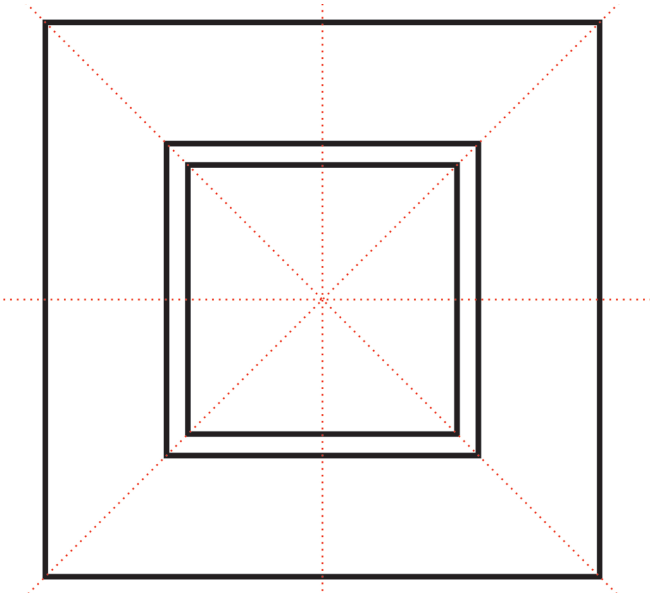
Tezhip desen tasarımı belirli aşamalarla yapılır. Her bir aşama kendi içinde önemlidir ve diğer aşamalara basamak teşkil eder.

1.1. Tasarım Alanı

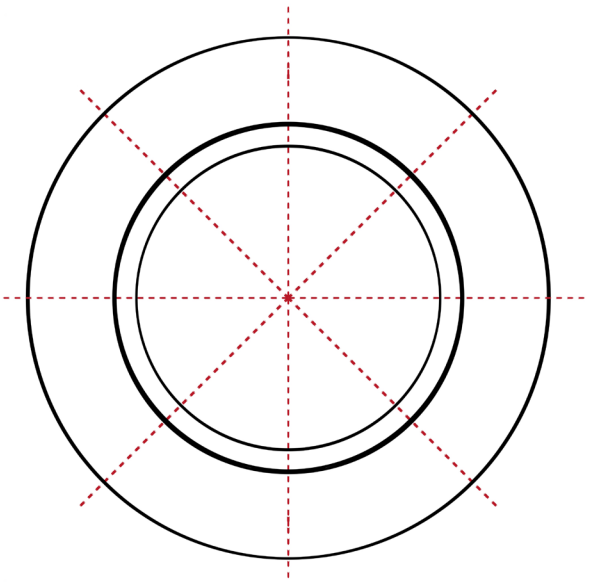
Tezhipte desenin tasarlanacağı yol gösterici alana **tasarım alanı** denir. Tasarım alanı, farklı özelliklerde olabileceği için alanın biçimi ve ölçüleri belirlenmelidir. Kare, dikdörtgen, daire veya üçgen gibi geometrik biçimlerden biri seçilir, seçilen geometrik biçimin ölçüleri tespit edilerek tasarım alanı oluşturulur. Bu alan, tezhip desen tasarımının nasıl yapılması gerektiği konusunda yol gösterici olmaktadır.

DİKKAT

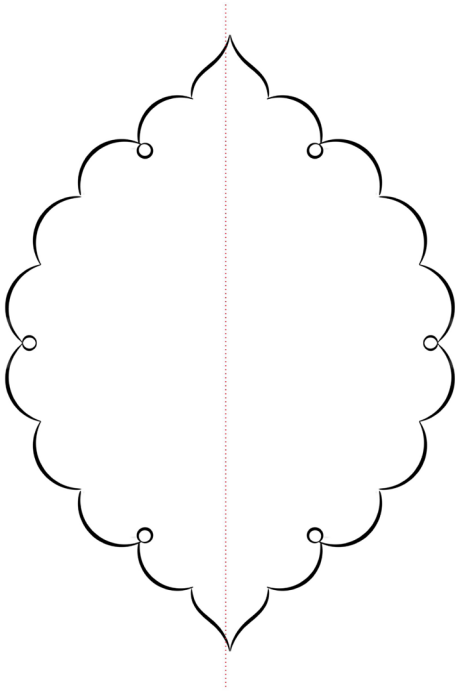
Etrafı tezhiplenmiş kare, daire, dikdörtgen vb. bir formun içine yazıyı (hüsn-i hatı) sonradan yapıştırmak doğru bir teknik değildir. Önce yazı yapıştırılmalı, yazı esas alınarak tasarım alanının biçim ve ölçüsü belirlenmeli ve sonrasında desen tasarımına geçilmelidir.

Şekil 3.1: Kare tasarım alanı

Şekil 3.2: Daire tasarım alanı

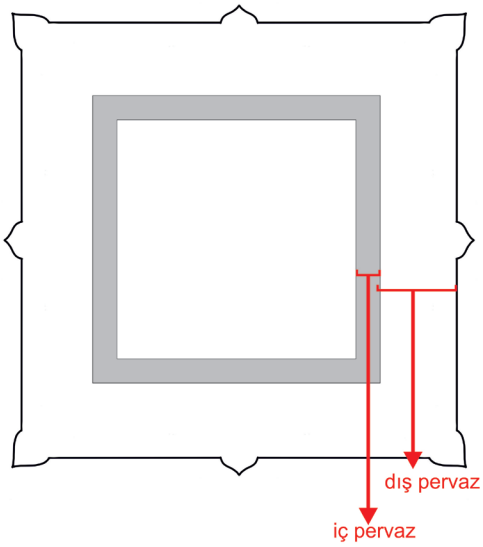
Şekil 3.3: Şemse tasarım alanı

1.1.1. Pervaz

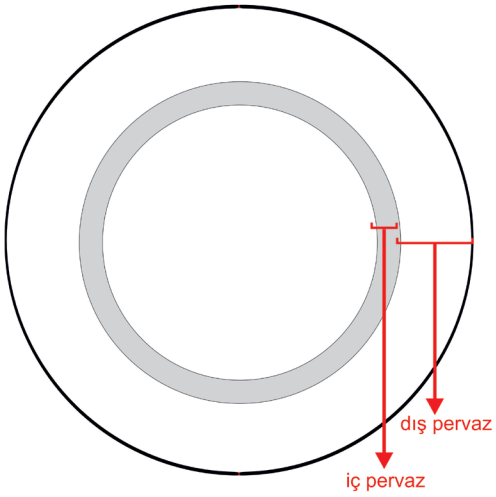
Bir yazının etrafına tezhip yapılacaksa yazı esas alınarak tasarım alanı belirlenir. Belirlenen bu alana **pervaz (su)** denir. Pervaz, **iç** ve **dış pervaz** olarak ikiye ayrılır. Pervazın yazıya yakın içteki kısmına **iç pervaz (ara suyu)**, dıştaki kısmına **dış pervaz (kenar suyu)** denir.

Not Edelim

İç pervaz kuzu, cetvel, havalı çizgi gibi farklı kalınlık ve biçimlerdeki çizgilerden oluşur. Dış pervaz, ana desen tasarımının yapılacağı alandır. Dış pervazın eni genellikle iç pervazdan daha kalındır. İç pervaz yazı ile desen arasındaki geçiş alanıdır. Pervaz yazının formuna göre kare, daire, dikdörtgen veya üçgen olabilir.

Şekil 3.4: İç ve dış pervaz

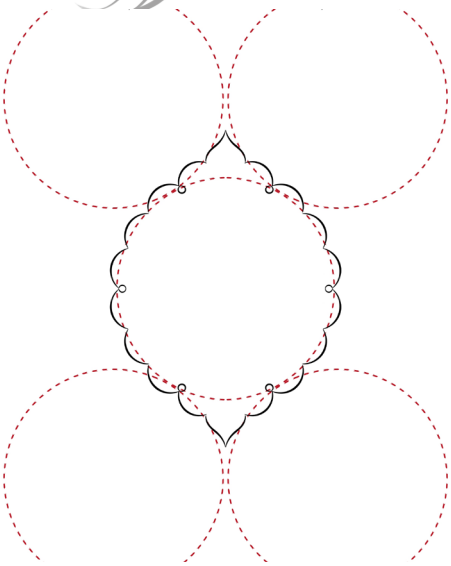
Şekil 3.5: İç ve dış pervaz

1.1.2. Şemse

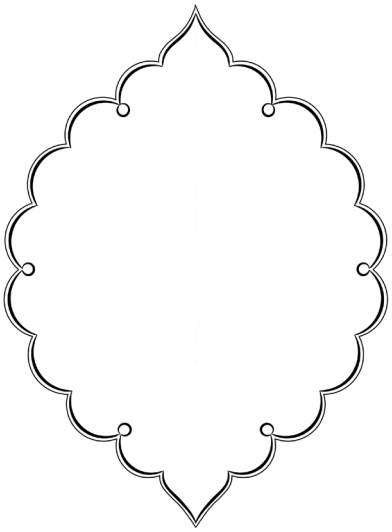
Arapça şems (güneş) kelimesinden türeyen şemse, güneşi temsil eder. Tezyînî sanatlarda çok sık kullanılan yuvarlak ve elips (beyzî) bir formdur. Mushaflarda rastlanan vakfe, secde, hizip, cüz vb. güllerin ilk şemseler olduğu kabul edilir. Şemse formu, daire esasına göre dendanlarla oluşturulur. Dendanların boyutu, bu formun içine yapılacak desenin motif ölçülerini belirlemeye yardımcı olur. Şemseler genellikle ½ simetrisiyle çizilir.

Bunları Bilelim

Zahriye sayfasının içinde kitabın adı, yazarı, kimin için yazıldığı gibi bilgilerin yer aldığı genellikle salbeksiz şemseler bulunur. **Salbek**, yuvarlak veya elips merkezî şemse motifinin üst ve alt tarafında yer alan lâleye benzer süs unsurudur. Kitap ciltlerinin üstüne kabartma, sıcak- soğuk baskı, tarama ve boyama gibi farklı tekniklerle yapılan göbekler ve tezyînî paftalar birer şemsedir. Şemse motifleri; kabartma şeklinde belirtilir ve kitap cilt kapaklarının mukavvaları oyularak içine oturtulursa **gömme**, ezme altın yaldız ve fırça kullanılarak yapılmışsa **yazma**, cildin zemininden farklı renkte boyanmışsa **mülevven**, altın yaldızla basılmışsa **mülemma şemse** adını alır.

Şekil 3.6: Şemsenin kanaviçesi

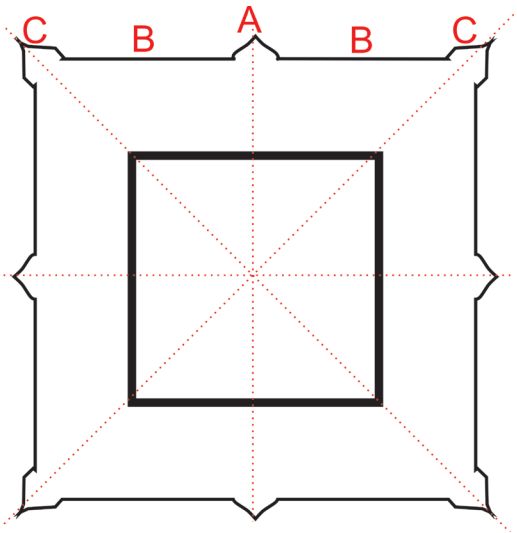
Şekil 3.7: Şemse

1.2. Simetri Ekseni

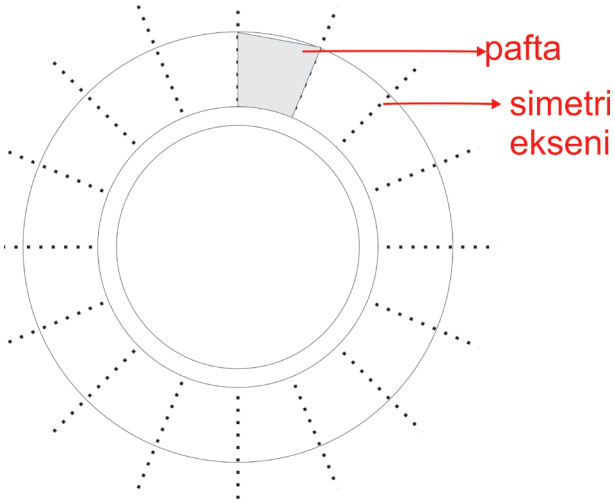
Simetri ekseni, desen tasarımında kullanılan hayali sınır çizgisidir ve yol gösterici bir kılavuzdur. Simetrik desen tasarımında desenin özünü teşkil eden ana pafta, simetri ekseni belirlendikten sonra tasarıma hazır hâle gelir. Bu sınır çizgisi, desende simetrinin uygulanacağı kısımlara dikey olarak çizilir. Tasarım yapılacak pervaz, eşit paftalara bölündüğünde ortaya çıkan kısımlar simetri eksenini oluşturur. Ana pafta deseni, simetri eksenlerine uygun şekilde tasarlandıktan sonra katlanarak çoğaltılır ve desenin tamamı ortaya çıkar.

Not Edelim

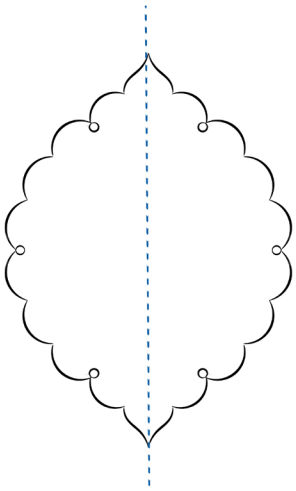
Kare veya dikdörtgen bir pervaz deseni hazırlanırken köşelerde simetri ekseni bulunur. Dolayısıyla A, B, C diye adlandırılabilecek simetri eksenleri ortaya çıkabilir. Daire bir pervaz deseninde ise A ve B eksenleri yeterli olacaktır.

Şekil 3.8:
Kare tasarım alanında simetri ekseni

Şekil 3.9:
Daire tasarım alanında simetri ekseni

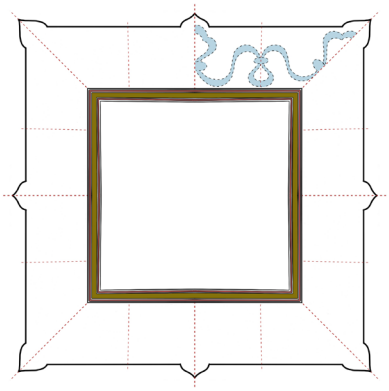
Şekil 3.10: Şemse tasarım alanında simetri ekseni

1.3. Kapalı Form

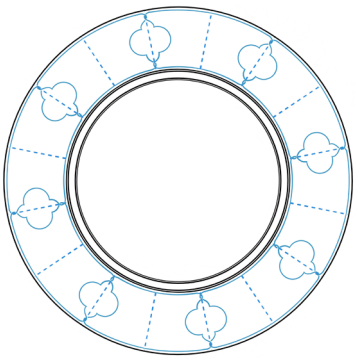
Tasarım alanını dengeli parçalara ayırarak desen tasarımını kolaylaştıran ve zenginleştiren formlara **kapalı form** denir. Kendi içinde kapalı alan oluşturan bu formlar, rûmî ve hatâyî üslûbu motiflerle oluşturulabildiği gibi bulut motifiyle de oluşturulabilir.

Bunları Bilelim

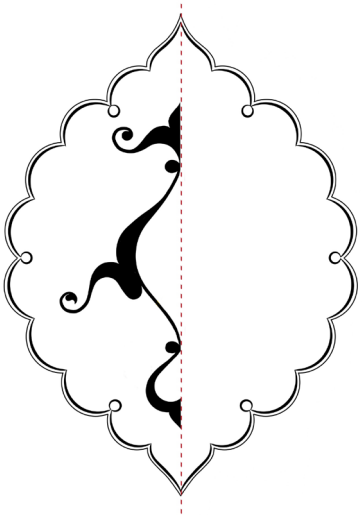
Desen tasarımında simetri ekseni belirlendikten sonra tasarlanacak ilk unsur kapalı formdur. Bir desende birden çok kapalı form olabilir.

Şekil 3.11:
Ayırma bulut motifi ile kapalı form oluşturma

Şekil 3.12:
Ayırma rûmî motifi ile kapalı form oluşturma

Şekil 3.13:
Ayırma rûmî motifi ile kapalı form oluşturma

1.4. Helezon

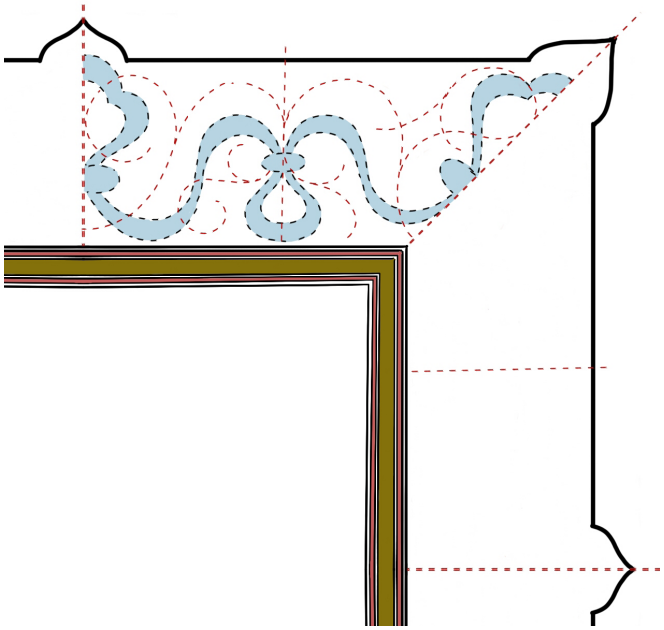
Helezon, merdiven gibi kıvrımlı şekil anlamına gelmektedir. Desen tasarımının ana unsurlarından biri de helezondur. **Aritmetik spiral** olarak da bilinen helezon, daire esasına göre oluşturulur; desende rûmî ve hatâyî üslûbu motiflerin dallarının alt yapısını teşkil eder.

Not Edelim

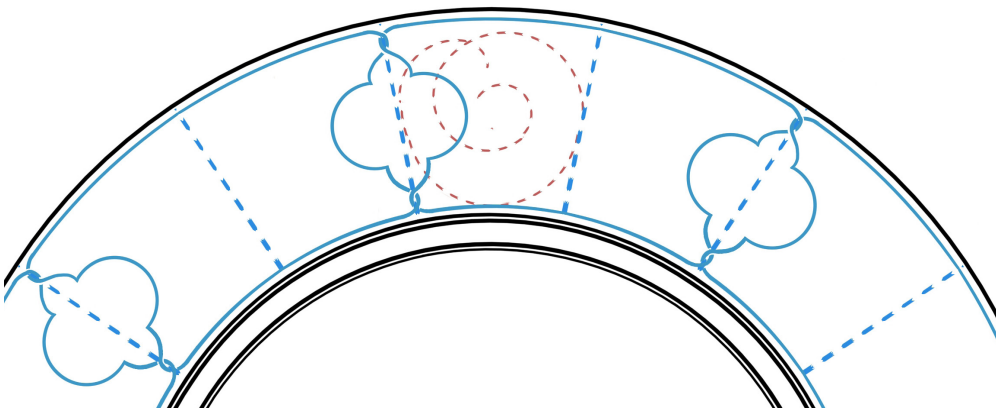
Desende kapalı form veya formlar oluşturulduktan sonra helezonlar yerleştirilir. Helezon kurgusu tasarım alanının boyutuna göre değişiklik gösterir. 'S' formunda da çizilebilen helezon, desen tasarımının olmazsa olmazıdır.

DİKKAT

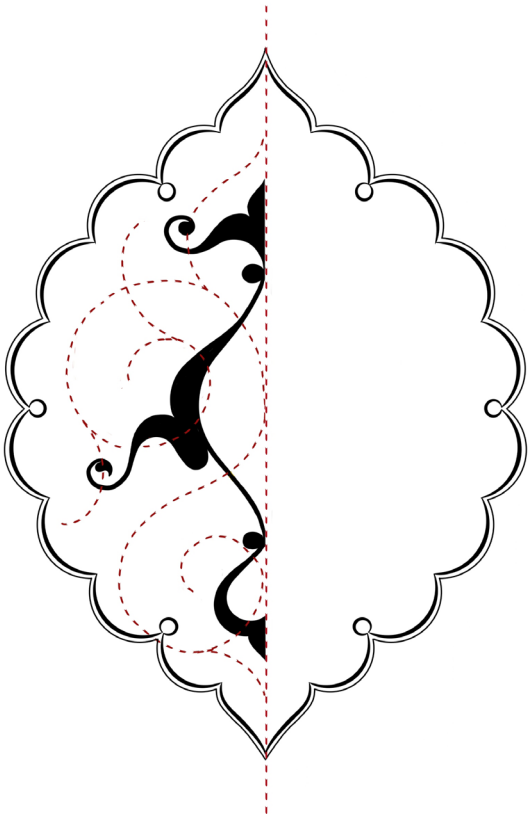
Helezonlar hiçbir zaman geriye doğru ayrılmaz; daima ileriye doğru, sağa ve sola ayrılarak ilerler.

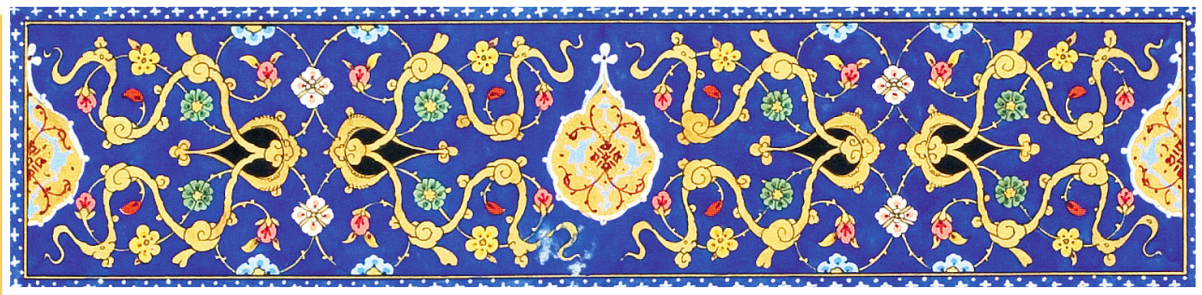
Şekil 3.14: Kare alanda helezon kurgusu

Şekil 3.15: Dairevi alanda helezon kurgusu

Şekil 3.16: Şemse alanda helezon kurgusu

Görsel 3.2: 'S' formunda çizilmiş helezon

1.5. Yön

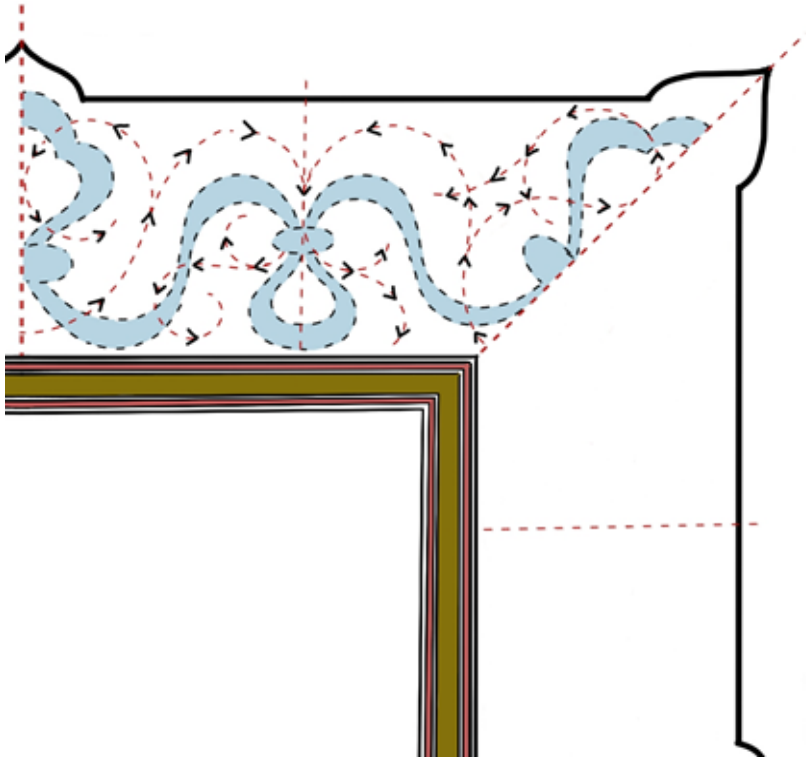
Tasarım alanına kapalı form ve helezonlar yerleştirildikten sonra helezonların uygun kısımlarına aynı yönde gidecek şekilde rûmî ve hatâyî üslûbu motifler yerleştirilir. Bütün tasarımlarda motifler aynı yöne doğru ilerlemek durumundadır. Ancak rûmî üslûbu motiflerden ortabağ, hatâyî üslûbu motiflerden penç desende yön değiştirici özelliğe sahiptir. Simetri ekseni üzerinde de ortabağ ve penç olmaksızın yön değişikliği olabilmektedir.

Not Edelim

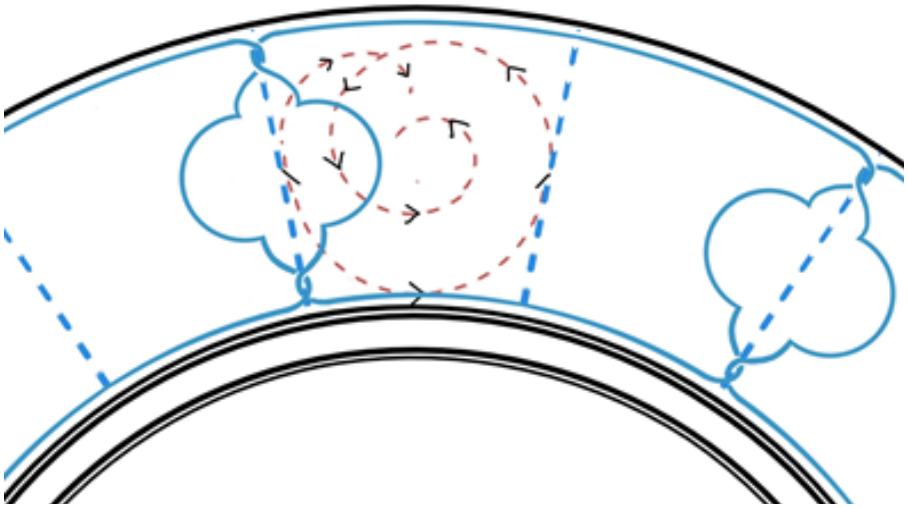
Motiflerin helezon üzerine yerleştirildiği aşamada desenin başlangıç ve bitiş noktası ile motiflerin yönleri belirlenmiş olur.

DİKKAT

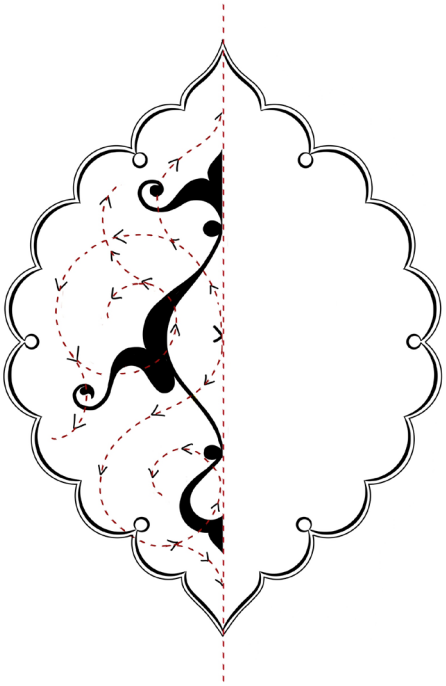
Çizilen hatâyî ve yaprakların hep aynı yönde olmaları çok önemlidir. Çiçekler hep ileriye doğru bakmalıdır.

Şekil 3.17: Yön belirleme

Şekil 3.18: Yön belirleme

Şekil 3.19: Yön belirleme

1.6. Motif Dağılımı

Desen tasarımında motif dağılımı çok önemlidir. Kompozisyonda öncelikle kapalı form oluşturan rûmî üslûbu motifler ve bulut motifi yerleştirilmelidir.

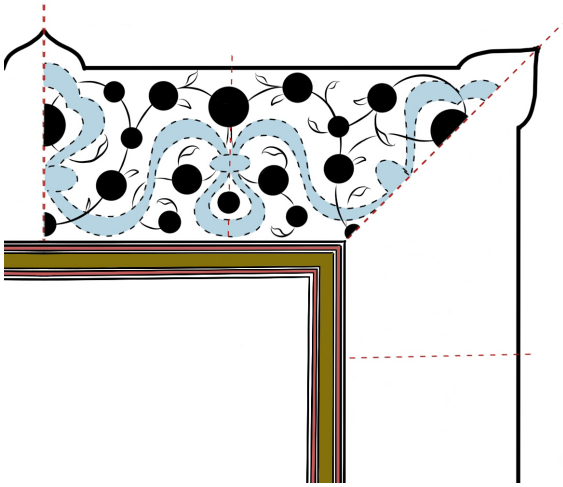
DİKKAT
Bütün motif çeşitlerinin boyutları ve aralarındaki mesafe dengeli olmalıdır.

Not Edelim

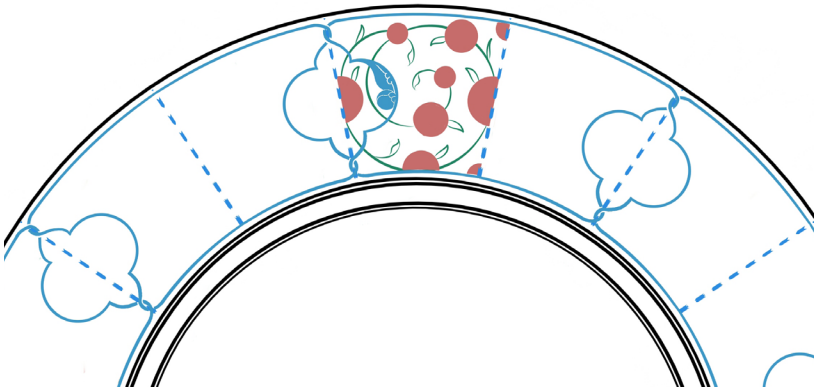
Hatâyî üslûbu motifler büyük, orta ve küçük motifler olarak hazırlanmalı; dengeli bir şekilde tasarım alanındaki helezonlar üzerinde doğru yöne yerleştirilmelidir.

Bunları Bilelim

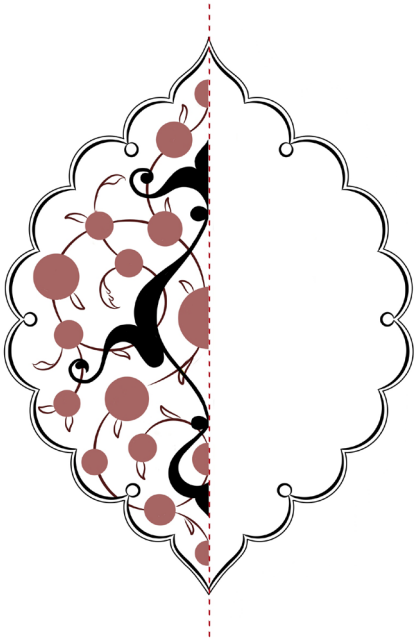
Desenin ağırlık merkezinde bulunan büyük ve ayrıntılı motiflere **ana motifler**, uyum ve dengeyi sağlayan küçük ve sade motiflere de **yardımcı motifler** denir.

Şekil 3.20: Motif dağılımı

Şekil 3.21: Motif dağılımı

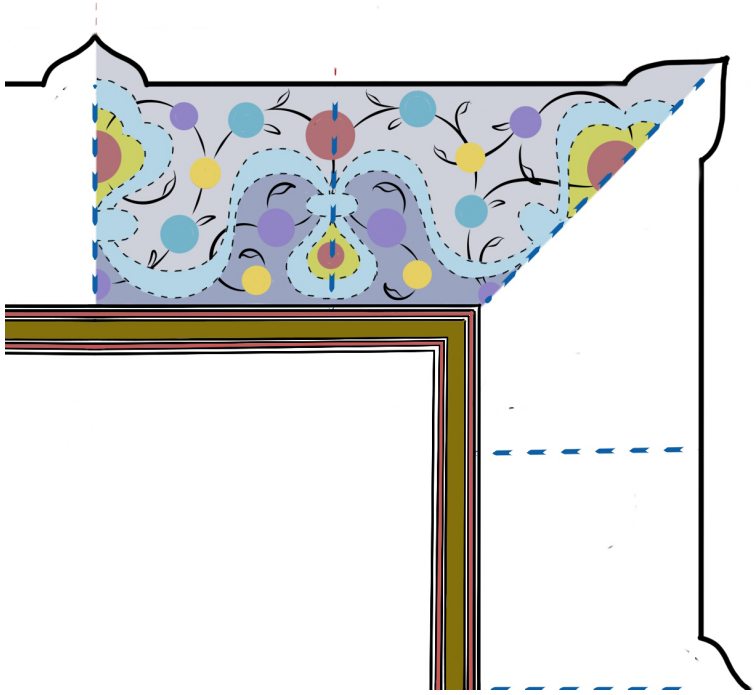
Şekil 3.22: Motif dağılımı

1.7. Espas

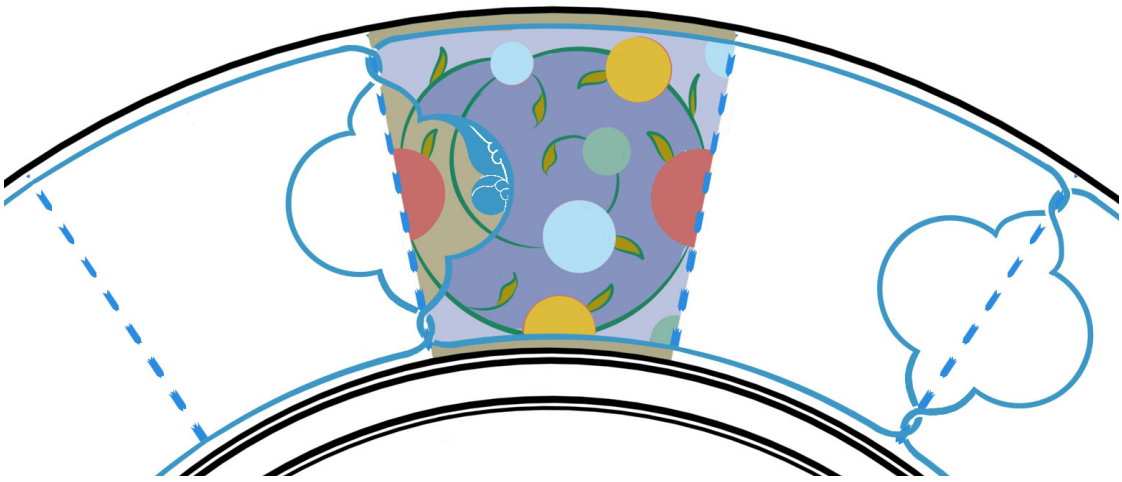
Desen tasarımında motifler arasında kalan boşluklara **espas** denir. Bu kelime motiflerin dışında kalan boş bölgeyi tanımlamak için de kullanılır.

DİKKAT

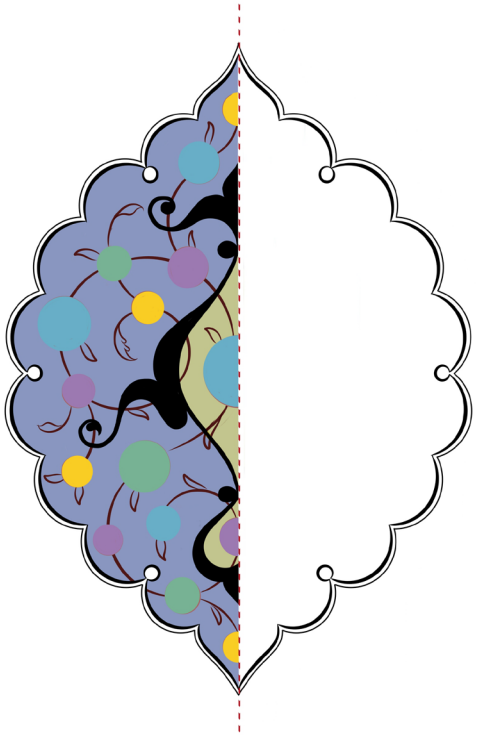
Desen kurgusu simetrik, asimetrik veya serbest olsa bile çizim alanına yerleştirilen motiflerin arasında kalan boşlukların desenin tamamında dengeli olması esastır. Desen tasarımında boşluk-doluluk oranı denge açısından önemlidir.

Şekil 3.23: Espas

Şekil 3.24: Espas

Şekil 3.25: Espas

1.8. Renk Dağılımı

Tasarımı tamamlanan desen, eskiz kâğıdı üzerinde kuru boyalarla renklendirilir. Böylece renk dağılımının dengeli olması için ön çalışma yapılmış olur. Özellikle altın ve lacivert zeminlerin belirlenmesi açısından eskiz çalışması çok önemlidir. Bu aşamadan sonra desen tasarımı tamamlanmış demektir. Desenin uygulanmasına geçilebilir.

DİKKAT

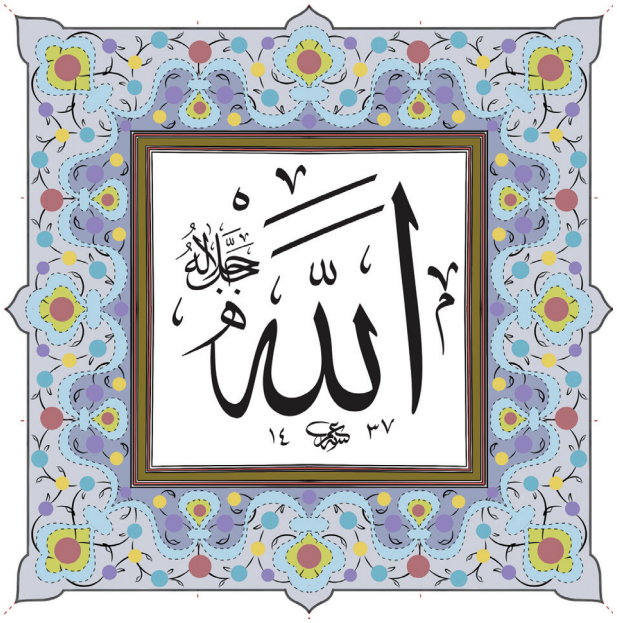
Desen içinde renkler ve renklerin tonları uyum ve zarafeti bozmayacak şekilde dengeli yerleştirilmelidir.

Hatırlayalım

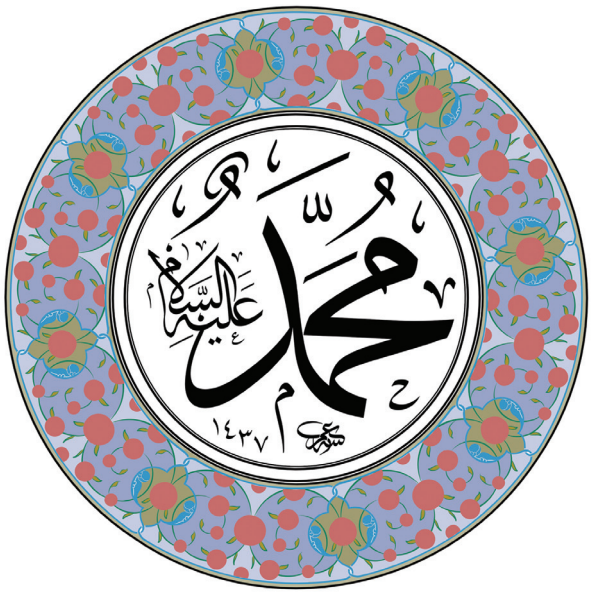
I. öğrenme biriminde öğrenilen boya konusu tekrar edilmeli. Bilinen en eski boyaların lapis lazuliden elde edilen mavinin tonları, bal mumu isinden yapılan siyah, üstübeç beyazı ve Lahor çividi lacivertleri olduğu hatırlanmalı.

Bunları Bilelim

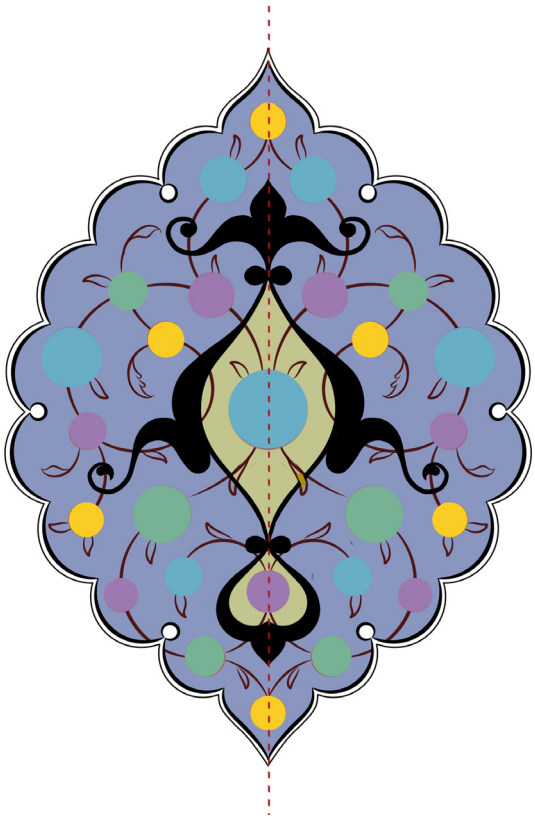
Altın ile lacivert renklerini birbirine yakıştıran Türk sanatkârları yüzyıllar boyu en çok bu karışımı kullanmışlardır. Lacivert sonsuzluğu, altın ise güneşi simgeler. Osmanlı İmparatorluğunun zirvede olduğu 16. yüzyılda altın ve lacivert renklerinin ihtişamı görülmektedir.

Şekil 3.26: Renk dağılımı

Şekil 3.27: Renk dağılımı

Şekil 3.28: Renk dağılımı

Hazırlanalım

Desenli çalışmaları hangi alanlarda (mobilya, duvar kâğıdı, kıyafet...) görmek istersiniz? Niçin?

2. DESEN TASARIM YÖNTEMLERİ

Tezhipte desen tasarımı bilgi ve tecrübe gerektirir. Yetkin örneklere bakmak, bu örneklerin desen kurgusunu çözümlemek başarılı desen tasarımı yapabilmek adına çok önemlidir. Klasik örneklerin çoğunda desen tasarımında belirli yöntemler kullanıla gelmiştir. Bu yöntemler genel hatlarıyla serbest tasarım ve simetrik tasarım olarak iki başlık altında incelenebilir.

Görsel 3.3: Bulut, hatâyî ve rûmî motifleriyle tasarlanmış sure başı tezhibi

2.1. Serbest Tasarım

İçinde tekrar bulunmayan, başlangıç ve bitiş noktaları belli olan tasarımlara **serbest tasarım** denir. Tasarım alanının istenilen şekilde serbestçe kullanıldığı bu tasarım yöntemi, daha çok müstakil levhalarda tercih edilmektedir.

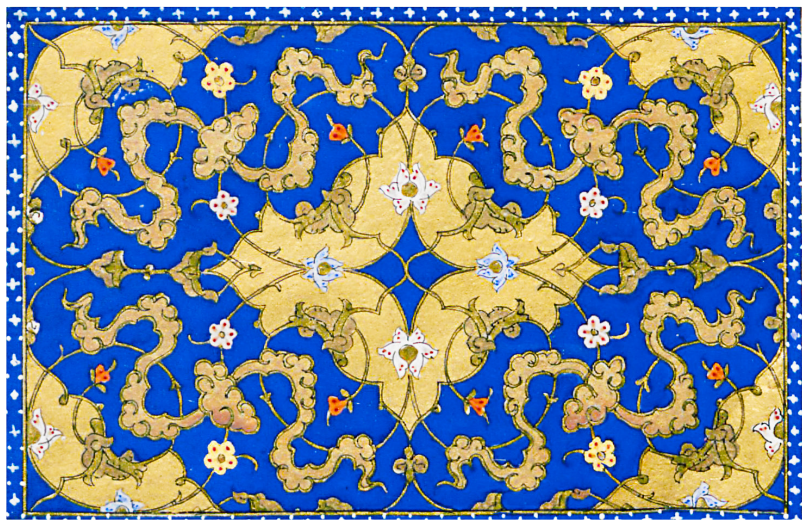
Görsel 3.4: Serbest tasarım

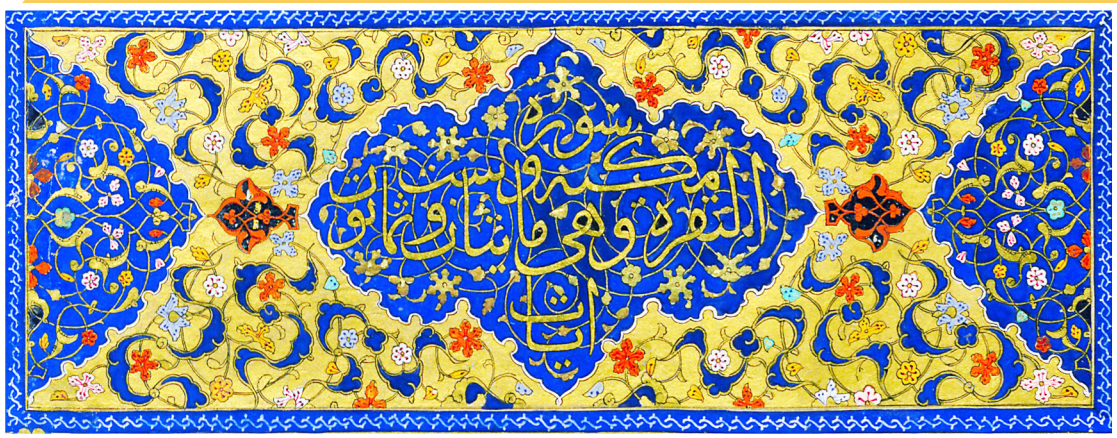
Görsel 3.5: Serbest tasarım

2.2. Simetrik Tasarım

Tezyînî sanatlarda deseni oluşturan motiflerin ½, ¼ veya daha fazla kesrinin çizilerek simetri eksenlerinden katlanması yöntemiyle oluşan tasarımlara **simetrik tasarım** denir.

Görsel 3.6: Simetrik tasarım

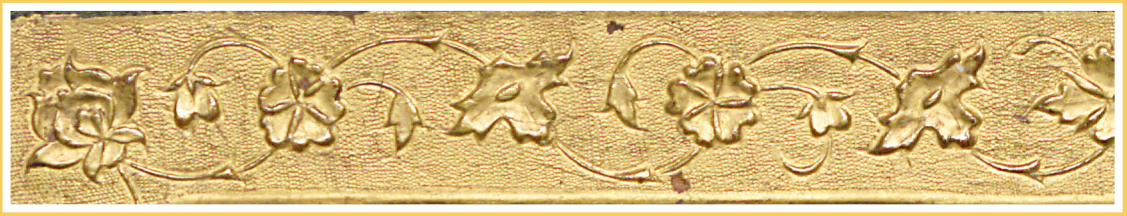
Görsel 3.7: Simetrik tasarım

Bunları Bilelim

Tek İplik Tasarım: Tezyînî sanatlarda motiflerin dallarına **iplik** de denilmektedir. Tek iplik tasarım, genellikle pervaz tasarımında kullanılır. Dalga hareketini anımsatan bir ana çizgi üzerine yerleştirilen tasarımlardır. Bu ana çizgiden ayrılan yan dalların üzerine yerleştirilen motiflerle desen oluşturulur. Eşit aralıklarla tekrarlanarak devam eden bu desen çeşidine **akışkan (yürüyen)** desen de denir.

İki İplik Tasarım (Çift İplik): İki ana çizgiyle oluşturulan tasarımlara denir. Yan dalları ile bağımsız iki grup oluşturarak üzerinde iki ayrı motif grubunu taşıması şeklinde oluşturulur. İki iplik tasarımlar, eşit aralıklarla tekrar eden desenler oluşturur ve genellikle ters simetrili tasarımlarda kullanılırlar.

Üç İplik Tasarım: Klasik desenlerde çok kullanılan bir yöntemdir. Şeması, dalga hareketini hatırlatan üç ana çizginin eşit aralıklarda kaydırılmasıyla oluşturulur. Üç iplik tasarım da ters simetrili tasarımlar için uygundur ve eşit aralıklarla ilerleyen akışkan tasarımlar oluştururlar.

Görsel 3.8: Tek iplik tasarım

Görsel 3.9: İki iplik tasarım

Görsel 3.10: Üç iplik tasarım

Görsel 3.11: Üç iplik tasarım

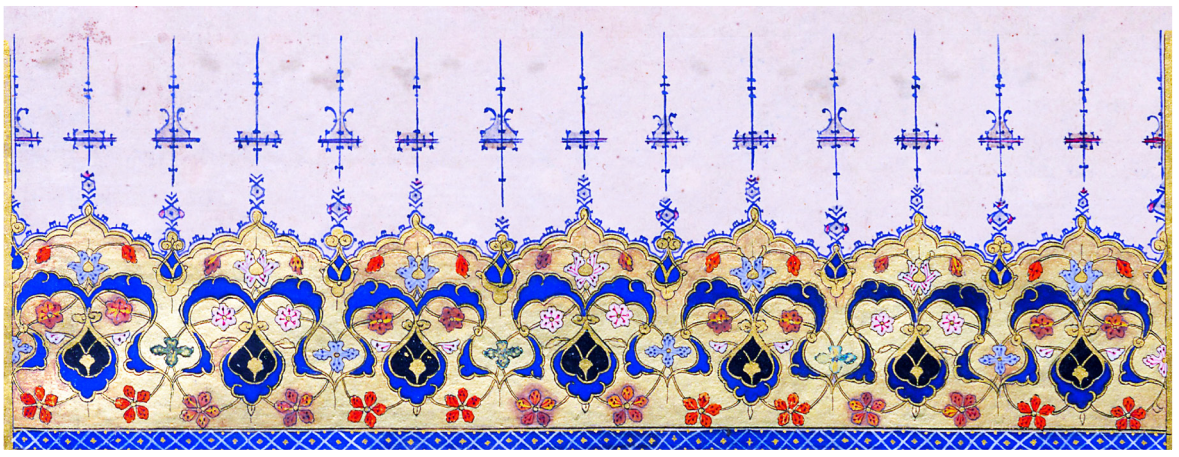
Bunları Bilelim

Altı çeşit simetrik tasarım yöntemi vardır:
1) Düz simetrili tasarım
2) Ters simetrili tasarım
3) Akışkan tasarım
4) Merkezi tasarım
5) Ulama tasarım
6) Geometrik tasarım

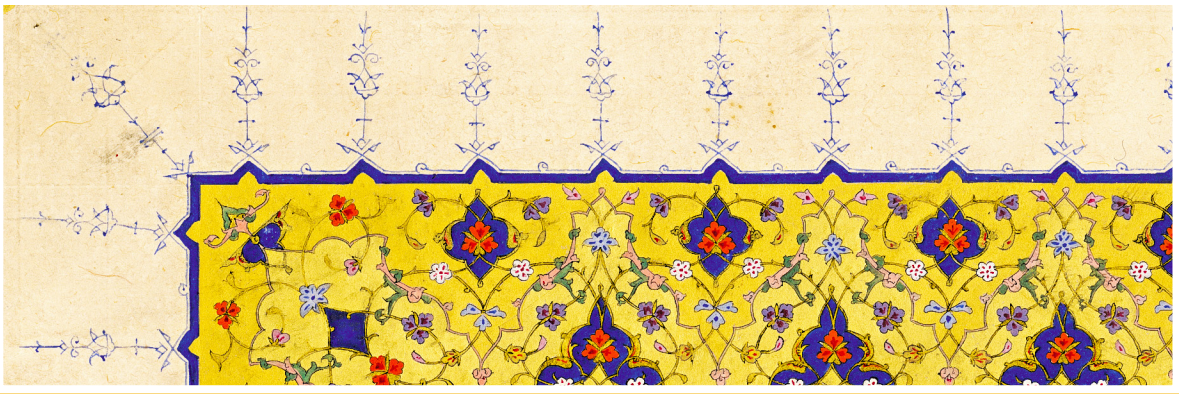
Tasarım, bu yöntemlere uygun olarak kurgulanmalıdır.

2.2.1. Düz Simetrili Tasarım

Çizim alanının hazırlanan motiflerin boyutlarında paftalara ayrılması ve bu paftalara motiflerin yan yana hep aynı yöne bakacak şekilde yerleştirilmesi ile oluşturulan kompozisyonlardır. Pafta ve motiflerin aynı ölçüde olması gerekmektedir. Tasarım alanı aynı şekilde tamamlanmalıdır.

Görsel 3.12: Düz simetrili tasarım

Görsel 3.13: Düz simetrili tasarım

2.2.2. Ters Simetrili Tasarım

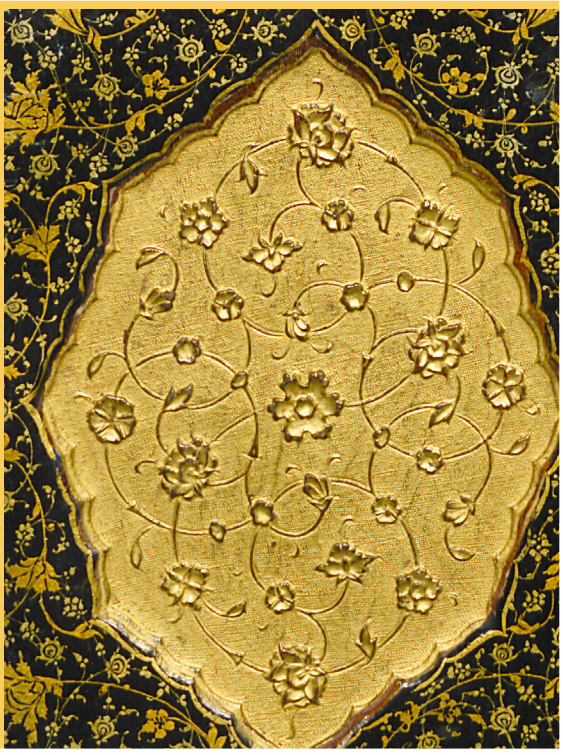
Tasarım alanı eşit ölçülerde paftalara bölündükten sonra motiflerin paftaların içine birbirine ters duracak şekilde yerleştirilmesiyle oluşan kompozisyonlardır. Bu tür kompozisyonlarda paftaların sayısı çok önemlidir.

DİKKAT

Bir yazı etrafına yapılan ters simetri kompozisyonun başlangıç ve bitiş noktaları yoktur. Bu nedenle başlama ya da bitiş noktasında aynı yöne denk gelen motif olmamalıdır.

Görsel 3.14: Ters simetrili tasarım

Görsel 3.15: Ters simetrili tasarım

2.2.3. Akışkan Tasarım

Simetri esasına göre kaydırılarak çoğaltılan tasarımlara **akışkan** ya da **yürüyen tasarım** denir. **Sürgit** de denilen bu tasarım yönteminde motifler aynı yöne doğru sürekli hareket hâlindedir.

Görsel 3.16: Akışkan tasarım

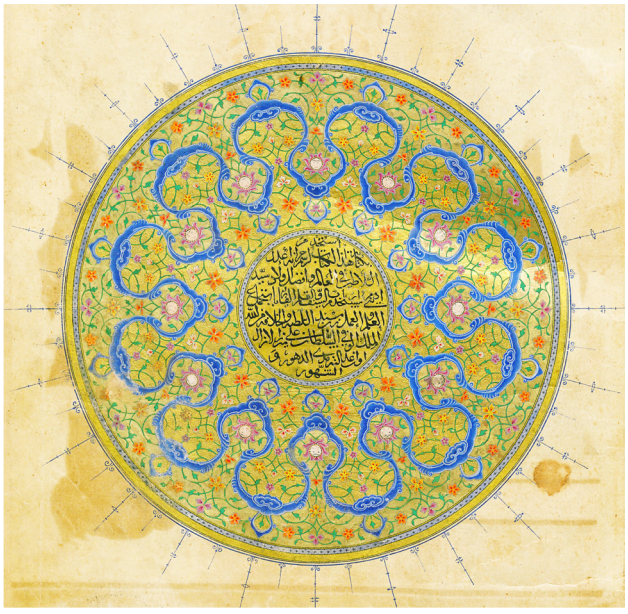
Görsel 3.17: Akışkan tasarım

2.2.4. Merkezi Tasarım

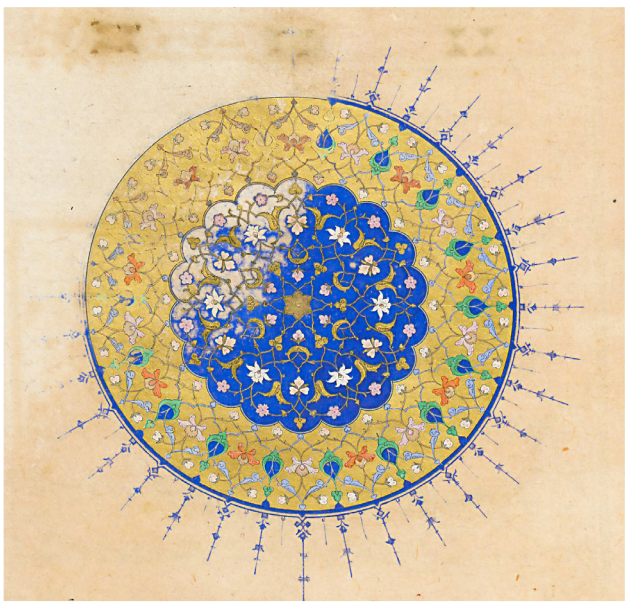
Bir merkez etrafında tek yönde ilerleyen kapalı düzendeki süslemelerdir. Merkezi kompozisyonlarda simetri esasına göre yerleştirme yapılmaktadır. Bu kompozisyonlar bir merkez etrafında dönerek daire şeklini alır. Desenin en az ¼ inin oluşturduğu birimlerin odak noktaları aynı merkezde kesişecek şekilde yerleştirilir.

Not Edelim

Merkezi tasarım grubunu daire şeklindeki yazı kenarı süslemeleri, şemse ve madalyonlar oluşturmaktadır.

Görsel 3.18: Merkezi tasarım

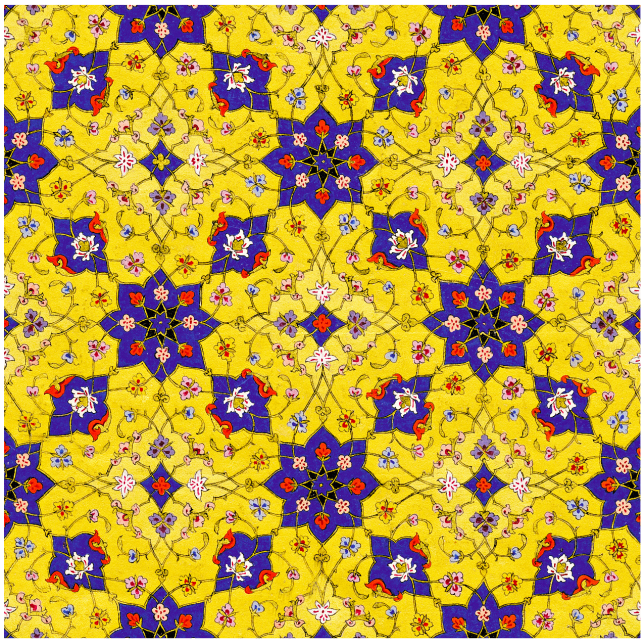
Görsel 3.19: Merkezi simetrik tasarım

2.2.5. Ulama Tasarım

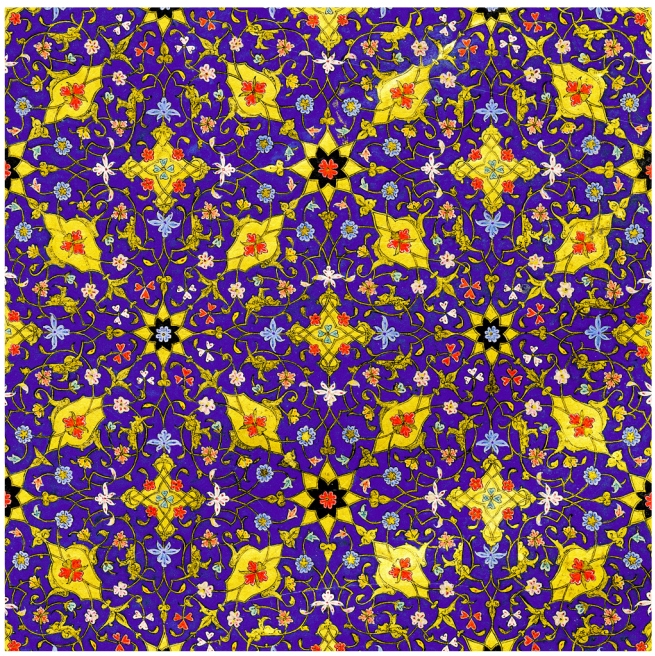
Aynı motif veya desenin hiçbir değişikliğe uğratılmadan belirlenen yüzeyin tamamını dolduracak ve yan yana ya da birbirinin tersine olacak şekilde, hep aynı mesafe ile yerleştirilmesiyle hazırlanan tasarımlardır. Sınırsızlık, sonsuzluk algısı yaratan tasarımlardır.

Not Edelim

Ulama desen daha çok geniş mekânların süslenmesinde kullanılmaktadır.

Görsel 3.20: Ulama tasarım

Görsel 3.21: Ulama tasarım

2.2.6. Geometrik Tasarım

Bu üslûpta tasarlanmış desenler ister pano özelliği taşısın ister ulama tarzında genişleyecek şekilde yerleştirilsin desenlerin yapısındaki geometrik düzen diğer özelliklerinin önüne geçerek ayrı bir grup oluşturur. Geometri esasına göre tasarlanan bu desenler zevk ve beceri gerektirmektedir.

Görsel 3.22: Geometrik tasarım

Görsel 3.23: Geometrik tasarım

Okuyalım

MOTİFLERİN SEMBOLİK ANLAMI

Tezhipte kullanılan motifler ve renkler rastgele değil, bilinçli olarak seçilip kullanılmıştır. Hepsinin sembolik bir anlamı vardır.

Tezhipli süslemelerde çok kullanılan kare ve dikdörtgenler yeryüzünü, yarım daireler ve üçgenler gökyüzünü, aynı motiflerin tekrarı dünyayı ve evrendeki ritmi simgeler.

Tek sayfa üzerindeki süsleme canlıları, çift sayfa üzerindeki süsleme evrenin uyumunu ve canlıların bu armoniye katılışını temsil etmektedir. Tezyînî sanatlarda sıkça kullanılan ortak merkezli daireler de birbirini takip edecek şekilde yerleştirilerek dairelerin hayalî uzay oluşturduğu kabul edilmektedir. Bütün bunlar İslam dininin görkem ve güzelliği ile ilgilidir. Görkem tam bir yansımayı, güzellik de bir merkezden kollar hâlinde sonsuz çıkmalar olarak sürekliliği belirtir.

Bütün sayfa süslemelerinde uygulanan geometrik unsurların uyum ve dengesiyle mükemmellik korunmaya çalışılmış, onun etrafını çeviren çok kenarlı formlarla göze görülmeden ama güçlü bir şekilde sonsuzluk etkisi verilmiştir. Renklerle de bu etki artırılmaya çalışılmıştır.

Tezhip sanatında en önemli malzeme olan altın, güneşi sembolize ederken ışığın rengi olan sarı da gerçekte bilginin sembolü olarak kullanılmıştır. Altından sonra klasik tezhipte en çok kullanılan mavi renk ise sonsuzluğun rengi olarak gökyüzünü simgeler.

Şemse motifi, Arapça şems (güneş) kelimesinden gelmektedir. Güneş, evrenin ışık kaynağı ve gündüzün habercisi olarak bilinmektedir.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen desende kullanılan motifleri ve tasarım yöntemlerini yanda bulunan boşluklara yazınız.

Görsel 3.24:
Hatâyî ve rûmî üslûbu motiflerle tasarlanmış hatime sayfası tezhibi

Motifler	Tasarım Yöntemleri

Hazırlanalım

Yapboz gibi oyunların düşünme becerisi üzerindeki etkisini tartışınız.

3. DESEN TASARIM UYGULAMALARI

Desen tasarım aşamaları ve desen tasarım yöntemleri bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Bu bütünün içinde en önemli unsur, motiflerdir. Hatâyî üslûbu, rûmî üslûbu ve bulut motifi olarak gruplara ayrılan ana motiflerin desen tasarımında nasıl kullanılacağını öğrenmek için klasik örneklerin desen analizini (etüdünü) yapmak çok faydalı olacaktır. Desen analizi, tasarım aşamalarına göre deseni incelemek şeklinde yapılır. Özellikle motiflerin desendeki dağılımının analiz edilmesi, bu bölüm için çok önemlidir.

3.1. Hatâyî Üslûbu Motiflerle Desen Tasarım Uygulaması

Hatâyî üslûbu motiflerin desen tasarımında çok önemli bir yeri vardır. Bu motifler, simetrik tasarımlarda genellikle helezon üzerine yerleştirilir ve aynı helezon üzerindeki çiçekler tek bir yöne bakar. Ancak helezon üzerinde yön değişikliği gerekirse penç motifiyle yön değiştirilir ve aynı helezon üzerindeki çiçekler ters istikametlere bakar.

Hatâyî üslûbu motifler, serbest desen tasarımlarda dairesel hatlar üzerine serbestçe yerleştirilir ve dallar zeminde rahatça hareket eder.

Not Edelim

Hatâyî üslûbu motifler, gruplarının tamamıyla birlikte desen tasarımında yer alabilir. Fakat sadece kendi dalları üzerinde hareket eder, diğer motiflerin dalları üzerine yerleştirilemezler. Karma desenlerde hatâyî üslûbu motiflerin boyutları, kapalı form oluşturan rûmî veya bulut motifinden daha büyük olmamalıdır.

Görsel 3.25:
Hatâyî üslûbu motiflerle serbest yöntemle tasarlanmış tuğra tezhibi

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**DESEN TASARIM UYGULAMALARI**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	HATÂYÎ ÜSLÛBU MOTİFLERLE DESEN TASARIM UYGULAMASI	3.1.

Amaç

Hatâyî üslûbu motiflerle desen tasarım uygulaması yapmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

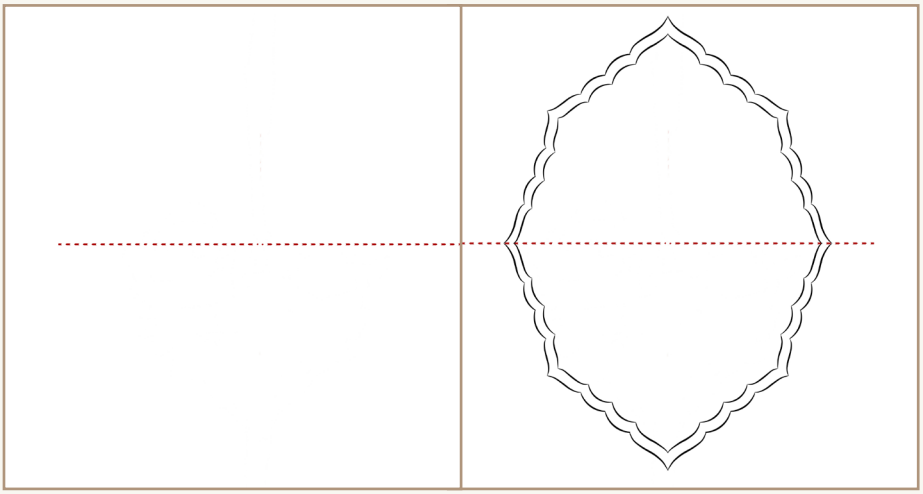
- Aydınger eskizi
- Sert ve yumuşak uçlu kurşun kalem
- Silgi, bant, cetvel, gönye, pergel
- Örnek motif dosyası

Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Eksik malzeme ile çalışmaya başlanmamalıdır.
- Çalışmaya başlamadan önce konu ile ilgili bulunan tüm görseller incelenmelidir.
- Verilen örnekler kopya edilebilir.
- Konu ile ilgili bilgi sayfaları okunmalıdır.

İşlem Basamakları

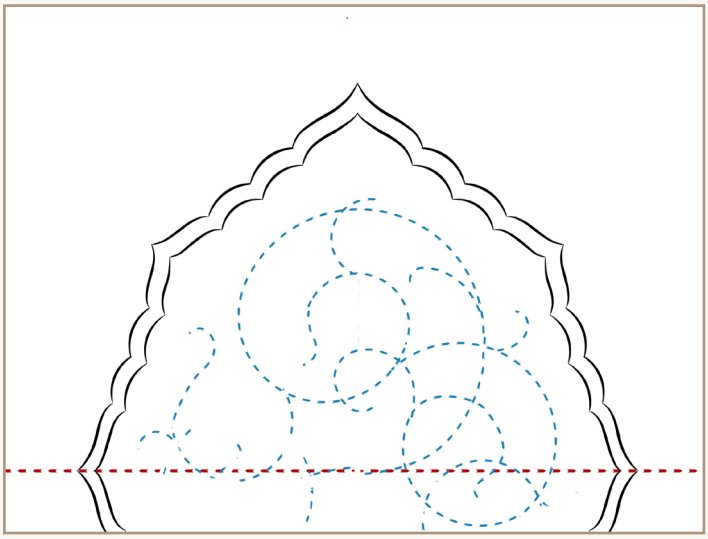
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Çizim için malzemelerinizi hazırlayınız.
- Çizim alanına yardımcı çizgilerinizi çiziniz.
- Çizim araçlarınızın yardımıyla şemsenin dış pervaz çizimini çokgen olacak şekilde çiziniz.
- Pervazın dış kısmına ikinci çizgiyi yerleştiriniz.

Şekil 3.29: Simetri ekseni

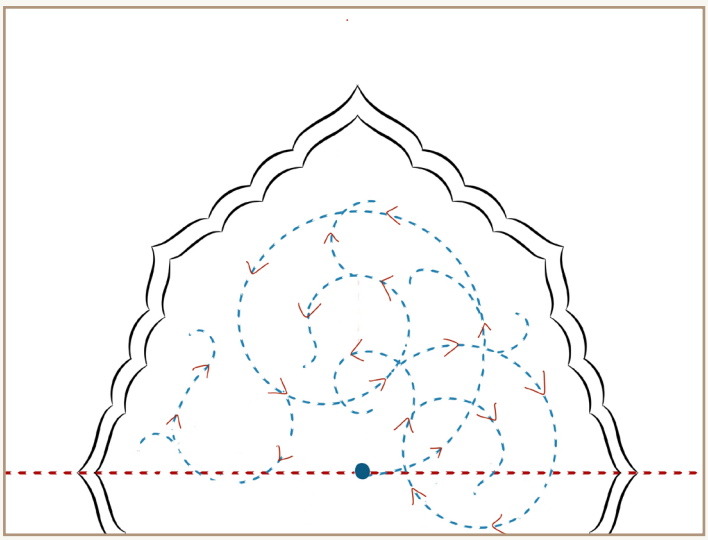
Şekil 3.30: Tasarım alanı

- Orta eksen çizgisi ile dış pervaz arasındaki üst bölümde hatâyî dallara ait kanaviçeleri yerleştiriniz.

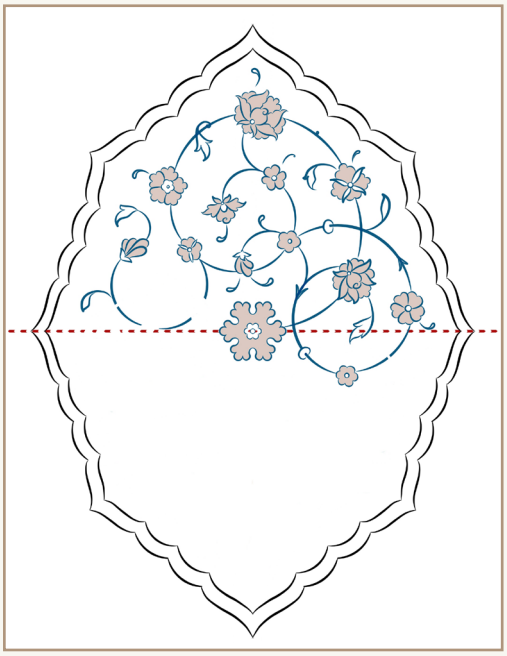
Şekil 3.31: Helezon kurgusu

- Yerleştirilen dalların üzerine yönlerini gösteren işaretler yerleştiriniz.
- Dal kanaviçelerinin üzerine hatâyî motiflerinin ve yaprakların kanaviçelerini yerleştiriniz.

Şekil 3.32: Motif dağılımı

- Oluşan desenin ilk yarısında asıl çizimi yapınız.
- Orta eksen çizgisinden kâğıdı katlayarak deseni diğer paftaya aktarınız. Tasarımı tersinden temize çekiniz.

Şekil 3.33: Espas

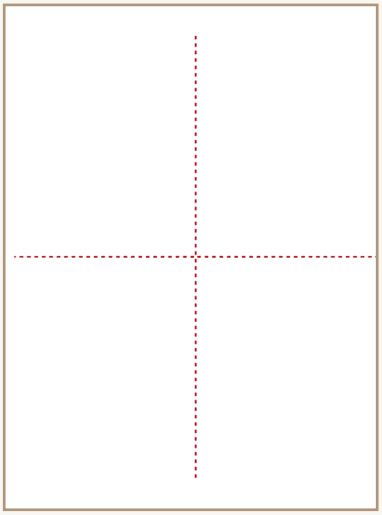

Görsel 3.26:
Hatâyî üslûbu motiflerle tasarlanmış cilt deseni

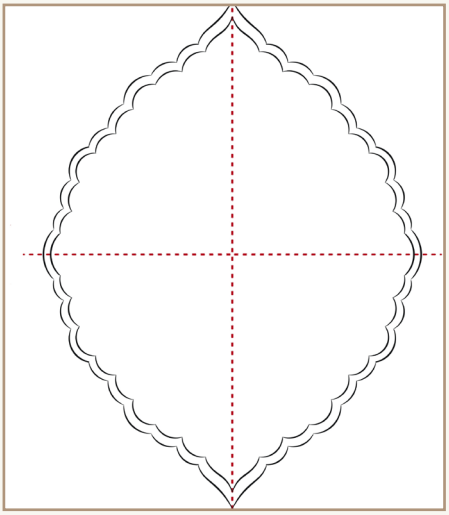
Hatâyî motiflerle desen tasarımı 2

İşlem basamakları

- Çizim alanına orta eksen çizgilerini yerleştiriniz.
- Şemse dış pervaz çizimlerini yapınız.

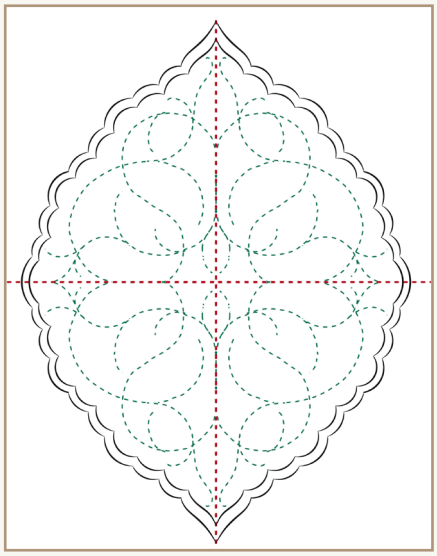

Şekil 3.34: Simetri ekseni

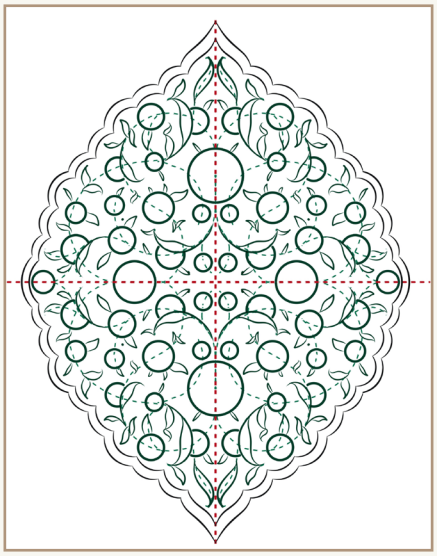

Şekil 3.35: Tasarım alanı

- Orta eksen çizgisinin sol üst bölümünde oluşan paftanın içine hatâyî dallara ait kanaviçeleri yerleştiriniz.
- Dalların yönlerine dikkat ederek motif ve yapraklara ait kanaviçeleri yerleştiriniz.
- Motiflerin asıl çizimlerini yapınız.

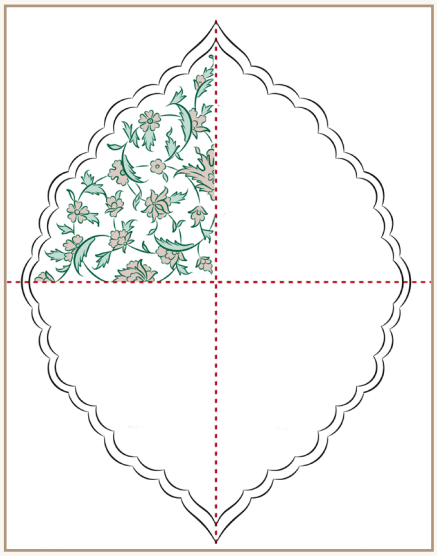

Şekil 3.36: Helezon kurgusu

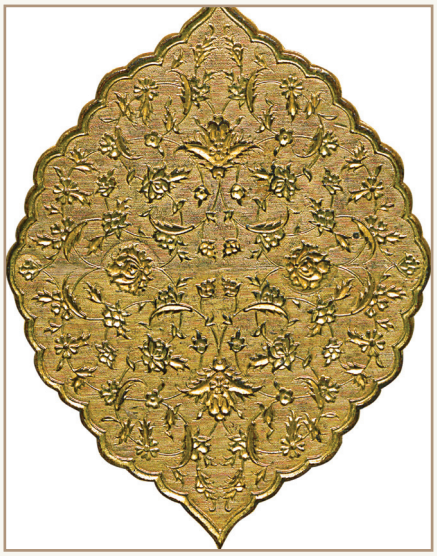

Şekil 3.37: Motif dağılımı

- Tamamlanan tasarımı, önce sağda bulunan paftaya aktarınız. Aktarma işlemi için kâğıdı eksen çizgisinden katlayınız.
- Orta çizginin üst kısmında tamamlanan deseni, kâğıdı orta çizgiden katlayarak alt kısma aktarınız.
- Deseni tersinden temize çekiniz.

Şekil 3.38: Espas

Görsel 3.27:
Hatâyî üslûbu motiflerle tasarlanmış cilt deseni

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

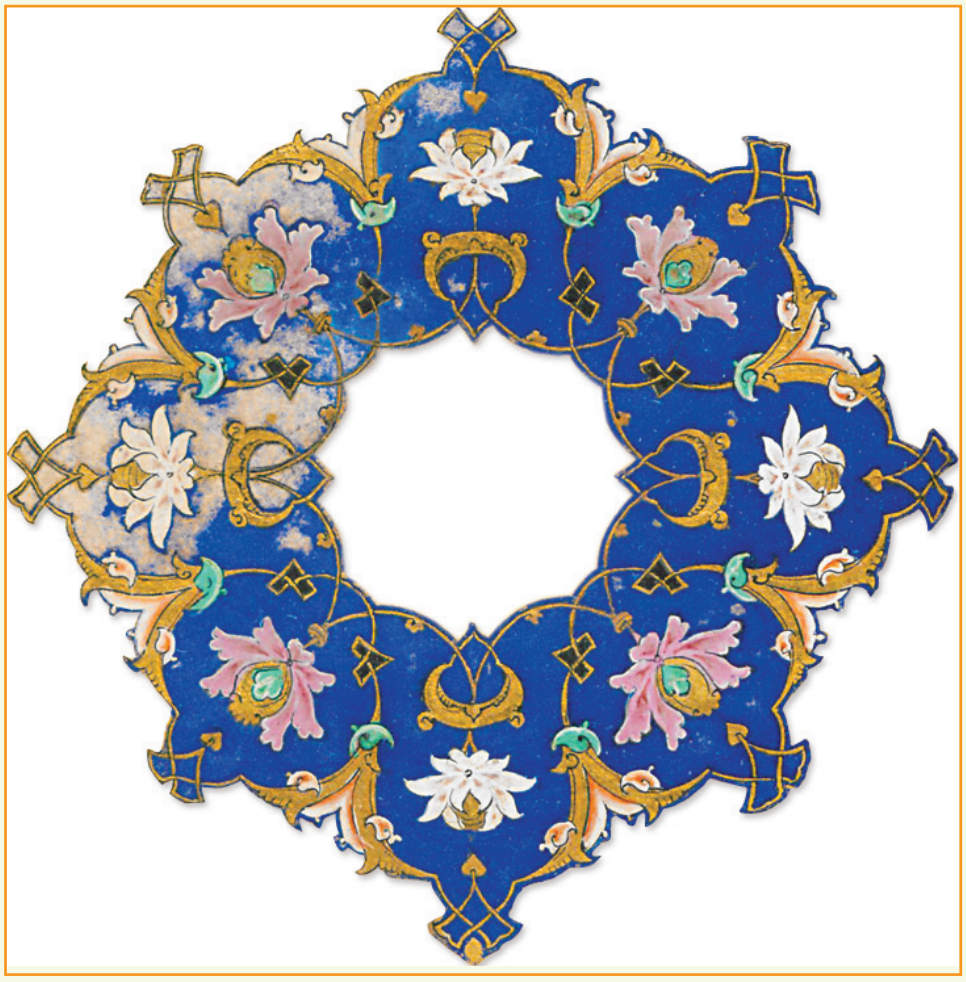
Çalışmanızı genel görünüm, motif dağılımı, espas, yön ve desen bütünlüğü açısından değerlendirerek not alınız.

SERGİLEYELİM

Yaptığınız uygulamanın sonucunda tasarladığınız deseni resim kâğıdına aktarınız. Desenin çevresine uygun renkte bir fon kâğıdı ile çerçeve yapınız. Hazırladığınız kartpostalı sınıf panosunda sergileyiniz.

Sıra Sizde

Verilen motif örneğini işlem basamaklarına uygun olarak aşamaları ile çiziniz. Bu çalışma konuyu pekiştirmeniz ve el becerinizi geliştirmeniz için size yardımcı olacaktır.

Şekil 3.28: Merkezi tasarım

3.2. Rûmî Üslûbu Motiflerle Desen Tasarım Uygulaması

Tek başına tasarım oluşturma kabiliyetine sahip olan rûmî üslûbu motifler, desende çoğunlukla ana motif konumundadır. Bu nedenle desende yerleştirilmesi gereken ilk motif, rûmî motifidir.

Desende kapalı formlar oluşturabilen rûmî üslûbu motifler, boyut olarak kendilerini belli edecek şekilde çizilmelidir.

DİKKAT

Rûmî üslubu motifler, diğer motif gruplarının tamamıyla birlikte desen tasarımında yer alabilir. Sadece kendi hatları üzerinde hareket ederler ve diğer motiflerin dalları üzerine yerleştirilemezler.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**DESEN TASARIM UYGULAMALARI**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	RÛMÎ ÜSLÛBU MOTİFLERLE DESEN TASARIM UYGULAMASI	3.2.

Amaç

Rûmî üslûbu motiflerle desen tasarım uygulaması yapmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Aydınger eskizi, resim kâğıdı
- Sert ve yumuşak uçlu kurşun kalem
- Silgi, cetvel, gönye, pergel, bant
- Örnek motif dosyası

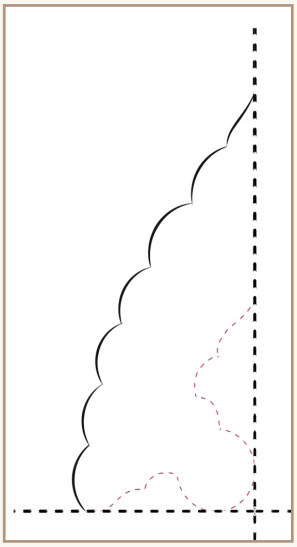
Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Malzemeler çalışma başlamadan hazırlanmalıdır.
- Rûmî motiflerle ilgili bilgiler tazelenmelidir.
- Verilen örnekler ve işlem basamakları dikkatle incelenmelidir.
- El becerinizin istenen seviyeye gelebilmesi için çizimler tekrar edilmelidir.

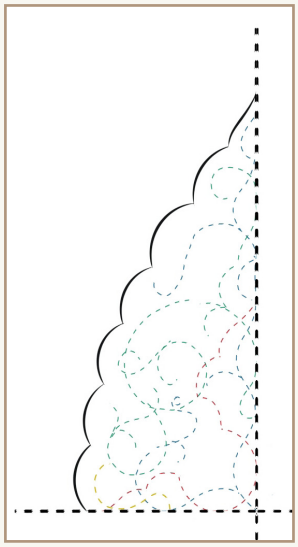
Rûmî motiflerle desen tasarımları 1

İşlem Basamakları

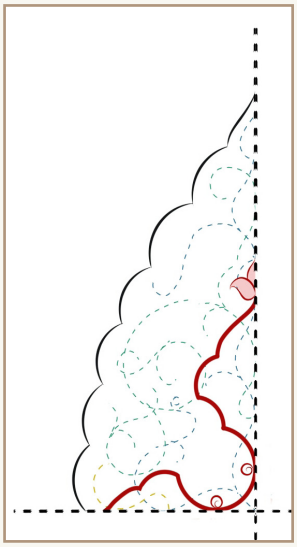
- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Eskiz kâğıdınıza örnekte verilen eksen çizgilerini yerleştiriniz.
- Eksen çizgisinde oluşan dört bölümün sadece birinde şemse dış hattının çizimini yapınız.
- Rûmî dallara ait kanaviçeleri işaretleyiniz.

Şekil 3.39:
Kapalı form

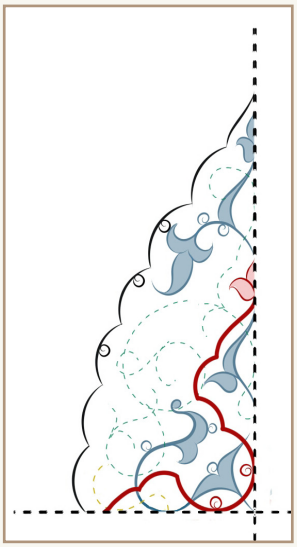

Şekil 3.40:
Rûmî hattının belirlenmesi

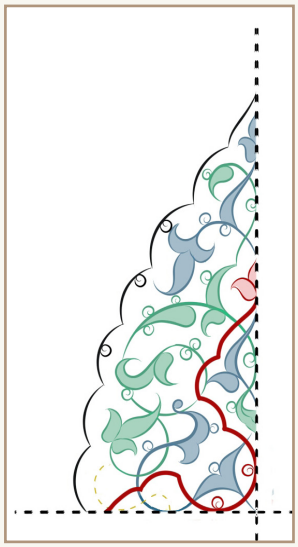

Şekil 3.41:
Kapalı formun çizilmesi

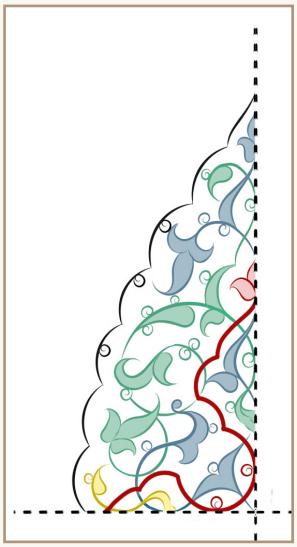
- Rûmî dallar üzerine rûmî yaprakların kanaviçelerini yerleştiriniz.
- Şemsenin üst kısmına gelecek şekilde tepelik ve ortabağ rûmînin kanaviçesini yerleştiriniz.
- Sırasıyla dalların, yaprakların, tepelik ve ortabağ rûmînin asıl çizimlerini yapınız.

Şekil 3.42:
Birinci rûmî hattının çizilmesi

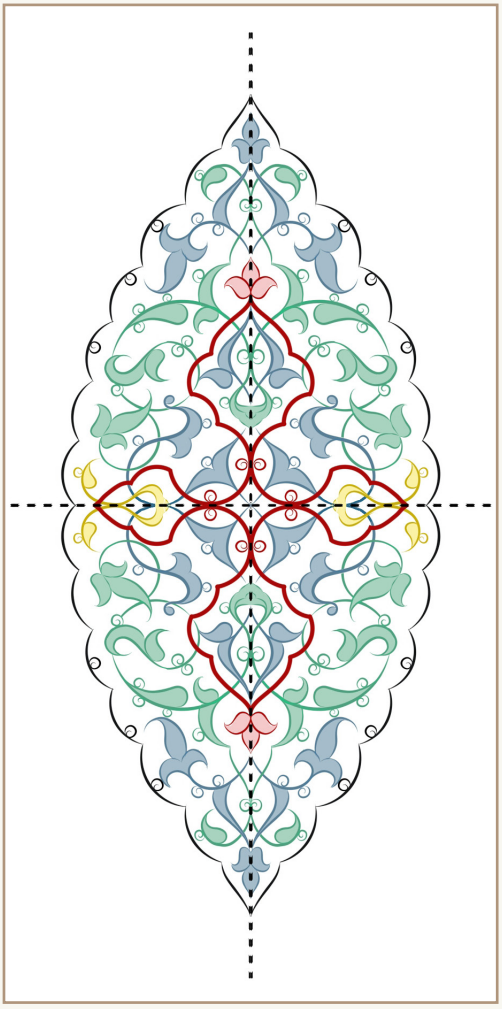

Şekil 3.43:
İkinci rûmî hattının çizilmesi

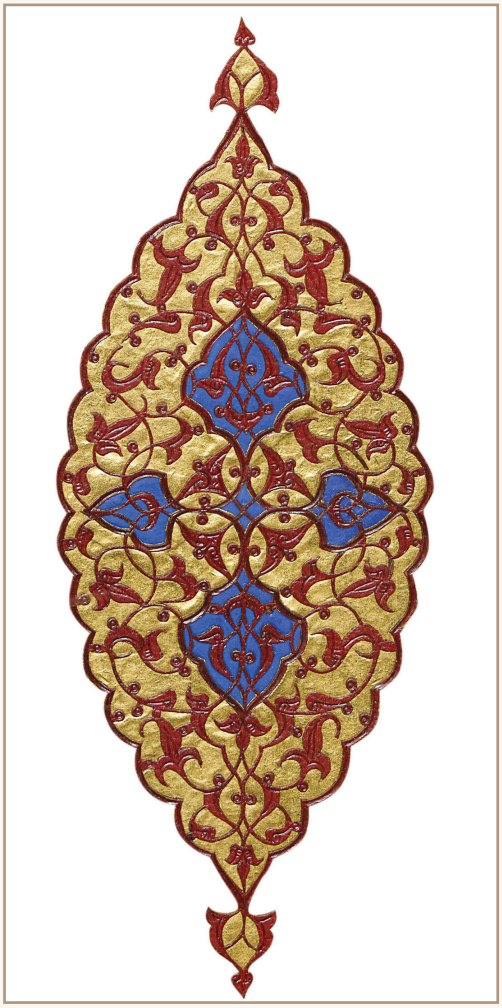

Şekil 3.44:
Üçüncü rûmî hattının yerleştirilmesi

- Tek pafta içinde yapılan çizimi, eksen çizgilerinden katlayarak önce çizilen bölümün sağ tarafına aktarınız. Sonra orta çizgiden tüm deseni karşı tarafa aktararak deseni tamamlayınız.

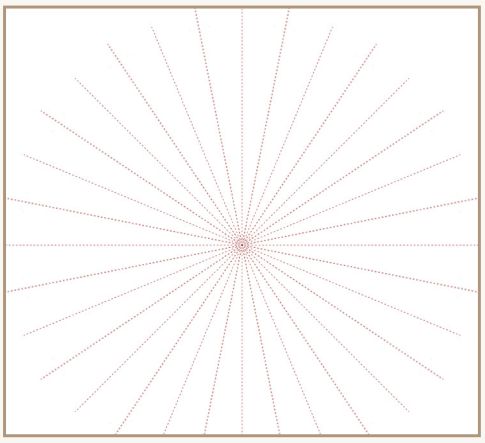
Şekil 3.45: Desenin tamamlanması

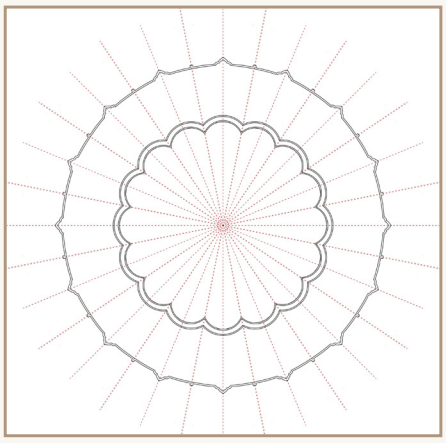
Görsel 3.29: ¼ Simetrili şemse cilt deseni

- **Rûmî üslûbu motiflerle simetrik daire pervaz deseni tasarımı 2**

- **İşlem Basamakları**
- Çizim için gerekli malzemeleri hazırlayınız.
- Çizim alanına bir daire çiziniz. Dairenin merkezini belirleyerek işaretleyiniz. İşaretlediğiniz noktayı merkez alarak çevresini aynı açı aralığıyla paftalara bölünüz. Bölme işlemi sırasında kesik çizgiler kullanınız.
- Oluşan dairenin dış pervazını çiziniz.
- Tasarım alanını hesaplayınız ve iç pervaz çizgisini oluşturunuz. İç pervaz çizgisini çift çizgi şeklinde uygulayınız.

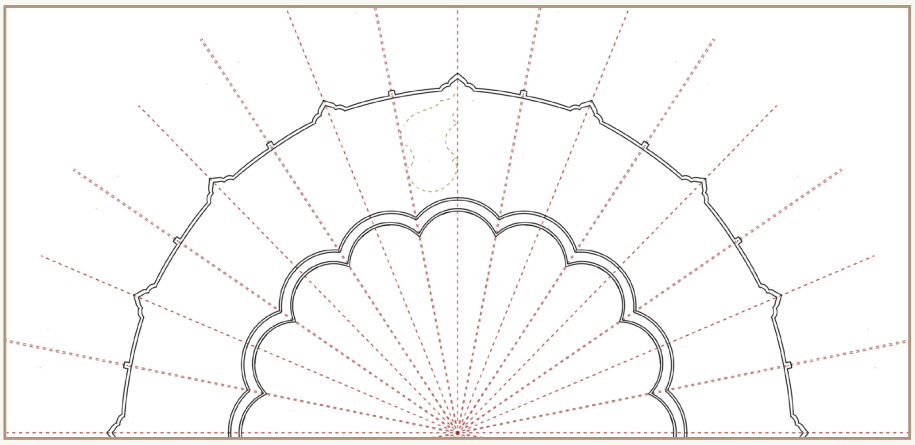

Şekil 3.46: Simetri ekseni

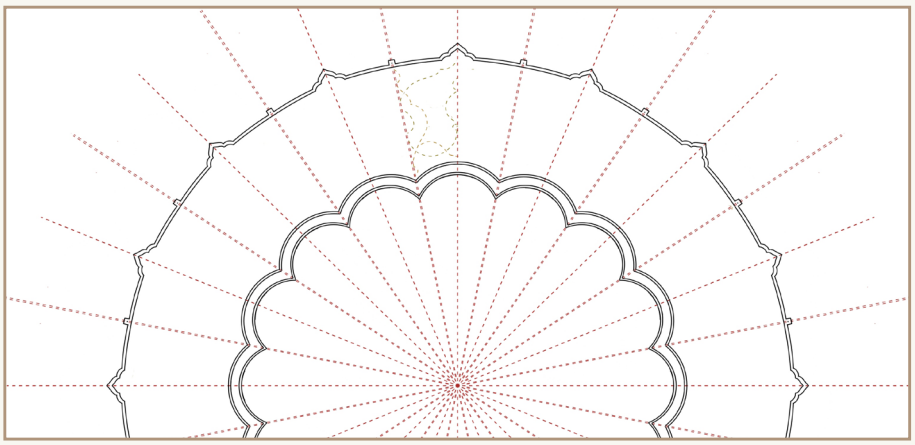

Şekil 3.47: Tasarım alanı

- Tasarım alanında oluşturulan aynı ölçülerdeki paftalardan bir tanesinin içine birinci motifin kanaviçesini yerleştiriniz. Farklı bir kalem kullanarak ikinci motife ait kanaviçeleri yerleştiriniz

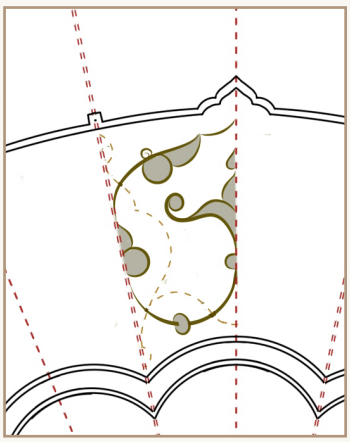

Şekil 3.48: Kapalı form

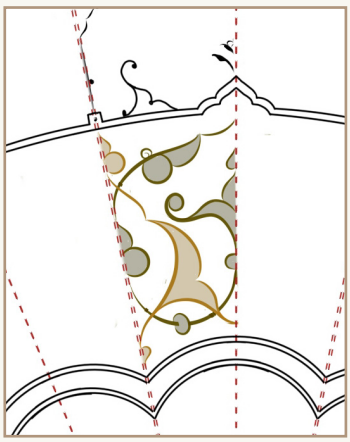

Şekil 3.49: Rûmî hattının yerleştirilmesi

- Motiflerin çizimlerini bitiriniz.

Şekil 3.50: Rûmî motifinin çizilmesi

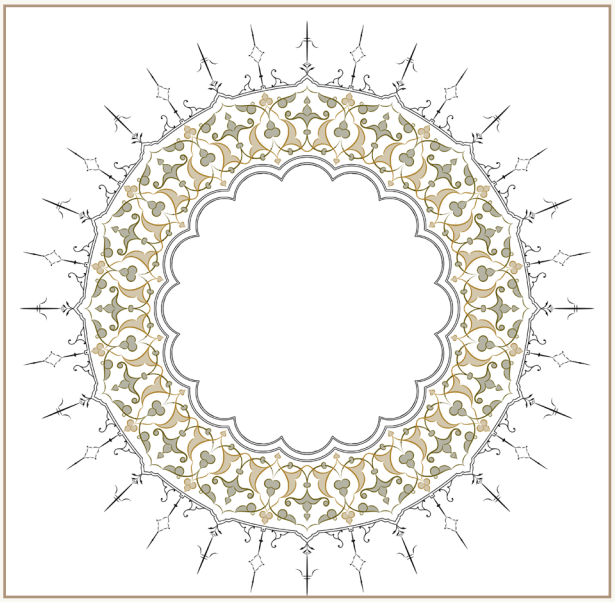

Şekil 3.51: Çizimi bitmiş pafta

- Çizim kâğıdını pafta çizgilerinden katlayarak dairenin tüm tasarım alanını çizimi bitirilen motiflerle doldurunuz.
- Tasarım alanının dış pervazının dış kısmında yer alan tığları ve motifleri eklemeyi unutmayınız.

Şekil 3.52: Desenin paftalara aktarılması

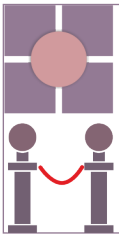

Şekil 3.53: Rûmî motifiyle merkezi simetrik desen tasarımı

- Tasarımı biten deseni tersinden temize çekiniz. Temize çekme işlemini yardımcı çizgiler olmadan yapınız.

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Yaptığınız uygulamanın sonuçlarını motif dağılımı, espas, yön, genel görünüm ve desen bütünlüğü açısından arkadaşlarınızın çalışmalarının sonuçlarıyla karşılaştırarak aradaki farkları not ediniz.

SERGİLEYELİM

Rûmî motiflerle hazırladığınız deseninizi temize çektikten sonra resim kâğıdına aktarınız. Çevresine renkli fon kâğıdı ile çerçeve yapınız. Ürününüzü sınıf panosunda sergileyiniz.

3.3. Bulut Motifiyle Desen Tasarım Uygulaması

Bulut motifi belirli bir hattın üzerinde kullanıldığı gibi desen içinde serbest dolaşarak da desenle bütünleşir. Bulut motifi, desende kapalı form oluşturduğunda ana motif olur. Bu durumda diğer motiflerden daha belirgin şekilde çizilmelidir.

DİKKAT

Bulut motifi, diğer motif gruplarının tamamıyla birlikte desen tasarımında yer alabilir. Sadece kendi hattı üzerinde hareket eder ve diğer motiflerin dalları üzerine yerleştirilemez.

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**DESEN TASARIM UYGULAMALARI**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	BULUT MOTİFİYLE DESEN TASARIM UYGULAMASI	3.3.

Amaç

Bulut motifiyle desen tasarım uygulaması yapmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Aydınger eskizi
- Sert ve yumuşak uçlu kurşun kalem
- Silgi, bant, cetvel, gönye, pergel

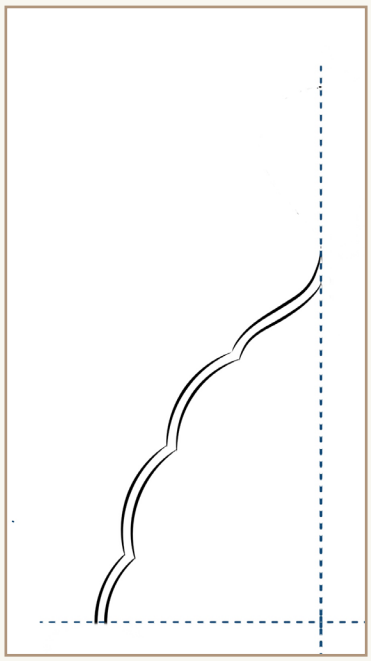
- Örnek motif dosyası
- Resim kâğıdı

Uygulama İçin Öneriler

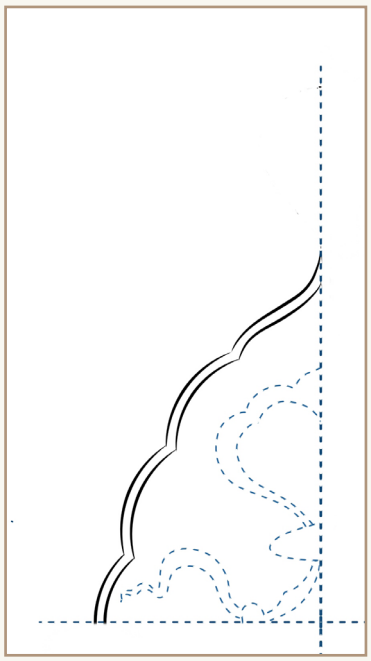
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Motif konusunda öğrenilen bilgiler hatırlanmalıdır.
- Çizim işleminin pekişmesi için çok sayıda çalışma yapılmalıdır.
- Verilen örnek ve çizim aşamaları dikkatle incelenmelidir.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Çizim için gerekli malzemelerinizi hazırlayınız.
- Çizim alanınıza eksen çizgilerini yerleştiriniz.
- Oluşan paftalardan bir tanesinin içine şemse dış hat çizgisini yerleştiriniz.
- Çizdiğiniz hat çizgisine paralel dışına gelecek şekilde ikinci çizgiyi çiziniz.

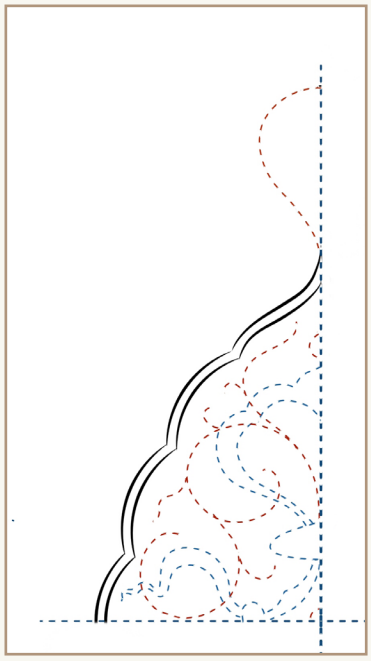
Şekil 3.54:
Tasarım alanı ve simetri ekseni

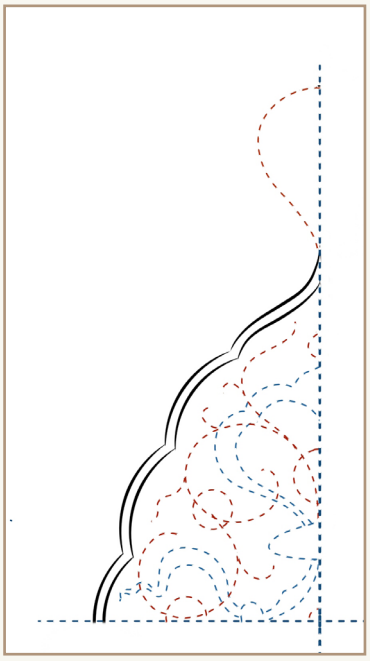
Şekil 3.55:
Bulut motifiyle kapalı form oluşturma

•Oluşan alanın içine ½ olacak şekilde bulut motifi kanaviçesini yerleştiriniz.

- Dış hat çizgisinin uç kısmına ve eksen çizgisinin tek tarafında ikinci bir bölüm oluşturunuz.
- Hatâyî dallara ait kanaviçeleri yerleştiriniz.

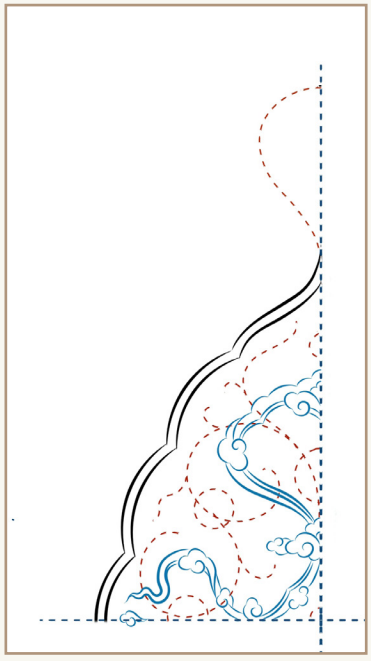

Şekil 3.56: Helezon kurgusu

Şekil 3.57: Motif dağılımı

- Goncagül ve yaprak motiflerine ait kanaviçeleri yerleştiriniz.
- Yerleşen motiflerin asıl çizimlerini yapınız.

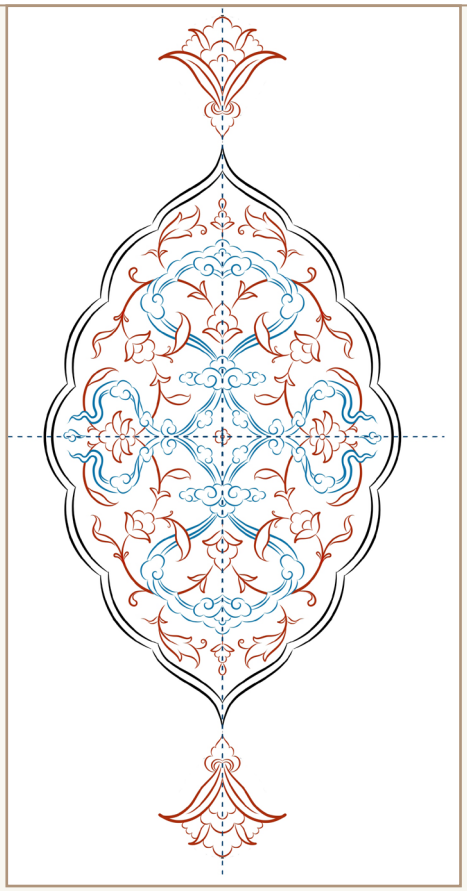

Şekil 3.58:
Bulut motifinin çizimi

Şekil 3.59:
Hatâyî üslûbu motiflerin çizimi

- Eksen çizgisinden kâğıdı katlayarak çizimi eksen çizgisinin diğer tarafına aktarınız.
- Şemseyi ikiye bölen orta çizgisinden kâğıdı katlayarak desenin alt kısmını tamamlayınız.
- Ayrıntı çizgilerini yaparak deseni tersinden temize çekiniz.

Şekil 3.60:
Desenin tamamlanması

Görsel 3.30:
¼ Simetrili şemse cilt deseni

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Yaptığınız uygulamayı motif dağılımı, ölçü, espas, yön, genel görünüm ve desen bütünlüğü açısından arkadaşlarınızın çalışmaları ile karşılaştırarak aradaki farkları not ediniz.

SERGİLEYELİM

Bulut motiflerle hazırladığınız deseninizi resim kâğıdına aktarınız. Çevresini cetvel yardımı ile çizerek kesiniz, uygun renk bir fon kâğıdına yapıştırınız. Desenin alt kısmında kalan boşluğa bir yıl içinde sizin için önemli olan günleri gösteren bir takvim hazırlayınız. Takviminizi sınıf panosunda sergileyiniz.

3.3. Bulut, Hatâyî ve Rûmî Üslûbu Motiflerle Tasarım Uygulaması

Bulut, hatâyî ve rûmî üslûbu motiflerin birlikte kullanıldığı bir desen tasarımı yapmak için öncelikle ana motifi belirlemek gerekir. Kapalı form oluşturan motif hangisiyse o, ana motif konumundadır. Buna göre aynı anda iki farklı motif, ana motif olabilir. Desende en son yerleştirilen motif, genellikle hatâyî üslûbu motiflerdir. Karma desen tasarımında bu hususlar önemlidir.

DİKKAT

Motiflerin tasarım uygulamasında her motifin kendi dalı veya hattı üzerinde hareket edebileceği, motiflerin kesişim noktalarında dal veya hatların alttan ve üstten geçişler şeklinde tasarlandığı ve bu kesişim noktalarının uygun motiflerle kapatıldığı unutulmamalıdır.

Görsel 3.31: Bulut, hatâyî ve rûmî motiflerle tasarım

3.3.1. Bulut, Hatâyî ve Rûmî Üslûbu Desen Tasarım Uygulaması

Uygulayalım

ÖĞRENME BİRİMİ	**DESEN TASARIM UYGULAMALARI**	UYGULAMA YAPRAĞI
UYGULAMA ADI	BULUT, HATÂYÎ VE RÛMÎ ÜSLÛBU MOTİFLERLE TASARIM UYGULAMASI	3.3.1.

Amaç

Bulut, hatâyî ve rûmî üslûbu motiflerle tasarım uygulaması yapmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Aydınger eskizi
- Sert ve yumuşak uçlu kurşun kalem
- Silgi
- Cetvel, gönye, pergel
- Örnek motif dosyası
- Resim kâğıdı
- Bant

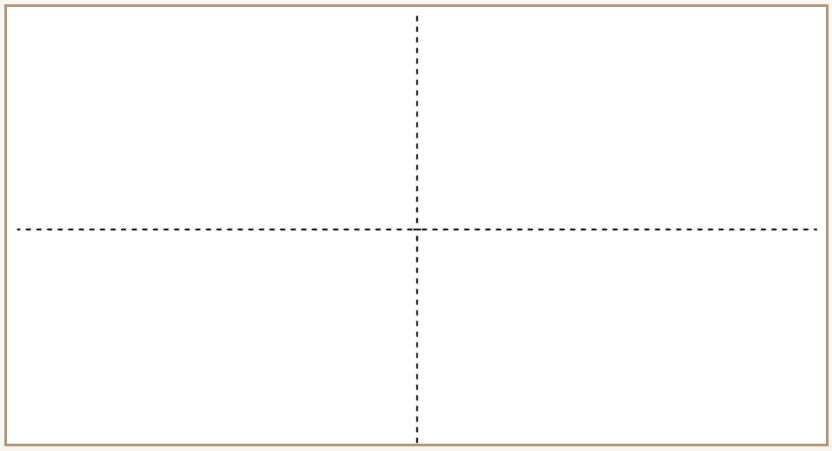
Uygulama İçin Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.

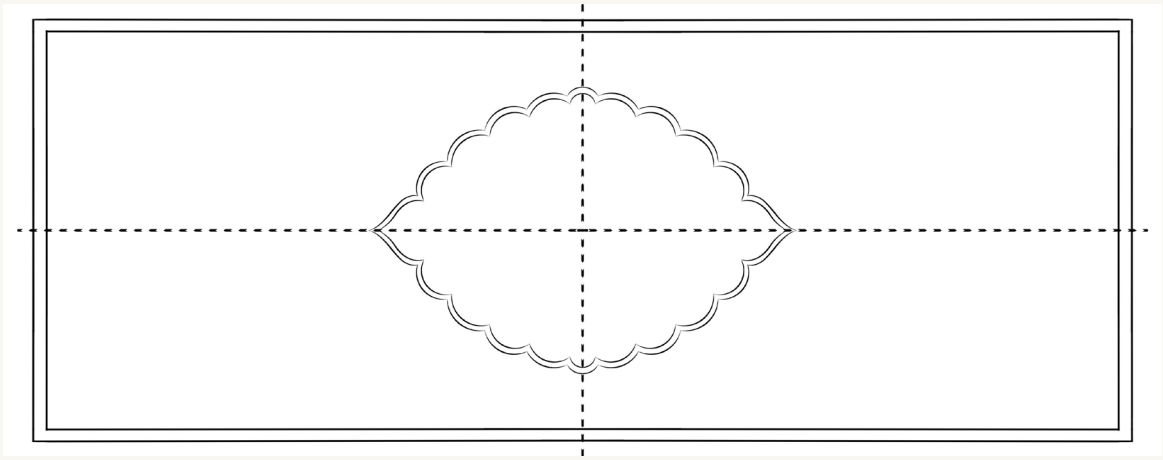
- Konu ile ilgili bilgi yaprakları okunmalıdır.
- Verilen örnek incelenmelidir.
- Çizime başlamadan önce elde edilen tüm görseller incelenmelidir.
- El becerisinin geliştirilmesi için tekrar tekrar çizim yapılmalıdır.
- Çalışma sırasında diğer çalışanların dikkatini dağıtıcı davranışlar olmamalıdır.
- Sınıf içinde diğer çalışanların çizimleri incelenmelidir.

İşlem Basamakları

- İş önlüğünüzü giyiniz.
- Eskiz kâğıdınıza çizim alanı oluşturunuz.
- Çizim alanının eksen çizgilerini yerleştiriniz.
- Çizim alanının kenar pervaz çizgilerini oluşturunuz.
- Merkezin dışına şemse kenar pervazlarını yerleştiriniz.

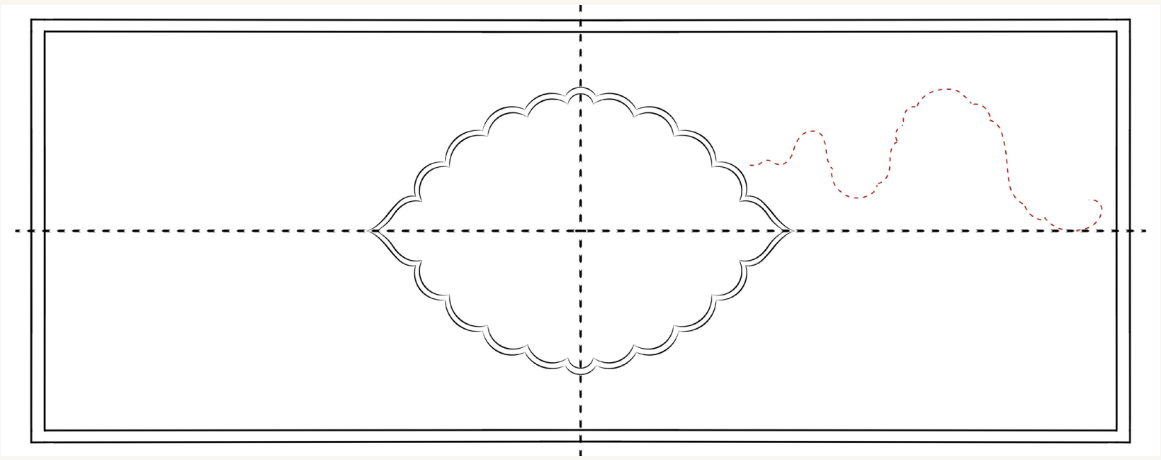

Şekil 3.61: Simetri ekseni

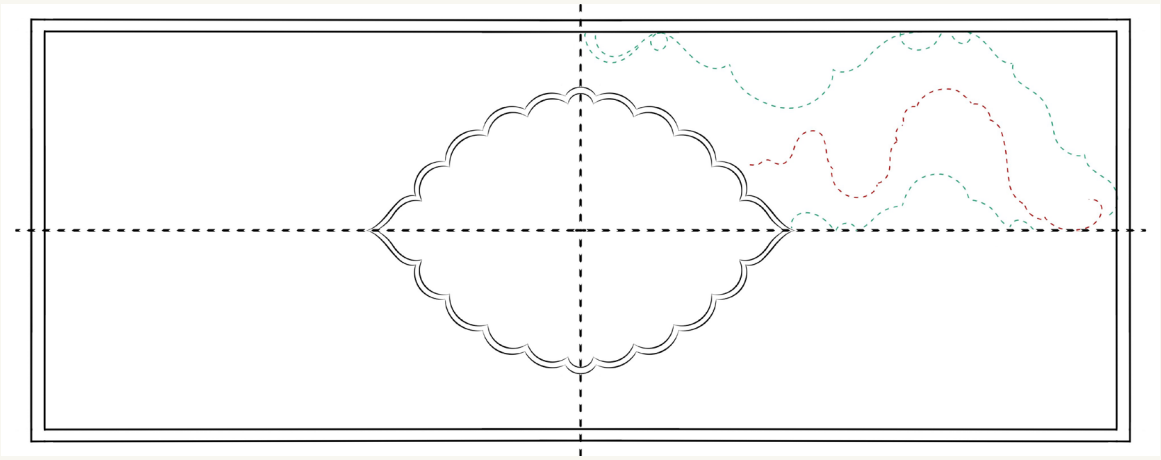
Şekil 3.62: Simetri ekseni

- Simetrik bir tasarım olacağını unutmayınız.
- Tüm çizimleri tek paftanın içinde oluşturunuz.
- Bulut motif kanaviçesini yerleştiriniz.

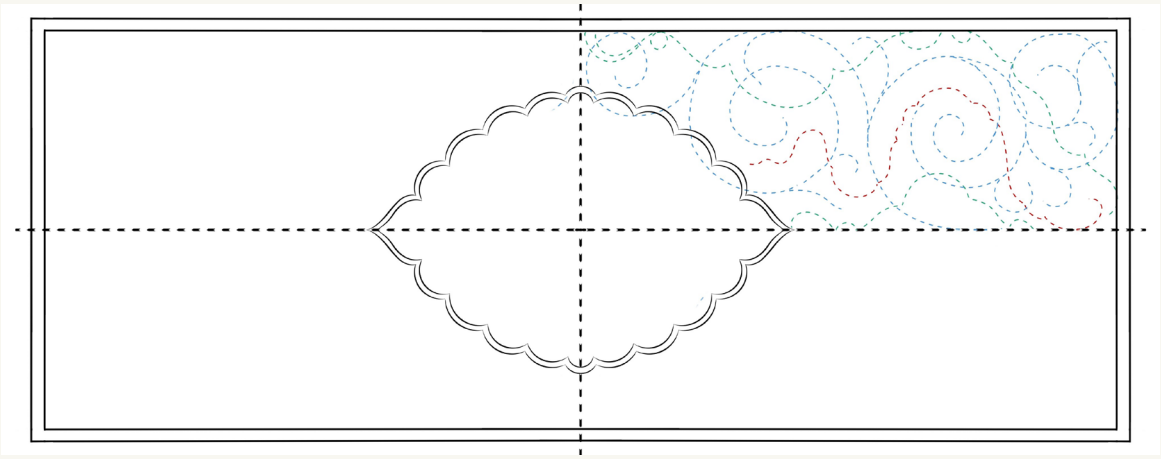
Şekil 3.63: Bulut motifinin kanaviçesi

- Rûmî dal kanaviçesini farklı helezonlarla yerleştiriniz.
- Hatâyî dal kanaviçesini helezonlarla yerleştiriniz.

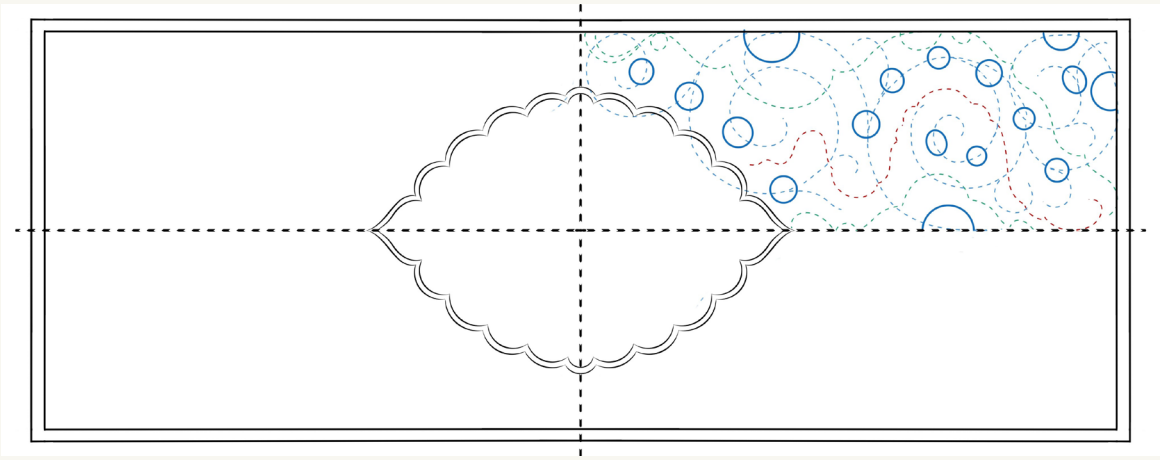
Şekil 3.64: Rûmî motifiyle kapalı form oluşturma

- Dallara ait kanaviçeleri çiziniz.

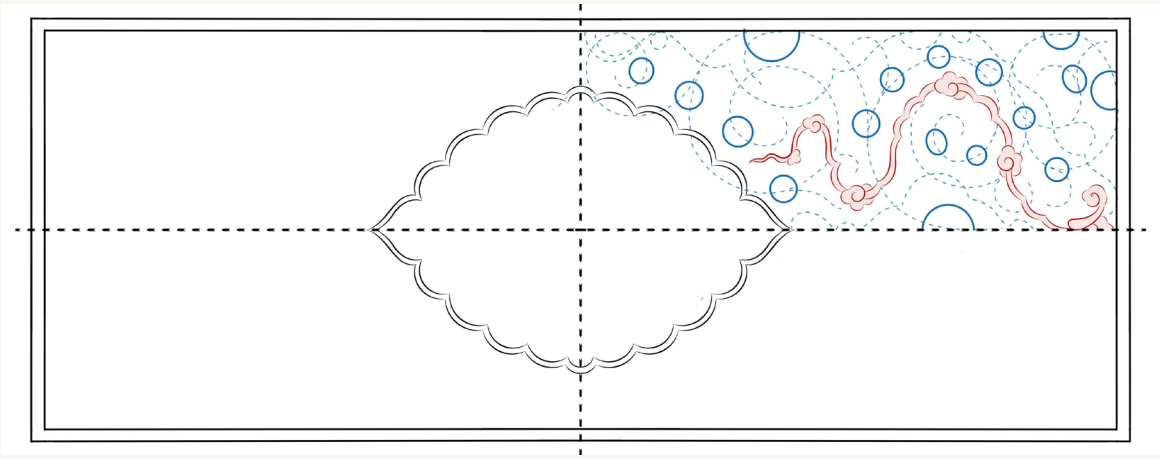
Şekil 3.65: Helezon kurgusu

- Hazırlanan hatâyî dal kanaviçesinin üzerine hatâyî motifleri yerleştiriniz.

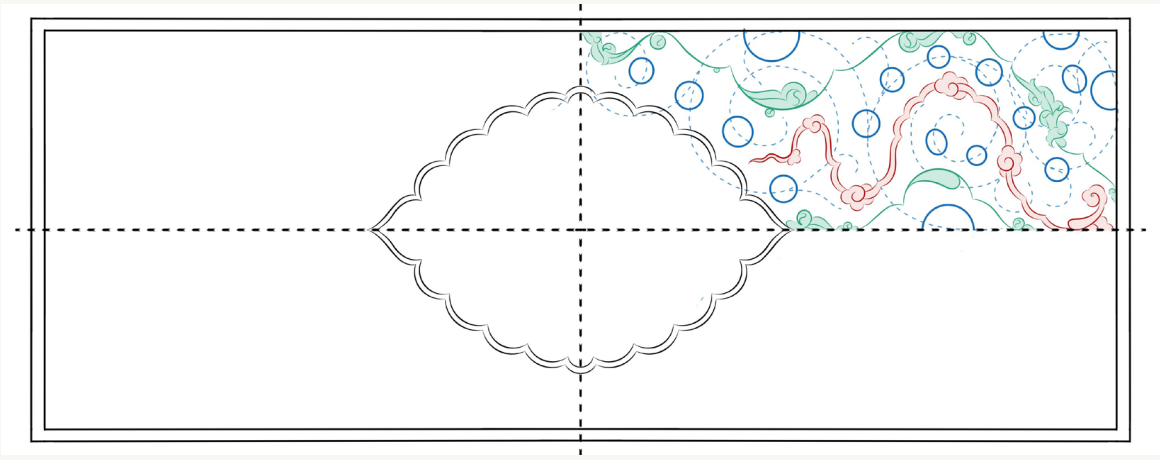
Şekil 3.66: Motif dağılımı

- Bulut motife ait çizimi yapınız.

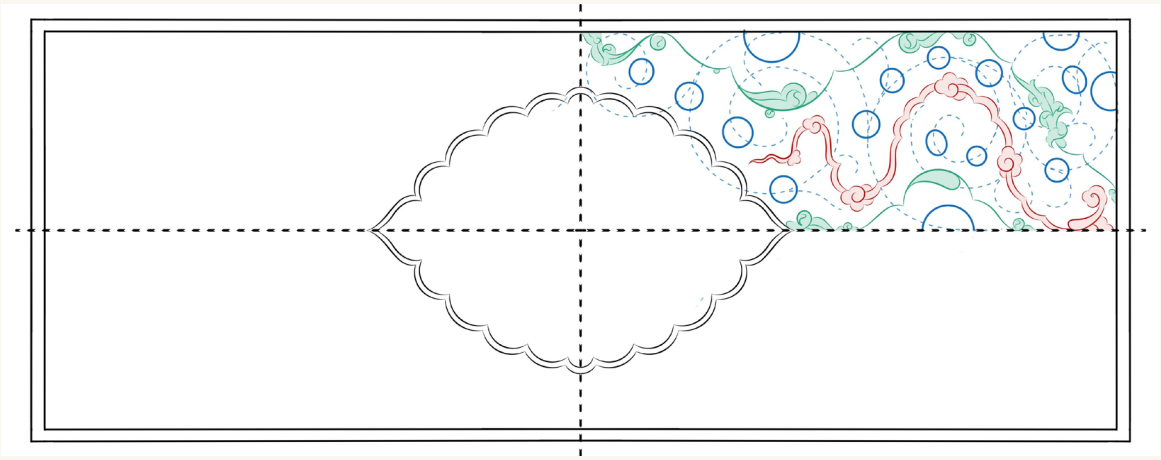
Şekil 3.67: Bulut motifinin çizimi

- Rûmî dallar üzerine rûmî yaprak motiflerini yerleştiriniz.

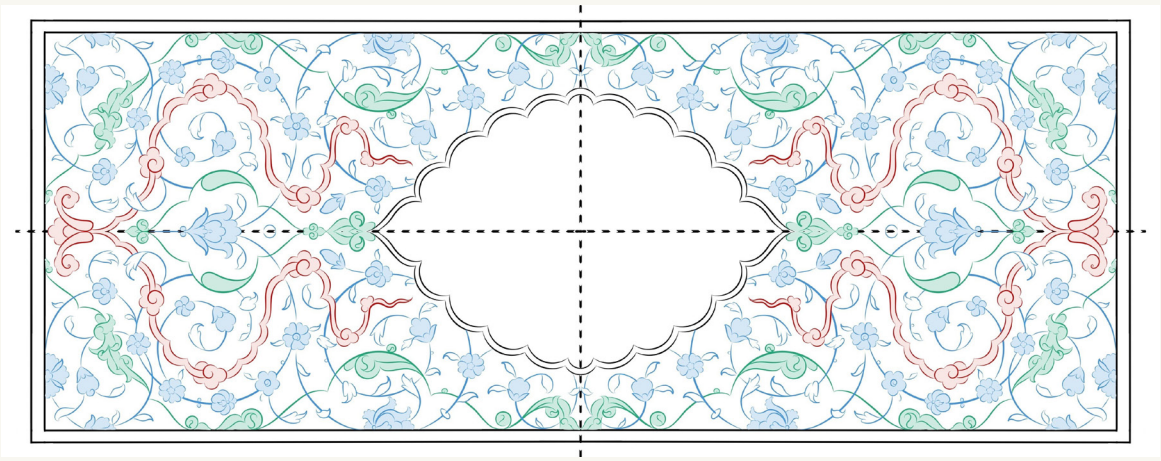
Şekil 3.68: Rûmî motiflerinin çizimi

- Hatâyî motiflerin çizimlerini tamamlayınız.
- Yaprak çizimlerini tamamlayınız.

Şekil 3.69: Hatâyî üslûbu motiflerin çizimi

- Simetrik tasarımlarda uygulanan eksen çizgilerinden kâğıdı katlayarak deseni tasarım alanının tamamına aktarınız.
- Çizim kâğıdının tersinden deseni temize çekiniz.

Şekil 3.70: Hatâyî, rûmî ve bulut motifleriyle oluşturulan ¼ simetrili desen tasarımı

Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler

Yaptığınız uygulamanın sonuçlarını motif dağılımı, ölçü, espas, yön, genel görünüm ve desen bütünlüğü açısından arkadaşlarınızın çalışmaları ile kıyaslayarak aradaki farkları not ediniz.

SERGİLEYELİM

Bulut, hatâyî ve rûmî motifleriyle hazırladığınız deseninizi resim kâğıdına aktarınız. Desenin 5 cm dışından cetvelle çiziniz. Renkli fon kâğıdından çerçeve hazırlayarak desenin dışına yapıştırınız. Gerekli kalınlığı ve sertliği sağlamak için arka yüzüne aynı ölçülerde fon kâğıdı yapıştırınız. Arka yüzün üst orta bölümüne askı yapınız.

Bu zamana kadar hazırladığınız: panonuzu, takviminizi, kartpostallarınızı okula ait aydınlık bir mekânda "Desenlerim" sergisi hazırlayarak aileleriniz, arkadaşlarınız, öğretmen ve idarecilerinizle paylaşınız.

Sergi sonrasında kartpostallarınızdan birini aynı şehirde ya da sizinle aynı evde yaşasa bile bir aile büyüğünüzün adresine gönderiniz. Kartın arkasına o kişinin sizin için ne kadar önemli olduğunu, onun için hissettiklerinizi yazmayı unutmayınız.

III. ÖĞRENME BİRİMİ
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanları ile doldurunuz.
(espas, dış pervaz, ana motif, yardımcı motif, iplik, kapalı form, tasarım alanı)

1. Tezhipte desenin tasarlanacağı yol gösterici alana ..... denir.
2. Desenin ağırlık merkezinde bulunan büyük ve detaylı motiflere ....., uyum ve dengeyi sağlayan küçük ve sade motiflere de ..... denir.
3. ..... desen tasarımında, motifler arasında kalan boşlukları ifade eder. Aynı zamanda motiflerin dışında kalan boş bölgeyi tanımlamak için kullanılır.
4. ..... ana desen tasarımının yapılacağı alandır.
5. Geleneksel tezyînî sanatlarda motiflerin dallarına ..... de denilmektedir.
6. ..... oluşturan motif hangisiyse o, ana motif konumundadır

B) Aşağıdaki cümlelerde verilen bilgileri doğru-yanlış açısından değerlendiriniz. Doğru olanların başına (D), yanlış olanlara (Y) işareti koyunuz.

( ) Bir desen ½ oranında çizilecekse desenin ilk yarısı tamamlandıktan sonra diğer yarısı orta eksen çizgisinden kopya edilerek karşı tarafa geçirilir ve desen bitirilir.
( ) Helezonlar geriye doğru çizilince sağa ve sola ayrılarak ilerler.
( ) Desen tasarımında boşluk-doluluk oranı denge açısından önemlidir.
( ) Tezhipte kullanılan motifler ve renkler rastgele seçilmiştir.
( ) Kapalı formlar, zeminde değişik renkler uygulanabilecek formlar meydana getirerek desenin zenginleşmesini sağlar.
( ) Tezhiple süslenerek hazırlanmış boş bir çerçevenin içine eldeki hat yazıyı oturtmak tekniğe uygundur.
( ) Altın ile laciverdi birbirine yakıştıran Türk sanatkârları yüzyıllar boyu en çok bu karışımı kullanmışlardır. Lacivert sonsuzluğu, altın ise güneşi simgeler
( ) Bulut, hatâyî ve rûmî üslûbu motiflerin birlikte kullanıldığı bir desen tasarımı yapmak için öncelikle ana motifi belirlemek gerekir

C) Aşağıdaki açık uçlu sorunun cevabını yazınız.

Tezhip sanatında desen tasarımının aşamalarından olan alan belirleme işleminin önemini açıklayınız.

.....

.....
.....
.....

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneğini bulup işaretleyiniz.

1. Tezyînî sanatlarda desenlerin ½, ¼ veya daha fazla kesrinin çizilerek katlanması yöntemiyle bir bütün oluşturan tasarım aşağıdakilerden hangisidir?

A) Merkezi tasarım
B) Simetrik tasarım
C) Geometrik tasarım
D) Ulama tasarım
E) Serbest tasarım

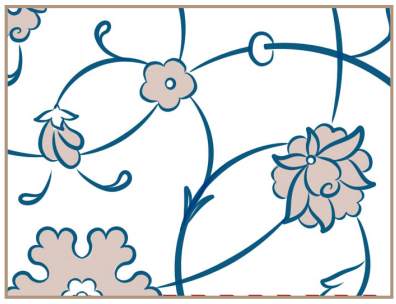
2. Sınırsızlık, sonsuzluk algısı yaratan, daha çok geniş mekânların süslenmesinde kullanılan tasarım aşağıdakilerden hangisi <u>değildir</u>?

A) Akışkan tasarım
B) Serbest tasarım
C) Geometrik tasarım
D) Simetrik tasarım
E) Ulama tasarım

3.Aşağıdakilerden hangisi desen çizme tasarım ilkelerinden <u>değildir</u>?

A) Tezhip desenlerinde motifler helezon üzerinde ilerler.
B) Desenin başlama noktası mutlaka kompozisyonun ortasıdır.
C) Helezon üzerine uygun aralıkta ve büyüklükte hatâyî üslûbu motifler yerleştirilir.
D) Çizilen hatâyî ve yaprakların hep aynı yönde olmaları çok önemlidir.
E) Çiçekler hep ileriye doğru bakmalıdır.

4. **I** **II** **III**

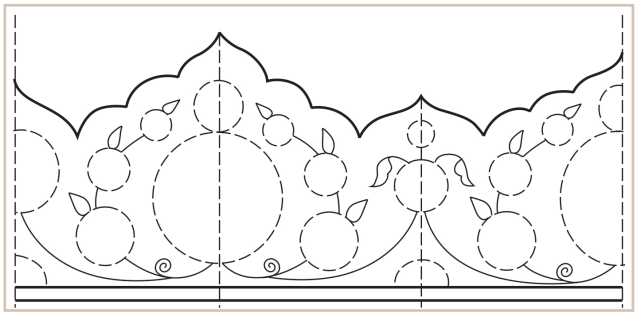

Yukarıda örneği verilen desen kurgularından hangisi / hangileri hatalıdır?

A) I **B) II** **C) III** **D) I-II** **E) I-III**

5. Aşağıda verilen desen, hangi tasarım yöntemine göre hazırlanmıştır?

A) Merkezi
B) Akışkan
C) Ters simetrik
D) Düz simetrik
E) Ulama

6. Aşağıdakilerden hangisi tasarım alanı hazırlanırken dikkat edilecek ilkelerdendir?

A) Desenin her çalışmada aynı alanlara uygulanması gerekir.
B) Uygulama yapılacak alanın en son hazırlanması gerekir.
C) Desenin yerleştirileceği alanın sınırları belirlenmeden önce tasarıma başlanır.
D) Öncelikle bezemenin yapılması sonra geometrik şeklin belirlenmesi gerekir.
E) Süslenecek objenin özellikleri, bulunduğu durum ve süsleme amacı dikkate alınmalıdır.

DEĞERLENDİRME

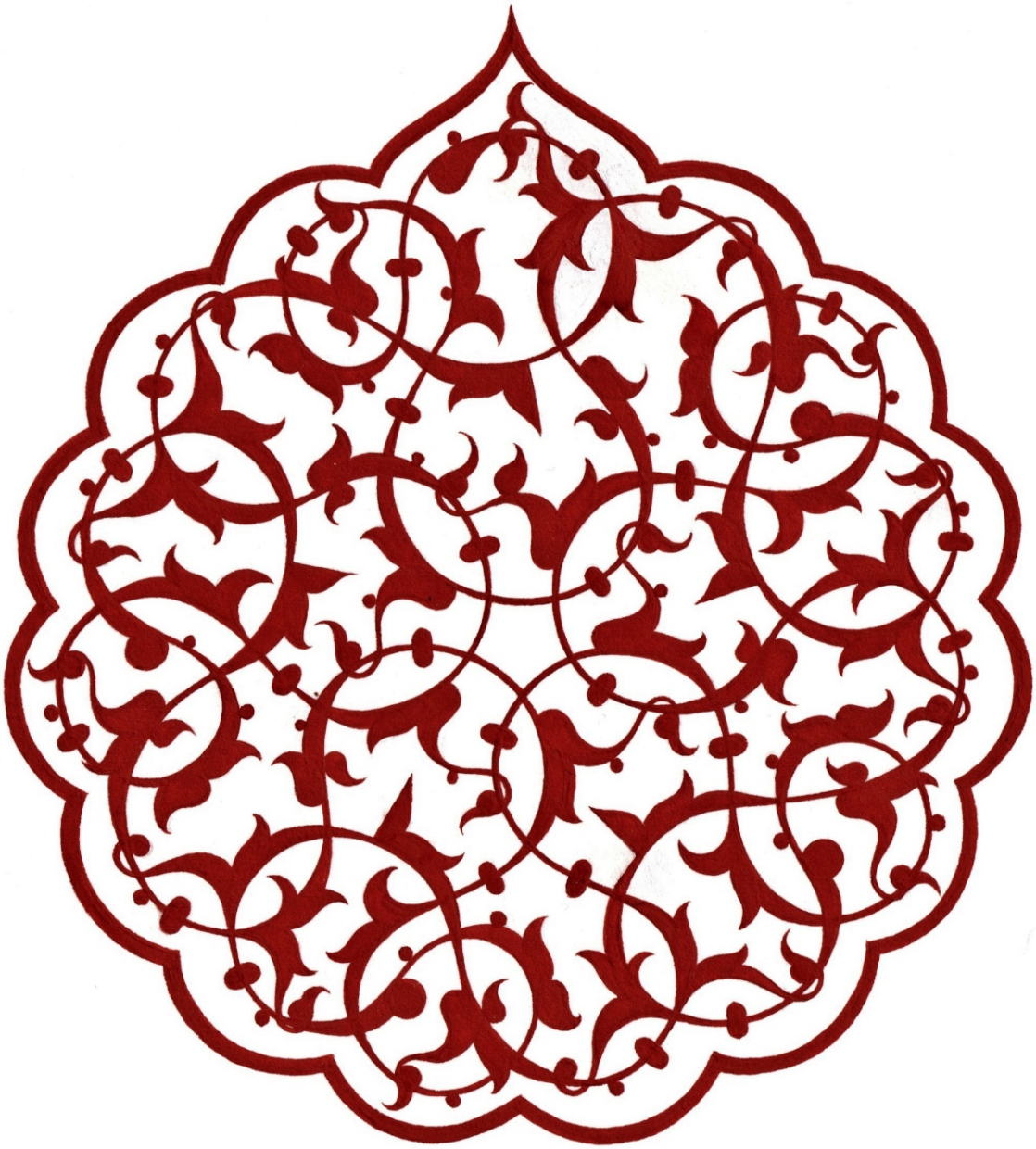
Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları veya faaliyetleri üniteye dönerek tekrarlayınız.

ÖZ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Adı-Soyadı	
Sınıfı	
Numarası	

Bu form, Geleneksel Türk Sanatlarında Desen Tasarımı ve Uygulamaları öğrenme biriminde öğrendiklerinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı en doğru yansıtacak şekilde boşlukları doldurunuz.

Geleneksel Türk Sanatları motifleriyle desen uygulamalarında hangi konularda yardıma ihtiyaç duydum?
Bitkisel motifleri kullanarak tasarım yaparken nerede ve neden zorlandım?
Rûmî motiflerle desen tasarımı çalışmalarımda neleri farklı yapabilirim?
Bulut motifiyle tasarım yaparken eksik yanlarım nelerdi? Hangi alanda kendimi geliştirmeliyim?

Görsel 3.32: Rûmîli şemse tasarımı

Görsel 3.33: Hatâyî tasarım

Sözlük

A

âhar : Hattatların kâğıt cilalamak için kullandıkları nişasta ve yumurta akından yapılan özel bir karışım.

altın ezme : İnce yaprak şeklindeki altının ezilerek mürekkep hâline getirilmesi.

Arap zamkı : Akasyadan elde edilen bir zamk, zamkıarabî.

asimetrik : Bütünü oluşturan ve birbirinin aynı olmayan parçalar.

asûmanî : Gök renginde, açık mavi.

B

bal mumu : Arıların peteklerini yapmak için karın halkaları arasından salgıladıkları yumuşak ve sarımsı madde.

beyzi : Yumurta biçiminde, elips, oval.

bezeme : **1.** Süsleme. **2.** Süs, süsleyen şey.

C-Ç

cetvel : Yazma sayfaları ile levhaların kenarına yaldız ya da mürekkeple çekilen çizgi.

cüz : Kur'an'ın bölünmüş olduğu otuz parçadan her biri.

çivit : Eskiden çivit otundan, bugün yapay yollarla elde edilen, mavi renkli, sarılığını gidermek için çamaşırın son suyuna karıştırılan toz boya.

D

deforme olmak : Biçimi, kalıbı bozulmak.

degrade : Renk değişikliklerinde rengin başka renge dönüşürken oluşturduğu geçişlere verilen isim.

dendan : Tezhip sanatında kenarlardaki yarım daire şeklindeki çıkıntılar

dikine kesit : **1**. Başka bir doğru ile kesiştiğinde onunla birlikte dik açı oluturan çizgidir. **2.** Dik olarak.

E

ebat : Boyut.

ebru : Kâğıt süslemeciliğinde kitre, kola vb. yapıştırıcılarla yoğunlaştırılmış su üzerine, neft yağı ile sulandırılmış yağlı boya damlatılarak yapılan ve kâğıda geçirilen süs.

ejder : Mitolojik bir hayvan, ejderha.

eksen çizgisi : Bir cismi iki eşit parçaya bölen çizgi, mihver.

elips : Bütün noktalarının belirli iki ayrı noktaya olan uzaklıklarının toplamı birbirine denk olan kapalı eğri.

eskiz : Mimari eserler ve resim için çizimlerle yapılan ön çalışma, taslak.

espas : Desen içine yerleştirilen motifler arasındaki boşluk.

F

ferman : Buyruk, emir.

figür : Resim ve heykel gibi sanatlarda varlıkların biçimi.

fon : Bir şeyin belirgin bir şekilde üzerinde göründüğü arka plan, arka taraftaki gö rüntü.

form : **1.** Biçim, şekil. **2.** Bir şeyin istenilen ve olması gereken durumu.

G

gliserin : Yağlı maddelerden sabunlaştırma yoluyla çıkarılan, renksiz, tatlı şurup kıvamındaki sıvı.

girift : İç içe görünümlü, birbirine girmiş.

gramaj : Ekmek ve kâğıt için ağırlık ölçüsü.

H

halkârî : Sulandırma altınla desen renklendirme tekniği.

hatâyî : Süslemelerde kullanılan çiçek motiflerine verilen ad.

hâtime : Yazılı eserlerin o eserin özeti ve netîcesi durumunda olan son bölümü, son söz.

hayvansal motif : Hayvanlardan esinlenerek çizilen motiflere verilen ad.

helezon : Kıvrımlı, yuvarlak yılankavi biçim.

hizip : Kur'ân-ı Kerîm'in otuz cüzünden her birinin dörtte biri.

hizip gülü : Yazma Kur'an'larda hiziplerin başına konan tezhip motifi.

hurde rûmî : İri motiflerin iç bünyelerini süslemek için kullanılan ebadı küçük rûmî.

hünnap : Hünnapgillerden, sarı renkli çiçekleri olan, yenilen meyvesi için özellikle Batı ve Güney Anadolu'da yetiştirilen dikenli bir ağaç, iğde.

hüsn-i hat : Güzel yazı yazma sanatı, hat sanatı.

I-İ

ıstaka : Kâğıt hazırlama işlemi sırasında kullanılan, kâğıda yön veren sert tahta veya kemikten yapılmış araç.

illüstrasyon : Basılı, el yazması veya dijital yayınları (dergi, kitap, gazete vb.) açıklayan, süsleyen resim, desen. İllüstrasyon sanatını icra edenlere illüstratör denir.

J

jelatin : Hayvanların kemik, kıkırdak vb. dokularından veya bitkisel yosunlardan elde edilen saydam, renksiz, kokusuz bir madde.

K

kalemkârî : **1.** Kalemkârlık, nakkaşlık. **2.** Kalemkâr elinden çıkmış iş, kalem işi.

kat'ı sanatı : Bir kâğıt veya deri üzerindeki yazıyı, motifi veya şekli oyup çıkartarak bir başka kâğıt ya da deriye yapıştırarak oluşturulan süsleme sanatıdır.

katmer : Bir şeyi oluşturan katlardan her biri.

kanaviçe : Desen kurulumu sırasında kesik çizgilerle yapılan ilk tasarım çizgileri.

kâşî : İlk olarak İran'ın Kâşan şehrinde yapıldığı için bu isimle anılan, pişmiş kilden sırlanmış tabak, çanak, duvar kaplaması ve her türlü mâmûlât.

kavis : Bir eğrinin sınırlı bir kısmı.

keşide : Arap harfli yazıda bazı harflerin baş tarafı yazıldıktan sonra süs için çekilen uzatma.

kırat : Elmas, zümrüt, altın vb. değerli taşların tartısında kullanılan, 0,20043 gramlık ağırlık ölçü birimi.

kilin : Ejder atı, efsanevi yaratık.

koltuk tezhib-i : Güzel yazı albümlerinde kıt'aların sülüs, muhakkak veya tevkî hatla uzun tutu lan ilk satırı altına nesih, reyhânî veya rıkâ hatla kısa olarak yazılan satırların iki tarafında kare, dikdörtgen yâhut üçgen şeklinde kalan boş kısımlara yapılan süslemeye denir.

kompozisyon : Ayrı ayrı parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma biçimi ve işi.

kontur : Desende motifi belirgin gösteren çevre çizgisi.

köşebent : Tezhip desenlerinde yazı kenarlarına yerleştirilen motiflerin birleşme noktalar veya köşe kısımları için çizilmiş özel bölümü.

kurgu : Bir bütün oluşturmak için parçaları takıp birleştirme işi, montaj.

kuş bakışı : Yüksek bir yerden aşağıya doğru, bütün genişliği içine alacak biçimde bakış.

kuzu : Müzehhiplerin iplikten daha kalın ve cetvelden ince olarak sayfa kenarlarına altınla çektikleri hat.

L

Lahor çividi : Pakistan'da üretilen ve genellikle ebru ve tezhip sanatlarında kullanılan bir boya

çeşididir.

lapus lazuli : Koyu mavi renk veren, değerli bir taş cinsidir.

leke etüdü : Desenlerin renklendirilmesi için yapılan ön çalışma.

levha : Bir yere asılmak için yazılmış yazı.

levnefşân : Boya püskürtme tekniği.

lif : Her türlü maddeyi oluşturan çok ince ve uzun parça.

M

mai : Mavi.

meşime : Çiçeklerde tohumların bulunduğu bölüm.

minyatür : Çoğunlukla eski yazma kitaplarda görülen, ışık, gölge ve hacim duygusu yansıtılmayan küçük, renkli resim sanatı.

mukavemet : Direnç.

murakka : Birkaç kâğıdın suları aksi yönde olmak üzere üst üste yapıştırılmasıyla elde edilen mukavvaya verilen ad.

mücellit : Ciltçi.

mühre : Kâğıda yumuşaklık, parlaklık ve düzlük vermek için kullanılan camdan araç.

münhanî : Eğri.

müstakil : Kullanış yönünden başka bir yapı ile bağlantısı olmayan, bağımsız.

müzehhep : Tezhiplenmiş, altın ve boyalı mürekkeple süslenmiş eser.

N

nakkaş : Yazma eserlerde fırça ile süsleme yapan kişi.

nesih : Hüsn-i hat sanatında en çok kullanılan altı yazı çeşidinden biri.

nohudî : Renk (nohut rengi).

nüanslı çizme : İnceden kalına, kalından inceye hareketli çizim.

O

obje : Nesne.

ortabağ : Tezhipte, dalların kesişme noktalarında yer alan motif.

P

pafta : Desende bölümler.

palet : Ressamların boyaları üzerine dizerek fırça ile karıştırdıkları elde tutulan levha.

pano : Üzerine süsleme desenlerinin yerleştirildiği sabit zemin.

penç : Bir çiçeğin kuş bakışı, üstten görünümünün çizilmesi.

pervaz : Süsleme, kenar suyu.

R

rûmî : **1**. Anadolu Selçuklularının üslûplaştırdıkları filiz, yaprak ve hayvan motiflerin den oluşmuş dolaşık süsleme. **2.** Anadolu ile ilgili.

reprodüksiyon : Sanat eserinin aslına uygun olarak yeniden oluşturulması.

S

safran : Soğanlı bir kültür bitkisi, koku ve sarı renk vermekte kullanılan toz.

sap : Bitkilerde yaprak, çiçek ve meyveyi dala bağlayan ince kısım.

saz yolu : Müzehhip Şahkulu tarafından 16. yüzyılda uygulanan, ince uzun, sivri yapraklar şeklinde altınla veya siyah mürekkeple yapılan süsleme tarzı.

secde gülü : Kur'ân-ı Kerim'de secde âyetlerinin hizâsına gelecek şekilde sayfa kenarlarına konan tezhipli motif.

selüloz : Kâğıt yapımında kullanılan maddedir.

sencîde : Hesaplı, ölçülü.

serlevha : Yazma eserlerde ilk yaprağın üst başına yapılan gösterişli süslemeler ana başlık.

simefşân : Gümüş püskürtme tekniği.

simetri : Eksen olarak alınan bir doğrudan, birbirine benzeyen noktaları aynı uzaklıkta bulunan şekillerin durumudur.

simurg : **1**.Anka **2.** Mitolojik kuş.

spiral : Sarmal biçiminde olan.

spiral nokta : Bir merkez noktadan doğan, bu nokta etrafında dönerek kademeli olarak uzaklaşan bir eğridir. Spiraller ve sarmallar.

stilize : **1**. Üslup katmak. **2.** Sadeleştirmek.

suret : Yol, biçim.

sülüs : Hüsn-i hat sanatında en çok kullanılan altı yazı çeşidinden biri.

Ş

şap : Alüminyum ve potasyum sülfatından veya amonyum alüminyum sülfatından oluşan, sıcak suda eriyen, tadı buruk, antiseptik bir madde.

şemse : Yazma kitapların cildine, baş sayfalarının üst bölümüne veya kumaşlara, kapı, pencere vb. yerlere işlenen veya çizilen güneş biçimindeki form.

şikâf : Renkli halkârî.

şükûfe : Türk usulünde boyanmış çiçek tezhipleri.

T

tahrir : Yazma, kitabet, kompozisyon.

tarama tekniği : Boyama yaparken fırçaları kullanma tekniği.

tasarım : Bir sanat eseri, yapı veya ürünün ilk taslağı, dizayn.

tepelik : Rûmî ve bulut motifli desenlerde bu motiflerin en üst bölüme, tepelerine konu lan motif.

tezhip : **1.** Yazma kitaplarda, sayfaların altın, yaldız ve boya ile süslenmesi. **2.** Altınlama.

tezyînât : Bezekler, süsler.

tezyîn etmek : Süslemek

tezyînî : Süsle, süslemeyle ilgili.

tezyînî sanatlar : Süsleme sanatları.

tığ : Tezhip sanatında eserin cetvel veya "dendan" ından sonra dışarıya doğru belirli aralıklarla çekilen, oku andıran şekil ve çizgiler.

U-Ü

ulama : Sayfa kenarlarında, yazıların etrafında, çimlerde vb. yerlerde kullanılan, birbiri ne bağlanarak devam eden motiflerden meydana gelen süsleme tarzı.

usul : Yol, yordam, metot, teknik.

üslûp : **1**. Yol, tarz. **2.** Bir sanatkârın kendine has yapım usulü.

üstübeç : Boyacılıkta kullanılan zehirli, bazik kurşun karbonat.

V

vakfe : Durma, duraklama.

varak : Altın, gümüş veya başka madenler dövülerek oluşturulan ince, parlak yaprak, altın varak, gümüş varak.

Y

yarıçap : Çemberin herhangi bir noktasıyla merkezini birleştiren doğru parçası, çapın yarısı.

yetkin : Gerekli olgunluğa erişmiş, olgun, kâmil, mükemmel.

yığma bulut : Üst üste duracak şekilde çizilen bulut motifi.

Z

zahriye : Yazma kitaplarda genellikle kitap sâhibinin, temellük kitâbesinin tezhipli olarak yer aldığı, esas metnin başladığı yaprağın ön yüzü.

zer : Altın.

zerefşân : Altın püskürtme tekniği.

Kaynakça

- Akar, A. Keskiner, C. (1978). *Türk süsleme sanatlarında desen ve motif.* İstanbul: Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları.
- Aksu, H. (1989). *Türk tezhip sanatının süsleme unsurları.* İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları.
- Arseven, C. E. (1970). *Türk Sanatı.* İstanbul: Cem Yayınları.
- Ayverdi, İ. (2006). *Kubbealtı lugatı,* Misalli büyük Türkçe sözlük. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı Yayıncılık.
- Binark, İ. (1975). *Eski kitapçılık sanatlarımız.* Ankara: Kazan Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayını, Ayyıldız Matbaası.
- Birol, İ. ve Derman, Ç. (1991). *Türk teyzin sanatından motifler.* İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Çağrıcı, M. (1995). *"İyimserlik maddesi". İslam ansiklopedisi*, 23.Cilt. s. 500. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Demiriz, Y. (1986). *Osmanlı kitap sanatında naturalist üslupta çiçekler*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayını. Acar Matbaacılık. No.: 3205.
- Demiriz, Y. (2019). *Osmanlı kitap sanatında doğal çiçekler*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Derman, Ç. ve Derman, U. (2011). *Kadıasker Mustafa İzzet Efendi hilyesi*. İstanbul: Meşk Yayınevi.
- Devellioğlu, Ferit. (1998). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat.* Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Doğanay, A. (2011). *Osmanlı tezyinatı, klasik devir İstanbul hanedan türbeleri.* İstanbul: Klasik Yayınları.
- Ersoy, A. (1988). *Türk tezhip sanatı*. İstanbul: Akbank Yayını.
- Geçtan, E. (2019). *Bulut motifinin menşei ve Osmanlıda ilk örnekleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- *Hat ve tezhip sanatı.* (2015). Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- *İslam ansiklopedisi, kolektif.* (2012). 41.Cilt. s. 63-65. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Kaptanoğlu, D. (2017). *Tezhip sanatıyla ilk tanışma.* İstanbul: A7 Kitap Yayınevi.
- Keskiner, C. (1988). Türk süsleme sanatlarında rumi. *Antika Dergisi*, 2, 34.
- Keskiner, C. (1989). *Türk motifleri.* İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.

- Keskiner, C. (2002). *Türk süsleme sanatlarında stilize çiçekler-hatai-*. İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kılıçkan, H. (2004). *Tarih boyunca bezeme sanatı ve örnekleri*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Koç, S. B. (2105). *Rumi çizim ve teknikleri*. İstanbul: İlke Yayınları.
- Mülayim, S. (1999). *Değişimin tanıkları orta çağ Türk süsleme sanatında süsleme ve ikonografi.* İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Öney, G. (1998). *Anadolu Selçuklu mimari süslemesi ve el sanatları.* Ankara: İş Bankası Yayınları.
- Özcan, A. R. (Ed.) (2015). *Hat ve tezhip sanatı.* Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Özekkaya, E. (2008). *Akşehir'den Bölge Yazma Eserler Kütüphanesine getirilen tezhipli yazma eserler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özen, M. E. (1985). *Yazma kitap sanatları sözlüğü*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.
- Özen, M. E. (2003). *Türk tezhip sanatı*. İstanbul: Gözen Yayınevi.
- Özen, M. E. (2009). *Tezhip sanatından örnekler.* İstanbul: Kişisel Yayınlar.
- Saçan, S. (2018). *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde yer alan Yavuz Sultan Selim Divanı'nın tezyini açıdan değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.
- Sönmez, H. (2018). *Yeni başlayanlar için tezhip 1*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Sözen, M. Güner, Ş. (1998). *Geleneksel Türk el sanatları*. İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tanındı, Z. (2003). *"Kitap ve tezhibi", Osmanlı uygarlığı 2*. İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ünver, S. (1967). *50 Türk motifi.* İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Ünver, S. (2010). *Türk süsleme sanatları.* İstanbul: İşaret Yayınları.
- *Thema larousse ansiklopedisi.* (1994). 6. Cilt. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Mesleki Eğitim Genel Müdürlüğü, Geleneksel Türk Sanatlarında Desen Dersi (9.sınıf), öğretim programı (2020) Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- *Türkçe sözlük.* (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- *Yazım kılavuzu*. (2012). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaynakça atıf sistemi, APA 6.2 yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimine göre düzenlenmiştir.

Genel Ağ Adresleri

Sıra No	Ağ adresleri	Erişim tarihi ve saati
1	https://www.ges.gov.tr/tr/kitap/hat-ve-tezhip-sanati/	30.04.2020 13.30
2	https://islamansiklopedisi.org.tr/islam-ansiklopedisi	02.07.2020 22.00
3	https://www.yek.gov.tr/	02.05.2020 22.30
4	https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads	27.04.2020 12.20
5	https://www.kulturportali.gov.tr/portal/tezhipsanati	25.04.2020 13.40
6	https://aregem.ktb.gov.tr/	18.04.2020 17.00
7	https://www.mta.gov.tr/v3.0/bilgi-merkezi/boya-topraklari	16.04.2020 17.00
8	http://www.yazmalar.gov.tr/sayfa/yazma-kitaplar/9	19.04.2020 22.30
9	http://www.tiem.gov.tr	28.06.2020 10.00
10	www.millisaraylar.gov.tr	30.06.2020 11.00
11	metmuseum.org	28.06.2020 17.30
12	harvardartmuseums.org	25.06.2020 23.00
13	The British Museum website	14.07.2020 19.40
14	tbmm.gov.tr	20.07.2020 11.00

Tüm ağ adresleri 08.07.2020 tarihinde kontrol edilmiştir.

Kağıt Yapımı

1. https://www.youtube.com/watch?v=cI0-lv0CqEY
2. https://www.youtube.com/watch?v=X_YeXrHJkZ0
3. https://www.youtube.com/watch?v=yDkrZIftHl4
4. https://www.youtube.com/watch?v=plU358QQDoo
5. https://www.youtube.com/watch?v=bSFlZ4vE0Do
6. https://www.youtube.com/watch?v=WBkNvoI_Wek

Kağıt Aharlama

1. https://www.youtube.com/watch?v=vJffu39T6sg

Altın Ezme

1. https://www.youtube.com/watch?v=mJo0Yx5ypLc
2. https://www.youtube.com/watch?v=nfa2SSNRhgE

Altın Uygulama

1. https://www.youtube.com/watch?v=0kuldZpn5hk
2. https://www.youtube.com/watch?v=Na1G5_Sf0m8

Murakka Yapımı

1. https://www.youtube.com/watch?v=CRp9XttacnI
2. https://www.youtube.com/watch?v=M4YTdXtETog

Boya Hazırlama

1. https://www.youtube.com/watch?v=ayhnqpUXok0
2. https://www.youtube.com/watch?v=rF0TJax3nc4
3. https://www.youtube.com/watch?v=A0dKlHIYT0Q
4. https://www.youtube.com/watch?v=-T1XTJl_Nec

Görsel Kaynakça

I. ÖĞRENME BİRİMİ	
Kitap kapağı	TİEM (Türk ve İslam Eserleri Müzesi)
Görsel 1.1, Görsel 1.2, Görsel 1.5	İbrahim Sami ÖZEN
Görsel 1.3, Görsel 1.7, Görsel. 1.8, Görsel 1.9, Görsel 1.10	Komisyon
Görsel 1.4, Görsel 1.13, Görsel 1.15, Görsel 1.16, Görsel 1.17, Görsel 1.18, Görsel 1.19	Gülcan AYDIN
Görsel 1.6, Görsel 1.14, Görsel 1.12, Görsel 1.22, Görsel 1.24, Görsel 1.25, Görsel 1.26	Emine GEÇTAN
Görsel 1.11	Emine SÜSOY
Görsel 1.20, Görsel 1.21, Görsel 1.23	Nazlı DURMUŞOĞLU

II. ÖĞRENME BİRİMİ	
II. Öğrenme Birimi kapak görseli, Görsel 2.8, Görsel 2.11, Görsel 2.16, Görsel 2.17, Görsel 2.19, Görsel 2.21	TİEM
Görsel 2.1, Görsel 2.2, Görsel 2.4, Görsel 2.12, Görsel 2.13, Görsel 2.14, Görsel 2.18, Görsel 2.22	TSMK (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi)
Görsel 2.3, Görsel 2.7	Metropolitan Sanat Müzesi
Şekil 2.1, Şekil 2.2, Şekil 2.3, Şekil 2.4, Şekil 2.5, Şekil 2.6, Şekil 2.7, Şekil 2.8, Şekil 2.9, Şekil 2.10, Şekil 2.11, Görsel 2.6, Şekil 2.12, Şekil 2.16, Şekil 2.17, Şekil 2.18, Şekil 2.19, Şekil 2.20, Şekil 2.21, Şekil 2.22, Şekil 2.23, Şekil 2.24, Şekil 2.25, Şekil 2.26, Şekil 2.27, Şekil 2.28, Şekil 2.29, Şekil 2.31, Şekil 2.32, Şekil 2.33, Şekil 2.34, Görsel 2.20, Şekil 2.35, Şekil 2.36, Şekil 2.37, Şekil 2.38	Emine GEÇTAN tarafından oluşturulmuş şekillerdir.
Görsel 2.5	Komisyon
Görsel 2.9, Görsel 2.15	Nazlı DURMUŞOĞLU
Görsel 2.10	Gülcan AYDIN

III. ÖĞRENME BİRİMİ	
III. Öğrenme birimi kapak görseli	Berlin Devlet Kütüphanesi
Görsel 3.1, Görsel 3.2, Görsel 3.3, Görsel 3.5, Görsel 3.6, Görsel 3.7, Görsel 3.8, Görsel 3.9, Görsel 3.10, Görsel 3.11, Görsel 3.12, Görsel 3.14, Görsel 3.15, Görsel 3.16, Görsel 3.17, Görsel 3.18, Görsel 3.23, Görsel 3.24, Görsel 3.26, Görsel 3.27, Görsel 3.28, Görsel 3.29, Görsel 3.30, Görsel 3.31	TİEM
Şekil 3.1, Şekil 3.2, Şekil 3.3, Şekil 3.4, Şekil 3.5, Şekil 3.6, Şekil 3.7, Şekil 3.8, Şekil 3.9, Şekil 3.10, Şekil 3.11, Şekil 3.12, Şekil 3.13, Şekil 3.14, Şekil 3.15, Şekil 3.16, Şekil 3.17, Şekil 3.18, Şekil 3.19, Şekil 3.20, Şekil 3.21, Şekil 3.22, Şekil 3.23, Şekil 3.24, Şekil 3.25, Şekil 3.28, Görsel 3.19, Şekil 3.29, Şekil 3.30, Şekil 3.31, Şekil 3.32, Şekil 3.33, Şekil 3.34, Şekil 3.35, Şekil 3.36, Şekil 3.37, Şekil 3.38, Şekil 3.39, Şekil 3.40, Şekil 3.41, Şekil 3.42, Şekil 3.43, Şekil 3.44, Şekil, Şekil 3.45, 3.46, Şekil 3.47, Şekil 3.48, Şekil 3.49, Şekil 3.50, Şekil 3.51, Şekil 3.52, Şekil 3.53, Şekil 3.54, Şekil 3.55, Şekil 3.56, Şekil 3.57, Şekil 3.58, Şekil 3.59, Şekil 3.60, Şekil 3.61, Şekil 3.62, Şekil 3.63, Şekil 3.64, Şekil 3.65, Şekil 3.66, Şekil 3.67, Şekil 3.68, Şekil 3.69, Şekil 3.70	Emine GEÇTAN tarafından oluşturulmuş şekillerdir.
Şekil 3.26, Şekil 3.27	Emine GEÇTAN, ve Ömer Faruk ÖZOĞUL tarafından oluşturulmuş şekillerdir.
Görsel 3.4	Harvard Sanat Müzesi
Görsel 3.13, Görsel 3.20, Görsel 3.21	TSMK (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi)
Görsel 3.22	İngiltere Kraliyet Müzesi
Görsel 3.25	Metropolitan Müzesi
Görsel3.32	Nazlı DURMUŞOĞLU
Görsel 3.33	Emine SÜSOY

Cevap Anahtarı

	soru no	I. Öğrenme Birimi	II. Öğrenme Birimi	III. Öğrenme Birimi
A Boşluk Doldurma	1	müzehhip, müzehhibe	saz yolu	tasarım alanı
	2	altın	kanaviçe	ana motifler, yardımcı motifler
	3	nohudî	rûmî	espas
	4	şap	münhanî	dış pervaz
	5	murakka	sade yaprak	iplik
	6			kapalı form
B Doğru-Yanlış		D	D	D
		D	Y	Y
		Y	D	D
		Y	Y	Y
		D	Y	D
			D	Y
				D
				D
C Eşleştirme	1	c		
	2	a		
	3	b		
	4	e		
	5			
	6			
	7			
	8			
	9			
D Çoktan Seçmeli	1	A	B	B
	2	D	A	E
	3	D	C	B
	4	C	D	C
	5	A	D	D
	6	E	B	E
	7		E	
	8		B	
	9		E	

